

วิทยานิพนธ์

การศึกษาพัฒนาการชุมชนตลาดริมน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำ
ตลาดบ้านสุด จังหวัดสุพรรณบุรี

A STUDY OF OLD COMMUNITY SETTLEMENT EVOLUTION :
THE CASE OF BAAN SUD COMMUNITY,
SUPHAN BURI PROVINCE

นายวรพจน์ มีสุข

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๕๐

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาพัฒนาการชุมชนตลาดริมน้ำ
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Old Community Settlement Evolution :
The Case of Baan Sud Community, Suphan Buri Province

โดย

นายวรพจน์ มีสุข

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบ้านจิต

ปริญญา

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม

การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาพัฒนาการชุมชนตลาดริมน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต
จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Old Community Settlement Evolution : The Case of Baan Sud
Community, Suphan Buri Province

นามผู้วิจัย นายวรพจน์ มีสุข

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ฐิติวุฒิ ชัยสวัสดิ์อารี, สถ.ม.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์เอกกรินทร์ อนุกุลยุทธิน, Doc. 3eme Cycle)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารยา ศานติสรวร, คพ.ม.)

หัวหน้าสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารยา ศานติสรวร, คพ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อัจคงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่ง
ไม่อาจละเลยที่จะกล่าวคำขอบคุณไว้ในที่นี้ได้

ขอขอบคุณอาจารย์ภาควิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อมทุกท่าน ที่ให้ความรู้ความ
เข้าใจทางด้านวิชาการวางแผนผังเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์คือ อาจารย์
ฐิติวุฒิชัย สวัสดิ์อารี ซึ่งคอยชี้แนะตลอดจนปรับปรุงแก้ไข จนสามารถทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วง
ตามวัตถุประสงค์

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตรุ่น 2 ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งการศึกษาใน
ห้องเรียนและการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณหน่วยงานราชการต่าง ๆ อันประกอบด้วย สำนักงานเทศบาลตำบลไผ่กองดิน
และหน่วยงานราชการส่วนอื่น ๆ ที่ให้ความสนับสนุนทางด้านข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ พ่อ แม่ พี่ น้องและเพื่อน ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่าง
มากมาย และนอกจากนี้ขอขอบคุณบุคคลและองค์กรอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือในการศึกษา แต่
ไม่ได้นำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วย

วรพจน์ มีสุข

พฤษภาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
นิยามศัพท์	3
ขอบเขตการวิจัย	4
วิธีการวิจัย	5
ข้อจำกัดในการศึกษา	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
แหล่งที่มาของข้อมูล	9
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน	12
แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมน้ำ	18
แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน	20
แนวความคิดเกี่ยวกับระบบกิจกรรม และระบบที่ตั้ง	24
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
บทที่ 3 พื้นที่ศึกษา	46
ประวัติความเป็นมาของชุมชน	47
ลักษณะของพื้นที่ศึกษา	45
บทที่ 4 พัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	66
พัฒนาการของชุมชน	66
สรุปพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 เอกลักษณะของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	102
โครงสร้างโดยรวมของชุมชน	102
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชุมชน	129
ความสัมพันธ์ระหว่างคน ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชน	150
แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพ และปัญหาของชุมชน	157
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	164
ภาพรวมของพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	164
สรุปสภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงเอกลักษณะ และศักยภาพของ ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในปัจจุบัน	167
ข้อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	172
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป	176
 เอกสารและสิ่งอ้างอิง	 177
 ภาคผนวก	 180
 ประวัติการศึกษา และการทำงาน	 195

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
6.1	แสดงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	165

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	5
1.2	แสดงขั้นตอนการศึกษา	7
2.1	แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม	13
2.2	แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม	15
2.3	แผนที่ประเทศไทยตอนกลาง แสดงภาพ ทางรถไฟ แม่น้ำ และเมืองสำคัญๆ ที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุค คริสต์ศตวรรษที่ 18-19	29
2.4	แสดงตำแหน่งเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ ในจังหวัดสุพรรณบุรี และความสัมพันธ์กับแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน)	36
2.5	แสดงวิวัฒนาการเรือนค้าขายพื้นถิ่น	43
2.6	แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเรือนค้าขายพื้นถิ่น	44
3.1	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	48
3.2	แสดงตำแหน่งขอบเขตเทศบาล ตำบลไผ่กองดิน	49
3.3	แสดงขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำในประเทศไทย	51
3.4	แสดงการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน	54

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.5	แสดงการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน	55
3.6	แสดงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในพื้นที่ชุมชน	61
4.1	แสดงความสำคัญของเมืองสุพรรณในประวัติศาสตร์	68
4.2	แสดงการเดินทางของคนจีน เพื่อตั้งรกรากและประกอบอาชีพตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำและตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	70
4.3	แสดงการขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ในช่วงยุคเริ่มต้น	71
4.4	แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุด ช่วงที่ 2 ยุคที่ 1	77
4.5	แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุด ช่วงที่ 2 ยุคที่ 2	78
4.6	แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุด ช่วงที่ 2 ยุคที่ 1	79
4.7	แสดงตำแหน่งที่ตั้งโรงเรียนหิรัญราชวุฒศึกษา โรงเรียนประจำชุมชน	80
4.8	ภาพโรงเรียนหิรัญราชวุฒศึกษาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน	81
4.9	แสดงเส้นทางการเดินเรือแม่แฝดแดง, เรือแม่แฝดเขียว, เรือแม่แฝดขาว และเรือสินค้า	84

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.10	แสดงประเภทกิจกรรมการค้าภายในชุมชนในช่วงยุคที่ 2	85
4.11	แสดงการขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดหน้าสุดในช่วงที่ 3	89
4.12	แสดงแผนที่โบราณ ปี 2460	96
4.13	แสดงภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2518	97
4.14	แสดงภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2538	98
4.15	แสดงภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2548	99
5.1	แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน จากแผนที่ในยุคต่างๆ	107
5.2	แสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในสภาพปัจจุบัน	108
5.3	แสดงตำแหน่งที่ว่างและที่โล่งภายในชุมชน	109
5.4	แสดงที่ว่างและที่โล่งต่างๆ ภายในชุมชน	110
5.5	แสดงทางสัญจรประเภทต่างๆ ภายในชุมชน	114
5.6	แสดงบรรยากาศของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	118
5.7	แสดงการแบ่งย่านต่างๆ ภายในชุมชน	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.8	แสดงประเภทกิจกรรมการค้าภายในชุมชน	124
5.9	แสดงการประกอบอาชีพต่างๆ ภายในชุมชน	125
5.10	แสดงลักษณะการวางผังอาคารบ้านเรือนภายในชุมชน	138
5.11	แสดงประเภทของอาคาร แบ่งตามการศึกษา รูปแบบทางสถาปัตยกรรม	139
5.12	แสดงการไหลเวียนของอากาศภายในชุมชน	140
5.13	แสดงความสัมพันธ์ของอาคารกับพื้นที่ว่างภายในชุมชน	141
5.14	การใช้งานพื้นที่อาคารตลาดในช่วงยุคต่างๆ	142
5.15	แสดงอาคารตลาดสด	143
5.16	แสดงอาคารโกดังเก็บข้าวเก่าและอาคารสำนักงานโรงสี	144
5.17	แสดงอาคารเรือน บ้านพักเจ้าของตลาด	145
5.18	แสดงการแบ่งประเภทอาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 1	146
5.19	แสดงอาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ชุดที่ 1 และ 2	147
5.20	แสดงอาคารเรือนแถวไม้สองชั้น	148

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.21	แสดงอาคารประเภทอื่นๆ โดยรอบชุมชน	149
5.22	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในที่ชุมชน	155
5.23	แสดงความสัมพันธ์การใช้ อาคารภายในชุมชน	156
5.24	แสดงสภาพปัญหาภายในพื้นที่ชุมชน	159
6.1	แสดงเอกลักษณ์โดยรวมและสภาพแวดล้อมโดยรอบ ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด	170

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เมืองและชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย มักตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำลำคลอง โดยที่ในอดีตแหล่งน้ำมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน กล่าวคือ แม่น้ำลำคลองเป็นแหล่งอุปโภค บริโภคในครัวเรือน ใช้ในการปรุงอาหาร การซักล้าง การชำระร่างกาย การเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง รวมทั้งการป้องกันข้าศึกศัตรู ฯลฯ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองดั้งเดิมจึงมักอยู่บนฝั่งแม่น้ำและลำคลองสายหลัก โดยมีวัดเป็นองค์ประกอบของชุมชนซึ่งตั้งเรียงรายตามเส้นทางน้ำสายต่างๆ ในช่วงเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2506-2509) เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมทางบกอย่างต่อเนื่อง ทำให้การใช้รถยนต์มีมากขึ้นจนเป็นวิถีในการดำรงชีวิตสมัยใหม่ อีกทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภค และสาธารณูปการอื่นๆ ก็เกาะติดกับเส้นทางถนนเป็นหลัก ทำให้เกิดการพัฒนาริมถนนใหม่ตามเส้นทางถนน เป็นผลให้ชุมชนเมืองริมน้ำถูกละเลยกลายเป็นพื้นที่ล้าหลังและการพัฒนา เกิดปัญหาต่างๆ ด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตต่างๆ ที่ชุมชนเมืองริมน้ำเหล่านี้ มีความสำคัญในแง่ที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ (กลยุทธ์ฟื้นฟูชุมชนเมืองริมน้ำ, 2546: 3)

สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบชุมชน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ในสังคมไทยถูกกำหนดด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นน้ำ น้ำจึงผูกพันแทรกซึมกับชีวิตคนไทยมาช้านาน (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2529: 5)

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด อำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่ โดยชุมชนแห่งนี้ได้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณพื้นที่ปัจจุบันมาเป็นระยะเวลากว่า 100 ปี ที่ยังคงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตที่มักยึดเอาแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นเลือดสำหรับเลี้ยงครอบครัว และชุมชน ซึ่งแม้ว่าในสภาวะปัจจุบันที่การสัญจรทางถนนเข้ามามีบทบาทในหลายๆ พื้นที่รวมถึงชุมชนแห่งนี้ แต่รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนยังคงเหลือให้เห็นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งแสดงให้เห็นความผูกพันของแม่น้ำ คูคลองและชุมชน

ยังคงสะท้อนให้เห็นคุณค่าและเอกลักษณ์ที่เป็นรากเหง้าของสังคมไทยตลอดมา อีกทั้งความเป็นเอกลักษณ์และความสวยงามของกลุ่มอาคารบ้านเรือนที่ยังคงรักษาความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์

ปัจจุบันแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ชุมชนรับการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างเต็มตัว ส่งผลให้เกิดมีการปรับเปลี่ยนลักษณะต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้ามาของความเจริญ และให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้ขัดแย้งกับเอกลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมเดิมของชุมชน ซึ่งอาจทำให้เกิดความสูญเสียทางวัฒนธรรม สูญเสียคุณค่าเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่รวมถึงสูญเสียคุณค่าทางสภาพธรรมชาติเดิมของชุมชนไป

การวิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะบทบาทของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด โดยศึกษาถึงวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ที่เชื่อมโยงทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ให้เกิดแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ยังคงเหลืออยู่ให้อยู่คู่กับชุมชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาจุดกำเนิดและพัฒนากการตั้งถิ่นฐาน รวมถึงบทบาทของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด
2. ศึกษารูปแบบเอกลักษณ์วิถีชีวิตท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด
3. ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วิถีการดำรงชีวิตรวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชน ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ซึ่งชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด
4. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด และสภาพแวดล้อมโดยรอบที่เหมาะสม เพื่อรักษาเอกลักษณ์และบทบาทของชุมชนให้ดำรงอยู่ โดยสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองทั้งในปัจจุบันและอนาคตรวมถึงแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นิยามศัพท์

พัฒนาการ หรือวิวัฒนาการ หมายถึง การเจริญก้าวหน้า หรือความเจริญเติบโต ในที่นี้หมายถึงความเจริญเติบโตแบบมีลำดับขั้นและการพัฒนาของพื้นที่อันเกิดจากการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน บ้านและเมือง

ชุมชนตลาดริมน้ำ คือ กลุ่มของสังคมและสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นบริเวณริมน้ำ คูคลอง อันเป็นลักษณะการตั้งชุมชนหรือตั้งถิ่นฐานตามลักษณะสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคม แหล่งอุปโภคบริโภค โดยมีตลาดน้ำหรือตลาดริมน้ำสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้าและสังสรรค์พบปะของคนในชุมชน

เอกลักษณ์ชุมชน คือ สิ่งที่เป็นจุดเด่น เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้น ซึ่งทำให้ผู้ได้พบเห็นหรือผู้อยู่ภายนอกชุมชนเกิดจินตภาพเกี่ยวกับที่ตั้ง ลักษณะ และสภาพสังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งไม่สามารถพบหรือหาได้จากชุมชนหรือสังคมอื่น เอกลักษณ์ของชุมชนอาจเกิดจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร อนุสาวรีย์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การแสดง พิธีกรรม หรือสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณหรือวัฒนธรรมความเป็นสังคม เช่น คำพูด ศัพท์ท้องถิ่น รูปร่างหน้าตา วัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นหรือชนเผ่า เป็นต้น

การอนุรักษ์ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในมาตรา 10 และ 11 ข้อที่ 3 ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า

การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ การบูรณะด้วย

1. การสงวนรักษา หมายถึง การดูแลรักษาให้คงสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป

2. การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับสู่สภาพที่เคยเป็นมา

3. การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมและการปรับปรุง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางยี่หน มีพื้นที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดคลองบางยี่หน และบ้านไผ่กองดิน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 ตำบลไผ่กองดิน

ทิศใต้ ติดถนนคันกั้นน้ำลาดยางแอสฟัลท์ติดคอนกรีต และบ้านหนองแขง หมู่ที่ 8 ตำบลไผ่กองดิน

ทิศตะวันออก ติดบ้านหัวกรวด หมู่ที่ 5 ตำบลไผ่กองดิน

ทิศตะวันตก ติดถนนดินลูกรังสาธารณะ และคลองญี่ปุ่นเหนือและหมู่ที่ 1 ตำบลสลี

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตในการศึกษา แยกหัวข้อศึกษาในรายละเอียดได้ดังนี้

1. ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงจุดกำเนิด การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน
2. ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่มีผลกระทบต่อบทบาท และความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม เศรษฐกิจสังคม ประชากร การใช้ที่ดิน ปัญหา และแผนพัฒนาเมือง
3. ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไป และปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ พัฒนาการชุมชน กลุ่มอาคารและสถาปัตยกรรม ระบบโครงสร้างพื้นฐาน กรรมสิทธิ์ที่ดินปัญหาและอุปสรรคในพื้นที่ และความต้องการของชุมชน

4. การสำรวจพื้นที่ เพื่อศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ สำรวจประเภทลักษณะทางสถาปัตยกรรมความหนาแน่นของอาคาร ที่ว่าง วิถีชีวิตและกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

5. วิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแสดงถึงปัญหา และสาเหตุ เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ และพัฒนาที่เหมาะสมโดยกำหนดเป็นนโยบาย เป้าหมาย และวิธีการ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและแนวทางการพัฒนาเมือง

วิธีการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัย ได้นำแนวความคิดต่างๆ ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 มาประยุกต์ใช้ในการสร้างกรอบแนวความคิด การวิจัยเน้นที่ชุมชนเป็นหลัก เชื่อมโยงจุดกำเนิดสู่จุดเสื่อมสลาย โดยศึกษาผ่าน ประวัติศาสตร์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบสถาปัตยกรรม บทบาททางเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเพื่อวิเคราะห์ถึงจุดเปลี่ยนของชุมชนตลาดบ้านสุด

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ขั้นตอนการศึกษา

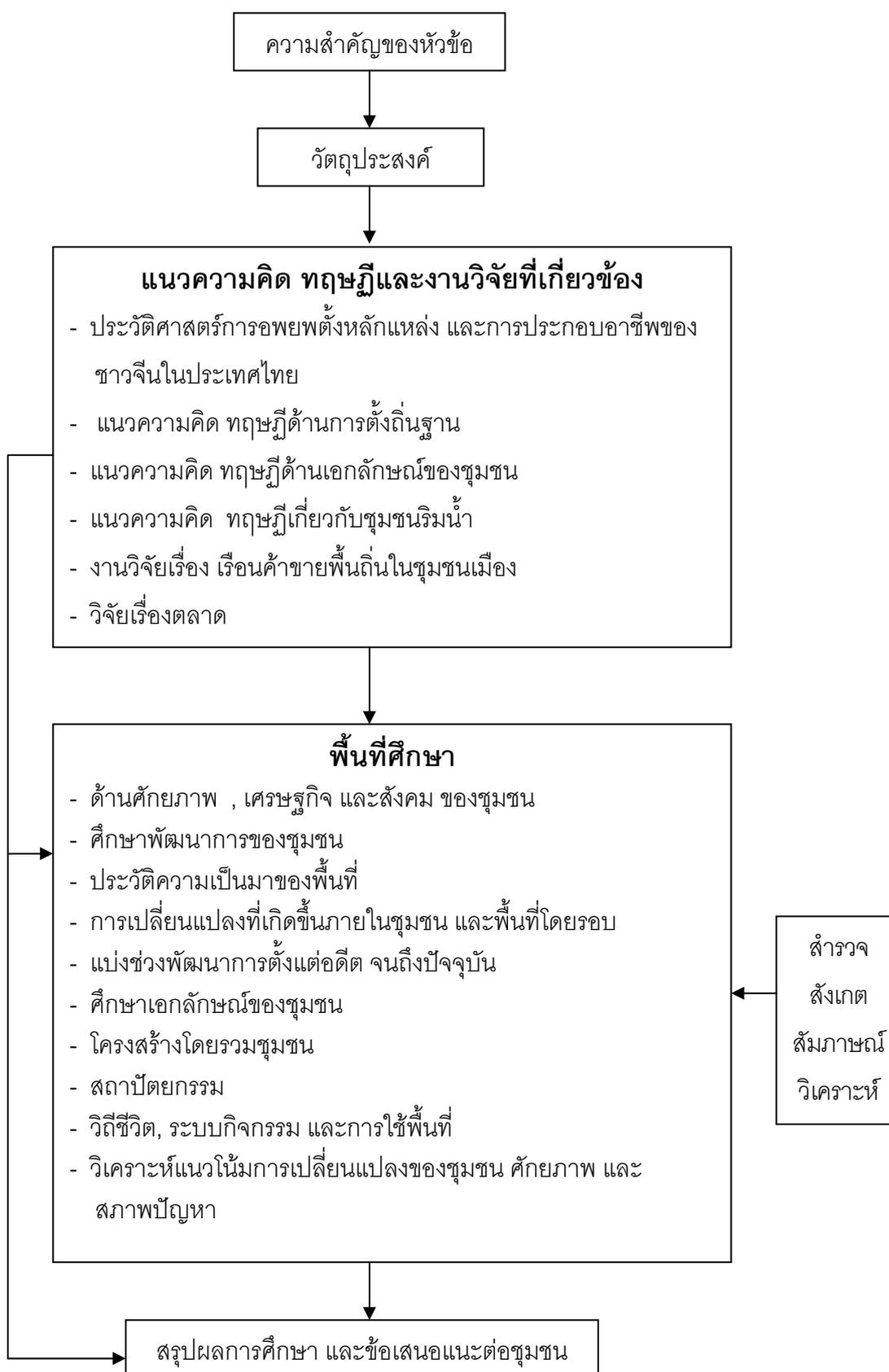
1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและชุมชนจากเอกสารทางวิชาการ ภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงเวลา เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการ การขยายตัว รวบรวมข้อมูลนำเสนอในรูปแบบของแผนที่ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงกายภาพ

2. ทำการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและแนวความคิดพื้นฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเน้นที่ชุมชนริมน้ำ เรือค้าขายพื้นถิ่น เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชน

3. ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนริมน้ำและคลอง โดยการวิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ของกันและกัน ศึกษาการคงอยู่ของเอกลักษณ์ชุมชนริมน้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกิจกรรมและการใช้พื้นที่ ประกอบด้วยข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเอกสารทางวิชาการ การสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม การสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม จากผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลเชิงลึก

4. วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของพื้นที่ในด้านต่างๆ และบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างแม่น้ำ ลำคลอง และชุมชนริมคลองทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ลักษณะอาคารบ้านเรือน ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน รูปแบบของการพัฒนาการของพื้นที่เพื่อค้นหาคุณค่าและเอกลักษณ์ที่สืบเนื่องมาตามยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

5. เสนอแนะรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนที่เหมาะสม เพื่อคงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน

ภาพที่ 1.2 แสดงขั้นตอนการศึกษา

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อมูลทางด้านพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุตที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีน้อย จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งการทบทวนข้อมูลในอดีตอาจมีความคลาดเคลื่อนได้
2. ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุตยังไม่เคยมีการสำรวจเฉพาะพื้นที่มาก่อน จึงไม่มีข้อมูลทุติยภูมิเฉพาะพื้นที่ จำเป็นต้องนำข้อมูลในระดับเทศบาลตำบล และข้อมูลจากการลงสำรวจพื้นที่มาประกอบในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงจุดกำเนิดและพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และลักษณะที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจการดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อมของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต
2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากด้านต่างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเอกลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตเฉพาะพื้นที่และบทบาทของชุมชน ให้ดำรงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องเหมาะสมกับแนวทางการพัฒนาในปัจจุบันและในอนาคต
4. เพื่อเป็นส่วนช่วยสร้างความเข้าใจและกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนรู้จักคุณค่าของรูปแบบเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา โดยนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ

ได้จากการศึกษาภาคสนาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)
2. การสังเกตการณ์ (Observation)
3. การสัมภาษณ์ (Interview)

1. การเข้าสำรวจภาคสนาม (field Survey)

เป็นการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชน โดยการสำรวจวัดขนาดระยะ จัดทำแผนที่ผังชุมชน การสังเกตในลักษณะกว้าง โดยมีหัวข้อดังนี้

- 1.1 ขอบเขตของชุมชน และเขตการปกครอง
- 1.2 การเข้าถึง การสัญจร ทางเท้า
- 1.3 สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
- 1.4 จุดสังเกต/จุดหมายตา
- 1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์อาคาร
- 1.6 รูปแบบสถาปัตยกรรม

2. การสังเกตการณ์ (Observation)

รูปแบบส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกตการณ์ทางด้านกิจกรรมภายในชีวิตประจำวันของ ชาวบ้านในชุมชน โดยสิ่งที่จะทำการสังเกตมีหัวข้อดังนี้

- 2.1 ประเภทของกิจกรรม และจำนวนของกิจกรรม
- 2.2 รายละเอียดของกิจกรรมภายในชุมชน
- 2.3 เวลาในการดำเนินกิจกรรม และวงจรของกิจกรรมภายในชุมชน

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key informants) แบบเจาะลึกโดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์คือ

3.1.1 พัฒนาการของชุมชน ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง และสภาพปัจจุบันของชุมชน ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

3.1.2 ความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงสภาพปัจจุบันของกิจกรรมในชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการสัมภาษณ์ คือ ผู้สูงอายุที่ทราบเรื่องราวในอดีตของพื้นที่ และผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่ เช่น ทายาทเจ้าของชุมชน , คณะกรรมการชุมชน, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่กองดิน

3.2 การสัมภาษณ์โดยทั่วไป เป็นการสัมภาษณ์โดยทั่วไปไม่เจาะลึก ประเด็นในการสัมภาษณ์จะเกี่ยวกับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยทำการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย และกลุ่มอาชีพ

3.2.1 กลุ่มวัย แบ่งเป็น

กลุ่มเด็ก และวัยรุ่น	อายุประมาณ 8-25 ปี
กลุ่มผู้ใหญ่	อายุประมาณ 26-50 ปี
กลุ่มผู้สูงอายุ	อายุประมาณ 51 ปีขึ้นไป

3.2.2 กลุ่มอาชีพ แบ่งเป็น

- กลุ่มนักเรียนนักศึกษา
- กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า
- กลุ่มอาชีพ อื่นๆ ที่อยู่ภายในชุมชน

โดยกลุ่มชาวบ้านในข้างต้น คือกลุ่มชาวบ้านหลักๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนตลาดบ้านสุด และมีส่วนน้อยที่อาศัยอยู่รอบๆ ชุมชน โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ คือ

1. กิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในบ้าน และบริเวณชุมชน
2. ความถี่ในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ต่างๆ
3. ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่

ข้อมูลทุติยภูมิ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ เอกสาร จากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ไร่กองดิง, หอสมุดแห่งชาติ, หอสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ
2. แผนที่ แผนที่ผัง และภาพถ่ายทางอากาศ ได้แก่ แผนที่โบราณ ภาพถ่ายทางอากาศ, แผนที่กรมแผนที่ทหาร, แผนที่ทางหลวง, แผนที่ อ.บ.ต.

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง จุดกำเนิดสู่จุดเสื่อมสลายตลาดริมน้ำสุพรรณบุรี กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต จำเป็นต้องศึกษาแนวความคิดต่างๆ ที่มีมา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับรูปแบบวิธีการในการศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสภาพพื้นที่จริง โดยแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน
2. แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมน้ำ
3. แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน
4. แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของกิจกรรม และระบบที่ตั้ง
5. ประวัติศาสตร์การอพยพตั้งหลักแหล่ง และการประกอบอาชีพของคนจีนในประเทศไทย
6. งานวิจัยเรื่อง เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง
7. งานวิจัยเรื่องตลาด

แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

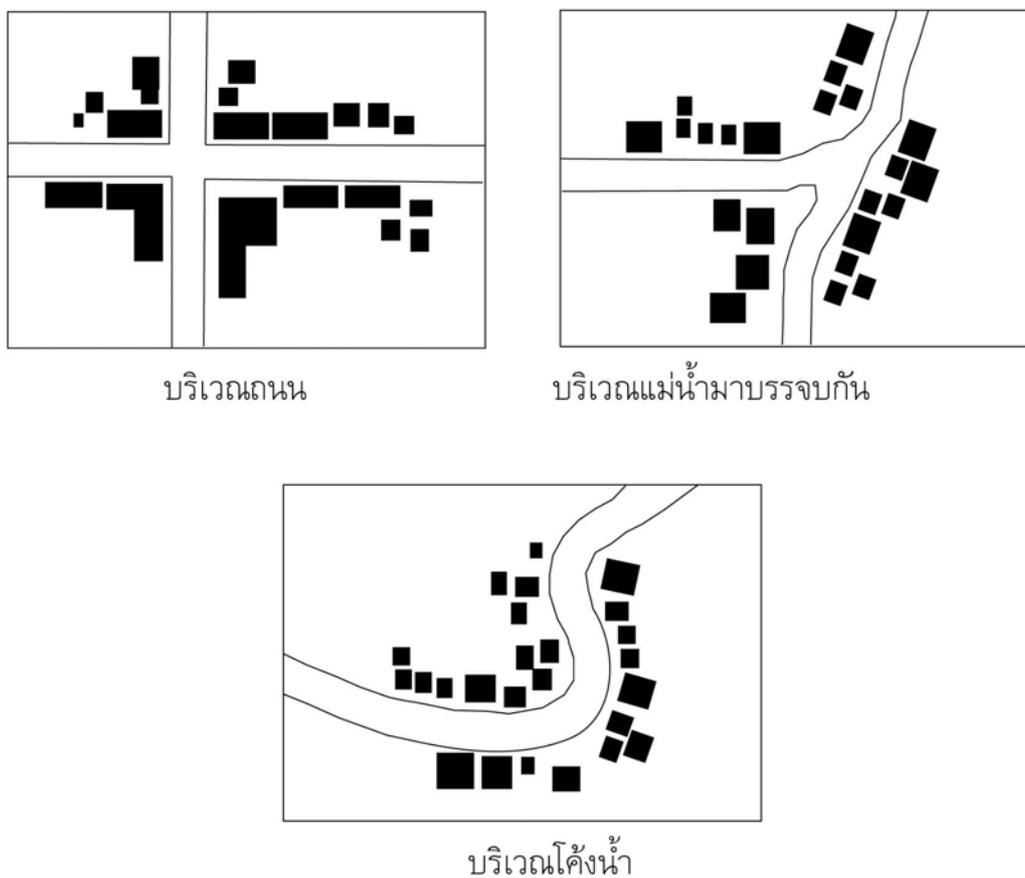
การตั้งถิ่นฐานรูปแบบต่างๆ นั้น จัตรชัย พงษ์ประยูร ได้แบ่งการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Clustered Settlement)

หรือการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุก การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางธรรมชาติ หรือปัจจัยทางกายภาพ เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำ แหล่งแร่ธาตุ หุบเขา บริเวณแยกของถนน บริเวณคูก้น้ำ และบริเวณที่แม่น้ำบรรจบกัน เป็นต้น ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐาน อาจเริ่มจากบ้านโดดจำนวน 2-5 หลังคาเรือน ในระยะหลังจำนวนคนมากขึ้น กลุ่มบ้านขนาดเล็กขยายขึ้นเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ หมู่บ้านที่สร้างมานานมักมีขนาดใหญ่ การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มนี้จะเป็นการตั้งถิ่นฐานในชนบทที่ประกอบอาชีพการเกษตรโดยพื้นที่การเกษตรจะอยู่บริเวณรอบ

หมู่บ้านส่วนการเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ หมู วัว จะเลี้ยงในบริเวณบ้านหรือบริเวณใกล้ๆ บ้าน บางครั้งเรียกรวมๆ ว่า หมู่บ้านการเกษตร (Farm village) การตั้งถิ่นฐานประเภทนี้มักพบในเขตภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของฝรั่งเศส ตอนใต้ของเบลเยียมเดนมาร์ก ตอนใต้ของสวีเดน ตอนใต้ของอิตาลี สหรัฐอเมริกา อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย และบริเวณทั่วไปในเขตที่ราบภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะหมู่บ้านที่คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา

ผลจากการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มนี้ ถ้าพิจารณาในเชิงเศรษฐกิจแล้วจะก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจเพราะพื้นที่การเกษตรอยู่ห่างไกลจากบ้านเรือนเกษตรกร ทำให้ไม่สะดวกและเสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างพื้นที่การเกษตรกับที่อยู่อาศัย พื้นที่การเกษตรอาจไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควรแต่มีผลดีทางสังคมและจิตใจ คือ การได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและอบอุ่น

ภาพที่ 2.1 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม

การตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Dispersed or Scattered Settlement)

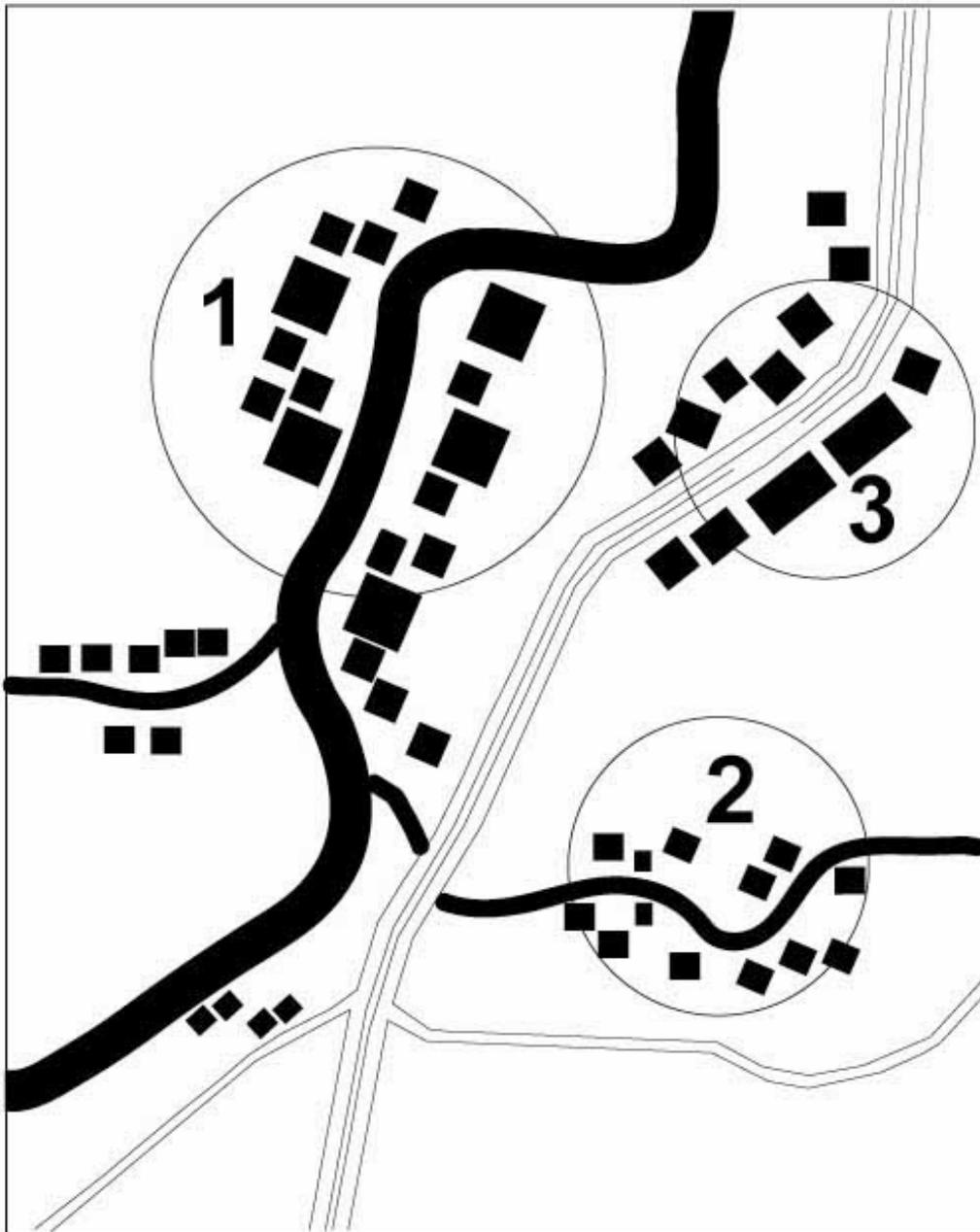
การตั้งถิ่นฐานแบบกระจายเป็นการตั้งถิ่นฐานที่บ้านเรือน ทุ่งหญ้า คอกสัตว์โรงเก็บเครื่องมือต่างของเกษตรกรตั้งอยู่ในพื้นที่การเกษตรของตนเองหรือ อาจเรียกว่าการกระจายในลักษณะโดดเดี่ยว (Isolated Settlement) ความห่างของบ้านเรือนขึ้นอยู่กับขนาดที่ดินแต่ละครอบครัว การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีศูนย์กลางร่วมกันเช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ตลาด ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายนี้จะพบในชนบทของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ตอนเหนือของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยการตั้งถิ่นฐานแบบประเภทนี้จะปรากฏในบริเวณที่เกษตรกรประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำไร่ เช่น ไร่อ้อย ไร่สับปะรด ไร่มันสำปะหลัง รวมทั้งพวกที่ทำสวนผลไม้ โดยกระจายอยู่ไม่ไกลนักในพื้นที่สวนของแต่ละครอบครัว แนวเขตของสวนจะมีคูดอกกัน การตั้งถิ่นฐานรูปแบบนี้ทำให้ไม่เสียเวลาในการเดินทางไปกลับ ระหว่างพื้นที่เกษตรกับบ้าน ดังนั้นมีเวลาการดูแลผลผลิตได้อย่างเต็มที่ บางบริเวณอาจจะใช้วิธีการทำฟาร์มผสม (Mixed Farming) คือ ใช้ทั้งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

การตั้งถิ่นฐานแบบสุ่ม (Random Settlement)

การตั้งถิ่นฐานแบบสุ่ม เป็นการตั้งถิ่นฐานที่มีลักษณะเป็นกลุ่มและกระจายแบบโดดเดี่ยว สลับกัน โดยการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อมีคนมากขึ้นก็มีการขยายพื้นที่เกษตร ขยายการตั้งถิ่นฐาน และในขณะเดียวกันมีบางบ้านต้องการความเป็นอิสระกับต้องการที่จะไปสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของตนเองเพื่อจะได้ดูแลไร่นาได้เต็มที่ จึงปรากฏว่ามี การตั้งถิ่นฐานกระจายออกไปจากหมู่บ้าน

การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม (Linear Settlement)

การตั้งถิ่นฐานประเภทนี้จะปรากฏนี้จะปรากฏในบริเวณที่ราบเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ค่อยพบในบริเวณที่สูง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมที่สะดวก โดยอาจจะตั้งอยู่เป็นกลุ่มติดต่อกันในเขตที่เป็นชุมชนการค้า หรือทางแยกของเส้นทางคมนาคม ส่วนบริเวณที่อยู่ไกลออกไปอาจมีการตั้งบ้านเรือนห่างกัน สำหรับพื้นที่เกษตรจะอยู่บริเวณด้านหลังของที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคมที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐานได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ถนน ตามแนวยาวของหุบเขาแคบๆ และบริเวณแนวของน้ำพุ เป็นต้น

ภาพที่ 2.2 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม
 หมายเหตุ: 1. การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำ
 2. การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลอง
 3. การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนน]

1. **การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำ** ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณที่เป็นคันดินธรรมชาติที่น้ำท่วมไม่ถึง หือบริเวณที่ราบขั้นบันได ส่วนมากเป็นการตั้งถิ่นฐานระยะแรกๆ ของโลกเมืองหลวงหรือเมืองต่างๆ มักจะอยู่ริมฝั่งแม่น้ำทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะแม่น้ำมีปัจจัยหลายอย่างที่ดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน คือแม่น้ำมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งน้ำจืดที่สำคัญที่ส่งเสริมให้มีอาหาร การคมนาคม นันทนาการ เมืองต่างๆ มักจะตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโดยใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับบริเวณอื่นได้สะดวกและยังช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมต่างๆ ผู้บริเวณรอบนอกอีกด้วย

ความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐานบริเวณแม่น้ำจะมีความแตกต่างกัน โดยบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนล่างซึ่งเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง ที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจะเป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐาน อย่างหนาแน่นมากกว่าแม่น้ำตอนบน

2. **การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลอง** เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ โดยขุดเพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำกับแม่น้ำ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นแนวตรงและอยู่ในบริเวณที่ราบเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำจืด การคมนาคมขนส่ง การเกษตร การอุปโภคและบริโภคดังนั้นจึงเป็นบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือนหรือเมืองต่างๆ

3. **การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนน** เส้นทางคมนาคมทางบกไม่ว่าจะเป็นรถยนต์หรือรถไฟ เป็นเส้นทางที่เกิดขึ้นระยะหลังที่ดึงดูดให้มีการอพยพจากพื้นที่บริเวณภายในที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมให้ออกมาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งของถนน ทั้งนี้เพราะถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ จากการที่ถนนเป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นว่าบางบริเวณกลายเป็นชุมชนใหญ่หรือกลายเป็นเมืองหลังจากมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม นอกจากนี้ยังปรากฏว่าราคาที่ดินใกล้ถนนจะสูงอีกด้วย

ความหมายการตั้งถิ่นฐาน

Jones (1964: 9-10) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอันเน้นถึงที่กำบังที่อยู่อาศัย ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่มนุษย์สร้างขึ้นมา รวมถึงการศึกษารูปแบบการกระจาย และประเภทของการตั้งถิ่นฐาน

Chorley and Hagget (1967: 22-27) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์คือ มวลรวมอันซับซ้อนซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ส่วนแหล่งตั้งถิ่นฐาน คือ รูปแบบที่มองเห็นชัดเจนจากภูมิประเทศ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ในอดีต จึงเน้นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทรรคนะต่าง ๆ ที่มนุษย์เข้าครอบครองพื้นที่รวมถึงศึกษารูปแบบการกระจายของแหล่งตั้งถิ่นฐาน สัณฐานของแหล่งตั้งถิ่นฐาน และมักจะวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับรูปแบบทางกายภาพ

Brock and Webb (1968: 17-34) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์คือ เครื่องมือ อุปกรณ์ และความสะดวกสบายต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นมาเมื่อตั้งตัวอยู่เป็นหลักเป็นแหล่งแล้ว การตั้งถิ่นฐานจึงประกอบด้วย ตัวมนุษย์ อาคารบ้านเรือน ทรัพย์สินสมบัติ ถนนหนทาง ตลอดจนแนวรั้วที่กั้นตัวอาคารออกจากกัน นอกจากนี้ยังรวมไปถึง บทบาทหน้าที่และรูปร่างของแหล่งตั้งถิ่นฐานเป็นส่วนรวมด้วย สิ่งต่าง ๆ นี้เป็นผลรวมของวัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ

UN Department (1972) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์หมายถึง องค์การซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากให้ทำหน้าที่อันซับซ้อนภายใต้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้น และองค์ประกอบธรรมชาติรวมกันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่ต้องใช้เป็นแหล่งดำเนินชีวิต เลี้ยงดูครอบครัว ประกอบอาชีพ ตลอดจนแสวงหาการอยู่ดีกินดีทางด้านกายภาพ จิตใจ และสติปัญญา

Doxiasdis (1976: 60-62) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์หมายถึง การจัดรูปแบบพื้นที่ของมนุษย์ทั้งนี้เพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ และยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ จึงหมายถึงการพัฒนาของมนุษย์นั่นเอง การที่จะเข้าใจการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ได้ต้องอาศัยมิติของเวลาและสถานที่ และเริ่มด้วยจักรภพลงมาถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ บรรยากาศ ตัวมนุษย์ และการตั้งถิ่นฐานที่มีขนาดตั้งแต่ที่อยู่อาศัยชั่วคราวไปจนถึงที่อยู่อาศัยถาวรและถาวร ดังนั้นการศึกษาการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ 5 ประการ คือ มนุษย์ สังคม สภาพแวดล้อม ที่อาศัย และโครงสร้างพื้นฐานในลักษณะที่ละเอียดแต่ละอย่าง และในที่สุดจึงผสมผสานเข้าเป็นหนึ่งเดียว

Boyden (1972: 37) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ หมายถึง ระบบนิเวศน์และระบบวัฒนธรรมรวมกันและองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรม ก็เป็นรูปแบบหลักและสำคัญยิ่งของระบบแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ โดยเฉพาะโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคมของประชากรก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นตัวจัดการองค์ประกอบอื่น ๆ ในระบบ เช่น องค์ประกอบด้านสุขภาพอนามัย และการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ระบบตั้งถิ่นฐานมนุษย์ จึงเป็นระบบที่เกิดจากความสัมพันธ์ของแหล่งตั้งถิ่นฐานจำนวนหนึ่งในลักษณะที่เป็นพบวัตรและเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ทั้งเป็นระบบที่ต้องพึ่งพากันและกัน ทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างสรรค์ ส่งผ่านเปลี่ยนแปลง และสะท้อนความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นส่วนรวม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐาน

วิลาวัดน์ย์ เอื่องวงศ์กุล (2542: 11) กล่าวถึง การเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ได้แก่ แหล่งน้ำ ที่ดอน ที่ดินอุดมสมบูรณ์ และแหล่งแร่ เป็นต้น
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มักเกิดคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และมีอิทธิพลต่อการขยายตัวเป็นเมืองต่อไปในอนาคต ได้แก่ บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบบริเวณที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริเวณเส้นทางคมนาคมตัดกัน บริเวณจุดเชื่อมของเส้นทางคมนาคม
3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ได้แก่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ประวัติศาสตร์ ลักษณะที่เป็นประเพณีนิยม หรือความเชื่อต่างๆ

แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมน้ำ

นิจ ทองโสภิต (2545: 45) กล่าวถึงชุมชน หมายถึง กลุ่มชนที่อยู่ในท้องที่หรือในเมืองเดียวกัน มีอาณาบริเวณที่มีกลุ่มคนอยู่รวมกัน ชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้ายกัน

พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (2524: 112) ให้ความหมายของชุมชนหรือประชาชน คือ

กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่จะประสานกันในวงแคบกว่า ชุมชนที่หมายถึงเขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดดีกว่าและความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติ หรือศาสนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515: 19) กล่าวถึงความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเป็นกลุ่มองค์ประกอบที่รวมกันเป็นชุมชนนั้นโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. คน หรือกลุ่มบุคคล
2. มีอาณาเขตครอบคลุมบริเวณหนึ่งบริเวณใด
3. ความสนใจร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิด
  - 3.1 การปฏิบัติระหว่างกัน
  - 3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน
  - 3.3 การรวมกันอยู่ในอาณาเขตนั้น

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2529: 115) กล่าวถึงชุมชนริมน้ำ หมายถึง ลักษณะที่เป็นรูปลักษณะโดดเด่นของชุมชนไทย มีการสร้างอาคารบ้านเรือนลงบนน้ำประกอบด้วยเรือนแพหรือเป็นลักษณะชุมชนสะเทินน้ำสะเทินบก คือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งหรืออยู่ในน้ำตื้น ๆ รวมทั้งบริเวณน้ำท่วม ซึ่งจะประกอบด้วยเรือนไม้ยกพื้นสูง ดังนั้นสังคมไทยจึงมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบชาวน้ำ คือการสร้างถิ่นฐานอยู่แบบง่าย ๆ ตามแม่น้ำลำคลอง ซึ่งอาจจะเป็นการอยู่ในน้ำเลยที่เดียวหรืออยู่บนตลิ่งก็ได้

เทิดศักดิ์ เศษะกิจขจร (2542: 15) กล่าวถึงชุมชนริมน้ำ หมายถึง ชุมชนที่มีองค์ประกอบ คือ

1. วัด ซึ่งเป็นที่รวมจิตใจของผู้คนชาวพุทธ หรือโรงเจ (ชาวจีน) ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง สิ่งนี้บ่งบอกถึงจุดเริ่มต้นของการก่อกำเนิดของชุมชนริมน้ำ

2. ทำเรือร่วม บ้านริมคลองส่วนใหญ่จะมีที่ขึ้นลงเรือประจำบ้านอยู่ แต่กรณีที่บ้านอยู่เข้าไปในคลองสายคลองหรือคลองสาขาน ซึ่งเรือหางยาวหลักไม่วิ่งผ่าน ก็ต้องอาศัยเรือแท็กซี่ในบริเวณหนึ่งมาส่งที่ทำเรือร่วมดังกล่าว นอกเหนือจากทำเรือร่วมหน้าวัดแล้วบริเวณที่เป็นทำเรือนั้น ถูกกำหนดโดยตำแหน่งก็เป็นจุดศูนย์รวมของชุมชน

3. ตลิ่งหรือเขื่อน เป็นตัวกำหนดแนวเขตของลำน้ำตามธรรมชาติ หรือเพื่อกันคลื่นซัดเดิมเริ่มจากตลิ่งดิน ต่อมาทำเขื่อนไม้ เปลี่ยนมาเป็นเขื่อนหินทิ้ง เพื่อรักษาหน้าดินและนำหินมาก่อนเป็นกำแพงล้อมบ้านตนเองแล้วนำไปสู่การเทคนิคอนกรีตหินที่รวมกันเป็นเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กแบบถาวรในที่สุด

แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน

Garnharm (1985: 1-9) กล่าวถึงแนวความคิดของควมมีเอกลักษณ์ นั้นยากที่จะอธิบายได้ชัดเจนหรือระบุต่างๆ สถานที่อันน่าจะจดจำนั้นมีเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณแห่งสถานที่แต่ละที่ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะที่อันน่าจะสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ สำเนียงการเป็นส่วนหนึ่งและการอยู่ดีในผู้คนนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของ

1. มุมมองของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง เช่น รูปแบบที่ดิน ภูมิประเทศ พรรณพืช ภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ

2. ลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น สะพานป้อม หรือโบสถ์บนยอดเนิน อันตบสนองต่อภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ สังคม ท่าเลทางกายภาพ กิจกรรมของมนุษย์ และสถานที่ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

3. ประสบการณ์ในความรู้สึก ซึ่งการมองเห็นในอันดับแรกอันเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์เดิม การปะทะสัมพันธ์ของส่วนผสมทั้งหมดซึ่งสร้างคุณสมบัติของสถานที่มักไม่เป็นที่เข้าใจของคนในพื้นที่จนกว่าจะเสียไป

สถานที่อันพิเศษหลายแห่งได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากผลของกิจกรรม เช่น การกลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม การแก่งำไรอสังหาริมทรัพย์ การขยายการขนส่ง การเติบโตของเมือง

การเพิ่มขึ้นของประชากร และการท่องเที่ยว ความเปลี่ยนแปลงนี้ได้เปลี่ยนจินตภาพ คุณลักษณะและแม้แต่ความหมายของคุณลักษณะแห่งสถานที่นั้นได้ถูกทำลายไป ขณะที่ความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเป็นด้านบวก เช่นว่าต้องการฟื้นฟูด้านเศรษฐกิจ ก็มักจะต้องมีข้อเสียต่อ คุณลักษณะเดิมของสถานที่อันเคยมีปรากฏอยู่

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองนี้มีรากฐานบนความเชื่อที่ว่า เมืองแต่ละเมืองต้องมีความเฉพาะตัวทั้งด้านเอกลักษณ์ คุณลักษณะ ลักษณะเฉพาะ และจิตวิญญาณ แตกต่างจากที่อื่น จิตวิญญาณซึ่งมีคุณค่า และความหมายต่อผู้คนในเมือง ซึ่งหากขาดไปก็จะลดคุณภาพชีวิตลง

ลักษณะเฉพาะจะประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

1. ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณโครงสร้างทางกายภาพที่แท้จริงของสถานที่ ลักษณะจริงของอาคาร ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ และคุณลักษณะของสุนทรียภาพ

2. การสื่อความหมาย หรือสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นแง่ที่ซับซ้อนกว่า เริ่มแรกด้วยผลจากความมุ่งหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ คุณลักษณะของสถานที่ที่มีจำนวนมากที่สืบเนื่องจากการที่ประชากรตอบสนองต่อลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่ใช้สอย

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบขั้นแรกนี้เองที่ได้สร้างสรรค์ จิตวิญญาณแห่งสถานที่และปฏิสัมพันธ์นี้เองที่ต้องทำความเข้าใจ เพื่อบรรลุความสำเร็จที่จะดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูกิจกรรมในสภาพแวดล้อมของเมืองเล็ก

บุคลิกลักษณะของเมืองมักเปลี่ยนไป ไม่กลับคืนมา โดยการเจริญเติบโตของเมืองเป็นประเด็นหลัก และประเด็นรองขึ้นอยู่กับข้อตกลงในรายวัน การขาดแคลนคุณลักษณะของเมืองนั้นมักจะไม่มีคนในพื้นที่สังเกตจนกว่าจะปรากฏชัด และจนกระทั่งวิถีชีวิตประจำวันเปลี่ยนไป ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

ลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องได้รับการออกแบบเพื่อเอื้อต่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์นั้น ซึ่งหากทำได้

การเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงอันมหาศาลจะไม่กระทบต่อคุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเมือง ระดับเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเศรษฐกิจในระดับที่น่าพอใจจะไม่ทำลายคุณภาพอันสำคัญของเมือง

คุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนั้นจะอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม
2. ลักษณะภูมิอากาศ โดยเฉพาะคุณภาพปริมาณแสง ปริมาณน้ำฝน และความแตกต่างในอุณหภูมิ
3. ลักษณะเดิมทางธรรมชาติที่เฉพาะตัว
4. ความทรงจำ และการถ่ายทอดความหมายของสถานที่ต่อบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ด้วย
5. การใช้วัสดุพื้นถิ่น
6. ฝีมือช่าง
7. ระดับของการรับรู้ใน จุดตำแหน่งของอาคารและสะพานที่สำคัญ
8. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์
9. คุณค่าของประชากร
10. สภาพแวดล้อมสาธารณะอันทรงคุณภาพที่สามารถเห็น และเข้าถึงได้
11. กิจกรรมที่พบมากทั้งเมือง ทั้งในชีวิตประจำวัน และตามฤดูกาล

Lynch (1960: 47-48) กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการด้วยกันที่ผู้คนมักใช้ในการสร้างจินตภาพขึ้นในใจระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเมือง

1. ทางสัญจร (Paths) หมายถึง เส้นทางสัญจรหลักและรอง ที่ผู้คนใช้สัญจรไปมา โดยเมืองแต่ละเมืองจะมีโครงข่ายถนนทั้งถนนสายหลักและถนนสายรอง (Local Street) ซึ่งเส้นทางสัญจรจะมีส่วนสำคัญมากในการสร้างจินตภาพของเมือง เนื่องจากในขณะที่เราสัญจรผ่านในส่วนต่าง ๆ ของเมืองจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเมืองกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ถนนตัดผ่าน

2. ย่าน (Districts) เมืองแต่ละเมืองย่อมประกอบไปด้วยละแวกบ้านหรือย่านต่างๆ รวมเข้าด้วยกัน เช่น ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านชานเมือง ย่านพักอาศัย ย่านชุมทางรถไฟ ย่านอุตสาหกรรม เป็นต้น โดยลักษณะทางกายภาพ รูปทรงของอาคาร รูปแบบการสัญจร และกิจกรรมหลักของพื้นที่ ตลอดจนลักษณะทางสังคม สามารถบ่งบอกได้ถึงความเป็นย่านของเมืองได้

3. ขอบ/เขต (Edges) เป็นแนวหรือเส้นกำหนดขอบเขตของย่าน โดยย่านบางแห่งจะไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจากการขยายตัวของย่านบางย่านออกจากศูนย์กลางไปที่ละน้อย จนผสมผสานเข้ากับย่านอื่นทำให้ไม่สามารถแบ่งขอบเขตของย่านได้ชัดเจน

4. จุดสังเกต/จุดหมายตา (Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่มีลักษณะเด่นภายในเมืองที่ปรากฏแก่สายตาโดยทั่วไป ซึ่งจุดสังเกตสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

4.1 จุดสังเกตระยะไกล (Distance Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล มักมีขนาดใหญ่หรือสูงเด่นเป็นพิเศษ จะใช้เป็นจุดอ้างอิงสำหรับผู้ที่ไม่ได้อยู่ประจำถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจุดหมายตาระยะไกล ได้แก่ เจดีย์ ภูเขา ตึกระฟ้า เป็นต้น

4.2 จุดหมายตาระยะใกล้ (Local Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่มีขนาดเล็กและสามารถมองเห็นในระยะใกล้ ๆ เท่านั้น ส่วนใหญ่จะใช้เป็นจุดสังเกตสำหรับผู้คนในเมืองนั้น ๆ เช่น น้ำพุ อนุสาวรีย์ เป็นต้น

5. จุดรวม/ศูนย์รวม (Nodes) มีลักษณะเป็นจุดสังเกตประเภทหนึ่ง แต่ต่างกันที่เป็นจุดรวมของกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนเป็นบริเวณที่มีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา มีความ

ชัดเจนในการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในเมือง และบางครั้งจุดสังเกตและจุดศูนย์รวม ก็อยู่ในสถานที่เดียวกัน เช่น บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานทั้ง 5 ที่ประกอบกันเข้าเป็นโครงสร้างของเมืองแล้ว ยังมีปัจจัยและองค์ประกอบย่อยอื่นๆ อีกหลายประการซึ่งส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะตัวของเมืองแต่ละเมืองออกไป ซึ่งปัจจัยหรือองค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ รูปทรงของที่ดินหรือสภาพภูมิประเทศ (Landform) พืชพันธุ์ธรรมชาติ (Natural Verdure) ภูมิอากาศ (Climate)

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของกิจกรรม และระบบที่ตั้ง

Rapoport (1990: 100-102) กล่าวถึงกิจกรรมถูกถ่ายทอดโดยตรงจากวิถีชีวิตและรากฐานของวัฒนธรรม ทุกกิจกรรมเกี่ยวเนื่อง กับองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ตัวกิจกรรมเอง กิจกรรมถูกนำไปใช้อย่างไร กิจกรรมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆ และรวมเป็นระบบกิจกรรม ความหมายของกิจกรรม

จุดหลัก คือ ระบบกิจกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นโดยปราศจากพื้นที่และเวลาได้ และไม่สามารถมองตัวกิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียว แต่ต้องพิจารณาทั้งระบบกิจกรรม เช่น เราไม่สามารถพิจารณาอาคารเพียงอาคารเดียว เพราะคนเราใช้หลายอาคาร และมีกิจกรรมหลากหลายในพื้นที่เปิดโล่งนอกอาคาร การตั้งถิ่นฐาน และทั้งภูมิภาค คนอาศัยอยู่ในภูมิประเทศวัฒนธรรม (Cultural Landscapes) ดังนั้นจึงไม่สามารถพิจารณาเพียงแค่สถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว ทุกอาคารที่ปรากฏมักถูกเชื่อมโยงกับระบบกิจกรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตของบทสรุปนี้คือ มันมีความสัมพันธ์ระหว่างระบบกิจกรรมและวัฒนธรรม

ที่ตั้ง (Setting) เป็นการผสมผสานกันของพฤติกรรมที่ตั้ง (Behavior setting) และบทบาทที่ตั้ง ที่ตั้งเป็นสภาพแวดล้อมกับระบบของกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ที่ซึ่งสภาพแวดล้อมและกิจกรรมถูกเชื่อมโยงด้วยเกณฑ์ (Rules) ต่างๆ เพื่อทำให้เกิดที่ตั้งที่เหมาะสมและตามที่คาดหวังเอาไว้ กฎต่างๆ นี้มีขึ้นเสมอเพื่อกำหนดเกณฑ์ในที่ที่ตั้ง สถานการณ์ และแปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรมด้วย ที่ตั้งต้องพิจารณาโดยรวมกับระบบภายในของกิจกรรมที่เกิดขึ้นซึ่งถูกเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ที่ตั้งถูกเชื่อมโยงในหลายด้านทั้งในพื้นที่เอง ความใกล้ชิด การเชื่อมโยง และการแบ่งแยก รวมถึงเรื่องเวลาในการลำดับ

ที่ตั้งมักจะเป็นไปตามความเหมาะสมของกิจกรรมและพฤติกรรมเสมอๆ ที่ตั้งของคนมีขอบเขตและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เวลา และคุณภาพของที่ตั้งแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรม และเปลี่ยนไปตามสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งๆ หรือกลุ่มในวัฒนธรรมนั้นๆ

สิ่งแวดล้อมสามารถสร้างแนวคิดให้กับที่ตั้ง และอีกส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับระบบของกิจกรรมการจัดสภาพแวดล้อมมีผลสร้างแนวคิดในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของ 4 ตัวแปร คือ พื้นที่เวลา ความหมาย และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นไปตามกิจกรรมที่แปรเปลี่ยนตามตัวแปรดังกล่าวและด้วยตัวกิจกรรมเองเกี่ยวข้องกับการจัดเรียงกิจกรรมที่แตกต่างของกิจกรรมในเวลา และพื้นที่พอๆ กัน ความเร็วของกิจกรรม (จำนวนของกิจกรรมต่อหน่วยเวลา) และจังหวะต่างๆ (ในช่วงของกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวงจรหลากหลาย เช่นวิถีชีวิต ช่วงชีวิต ปี ฤดูกาล เทศกาล วันทำงาน วันหยุด กลางวัน กลางคืน เป็นต้น)

การพิจารณาระบบกิจกรรมในระบบของที่ตั้งเป็นประเด็นสำคัญที่จะเข้าใจรูปแบบของเมือง การเลือกที่อยู่และการใช้พื้นที่เปิดโล่งในย่านละแวกบ้านของเมือง

ถ้ากิจกรรมนั้นหนาแน่นการเกิดขึ้นอย่างมากในพื้นที่ส่วนตัว เช่นภายในที่อยู่อาศัย หรือสวนหลังบ้าน กิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งของเมืองหรือพื้นที่ส่วนตัว เช่นภายในที่อยู่อาศัย หรือสวนหลังบ้าน กิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งของเมืองหรือพื้นที่สาธารณะในละแวกบ้านจะเกิดขึ้นน้อย ถ้าในวัฒนธรรมที่ใช้พื้นที่ของเมืองในการสัญจรเป็นหลัก ซึ่งตรงข้ามกับกิจกรรมอื่นๆ การใช้พื้นที่ก็จะแตกต่างกันกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน ถ้ากฎของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานเปลี่ยนไป พื้นที่เมืองในทางตรงข้ามกับพื้นที่ส่วนตัวก็就会被ใช้ต่างกันไปด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติศาสตร์การอพยพตั้งหลักแหล่ง และการประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย

เอกสารของพรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (2529) เรื่องประวัติศาสตร์การอพยพตั้งหลักแหล่งและการประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย แสดงถึงลักษณะทางสังคม การอพยพตั้งหลักแหล่ง และการประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวม และวิวัฒนาการ สามารถสรุปสาระสำคัญออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การอพยพตั้งหลักแหล่งของชาวจีนในประเทศไทย
2. การประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย

1. การอพยพตั้งหลักแหล่งของชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนอพยพมายังประเทศไทย โดยมีสาเหตุมาจากการเมือง และภัยธรรมชาติ การเลือกอพยพมายังประเทศไทยนั้น สืบเนื่องมาจากลักษณะความคล้ายคลึงกันของสภาพดินฟ้าอากาศ และวัฒนธรรม รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ และประกอบอาชีพ

การอพยพเริ่มมาตั้งแต่ต้น คริสต์ศตวรรษที่ 13 จากหลักฐานการค้นพบรูปและสลักนูนต่ำภายในปราสาทบาเยน กลางเมืองนครธม สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ภาพเล่าถึง เรือสำเภาแบบที่ชาวจีนในสยามสร้างขึ้น ใช้ในการค้าขายในอ่าวสยาม

ชาวจีนสมัยอยุธยา คริสต์ศตวรรษที่ 17 (พ.ศ. 2253)

ชาวจีนในอยุธยาอยู่ทั้งใน และนอกกำแพงเมือง ตัวเมืองมีน้ำล้อมอยู่โดยรอบ เรือที่มายังเมืองหลวง จะจอดอยู่ที่ท่าหน้ากของชาวจีนทางมุมเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ ที่ปลายถนนตะวันออก - ตะวันตก ซึ่งนักเขียนชาวอังกฤษเรียกว่า “แถบเมืองจีน” ตลอดสองฝั่งถนนมีบ้านเรือนสองชั้น ซึ่งสร้างด้วยหินหรืออิฐ และหลังคาเป็นกระเบื้องแบน ซึ่งเป็นของชาวจีน และ “พวกมัวร์” เช่น พ่อค้าอินเดีย อาหารับ และเปอร์เซีย

ชาวจีนในอยุธยาส่วนใหญ่ประกอบด้วยพ่อค้า และมีชาวจีนที่เลี้ยงหมู และช่างฝีมือ นานาชนิดตั้งนิเวศสถานอยู่ในตลาด และบางคนได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในกรมกองสูงๆ

จากหลักฐานเอกสารบันทึกของชาวต่างประเทศในสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยา บทบาทสำคัญๆของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมสอดแทรกในทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่พ่อค้า นักแสดง ไปถึงข้าราชการระดับสูง อยุธยาถูกพม่ายึดเมืองได้เมื่อ ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310)

ชาวจีนสมัยพระเจ้าตากสินและต้นราชวงศ์จักรี

ชาวจีนได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณกรุงเทพฯ ก่อน ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310) เป็นไปได้ว่า ชาวจีนได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้วตั้งแต่ครั้งแรกของ ค.ศ. ที่ 17

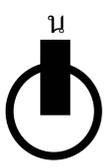
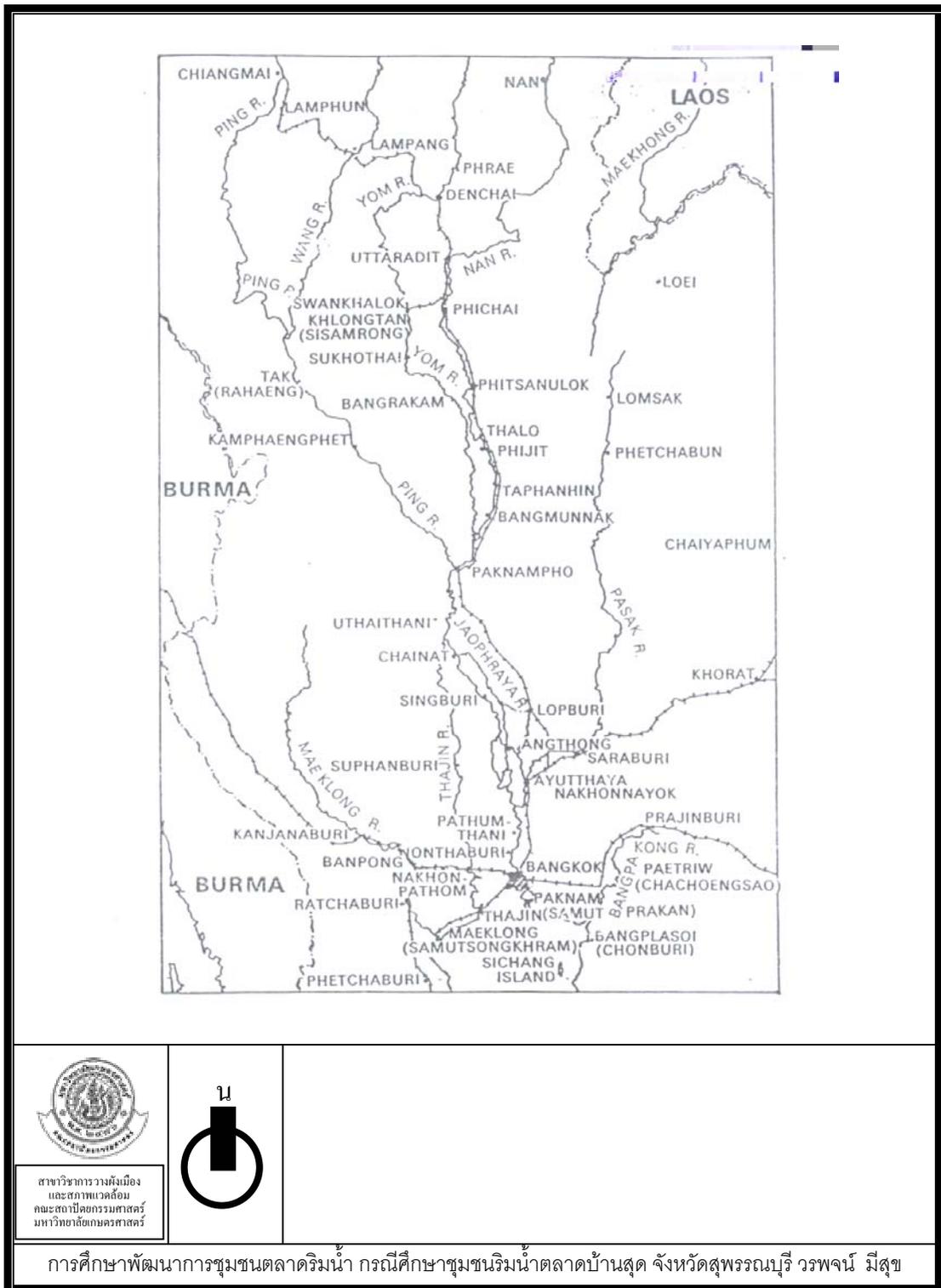
สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนาเมืองหลวงใหม่ขึ้นที่ กรุงเทพฯ คนฟากฝั่งแม่น้ำกับพระราชวังเดิมของพระเจ้าตากสิน ตรงที่ที่เป็นเมืองท่าของชาวจีน และเป็นศูนย์กลางการค้าซึ่งเจริญขึ้นมาในช่วงทศวรรษ 1770 (พ.ศ. 2313) ตลาดของชาวจีนจึงย้ายไปอยู่บริเวณวัดสามปลื้ม นอกประตูเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ ตลาดแห่งใหม่นี้เรียกกันว่า สำเพ็ง และปัจจุบันก็ยังคงเป็นศูนย์กลางของชาวจีนในกรุงเทพฯ

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ประเทศมีความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) การพัฒนาเศรษฐกิจประกอบด้วย การปลูกข้าว เหมืองดีบุก โรงสีข้าว และโรงเลื่อย การขุดคลอง รวมทั้งการสร้างทางรถไฟ การส่งสินค้า และการขายส่ง ความเจริญอุดมสมบูรณ์ของสยามดึงดูดให้ผู้คนอพยพจากจีน

ในระหว่าง ค.ศ. 1800 - 1810 ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบชนบทลึกไปจาก เมืองท่าชายทะเล และเมืองตามริมน้ำ แต่การตั้งถิ่นฐานก็ยังคงอยู่ในเขตรอบๆ บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานเดิม ย่านที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ได้แก่ แถบจันทบุรี บางปะกง แม่น้ำเจ้าพระยา ตอนล่าง แม่น้ำท่าจีน และแม่กลอง

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประชากรจีนในสยามประเทศ มักจะอยู่กันมากในเขต ชายฝั่งทะเล และบริเวณที่ลุ่มแถบแม่น้ำสายใหญ่ๆ มีการตั้งหลักแหล่งชาวจีนในทุกๆ เมือง ตลอดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวสยาม ตั้งแต่ตราดทางฝั่งตะวันออกเฉียงใต้จนถึงไทรบุรี สยาม ตอนกลางหลักแหล่งอยู่บริเวณแม่น้ำบางปะกงจนถึงปราจีนบุรี ตั้งแต่บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีนจนถึงปากน้ำโพ และตั้งแต่แม่น้ำกลองจนถึงกาญจนบุรี

วิวัฒนาการของ ชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในสยาม โดยในระยะแรกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ยุคของชาวจีน คือ ยุค สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งทรงสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพมายัง สยาม ชาวจีนในช่วงนี้มีส่วนช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศให้กลับมาอย่างรวดเร็วหลังจากการ เสียกรุงให้พม่า ช่วงยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 เกิดการค้าเสรีสืบเนื่องมาจากสนธิสัญญาเบาว์ริง เกิด การขยายตัวอย่างมาก โดยเฉพาะข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจส่งออกที่โลกต้องการเป็นอย่างมาก คนไทย ยึดมั่นอยู่ในอาชีพทำนา และการ ใช้ชีวิตทำนา ทำให้ชาวจีนยึดอาชีพการค้า อุตสาหกรรม ทำเหมือง โรงสี โรงเลื่อย รวมถึงธุรกิจธนาคารสมัยใหม่ ความสมบูรณ์ของสยามทำให้ชาวจีน อพยพมาสู่สยามมากขึ้น จนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประชากรจีนในสยามเพิ่มขึ้นอย่าง รวดเร็ว และกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสายต่างๆ

การศึกษาพัฒนาการชุมชนตลาดริมน้ำ กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด จังหวัดสุพรรณบุรี วรพจน์ มีสุข

ภาพที่ 2.3 ประเทศไทยตอนกลาง แสดงภาพทางรถไฟ แม่น้ำ และเมืองสำคัญๆ ที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 - 19
ที่มา: สังคมจีนในประเทศไทยประวัติศาสตร์สังเคราะห์

2. การประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจของไทย ในช่วงหนึ่งศตวรรษ ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 1810 - 1910 (พ.ศ. 2353 - 2453) ซึ่งเกิดขึ้นทั่วไปนั้น เกือบทุกอย่างในการเปลี่ยนแปลงนี้เกี่ยวข้องกับประกอบธุรกิจของชาวจีน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม วัฒนาการที่สำคัญอันมีผลถึงกลุ่ม เอกชนจีนในวงการธุรกิจในเมือง ช่วงศตวรรษก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 มีดังนี้

1. การขยายตัวในการเดินเรือของชาวจีนจนกระทั่งถึง ค.ศ. 1840 (พ.ศ. 2383) ต่อมาเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว

2. ธุรกิจการส่งสินค้าเข้า - ส่งสินค้าออกที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น ถึงแม้จะไม่เป็นอัตราส่วนมาตลอดศตวรรษ

3. ความเจริญของบริษัทส่งสินค้าเข้า - ส่งสินค้าออกของชาวยุโรป และความเจริญรุ่งเรืองของระบบกัมประโดหัวหน้าตัวแทนของบริษัทที่เป็นชาวจีน

4. มีการใช้โรงสีข้าวที่ใช้เครื่องจักร

5. การเริ่มมีโรงเลื่อยไม้ที่ใช้เครื่องจักร และได้ผลผลิตน้อยกว่าที่คิด

6. การที่ชาวจีนยึดอาชีพการค้าปลีกไว้อย่างเหนียวแน่น

7. ชาวจีนมีความสำคัญและมีหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางมากขึ้นสำหรับประชากรที่อยู่ในต่างจังหวัด

8. การที่ชาวจีนเข้ามาสู่วงการธุรกิจธนาคารสมัยใหม่

นอกจากอาชีพข้างต้นแล้ว ชาวจีนยังมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างมาก กล่าวคือ การทำเหมืองแร่ดีบุก เกษตรกรรม โรงงานน้ำตาล อุตสาหกรรมต่างๆ การก่อสร้าง สาธารณูปโภค การค้าฝิ่น การพนันหอย และสุรา

การประกอบธุรกิจการค้าของชาวจีน ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ประกอบด้วยการค้าปลีก โรงสีข้าว และโรงงานน้ำตาล เพื่อให้เห็นภาพรวมก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาของการวิจัยในบทต่อไป

การค้าปลีก

การค้าปลีกในสยามตกอยู่ในมือของชาวจีน ทั้งก่อนและหลังผลกระทบจากอิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตก ในช่วงครึ่งแรกของ ค.ศ. ที่ 19 ตลาดการค้าใหญ่ของกรุงเทพฯ สำหรับสินค้าเข้า ได้แก่ สำเพ็ง และตามลำแม่น้ำเอง เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ สำเภาจีนส่วนใหญ่จะแปลงสภาพเป็นร้านค้าปลีก สองด้านของตลาดฟ้าเรือทำเป็นแผงลอย และนำสินค้าออกมาขาย ชวนให้นำซื้อ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน (ในช่วงทศวรรษ 1830) มีเรือสำเภาจอดอยู่ตามลำแม่น้ำประมาณเจ็ดสิบลำเรียงกันเป็นสองแถวหันหน้าไปตามแม่น้ำ แต่ละลำคับคั่งด้วยผู้คนที่มาซื้อสินค้าทางเรือ นอกจากนี้แล้วสองฝั่งน้ำที่กรุงเทพฯ จะมีเรือค้าขายจอดเรียงรายเป็นระยะยาวกว่าสี่ไมล์ตลอดทั้งปี “เรือพัก” เหล่านี้มีขนาดสามสิบถึงสี่สิบตารางฟุต และมีพายตั้งแต่แปดถึงสิบลอยอยู่ในน้ำ แต่ละลำมีแท่นยกพื้นซึ่งมุงหลังคาไว้ บนแท่นยกพื้นนี้จะนำสินค้ามาออกวางขาย ซึ่งได้แก่สินค้าเข้ามาจากเมืองจีน และสินค้าพื้นเมือง เรือเหล่านี้เป็นทั้งบ้านและร้านค้าด้วยในตัว คนจีนจะอาศัยอยู่ในห้องด้านท้ายเรือ และทำการค้าขายอยู่ทางหัวเรือ เรือแพเหล่านี้มีเรือขนาดเล็กๆ สำหรับพ่อค้าและครอบครัวไว้ใช้เดินทาง แม่น้ำในบริเวณใกล้เคียงมักเนืองแน่นไปด้วยเรือของผู้ซื้อสินค้าที่เบียดเสียดกันเข้ามา ยังมีเรือสำหรับอยู่อาศัยของชาวจีนอีกมากมายตามลำแม่น้ำ และลำคลองมักค้าขายอาหารพื้นบ้านต่างๆ โดยเฉพาะเนื้อหมูสด

ในสมัยก่อนนั้น กรุงเทพฯ เป็นเวนิสตะวันออกอย่างแท้จริง การค้าขายปลีกกระทำกันตามลำแม่น้ำ เพราะผู้คนอาศัยอยู่ในบ้านซึ่งปลูกบนเสาสูงตามชายน้ำ ถนนสายเดียวที่อยู่นอกเขตกำแพงเมือง คือ ตรอกที่ตัดผ่าน “ย่านการค้ามโหฬาร” ของสำเพ็ง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สำเพ็งนี้เองมีชาวจีนที่มีได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามลำน้ำ และที่สำเพ็งมีสินค้านานาชนิดให้ผู้คนซื้อได้ มีตึกชั้นเดียวของพ่อค้าจีนตั้งเรียงรายอยู่ตลอดสองฝั่งตรอกนี้ ตึกเหล่านี้ มิได้สร้างบนเสาสูงแบบที่อยู่อาศัยของคนไทย แต่ยกพื้นไว้สูงเพื่อมิให้น้ำท่วมถึง

ใน ค.ศ. 1864 (พ.ศ. 2407) เมื่อสร้างถนนเจริญกรุง หรือนำโชค ซึ่งเป็นถนนสายใหญ่แห่งแรกนอกกำแพงเมือง ในไม่ช้าชาวจีนก็ได้สร้างร้านรวงของตนขึ้นมาตลอดระยะทางยาวสองไมล์ ในช่วงทศวรรษ 1880 และเมืองของกรุงเทพฯ ค่อยๆ ย้ายจากฝั่งแม่น้ำ และลำคลองเข้าไปอยู่ในบริเวณถนนสายใหม่ ตลาดเรือแพขายของจึงเป็นอดีตไป และโครงสร้างถนนเพิ่มขึ้นเมื่อเปลี่ยนศตวรรษ จึงทำให้เรือซึ่งเป็นเสมือนร้านค้าหมดไปด้วย พ่อค้าชาวจีนที่เคยอาศัยอยู่ในเรือมาก่อนก็ได้ย้ายขึ้นมาอยู่กับบ้านที่ร้านค้าสองชั้น สร้างเป็นแถบตลอดถนนสายใหม่

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษต่อๆ มาจนถึง ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) พ่อค้าชาวจีนได้ซื้อสินค้าของชาวตะวันตก นอกเหนือไปจากสินค้าจีน และสินค้าพื้นเมืองของตน มีร้านค้าแบบใหม่ที่มีแต่สินค้านำเข้าตั้งขึ้นสองสามแห่ง

จากหลักฐานเอกสารบันทึกของชาวต่างประเทศ แสดงให้เห็นลักษณะทางการค้าและวิวัฒนาการของตลาด มีมาตั้งแต่ก่อนกรุงศรีอยุธยาจนถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การค้าขายผูกพันกับสายน้ำซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในสมัยนั้น การค้าเริ่มพัฒนาจากการตลาดน้ำในสมัยกรุงศรีอยุธยาสู่การค้าปลีกขนาดใหญ่ มีการค้าสินค้านำเข้าจากต่างแดน การแลกเปลี่ยนสินค้าท้องถิ่น เกิดเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งมีการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งทางบก เพื่อให้เกิดความทัดเทียมกับประเทศทางตะวันตก (สมัยรัชกาลที่ 5) การค้าเริ่มพัฒนาเปลี่ยนจากตลาดน้ำ, เรือค้าขายสินค้าขนาดใหญ่, เรือค้าขาย, เรือแพค้าขาย, ตลาดริมน้ำ เข้าสู่ยุคการค้าขายริมสองฝั่งถนน และพัฒนาเป็นร้านค้าขายสินค้าแบบใหม่ตามประเทศตะวันตก

โรงสีข้าว

อธิบายว่า ข้าวเป็นสินค้าออกของสยามมาตั้งแต่ก่อน ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) สินค้าออกประเภทข้าวมีความต้องการเพิ่มขึ้นภายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง อย่างไรก็ตามข้าวที่ส่งเป็นสินค้าออกนั้น มาจากโรงสีข้าวด้วยมือคนจีนเกือบทั้งสิ้น

ผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นมีสูงมากจนทำให้ชาวจีนมีแรงกระตุ้นทุกวิถีทาง ในอันที่จะเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ชาวจีนได้ซื้อโรงสีเครื่องจักรไอน้ำ เนื่องจากมีประสิทธิภาพเหนือกว่าการสีข้าวด้วยมือ ใน ค.ศ. ที่ 20 วิศวกรชาวอังกฤษได้ประดิษฐ์เครื่องจักรสีข้าวครบชุดขึ้น และได้ฝึกหัดผู้คนมากกว่าร้อยให้ใช้เครื่องสีข้าวเป็นด้วย (Wright and Breakspear, 1938: 187)

จำนวนโรงสีข้าวของชาวจีนในกรุงเทพฯ และบริเวณเมืองใกล้เคียงมีมากขึ้น ถึง 17 โรง ใน ค.ศ. 1889 (พ.ศ. 2432) 23 โรง ใน ค.ศ. 1895 (พ.ศ. 2438) และมากกว่า 50 โรงใน ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455)

ความเจริญอย่างมากของกิจการโรงสี และการส่งสินค้าออกที่เจริญเป็นพิเศษ โดยเฉพาะสยามตอนล่าง และสยามตอนกลาง เช่น พ่อค้าขายข้าวเปลือกชาวจีนที่เดินทางไปตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา แต่ละรายบรรทุกเรือ และขนส่งมายังโรงสีในกรุงเทพฯ แล้วนำสินค้าสำเร็จรูปกลับไปขายให้พ่อค้าชาวจีนในหัวเมืองต่างๆ

จากบทความและหลักฐานเอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของระบบการค้าในกลุ่มวงจรมองหนึ่ง กล่าวคือ ธุรกิจการค้าส่งออกข้าว ได้ผลกำไรงาม ส่งผลให้จำนวนโรงสีข้าวเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกรุงเทพฯ และบริเวณเมืองใกล้เคียง การเพิ่มจำนวนโรงสีข้าวส่งผลต่อระบบการขยายตัวชุมชนและระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยแยกประเด็นวิเคราะห์ ดังนี้

1. โรงสีข้าวเพิ่มจำนวนขึ้น และกระจายตามบริเวณเมืองใกล้เคียง ส่งผลต่อการขยายตัวเพิ่มขึ้นของกรรมกรชาวจีน ซึ่งแต่ละแห่งจ้างแรงงานชาวจีนตั้งแต่สองร้อยถึงสามร้อยคน ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนขึ้นตามจุดต่างๆ เมื่อเกิดชุมชนก่อให้เกิดธุรกิจการค้าขาย เพื่อตอบสนองความต้องการเกิดขึ้นในชุมชน

2. ลักษณะระบบการเดินทางไปตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อซื้อข้าวเปลือกของพ่อค้าชาวจีน ระหว่างจุดที่หยุดเรือเพื่อซื้อข้าวเปลือก ได้มีการขายสินค้าที่นำมาจากกรุงเทพฯ ให้กับพ่อค้าคนกลางหัวเมืองต่างๆ รวมถึงประชากรชาวไทย และกรรมกรชาวจีน ส่งผลให้เกิดลักษณะตลาดริมน้ำตามเส้นทางเดินเรือจากกรุงเทพฯ ไปยังหัวเมืองต่างๆ

โรงน้ำตาล

ในบรรดาพืชไร่ที่สำคัญที่สุดของชาวจีน จาก ค.ศ. ที่ 19 เป็นส่วนรวม คือ อ้อย พวกเขาแต่จิวที่มาจากตั้งถิ่นฐานได้นำเอาอ้อยเข้ามาเป็นพืชทางการค้าในสยามภาคตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ ค.ศ. 1810 (พ.ศ. 2353) และภายในสิบปีได้กลายเป็นสินค้าออกที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของไทย ไร่อ้อยที่ใหญ่ที่สุดอยู่ในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และนครปฐม เมื่อกลางศตวรรษ นีล เขียนว่า

“ชาวจีนจำนวนมากที่ตั้งถิ่นฐาน และแต่งงานในสยามได้กอบโกยความร่ำรวยมหาศาลจากการทำไร่อ้อยที่ตนมีอยู่ในประเทศ”

เมื่อมีการผลิตน้ำตาลได้สูงในช่วงทศวรรษ 1850 และช่วงทศวรรษ 1860 นั้น ชาวจีนนับพันรับจ้างทำงานอยู่ตามไร่อ้อย และโรงงานน้ำตาล ปาเลกัวซ์ นับโรงงานน้ำตาลที่นครปฐมเพียงจังหวัดเดียวได้ว่ามีสามสิบแห่ง แต่ละแห่งจ้างคนงานชาวจีนตั้งแต่สองร้อยถึงสามร้อยคน ในที่สุดการแข่งขันกันทั่วโลกทำให้อุตสาหกรรมน้ำตาลที่เจริญรุ่งเรืองของสยามลึกลง ไร่ของคนจีนไม่สามารถแข่งขันได้เนื่องจากค่าแรงงานกรรมกรสูงขึ้น การปลูกข้าวของคนไทยกลับมีเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีการปลูกอ้อยลดน้อยลง กรรมกรชาวจีนจึงพากันกลับไปทำงานที่โรงสีข้าว ซึ่งมีสภาพการจ้างและค่าจ้างดีกว่า

จากบทความและหลักฐานเอกสาร พบว่า ธุรกิจโรงงานน้ำตาลมีลักษณะคล้ายคลึงกับธุรกิจโรงสีข้าวในเรื่องของจำนวนแรงงานที่ใช้ จำนวนโรงงานที่ขยายตัวควบคู่ไปกับโรงสีข้าว การเกิดชุมชน และระบบเศรษฐกิจชุมชน

คนจีนได้เคลื่อนตัวเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคตะวันตกด้วยแรงดึงดูดจากปัจจัยการขยายตัวของเศรษฐกิจอุตสาหกรรมน้ำตาลในแขวงเมืองนครชัยศรี นโยบายการสนับสนุนธุรกิจอุตสาหกรรมของรัฐด้านนี้ ได้ดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามาเป็นทั้งผู้ประกอบการ เจ้าของไร่อ้อย เจ้าของโรงงานน้ำตาล แรงงานในไร่ และโรงงาน ชาวจีนเหล่านี้กระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองนครชัยศรี จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพบว่า มีชาวจีนบางส่วนเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานในแขวงเมืองสุพรรณ

จากบทความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนตัวของชาวจีนเข้ามาในเขตเมืองสุพรรณ ตามลำแม่น้ำสุพรรณ ซึ่งเชื่อมต่อกับตัวเมืองนครชัยศรี จะกล่าวถึงในบทต่อไป

เรือนค้าขายที่ดินในชุมชนเมือง

งานวิจัยของ อรศิริ ปาณินท์ (2544) เรื่อง เรือนค้าขายที่ดินในชุมชนเมือง งานวิจัยนี้กล่าวถึงเรือนค้าขายที่ดิน และตลาดในชุมชนเมืองภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตก และภาคตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม โดยการสำรวจ

ภาคสนามของเรือนค้าขาย และตลาดในพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาวิเคราะห์ผสมผสานกับงานวิชาการที่เกี่ยวข้องให้ได้คำตอบเกี่ยวกับจุดกำเนิด พัฒนาการ สภาพทางกายภาพ และแนวโน้มในอนาคต

ส่วนหนึ่งในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การศึกษาเรือนค้าขายพื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย ตลาดเดิมบางนางบวช ตลาดศรีประจันต์ ตลาดเก้าห้อง ตลาดร้านค้าพื้นถิ่นทั้ง 3 แห่ง อายุของการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 50 ปี มีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำสุพรรณ เนื่องจากแม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญในอดีต คูภาพประกอบที่ 2

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับงานวิจัยในบทต่อไป ซึ่งสามารถสรุปสาระออกเป็นหัวข้อ
ดังนี้

1. ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้ง
2. ชีวิตและความเชื่อ การอยู่ และการค้าขาย
3. รูปทรงของสถาปัตยกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมที่ตั้ง

จุดกำเนิดของตลาดและเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นจะเหมือนกันแทบทั้งหมด คือ เริ่มจากพื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองที่มีเรือขนส่งทั้งเล็กและใหญ่ขึ้นล่องอยู่เป็นประจำ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของคนไทย และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยนั้น แหล่งแรกที่เลือก คือ ริมน้ำ ไม่ว่าจะเป็แม่น้ำ หรือลำคลองหนองบึงก็ตาม เพราะต้องอาศัยน้ำในการดำรงชีวิตทั้งอุปโภค บริโภค และทำการเกษตร กลุ่มคนจีนที่เคลื่อนย้ายมาร่วมในฐานะพ่อค้าเรื่อเร่ (นิวัฒน์ ฉิมพาลี, 2538: 66) นำสินค้ามาขายตามหมู่บ้านและรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้าน และบางส่วนจะเข้ามาอยู่ร่วมในชุมชน โดยรับจ้างทั่วไปในช่วงแรก เมื่อมีทุนมากขึ้นก็ขยายกิจการ มีการแต่งงานกับคนในท้องถิ่นที่เป็นคนไทย กลุ่มคนจีนได้ขยายกิจการค้า โดยเฉพาะโรงสีข้าว และอุตสาหกรรมอื่นๆ ริมน้ำ ซึ่งสามารถขนส่งสินค้าได้สะดวก กลุ่มคนจีนที่เป็นพ่อค้าเรื่อเร่มักจะเข้าไปรับพืช ผัก ผลไม้ที่ขึ้นมาจากในหมู่บ้าน โดยการล่องเรือผ่านไปมาที่ใดเป็นแหล่งชุมชนริมน้ำก็จะแวะที่นั่น เมื่อมีกิจกรรมการค้าขาย ซึ่งเริ่มแรกซื้อจากเรือมากขึ้นก็จะเป็จุดกำเนิดของตลาดน้ำ แบบตลาดนัดตามวัน และเวลาที่สะดวกสำหรับพ่อค้าและชาวบ้าน

จากตลาดนัด ซึ่งกำเนิดมาจากพ่อค้าเร่ ทางเรือ และทางบกผนวกกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านที่บรรทุกในเรือและแบกหามาทางบก ก่อให้เกิดเป็นตลาดแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าเป็นจุดเริ่มต้น และมีพัฒนาการต่อไปเรื่อยๆ ตามลักษณะของสังคมและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะเป็ได้ชัดว่า ในความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งนี้ ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ

1. การคมนาคมและการขนส่งทางน้ำ
2. ความคล่องตัวในการเข้าถึงแหล่งที่ตั้งทางน้ำและทางบก

3. การรวมตัวของประชาชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง
4. ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่สามารถนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยน

2. ชีวิตและความเชื่อ การอยู่ และการค้าขาย

2.1 ชีวิตและความเชื่อ

มีการผสมผสานการอยู่ระหว่างคนจีน คนไทย และลูกหลานไทย - จีนในชุมชน ซึ่งใช้ทั้งค้าขาย และพักอาศัย คนจีนที่อยู่ในชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในการเช่นไหว้บรรพบุรุษ ไหว้เจ้าต่างๆ ตามลักษณะของศาสนาพุทธแบบมหายาน ดังนั้นจะพบว่า ในชุมชนที่เป็นตลาดและร้านค้าของคนจีนทุกแห่งจะมีศาลเจ้าอย่างน้อย 1 ศาล บางแห่งอาจจะมีหลายศาล เมื่อถึงเทศกาลสารทจีน ตรุษจีน หรืองานประจำปีของศาลเจ้า จะมีการเฉลิมฉลองต่างๆ รวมทั้งการแสดงงิ้วหน้าศาลเจ้า คนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือ เลื่อมใสต่างก็มาทำพิธี เช่นไหว้บูชาที่ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ รวมถึงคนไทยแท้ๆ ซึ่งอยู่ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง มักจะเข้ามากราบไหว้ศาลเจ้าด้วย

2.2 การอยู่

วงจรการดำรงชีวิตจะอยู่ในที่เดียวกัน คือ

- 04.00 - 05.00 น. รับสินค้า เตรียมจัด
- 05.00 - 08.30 น. ซื้อขายในตลาดสด ตลาดอาหาร และตลาดนัดเช้า
- 08.30 - 15.00 น. ซื้อขายในตลาดสด (บ่าย)
- 15.00 - 21.00 น. ซื้อขายในร้านค้า ตลาดอาหาร
- 21.00 - 04.00 น. พักผ่อน นอน

หากเป็นเรือนค้าขายที่ไม่ใช่ตลาดสด ตลาดนัด ก็เริ่มจะเปิดตั้งแต่ประมาณ 8.30 น. ไปถึง 17.00 - 18.00 น. ก็หยุดขายเก็บของหน้าร้าน เหลือเฉพาะแต่ในร้าน ซึ่งในช่วงดังกล่าวสภาพเรือนค้าขายจะกลายเป็นบ้านพักอาศัย ผู้คนเริ่มพักผ่อน ออกมานั่งคุยกันหน้าร้าน เด็กๆ ในย่านวิ่งเล่นในถนนที่เก็บของหน้าร้านเข้าไปในร้านแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การใช้งานของพื้นที่ว่างในย่าน เด็กๆ วิ่งเล่น ชี้อักรยาน ตีแบดมินตัน ในถนนหรือทางเดิน

ในตลาด ในช่วงเย็นที่ตลาดวายแล้ว ผู้ใหญ่นั่งคุยกัน บางบ้านที่มีระเบียบบ้านชั้นบน นั่งพักผ่อนบนระเบียบบ้าน

นอกจากวงจรชีวิตการอยู่ตามปกติแล้ว ชีวิตของผู้คนในตลาดและเรือนแถวยังต้องเคารพการใช้พื้นที่ร่วมกันโดยไม่มีปัญหาการแสดงความเป็นเจ้าของ เช่น การใช้ท่าเรือขนส่งและโดยสารร่วมกัน ท่าเรือของตลาดมีทั้งท่าเรือกิ่งสาธารณะ และท่าเรือของบ้านที่ตั้งอยู่ติดน้ำบ้านที่อยู่ห่างไกลสามารถใช้ท่าเรือร่วมกันได้ด้วยความสะดวกเพื่อ

ลักษณะการอยู่ของผู้คนในชุมชน ตลาด และเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่น พบประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการอยู่ที่มีลักษณะพิเศษ ดังนี้คือ

1. ความใกล้ชิด และความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนบ้าน
2. ความคล่องตัวในการใช้พื้นที่กลางร่วมกัน (เก็บของ, ท่าเรือ)

2.3 การค้าขาย

การค้าขายของตลาดแต่ละแหล่งที่ตั้ง เมื่อนำเปรียบเทียบกันจะพบทั้งความเหมือนและความต่าง ความเหมือน คือ ลักษณะสินค้าที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตจะเหมือนกัน เช่น ของใช้ประจำวัน ของชำ และอาหาร ความต่าง คือ ลักษณะการค้า หรือสินค้าที่เป็นสินค้าหลักหรือสินค้าที่ขึ้นชื่อของแต่ละแห่งจะต่างกัน และสิ่งนี้จะเป็นตัวดึงดูดให้คนต่างชุมชนเข้ามาซื้อของในตลาดซึ่งเป็นของที่ชุมชนของตนเองไม่มี

ตลาดที่เป็นจุดผ่านของเรือขึ้นล่องจากพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิต อาจมีสินค้าสำคัญของตลาดจากเรือที่ขึ้นล่องผ่านตลาดได้ หรือเมื่อเปลี่ยนระบบการคมนาคมขนส่งจากทางเรือเป็นทางรถยนต์ ประเภทของสินค้าหลักของตลาดก็อาจเปลี่ยนตามไปด้วย

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นของการค้าขายของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น คือ

1. ผลผลิตในพื้นที่
2. ผลผลิตที่มาจากแหล่งผลิตอื่นที่มีการขนส่งผ่านอย่างคล่องตัวทางเรือ
3. ผลผลิตที่มาจากแหล่งผลิตอื่นที่มีการขนส่งผ่านอย่างคล่องตัวมายังตลาด

ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่า ระบบของการคมนาคมขนส่งจากแหล่งผลิตมายังตลาดเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่งต่อประเภทของสินค้าและการคงอยู่ของระบบเศรษฐกิจของตลาดพื้นถิ่น

3. รูปทรงของสถาปัตยกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นของรูปทรงสถาปัตยกรรมของตลาด และเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง คือ ความเรียบง่าย ซึ่งตรง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิต ทั้งรูปทรง พื้นที่ใช้งานส่วนรวม พื้นที่ใช้งานเฉพาะตัว วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการอยู่

วิวัฒนาการของการเลือกที่ตั้งตลาด ร้านค้า ตลอดจนรูปทรงของสถาปัตยกรรม และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเนื่อง

ตลาดเริ่มแรก เริ่มจากทำน้ำที่เรือจอดขายสินค้าได้ เริ่มมีพื้นที่ติดตลาดนัดริมน้ำ เริ่มมีเพิงค้าขายหลังคามุงจากอย่างง่าย ๆ ให้อู้ว่า เป็นแหล่งเริ่มของการค้าขาย

1. เมื่อตลาดนัดอยู่ตัวมีกิจกรรมสม่ำเสมอเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน และชุมชนข้างเคียง เพื่อขายของซึ่งผนวกกับตลาดนัด ก็จะเปลี่ยนรูปเป็นตลาดสดขนาดใหญ่ขึ้น ในโครงสร้างไม่ง่าย ๆ พื้นที่โล่ง มีหลังคาคลุมที่แลดูถาวร และกันแดดกันฝนได้ดีขึ้น หลังคาในช่วงแรกอาจเป็นมุงจาก และค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสังกะสี หรือกระเบื้อง หรืออาจมีขนาดใหญ่ขึ้นจนต้องปรับรูปทรงให้สะดวกต่อการระบายอากาศ และให้มีแสงเข้าได้ทั่วถึง แต่ยังเป็นตลาดสดกึ่งตลาดนัดที่พ่อค้าแม่ค้าขนส่งมาขายเป็นเวลา และชนกลับเป็นเวลา

2. เมื่อการค้าขายเริ่มเป็นตลาดถาวร สามารถขายได้ตลอดวัน ตลาดสดเริ่มมีการพัฒนาการข้างเคียง มีการผนวกเรือนแถวพักอาศัยกระหนาบสองข้าง ซึ่งเป็นผลดีเพราะเท่ากับตลาดสด มีคนคอยเฝ้าระวังภัยตลอดวันตลอดคืน ร้านค้าที่กระหนาบตลาดสดจะเริ่มขายของที่เกี่ยวข้องและเป็นที่ต้องการของลูกค้าที่มาซื้อของที่ตลาดสด เช่น ของชำ กาแฟ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ และการบริการ

3. รูปทรงสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะเรียบง่าย ตัวตลาดโครงสร้างไม้หลังคาจั่ว อาจเป็นชั้นเดียว หรือยกหลังคาสองชั้น เพื่อระบายอากาศด้วยก็ได้ ส่วนเรือนแถวกระหนาบตลาดอาจเป็นหลังคาเพิงหรือหลังคาจั่วแบบง่ายๆ ช่วงระยะแรกมุ่งจากต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง ยกพื้นเรื่องสูงกว่าถนนทางเดิน มีชานยาวต่อเนื่องหน้าร้าน เพื่อวางขายของ ในเรือนแถวส่วนหน้าขายของ ส่วนหลังพักอาศัย ตัวอย่างของตลาดลักษณะนี้ได้จากตลาดบ้านแหลม (ตลาดเก่า) อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่ยังคงมีให้เห็นได้ถึงปัจจุบัน

4. ในบางพื้นที่พัฒนาการของเรือนค้าขายพื้นถิ่นอาจแยกอิสระจากตลาดสด เช่น ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน และตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตัวร้านค้าจะสร้างกระหนาบทางเดินกลาง ซึ่งสร้างแบบมีหลังคาคลุมให้สามารถจ่ายตลาดได้ตลอดเวลา ถึงแม้จะเป็นหน้าฝนก็ตาม เรือนค้าขายจะเรียงเป็นแถว แต่ไม่ใช่ยาวติดกันเป็นฟีด เช่น ตึกแถวในปัจจุบัน ส่วนใหญ่แยกเป็นชุดๆ ชุดหนึ่งอาจเป็น 3 - 5 - 7 หรือ 9 ห้อง สร้างไม่ติดกันทีเดียว มักแยกห่างกันเพื่อให้มีทางออกไปยังแม่น้ำหรือพื้นที่ข้างหลังได้

ตัวเรือนยังคงเป็นเรือนไม้สองชั้น หลังคามุงจากหรือสังกะสี หรือกระเบื้องทางเดินกลางแยกโครงสร้างต่างหาก และยกหลังคาให้ระบายอากาศ และแสงสว่างธรรมชาติเข้าถึงได้

พื้นที่ใช้สอยหลักของตลาด และเรือนค้าขายพื้นถิ่น มิใช่มีเพียงตัวตลาดเท่านั้น แต่รวมทั้งชานขายของ ทางเดินกลาง พื้นที่เก็บของ และพื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม และการใช้สอยของตลาดด้วย พื้นที่ใช้สอยของตลาด และเรือนค้าขายพื้นถิ่นเป็นไปตามความต้องการที่ประหยัดสุดของการใช้สอย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องการอยู่

1. ระบบการระบายอากาศที่หลังคา ที่แยกออกได้หลายประเภท เช่น การระบายอากาศตอนบนสุดของหลังคาคลุมทางเดินกลางระหว่างเรือนแถว การระบายอากาศที่หลังคายกสองชั้นของตลาด การทำปล่องระบายอากาศตอนบนหลังคา

2. ระบบการระบายอากาศของช่องลมตอนบนเหนือสุดของผนัง

3. การเปิดช่องของประตูหน้า และหลังให้อากาศถ่ายเทได้ โดยไม่มีผนังกัน ซึ่งต่างไปจากตึกแถวปัจจุบันที่ระบายอากาศยากมาก

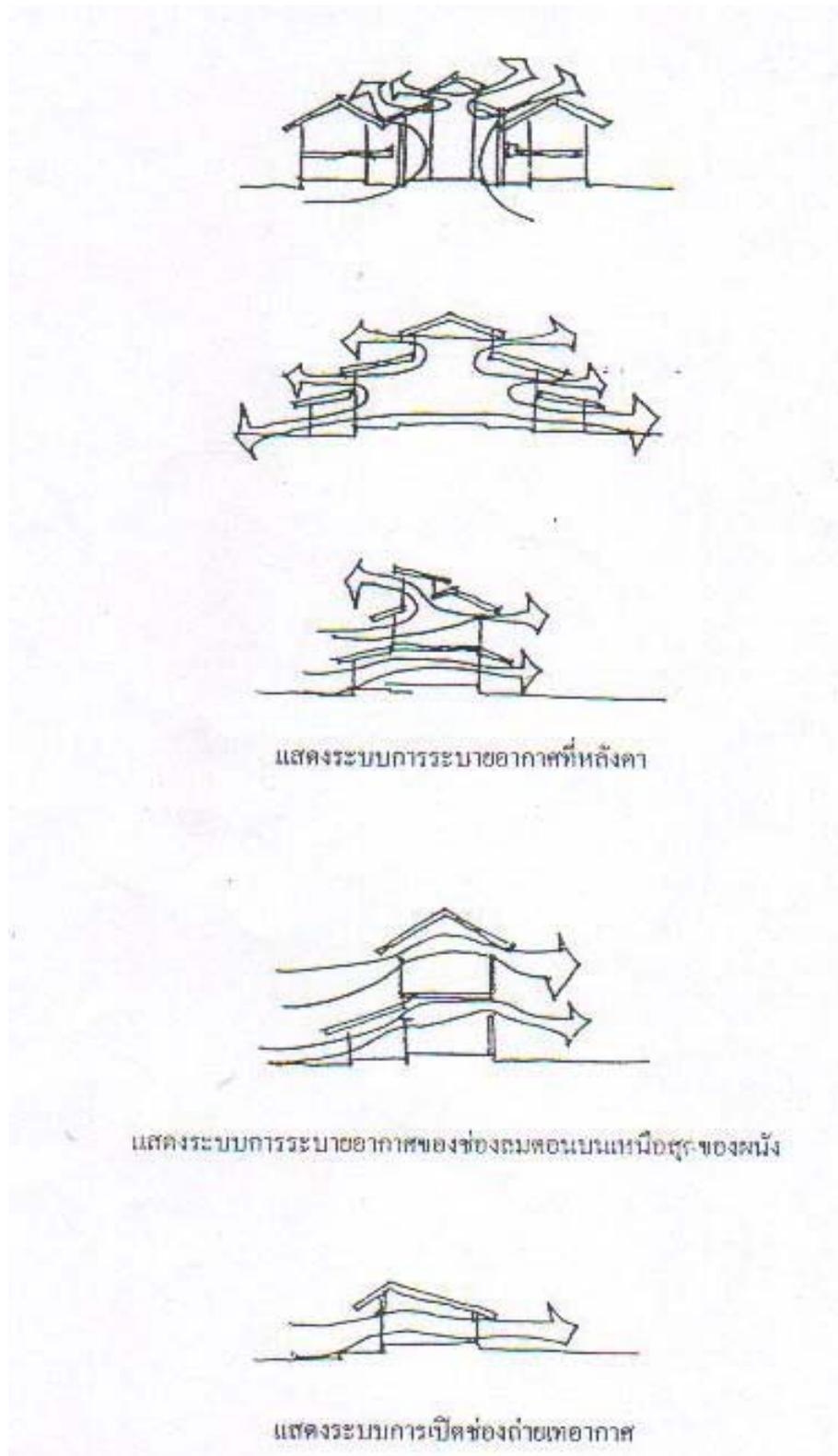
4. การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่ไม่เก็บความร้อน

เรือนร้านค้าพื้นถิ่นใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นไม้ ซึ่งทำให้อุณหภูมิในอาคารเย็นกว่าผนังที่ก่ออิฐ การเลือกใช้วัสดุที่เป็นไม้นี้ชาวบ้านทราบดี เพราะจากแบบสอบถามที่ถามถึงความพึงพอใจในที่อยู่ ค่าตอบของความพึงพอใจเกี่ยวเนื่องกับการอยู่สบาย เพราะอากาศไม่ร้อนเท่าตึกด้วย สำหรับหลังคาซึ่งอดีตใช้หลังคามุงจากทำให้อุณหภูมิภายในเย็นกว่า ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสังกะสี หรือกระเบื้อง

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากศูนย์ธุรกิจการค้าในชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ

1. ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อม แหล่งที่ตั้งของแต่ละตลาด
2. สินค้าหลักของแต่ละตลาด
3. ชีวิต การอยู่ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่
4. ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่แตกต่างไปจากศูนย์การค้าสมัยใหม่
5. ความต่อเนื่องของชีวิตและสังคมวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2.6 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเรือนค้าขายพื้นถิ่น
ที่มา: เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

งานวิจัยเรื่องตลาด

งานวิจัยของ เกียรติ จิระกุล และคณะ (2522) เรื่องตลาดในกรุงเทพฯ การขยายตัวและ พัฒนาการ ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับงานวิจัยบทต่อไป สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตลาด หมายถึง สถานที่ใดสถานที่หนึ่งที่มีทำเลเหมาะสมเป็นองค์ประกอบของพื้นที่ ชุมชนในด้านเป็นย่านศูนย์กลาง (Central place) มีหน้าที่เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้า และบริการ เป็นประจำ เป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ การทำมาหากิน และการจับจ่ายใช้สอยของประชาชนในเขต พื้นที่ชุมชน

ตลาดเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิดต่างๆ ประชาชนแทบทุกชนชั้นมีส่วนร่วมในการใช้สอย จึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และ กายภาพที่ผสมผสานกันอยู่ รวมทั้งวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงทำเลที่ตั้ง ของกิจกรรมในพื้นที่ ตลาดแต่ละตลาดย่อมมีพื้นที่ชุมชนที่รับบริการของตนเอง ซึ่งพื้นที่รอบๆ นี้เอง จะเป็นปัจจัยกำหนดขนาด และรูปร่างของตลาดนั้น

ตลาดในแง่ของการเป็นโลกแวดล้อมสถานการณ์หนึ่ง ย่อมมีชีวิต และมีบรรยากาศ เฉพาะตัวแตกต่างกันไปตามพื้นที่วัฒนธรรมต่างๆ

ตลาดในแง่กลไกหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ คือ ที่ที่อุปสงค์ (Demand) มาพบกับอุปทาน (Supply) ความต้องการซื้อมาพบกับความต้องการขาย จึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนขึ้น

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษา

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนค้าขายริมน้ำเก่าแก่ มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ในอดีตเป็นชุมชนใหญ่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางทางการค้าขายชุมชนตั้งอยู่ริมคลองบางยี่หน ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีตโดยเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพมหานครสู่จังหวัดสุพรรณบุรี รวมถึงการเชื่อมต่อกันระหว่างชุมชนในพื้นที่โดยรอบ

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดก่อตั้งโดย นายทองสุข หิรัญญะสวัสดิ์ หรือชาวบ้านเรียกว่า แก้วแก้ว และลูกชายนายม่วยจ้วน หิรัญญะสวัสดิ์ ได้ร่วมกันก่อสร้างตลาดขึ้น ปัจจุบันนายม่วยจ้วน ได้เสียชีวิต เมื่อปี 2542 อายุรวม 95 ปี ขณะดำเนินการก่อสร้างตลาดนายม่วยจ้วนอายุ 2 ขวบ แสดงว่า ตลาดบ้านสุดมีอายุ 101 ปี

เดิมทีเดียวสถานที่ก่อสร้างตลาดบ้านสุดเป็นทุ่งนาโล่ง น้ำท่วมขังและมีจุดเชื่อมต่อการเดินทางสัญจรทางน้ำ คือท่าเรือแม่เหล็กแดง สำหรับเดินทางโดยสารไปกรุงเทพมหานคร ในการเดินทางอพยพของแก้วแก้วได้เดินทางมาจากเมืองจีนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ช่วงต้นรัชกาลที่ 3 โดยเดินทางทางเรือสำเภามาขึ้นท่าที่สำเพ็งใช้ชีวิตประกอบอาชีพรับจ้าง และค้าขายในเมืองหลวงพอมีช่องทาง ได้เดินทางคมนาคมทางน้ำเพื่อบุกเบิกหาอาชีพ โดยการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามแม่น้ำสายต่างๆ โดยสอดคล้องตามเอกสารการอพยพตั้งหลักแหล่งและประกอบอาชีพของคนจีนในประเทศไทย คนจีนส่วนใหญ่เดินทางตามแม่น้ำเจ้าพระยา จากกรุงเทพมหานครเข้าสู่พื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคอื่นๆของประเทศไทย ขึ้นไปจนถึงนครสวรรค์ อุทัยธานี เส้นทางคมนาคมได้ผ่านอยุธยาและเข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้เส้นทางคลองบางยี่หนเป็นคลองเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน และเดินทางแวะพักซื้อขายสินค้าบริเวณชุมชนบ้านสุด เป็นเพราะทำเลตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลกับจุดชุมชนอื่นและบริเวณรอบๆ พื้นที่ มีการประกอบอาชีพทำการเกษตรซึ่งเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันในยุคสมัยนั้น จึงได้ซื้อที่ดินบริเวณนี้ และได้ตั้งยุ้งข้าวไว้สำหรับซื้อข้าวจากชาวบ้านในละแวกนั้น กิจการค้า

ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากยุงข้าวกลายเป็นโรงสีข้าวมีโกดังเก็บข้าว มีเรือ สำหรับล่องซื้อข้าวในพื้นที่บริเวณข้างเคียงทำให้ชุมชนตลาดบ้านสุดขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นกัน จากการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าบริเวณท่าหน้าชั่วคราว พัฒนาเป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า มีการสร้างตลาดห้องแถวสำหรับซื้อขายอย่างถาวร ทำให้ภายในชุมชนเกิดกิจกรรมการค้าขึ้นอย่างหลากหลายและพัฒนามาเป็นชุมชนที่มีบทบาททางการค้าและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ของพื้นที่โดยรอบ นอกจากบทบาททางการค้าขายแล้ว ชุมชนยังมีบทบาทการเป็นศูนย์กลางทางโครงสร้างพื้นฐานต่างๆด้วย เช่น เป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทาง การให้บริการทางด้านการศึกษาและการจัดตั้งสุขาภิบาลชุมชน โดยให้บริการกับพื้นที่ภายในชุมชนเองและพื้นที่โดยรอบภายนอกชุมชน

ดังนั้นตลอดระยะเวลา 101 ปี ผู้คนที่ได้เดินสัญจรทางคมนาคมทางน้ำจึงรู้จักบทบาทของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นอย่างดี ในฐานะการเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆและเป็นสถานที่แวะพัก ซื้อขาย แลกเปลี่ยนขนถ่ายสินค้า เพื่อเดินทางต่อไปยังที่หมาย คือ กรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดสุพรรณบุรี

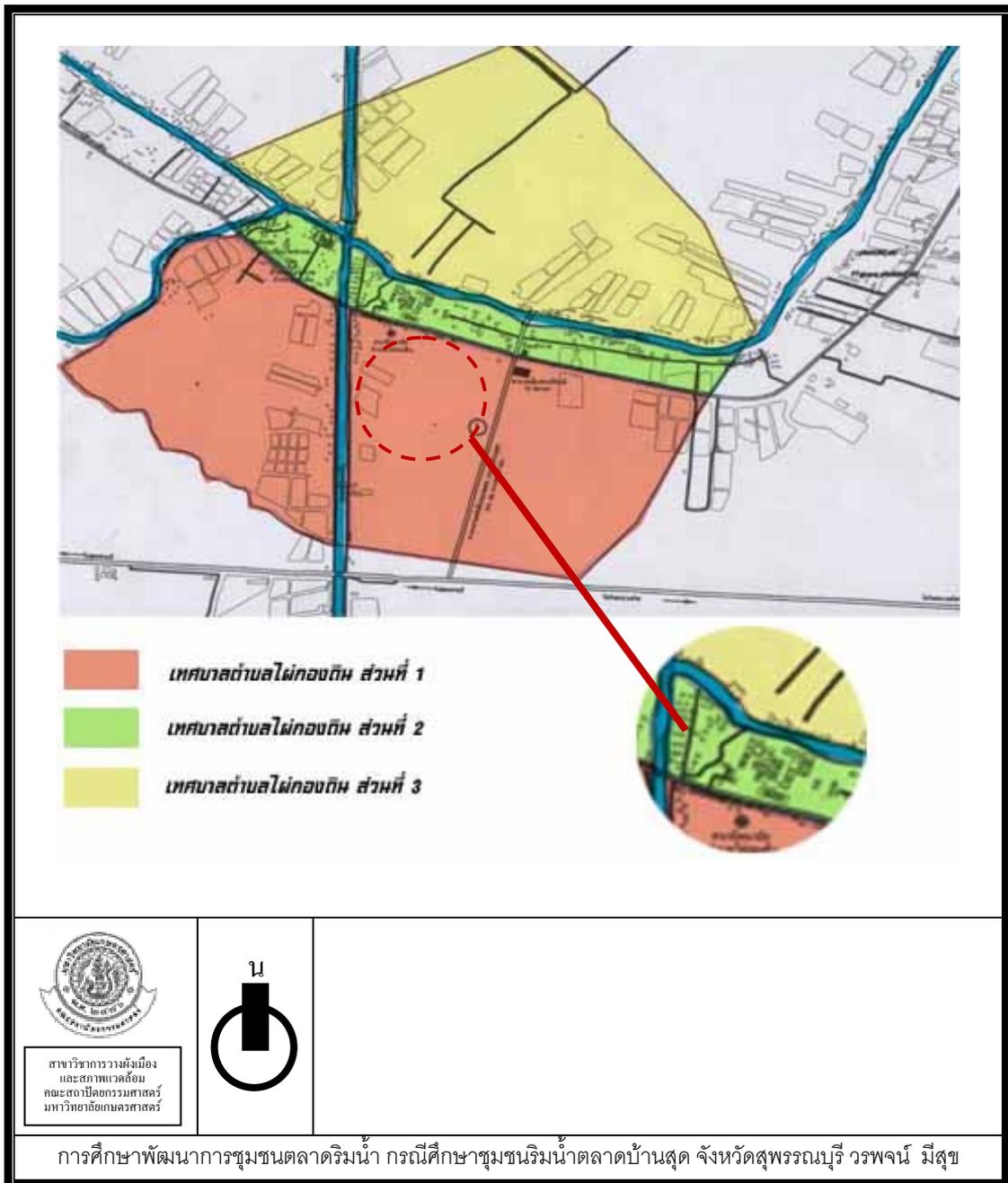
ลักษณะของพื้นที่ศึกษา

ลักษณะทางกายภาพ

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

พื้นที่ศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด เป็นชุมชนที่อยู่ภายใน หมู่ที่ 3 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีพื้นที่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นอาคารใช้สำหรับพักอาศัยและค้าขาย เต็มพื้นที่ชุมชน ชุมชนอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตัวชุมชนตั้งอยู่ติดคลองเจ้าเจ็ดบางยี่หน อยู่ห่างจากจังหวัดสุพรรณบุรี ทางทิศใต้ ตามทางหลวงหมายเลข 340 ต่อสายบางยี่หนองศรีราษฎร์ ระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร (ภาพที่ 3.1, ภาพที่ 3.2)

ภาพที่ 3.2 แสดงตำแหน่งขอบเขตเทศบาลตำบลไผ่กองดิน
 ที่มา: เทศบาลตำบลไผ่กองดิน

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อบ้านไผ่กองดิน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า

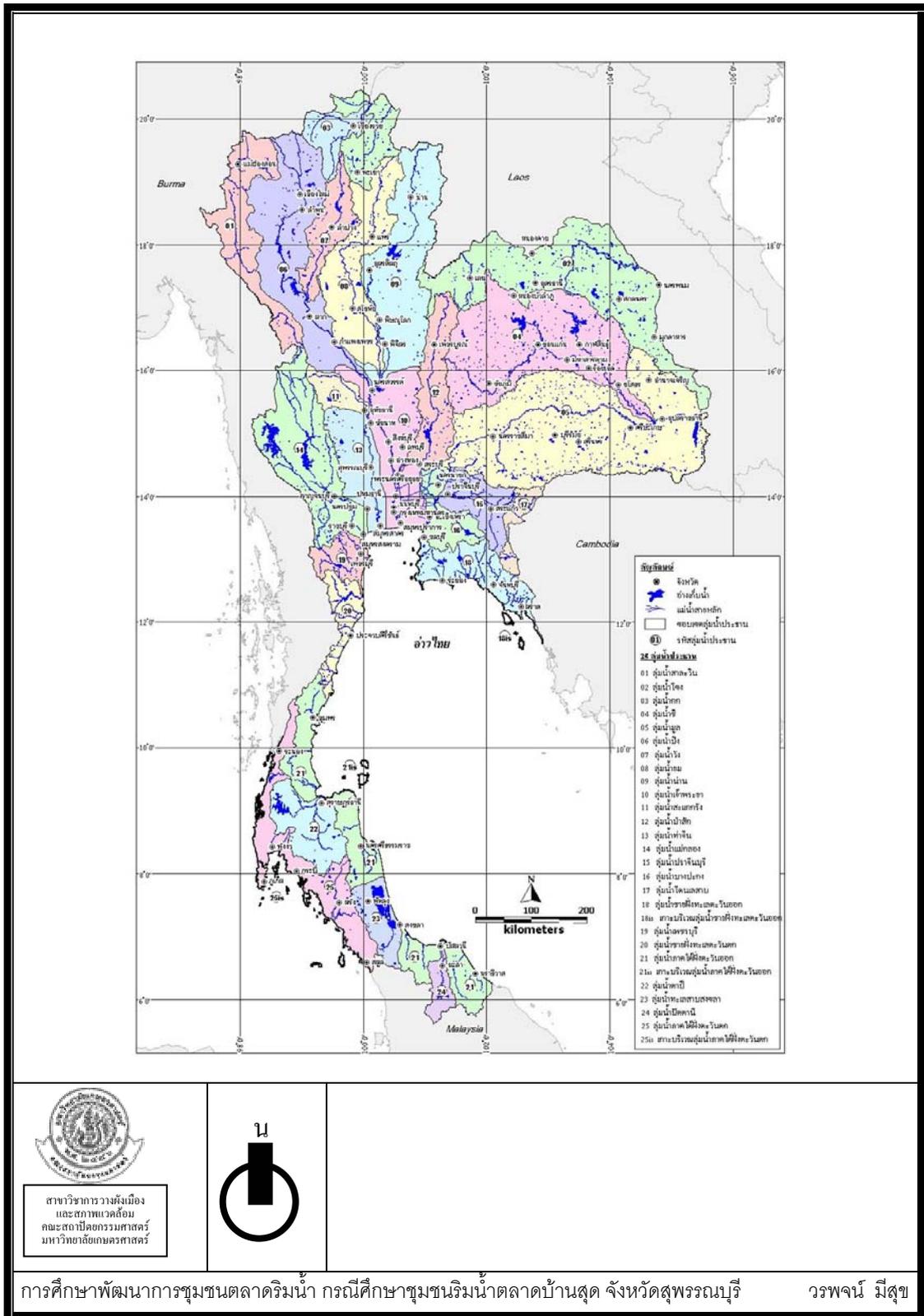
ทิศใต้ ติดต่อบ้านหนองแขยง หมู่ที่ 8 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า

ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านหัวกรวด หมู่ที่ 5 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า

ทิศตะวันตก ติดต่อกลวงสาส์ และลำรางบ่อยายหอม หมู่ที่ 1 ตำบลสาส์ อำเภอ
บางปลาม้า

3. สภาพทางภูมิศาสตร์

3.1 ลักษณะภูมิประเทศ ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีนซึ่งเป็น
ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ มีสภาพเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเป็นที่ราบ
ผืนเดียวกันกับที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 50 เมตรจากระดับน้ำทะเล
ปานกลาง พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นที่ราบเกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำใหม่และค่อนข้างใหม่
ในยุคควอเตอร์นารี (Quaternary) ตะกอนถูกพัดมาจากเทือกเขาทางตอนเหนือและตะวันตก
ประกอบด้วย กรวด หาย และดินเหนียว ตะกอนดินเหนียวที่มีเนื้อละเอียดมากกว่าและมักทับ
ถมกันเป็นชั้นๆ สลับกับตะกอนขนาดอื่นๆ ทับถมกันเป็นชั้นบางๆ จึงทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีความ
เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับในพื้นที่มีคลองบางยี่หนซึ่งเป็นคลองธรรมชาติที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำ
สุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) และแม่น้ำเจ้าพระยา เกษตรกรจึงสามารถผันน้ำจากคลองดังกล่าวเข้ามา
ได้สะดวกยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการที่พื้นที่ในบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มมีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำ ในทุก
ปีจะมีน้ำท่วมขังในท้องนา และบริเวณบางส่วนของชุมชนในช่วงประมาณเดือนพฤศจิกายน-เดือน
กุมภาพันธ์ของทุกปี (ภาพที่ 3.3)

ภาพที่ 3.3 แสดงขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำในประเทศไทย

ที่มา: ข้อมูลจากกรมชลประทาน

3.2 ลักษณะภูมิอากาศ สภาพอากาศของกลุ่มน้ำท่าจีนโดยทั่วไปเป็นแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน มีฝนตกและฝนแล้งแตกต่างกันอย่างชัดเจนช่วงละ 6 เดือน ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศในบริเวณนี้ได้แก่ ลมมรสุม พายุหมุน และร่องมรสุม ลมมรสุมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะภูมิอากาศในเขตนี้นมากที่สุด มีอยู่ 2 ประเภท คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดประมาณเดือนพฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์ ปริมาณฝนที่ตกในบริเวณดังกล่าวจะมีปริมาณฝนเฉลี่ยประมาณ 1,000-2,000 มิลลิเมตรต่อปี ร้อยละ 80 ของฝนจะตกในช่วงระยะเดือน พฤษภาคม เดือนตุลาคม โดยจะตกชุกในเดือนกันยายน

4. การเข้าถึงพื้นที่ชุมชน

การเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน สามารถแบ่งลักษณะการเดินทางออกเป็น 2 แบบ คือ การเข้าถึงที่ชุมชนในอดีต และการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในปัจจุบัน

4.1 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในอดีต การเดินทางเข้าสู่ชุมชน ในอดีตมีการเดินทางใน 2 ลักษณะ คือการเดินทางทางบก และทางน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ทางน้ำ ในอดีตชาวชุมชนริมน้ำตลาดบางสุดใช้การเดินทางทางน้ำเป็นหลัก ในการเดินทางสัญจรระหว่างพื้นที่โดยรอบกับชุมชน และ ในการเดินทางไกล เช่น การเดินทางเข้าจังหวัดสุพรรณบุรี หรือ การเดินทางไปยังกรุงเทพมหานคร โดยการเดินทางไปยังกรุงเทพมหานครกับพื้นที่ชุมชน จะมี 2 เส้นทาง คือ

เส้นทางสาย สุพรรณบุรี บ้านสุด บ้านแพน ท่าเตียน โดยคลองบางยี่หน เป็นเส้นทางการเดินเรือของเรือเมล์ เชื่อมต่อแม่น้ำสุพรรณ กับแม่น้ำน้อย และลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เรือเมล์ที่ใช้เส้นทางนี้ คือ เรือเมล์แดงและเรือเมล์เขียว โดยชุมชนเป็นจุดพักจอดรับผู้โดยสารที่จะเดินทางไปยังสุพรรณ หรือ กรุงเทพมหานคร

เส้นทางสายสุพรรณบุรี จั้วราย ท่าเตียน ใช้แม่น้ำสุพรรณ เชื่อมต่อ แม่น้ำนครชัยศรี ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เส้นทางเป็นเส้นทางเดินเรือของเรือขาว การโดยสารโดยเรือขาวผู้โดยสารจะต้องนั่งเรือเมล์แดง ต่อขึ้นไปขึ้นเรือเมล์ขาวที่ตลาดเก่าห้อง ดังนั้นเรือเมล์ขาว จึงไม่เป็นที่นิยมของผู้คนในชุมชนและโดยรอบชุมชนสำหรับใช้ในการเดินทาง

4.1.2 ทางบก พื้นที่โดยรอบชุมชน เป็นพื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรมเพาะปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ การเดินทางบกนี้จะใช้เส้นทางตามคันดิน คันนา, คันกั้นน้ำ ต่างๆ เชื่อมต่อกัน โดยการเดินทางจะนิยมทางในระยะใกล้ๆ เท่านั้น พาหนะที่ใช้ในการเดินทางคือ เกวียน สำหรับเดินทางในหน้าแล้งนั้นสามารถเดินทางโดยการลัดทุ่งนาเพื่อร่นระยะในการเดินทาง

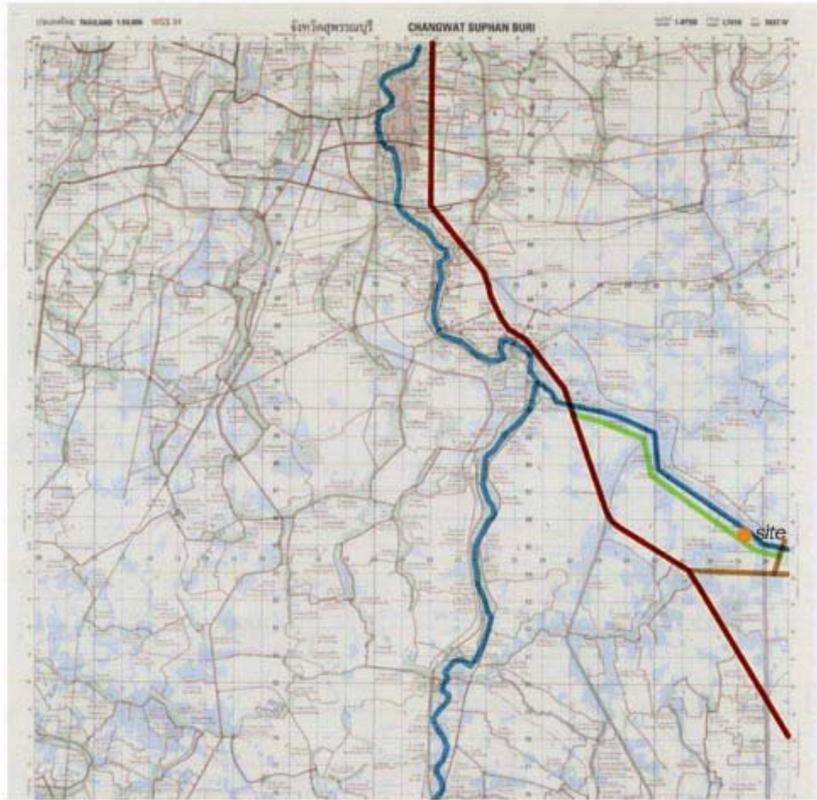
4.2 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในปัจจุบัน ปัจจุบันมีการพัฒนาการคมนาคมทางบก มีการสร้างและขยายเส้นทางทางถนนเพิ่มความสะดวกรวดเร็วให้การเดินทางไปมาหาสู่ของชุมชนและภายนอกพื้นที่ชุมชน รวมถึงการขนส่งสินค้าไปยังพื้นที่ต่างๆ การเดินทางทางน้ำจึงลดความสำคัญลงไปการค้าและการเดินทางทางเรือเริ่มหมดไป/ การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนจึงอาศัยเส้นทางคมนาคมทางบกเป็นหลักโดยการเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปยังชุมชน มี 2 เส้นทาง คือ

4.2.1 เดินทางจากกรุงเทพฯ โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 340 บางบัวทอง –สุพรรณบุรี แล้วแยกเข้าเส้นทาง ร.พ.ช. สายบ้านสุด-บางยี่หน เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนนิยมใช้เส้นทางนี้เดินทางเข้าสู่ตัวจังหวัดสุพรรณบุรี เพราะมีระยะทางใกล้

4.2.2 เดินทางจากกรุงเทพฯ โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 บางบัวทอง-สุพรรณบุรี แล้วแยกเข้าเส้นทางหมายเลข สุพรรณบุรี –อยุธยา แล้วเข้าสู่ชุมชนโดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3267 บ้านสุด คนในชุมชนนิยมใช้เส้นทางนี้เดินทางเข้าสู่ตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะมีระยะทางใกล้

การเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในปัจจุบันสามารถเดินทางได้หลายเส้นทางขึ้นอยู่กับความสะดวกและระยะทางในการเดินทางเป็นต้น

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3263
- ถนนคั่นกันน้ำสายบ้านสุต - บางยู่น

สาขาวิศวกรรมผังเมือง
และสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

การศึกษาพัฒนาการชุมชนตลาดริมน้ำ กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต จังหวัดสุพรรณบุรี

วรพจน์ มีสุข

ภาพที่ 3.5 แสดงการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

5. ระบบบริการขั้นพื้นฐาน

5.1 ระบบสาธารณูปโภค

5.1.1 การคมนาคม

1) ถนน ร.พ.ช. สายบ้านสุด – บางยี่หน เดิมเป็นเส้นทางดั้งเดิม มีลักษณะเป็นคันดินกั้นน้ำ เพิ่มมีการปรับปรุงเป็นถนนลาดยางเมื่อ ปี พ.ศ. 2519 เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อชุมชนกับถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 สายสุพรรณบุรี - อโยธยา ถนนเส้นนี้เป็นถนนสายหลักที่คนในชุมชนใช้เชื่อมต่อกับพื้นที่ต่างๆ

2) รถโดยสารประจำทาง ในพื้นที่ชุมชนมีรถโดยสารประจำทางผ่าน 2 สาย คือ รถสองแถวประจำทางสายสุพรรณบุรีบ้านสุด โดยมีท่ารถต้นสายที่ตลาดบ้านสุด และใช้ถนนบ้านสุด – บางยี่หนเป็นเส้นทางสายหลัก คิดค่าบริการตามระยะทางแต่ไม่เกิน 20 บาท รถประจำทางสายสุพรรณบุรี – อโยธยา วิ่งผ่านชุมชนโดยมีศาลารอรถอยู่บริเวณหน้าชุมชน ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3263 บ้านสุด เชื่อมต่อกับถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลขสายสุพรรณบุรี – อโยธยา โดยคิดค่าบริการตามระยะทางแต่ไม่เกิน 20 บาท

5.1.2 การประปา ในสมัยก่อนชุมชนใช้น้ำจากลำคลองเพื่อการทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน และใช้น้ำฝนในการอุปโภคบริโภค ปัจจุบันพื้นที่ชุมชนมีน้ำประปาบริการทุกครัวเรือน โดยทางเทศบาลไผ่กองดิน ได้ดำเนินกิจการประปาเอง

5.1.3 การไฟฟ้า มีการให้บริการโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ให้การบริการครอบคลุมพื้นที่ชุมชน

5.1.4 การสื่อสารและการโทรคมนาคม มีระบบโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์บ้านรวมถึงระบบไปรษณีย์โทรเลข ให้การบริการครอบคลุมพื้นที่ชุมชน

5.1.5 การระบายน้ำ ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางยี่หน การระบายน้ำส่วนใหญ่จะระบายน้ำโดยตรงจากครัวเรือนลงสู่คลอง หอ่งน้ำจะเป็นลักษณะส้วมซึม ส่วนระบบท่อระบายน้ำมีเฉพาะบริเวณตลาดสดด้านบน และระบายน้ำลงคลอง

5.1. 6 การกำจัดขยะมูลฝอย ภายในชุมชนมีระบบจัดเก็บหรือกำจัดขยะที่เป็นระบบ โดยชาวบ้านจะนำขยะภายในครัวเรือน มาทิ้งใส่ที่เก็บขยะรวมของชุมชน และทางเทศบาลจะทำการเก็บขนขยะที่นำมาทิ้งเพื่อไปกำจัดโดยวิธีฝังกลบ ปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีระบบการกำจัดขยะภายในชุมชนแล้วแต่ชาวบ้านภายในชุมชนบางส่วน ยังมีการทิ้งขยะลงในลำคลอง และบริเวณใต้ถุนบ้าน เวลานั้นน้ำท่วมซึ่งสภาพ บริเวณใต้ถุนบ้านจึงเป็นที่รวมของสิ่งเน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลต่างๆ

5.2 ระบบสาธารณสุข

5.2.1 สถาบันการศึกษา ในอดีตชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนประจำชุมชนขึ้นเพื่อให้บริการบุตรหลาน ของผู้ที่อยู่ในชุมชนและโดยรอบชุมชน แต่ปัจจุบันโรงเรียนดังกล่าวได้ปิดตัวลง ปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาในบริเวณชุมชน ดังนี้

1) สถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลไผ่กองดิน มีจำนวนครู 3 คน จำนวนนักเรียน 30 คน

2) โรงเรียนวัดช่องลม ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2450 โดยอาศัยพื้นที่ของวัดช่องลมเป็นที่ตั้งอาคารเรียน เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีอาจารย์ประจำ 20 คน มีนักเรียน 500 คน ภายในโรงเรียนมีอาคารเรียน 3 ชั้น 2 อาคาร อาคารเอนกประสงค์ 2 อาคาร อาคารโรงอาหาร 1 อาคาร มีสนามเด็กเล่น และสนามกีฬาขนาดใหญ่

5.2.2 ตลาดสด ในอดีตชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่มีบทบาทการค้าที่มีความสำคัญต่อพื้นที่โดยรอบชุมชนและชุมชนอื่นโดยรอบ ปัจจุบันบทบาททางการค้าของชุมชนลดลงเนื่องจากผลกระทบตามปัจจัยต่างๆ ที่จะกล่าวต่อไป แต่ชุมชนยังให้บริการในการค้าขายสินค้าที่หลากหลายเหมือนเดิม เช่น อาหารสด พืชผักสำหรับประกอบอาหาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า ยา ของใช้ในชีวิตประจำวัน และอุปกรณ์ทางการเกษตร ฯลฯ

นอกจากตลาดภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดแล้ว ยังมีตลาดที่ให้บริการการค้าอื่นอีกเช่น ตลาดใหม่จะมีลักษณะเป็นอาคารแถวคล้ายกับตลาดบ้านสุดแต่ขนาดพื้นที่

ชุมชนมีขนาดเล็กกว่า การให้บริการกับชุมชนน้อยจึงไม่เป็นที่นิยมเข้าใช้บริการ และตลาดนัดบริเวณข้างตลาดบ้านสุด ให้บริการทุกวันศุกร์ตั้งแต่เวลาช่วงเช้า 6.00- 11.00 น. รวมถึงตลาดนัดบริเวณหน้าตึกแถวใหม่ข้างสะพานคลองญี่ปุ่นเหนือ ให้บริการทุกวันอังคารและวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 14.00 – 18.00 น.

ตลาดนัดทั้งสองตลาดเป็นที่นิยมในการเข้าไปใช้บริการซื้อสินค้าของชาวบ้านโดยรอบชุมชนเป็นอย่างมาก และเป็นสาเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีรายได้และบทบาทลดลง นอกจากตลาดดังกล่าวแล้วยังมีตลาดเคลื่อนที่ประเภทที่ขายรถเข้าไปตามชุมชนต่างๆ ลักษณะจะเป็นรถกระบะที่ขนสินค้าที่ให้บริการไว้ทำยารถ โดยสินค้าที่ให้บริการเป็นพวกอาหารการกิน เครื่องประกอบอาหาร

5.2.3 การรักษาพยาบาล บริเวณชุมชนมีสถานีนามายตำบลดงไผ่กองดินเปิดให้บริการแก่คนในชุมชนและพื้นที่โดยรอบ โดยสถานที่ตั้งสถานีนามายอยู่บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนประจำชุมชนเดิมที่ปิดตัวลงและได้ทำการรื้อถอนออก อยู่ตรงข้ามกับชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดโดยมีถนนสายบ้านสุด – บางยี่หน กัน กลาง

5.2.4 กีฬา และนันทนาการ / พักผ่อน บริเวณชุมชนมีพื้นที่ให้บริการในด้านการกีฬาและนันทนาการ อยู่ 2 จุด คือ

1) สนามเด็กเล่น รักษาไผ่กองดิน อยู่บริเวณหมู่ที่ 4 ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

2) สถานที่ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพแอโรบิก บริเวณที่ว่างโล่งหน้าชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

5.2.5 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ภายในชุมชนมีการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยการจัดการของเทศบาลไผ่กองดิน ซึ่งมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันภัย ดังนี้

1) รถดับเพลิง จำนวน 1 คัน จุน้ำได้ 6,000 ลิตร

2) รถบรรทุกน้ำดับเพลิง จำนวน 1 คัน จุน้ำได้ 10,000 ลิตร

- 3) เรือดับเพลิง จำนวน 1 ลำ
- 4) เครื่องดับเพลิงชนิดหาลาม จำนวน 1 เครื่อง

5.2.6 ที่ทำการเทศบาลไผ่กองดิน ภายหลังจากการมีพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2595 ทำให้เกิดมีการจัดตั้ง สุขาภิบาลไผ่กองดิน ในปี พ.ศ. 2521 ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลไผ่กองดิน ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 บัญญัติให้สุขาภิบาลทุกแห่งมีฐานะเป็นเทศบาลตำบลไผ่กองดิน ซึ่งเป็นเทศบาลชั้นเล็กเพื่อดำเนินกิจกรรมสร้างประโยชน์และทำนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า โดยมีสมาชิกสภาเทศบาลจำนวน 12 คน และพนักงานเทศบาลที่ปฏิบัติงานอันเป็นภารกิจประจำ จำนวน 18 คน

5.2.7 ประตุน้ำ ตั้งอยู่บนเส้นทางสายบ้านสุด-บางยี่หน ปิดกั้นน้ำในคลองสาละ ที่เชื่อมต่อกับคลองบางยี่หน มีลักษณะเป็นประตุน้ำถาวรสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กมีบานกั้นน้ำเป็นแผ่นเหล็ก เปิด-ปิด โดยใช้แรงคนหมุน ในอดีตเป็นประตุน้ำแบบที่สร้างจากท่อนไม้ตอกรวมกันเป็นแผงเพื่อกั้นน้ำ ที่เรียกว่า ต่อกลิ๊อค ต่อมากรมชลประทานได้ก่อสร้างเป็นแบบปัจจุบันเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 ด้านข้างของประตุน้ำมีบ้านพักเจ้าหน้าที่ เปิด-ปิด ประตุน้ำเป็นบ้านพักอาศัย ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น 1 หลัง

5.3 การใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินจำแนกตามประเภทกิจกรรมภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแยกประเภทตามกิจกรรมได้ดังนี้

5.3.1 ประเภทพาณิชยกรรม พื้นที่ชุมชนมีลักษณะการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นประเภทพาณิชยกรรม ซึ่งการใช้ที่ดินพาณิชยกรรมเป็นการใช้ที่ดินตามบทบาทของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

5.3.2 ประเภทพักอาศัย การใช้ที่ดินประเภทพักอาศัย โดยใช้ที่ดินประเภทพักอาศัยเกิดจากการลดบทบาททางการค้าของชุมชน ทำให้พื้นที่สำหรับพาณิชยกรรมลดลงตามบทบาท ปรับพื้นที่เป็นพื้นที่พักอาศัยแทน

5.3.3 ประเภทโกดัง และโรงงาน การใช้ที่ดินประเภทโกดังและโรงงาน ในอดีตเป็นชุมชนที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรเพื่อมาแปรรูปและส่งขายต่อ ทำให้เกิดโรงสีข้าวประจำชุมชนขึ้น ปัจจุบันบทบาทด้านศูนย์กลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนลดลง ทำให้โรงสีข้าวต้องปิดกิจการ การใช้ที่ดินประเภทโกดังและโรงงานจึงลดลง เหลือแต่เพียงโกดังเก็บข้าวของโรงสีข้าวเท่านั้น

5.3.4 ที่ว่างเพื่อนันทนาการ ลักษณะ การใช้ที่ดินประเภทนี้ โดยเป็นที่ว่างแทรกระหว่างอาคารภายในชุมชน และที่ว่างด้านหน้าและด้านข้างชุมชน พื้นที่ว่างส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนานำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

5.4 สภาพการถือครองที่ดิน

ภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มีสภาพเป็นที่ดินผืนเดียว สภาพการถือครองที่ดินมีเพียงผู้เดียวคือทายาทเจ้าของตลาด ชาวบ้านที่อยู่อาศัยภายในชุมชน มีลักษณะการเช่าห้องพักเพื่ออยู่อาศัยหรือทำการค้าขาย และจ่ายค่าเช่าเป็นรายเดือนๆ ละ 300 บาท โดยค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าผู้เช่าห้องแต่ละห้องจะเป็นผู้จ่ายค่าบริการโดยตรงกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ถนน ร.พ.ช. สายบ้านสุต - บางอีहन

รถสองแถวโดยสารประจำทาง

ประปาชุมชนเทศบาลตำบลไผ่กองดิน

ระบบกำจัดขยะของชุมชน

สำนักงานเทศบาลตำบลไผ่กองดิน

สถานีอนามัยประจำชุมชน

ภาพที่ 3.6 แสดงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในพื้นที่ชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

โรงเรียนวัดช่องลม

สนามเด็กเล่นประจำชุมชน

ตลาดสดภายในชุมชน

ตลาดนัดรอบนอกชุมชน

ประตุนระบายน้ำคลองสาตี

เรือดับเพลิงที่จอดบริเวณตลาดบ้านสุด

ภาพที่ 3.6 (ต่อ)

ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดประกอบอาชีพค้าขายเหมือนในอดีตที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าขาย รองลงมาเป็นการประกอบอาชีพเฉพาะและรับจ้างทั่วไปภายในชุมชน อาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน อาชีพรับราชการ และบางส่วนทำงานนอกพื้นที่ชุมชน

แม้ว่าการประกอบอาชีพค้าขายเป็นรายได้หลักเหมือนเช่นในอดีตที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้า แต่ในปัจจุบันได้ลดบทบาทลง ลักษณะการค้าเป็นเพียงการค้าภายในชุมชนและรอบชุมชนเท่านั้น โดยการค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าขายปลีกสินค้าและประเภทที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน อาหารเครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ทางการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูปอย่างง่าย เป็นต้น

สำหรับด้านการประกอบอาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไป จากการศึกษาพบว่า มีการกระจายตัวอยู่ทั่วไปภายในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นอาชีพให้บริการประเภทต่างๆ เช่น คลินิกรักษาโรค ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย ร้านตัดเสื้อผ้า เป็นต้น และบางส่วนจะประกอบอาชีพรับจ้างเป็นลูกจ้างทั่วไปภายในและภายนอกชุมชน เช่น รับจ้างส่งสินค้า รับจ้างเป็นลูกจ้างร้านค้าต่างๆ

นอกจากอาชีพค้าขายที่เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต อีกอาชีพหนึ่งที่ยังคงมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน คือ อาชีพหัตถกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่มีการรู้จักใช้วัสดุตามธรรมชาติมาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน วัสดุที่นำมาใช้คือผักตบชวา โดยชาวบ้านนำมาแปรรูปเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการทำเฟอร์นิเจอร์

สำหรับชาวบ้านในรุ่นหลังๆ ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจะนิยมประกอบอาชีพทางการรับราชการ และพนักงานบริษัท เนื่องจากต้องการทำงานตามที่ได้ศึกษามา ประกอบกับอาชีพค้าขายเดิมของบรรพบุรุษมีบทบาททางเศรษฐกิจลดลง ส่งผลให้มีรายได้ได้น้อยและไม่แน่นอน การประกอบอาชีพทางการรับราชการและพนักงานบริษัทจึงเป็นอาชีพที่มั่นคงกว่าเดิม โดยผู้ประกอบอาชีพมีทั้งผู้ที่ยังพักอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชน แล้วเดินทางไปทำงานทั้งในและนอกพื้นที่ ในลักษณะเข้าไปเย็นกลับ แต่ส่วนใหญ่จะเดินทางออกไปพักอาศัยนอกชุมชน เพื่อความ

สะดวกสบายในการเดินทาง พอถึงวันหยุดเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุดเทศกาลสำคัญต่างๆ ก็เดินทางกลับชุมชน

ปัจจุบันรายได้หลักของชุมชนยังคงเป็นรายได้จากการค้าขาย แต่การมีรายได้ในส่วนนี้ลดลงก็ส่งผลต่อรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะมีผลต่องบประมาณต่างๆ ที่จะนำมาพัฒนาและปรับปรุงชุมชน

ลักษณะทางด้านสังคม

การพิจารณาถึงลักษณะทางด้านสังคมของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งได้เป็นประเด็น คือ ด้านประชากร ด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรมและประเพณี

1. ทางด้านประชากร

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลไผ่กองดิน จากข้อมูลของเทศบาลตำบลไผ่กองดิน ปี 2547 พบว่า มีประชากรในตำบล จำนวน 1,856 คน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 882 คน เพศหญิง 974 คน จำนวนครัวเรือน 517 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากร 530 คน/ตารางกิโลเมตร โดยมีชุมชนทั้งหมด 3 ชุมชนที่อยู่ในเขตการปกครอง โดยมีชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นหนึ่งในสาม

จากการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ พบว่า แต่เดิมห้องแถวที่มีอยู่ในชุมชน มีคนอาศัยอยู่กันเต็มทุกห้อง แต่ในปัจจุบันพบว่ามีจำนวนห้องว่างและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้พบว่า ห้องแถวที่มีคนอาศัยอยู่นั้น จำนวนคนที่อาศัยอยู่ก็ลดลง เพราะว่บบทบาทของการเป็นศูนย์กลางการค้าของชุมชนลดลง ทำให้ชาวบ้านในรุ่นหลังๆ มีการประกอบอาชีพนอกพื้นที่เขตชุมชนมากขึ้น ทำให้มีการย้ายออกไปเพื่อความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ชาวบ้านที่ยังอยู่ในชุมชนจะเป็นคนแก่ที่ยังคงประกอบอาชีพค้าขายที่เคยทำกันมาตั้งแต่ในอดีตและหลานๆ ที่พ่อแม่ซึ่งออกไปทำงานนอกพื้นที่ชุมชน ส่วนชาวบ้านวัยหนุ่มสาวนั้นมีแนวโน้มที่จะน้อยลง เนื่องจาก การลดบทบาททางด้านการค้าขายในชุมชน ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงาน และการซื้อขายแลกเปลี่ยนลดลง ทำให้รายได้และแหล่งงานที่เกิดขึ้นภายในชุมชนไม่เพียงพอ ทำให้แรงงานในวัยทำงานส่วนใหญ่ออกไปหาแหล่งงานใหม่่นอกพื้นที่ชุมชน

2. ทางด้านวิถีชีวิต

จากในอดีตบทบาทของการเป็นศูนย์กลางรับซื้อสินค้าทางการเกษตรและตำแหน่งเส้นทางสัญจรทางน้ำ ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการค้าขาย เป็นวิถีชีวิตที่ไม่แยกการค้าขายออกจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งเป็นแบบนี้มาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ว่าบทบาททางด้านความสัมพันธ์การค้ากับชุมชนที่อยู่ในละแวกเดียวกันได้ลดบทบาทลงไปมาก เหลือเพียงแต่ความสัมพันธ์กันภายในชุมชนและนอกชุมชนเพียงเล็กน้อย

3. ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมประเพณีไทยที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ยุคแรก และวัฒนธรรมประเพณีจีนของชาวจีนที่เข้ามาตั้งรกรากก่อตั้งชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด โดยในปัจจุบันชาวบ้านยังคงสืบต่อและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิม เช่น การไหว้เจ้า งานจิวตลาดบ้านสุด งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รวมทั้งยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางน้ำ โดยปัจจุบันยังมีการใช้คลองบางยี่หนาสัญจรไปมาหาสู่หรือทำธุระภายในชุมชน และบริเวณใกล้เคียงชุมชน สำหรับการสัญจรทางน้ำใช้เรือพายเป็นพาหนะในการเดินทางสำหรับผู้ที่อยู่บริเวณโดยรอบชุมชน ส่วนผู้ที่อยู่ไกลออกไปนิยมใช้เรือหางยาวในการเดินทาง ทำให้วัฒนธรรมการใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำยังคงอยู่และทำให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ท่าเรือร่วมกัน ทั้งท่าเรือเมล์แดงเมล์เขียว และท่าเรือของโรงสี ซึ่งวัฒนธรรมการใช้ท่าเรือร่วมกันสะท้อนให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันของชุมชน

บทที่ 4

พัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

พัฒนาการของชุมชน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรีเป็นชุมชนที่มีความสำคัญในด้านต่างๆ ตามช่วงยุคสมัย ดังนี้

ยุคอุททองเป็นเมืองสำคัญทางด้านการปกครอง และทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ ทางด้านการค้ากับนานาประเทศในภูมิภาค เช่น จีน และอินเดีย

ยุคกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์การสงครามเป็นเมืองหน้าด่าน ชั้นนอก เป็นเส้นทางเดินทัพ และเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวเพื่อเป็นเสบียงส่งเข้าสู่เมืองหลวง

ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเมืองสำคัญทางด้านการเพาะปลูกผลผลิตทางการเกษตร เช่น น้ำตาลและข้าว เพื่อส่งเป็นเสบียงเข้าสู่เมืองหลวง และส่งขายนอกประเทศ

การศึกษาลักษณะทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ชุมชน รวมถึงพัฒนาการของชุมชนริมน้ำ ตลาดบ้านสุดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถที่จะสันนิษฐานถึงปัจจัยต่างๆ ที่เลือกตำแหน่งที่ตั้ง ของชุมชนและสามารถทราบถึงแนวโน้มทิศทางการขยายตัวในอนาคต โดยมีแรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ดังนี้

ทางด้านยุทธศาสตร์ ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวผืนใหญ่ พื้นที่ชุมชน อยู่ติดกับคลองบางยี่หน ซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำสุพรรณและแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคม ทางน้ำที่สำคัญในช่วงเวลานั้น มีความสะดวกในการติดต่อค้าขาย ผลผลิตทางการเกษตรและ ตำแหน่งระยะทางไม่ไกลจากเมืองหลวงคือ กรุงเทพมหานคร มากนัก

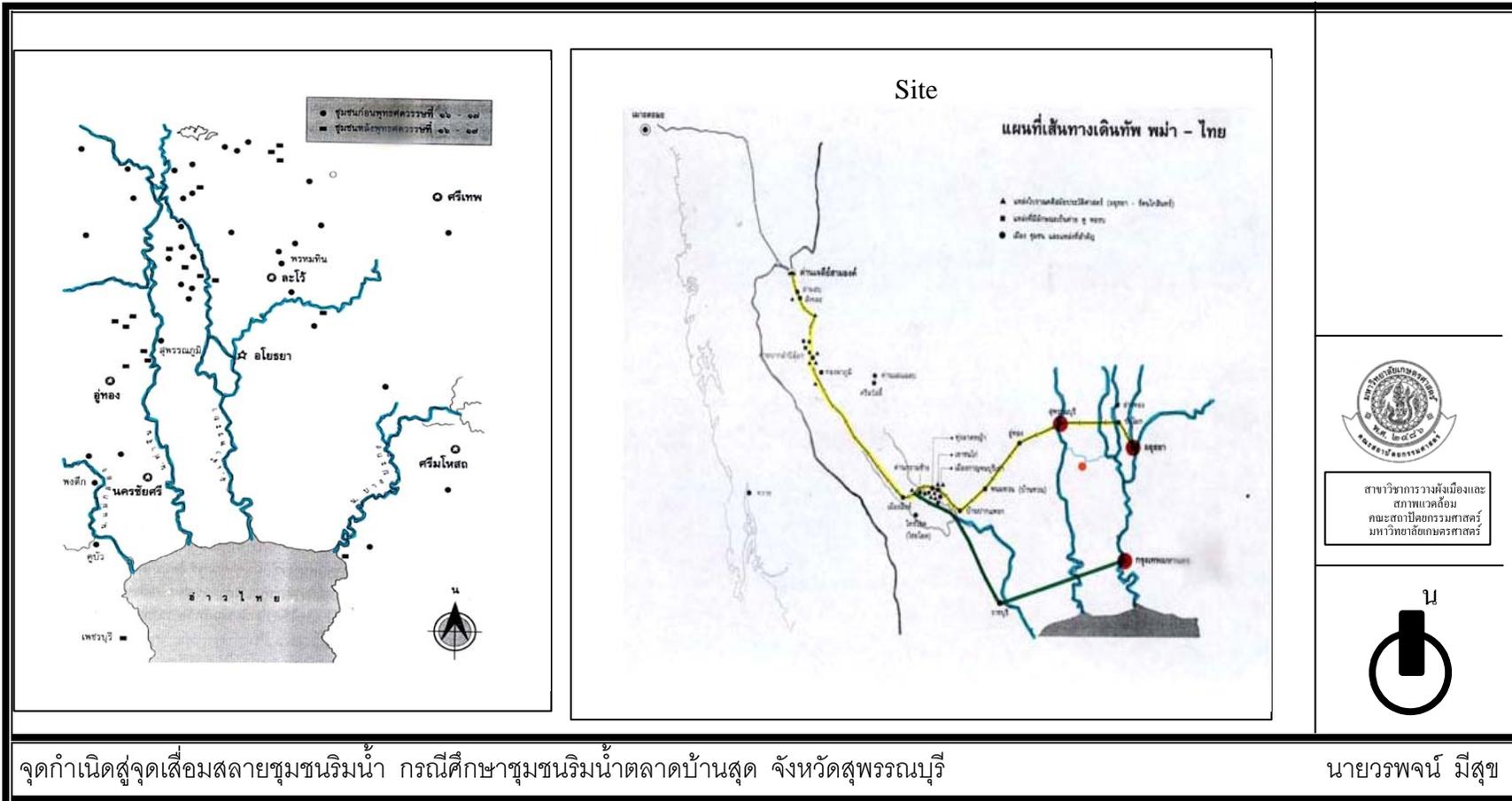
ทางด้านภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด นอกจากจะอยู่ริมคลอง บางยี่หน ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นจุดพักเชื่อมต่อการเดินทางคมนาคมทางน้ำแล้ว บริเวณรอบๆ ชุมชนนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ทั้งแหล่งน้ำและพื้นดิน

เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ในอดีตการตั้งถิ่นฐานนิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่ลุ่มมากกว่า ที่ดอนเหตุผลเนื่องจากต้องการน้ำจากแหล่งน้ำทางธรรมชาติมาทำการเกษตร ตัวชุมชนเองไม่ได้ทำการเกษตรเป็นหลักแต่ชุมชนเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร จำเป็นต้องอยู่ในตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสมกับการซื้อขายคือการอยู่ห่างจากศูนย์กลางชุมชนอื่น และการอยู่ติดกับแหล่งผลิต รวมถึงการอยู่ติดกับลำคลองบางยี่หนทำให้มีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งไม่ว่าจะเป็นการสัญจรไปมาหาสู่กัน การนำสินค้าทางการเกษตรมาซื้อขายแลกเปลี่ยน และการนำสินค้าที่ซื้อมาขนส่งไปขายยังเมืองหลวง

การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดสามารถแบ่งพัฒนาการของชุมชนได้เป็น 3 ช่วง จากสมมุติฐานตามหลักฐานเอกสารและสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม โดยช่วงต่างๆ แบ่งได้เป็นดังนี้

- ช่วงที่ 1** ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ยุคก่อตั้งชุมชน
(พ.ศ. 2449 – พ.ศ. 2454) ปีที่ 1-5 ระยะเวลา 5 ปี
- ช่วงที่ 2** ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ยุคขยายตัวสู่ยุครุ่งเรือง
(พ.ศ. 2455 – พ.ศ. 2520) ปีที่ 6-65 ระยะเวลา 65 ปี
- ช่วงที่ 3** ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ยุคชบเซาถึงปัจจุบัน
(พ.ศ. 2521 - ปัจจุบัน) ปีที่ 71 – 101 ระยะเวลา 30 ปี

การแบ่งช่วงพัฒนาการของชุมชนเพื่อวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ของชุมชนซึ่งสัมพันธ์กับ คน กิจกรรมและพื้นที่ภายในชุมชน โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์เป็นลักษณะทางกายภาพ, ลักษณะทางเศรษฐกิจ, และทางสังคม, การขยายตัวของชุมชน, โครงสร้างชุมชน และความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ

ภาพที่ 4.1 แสดงความสำคัญของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์
ที่มา: ข้อมูลจากเมืองสุพรรณ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ฯ

ช่วงที่ 1 ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุค ยุคก่อตั้งชุมชน (พ.ศ. 2445 - พ.ศ. 2454)

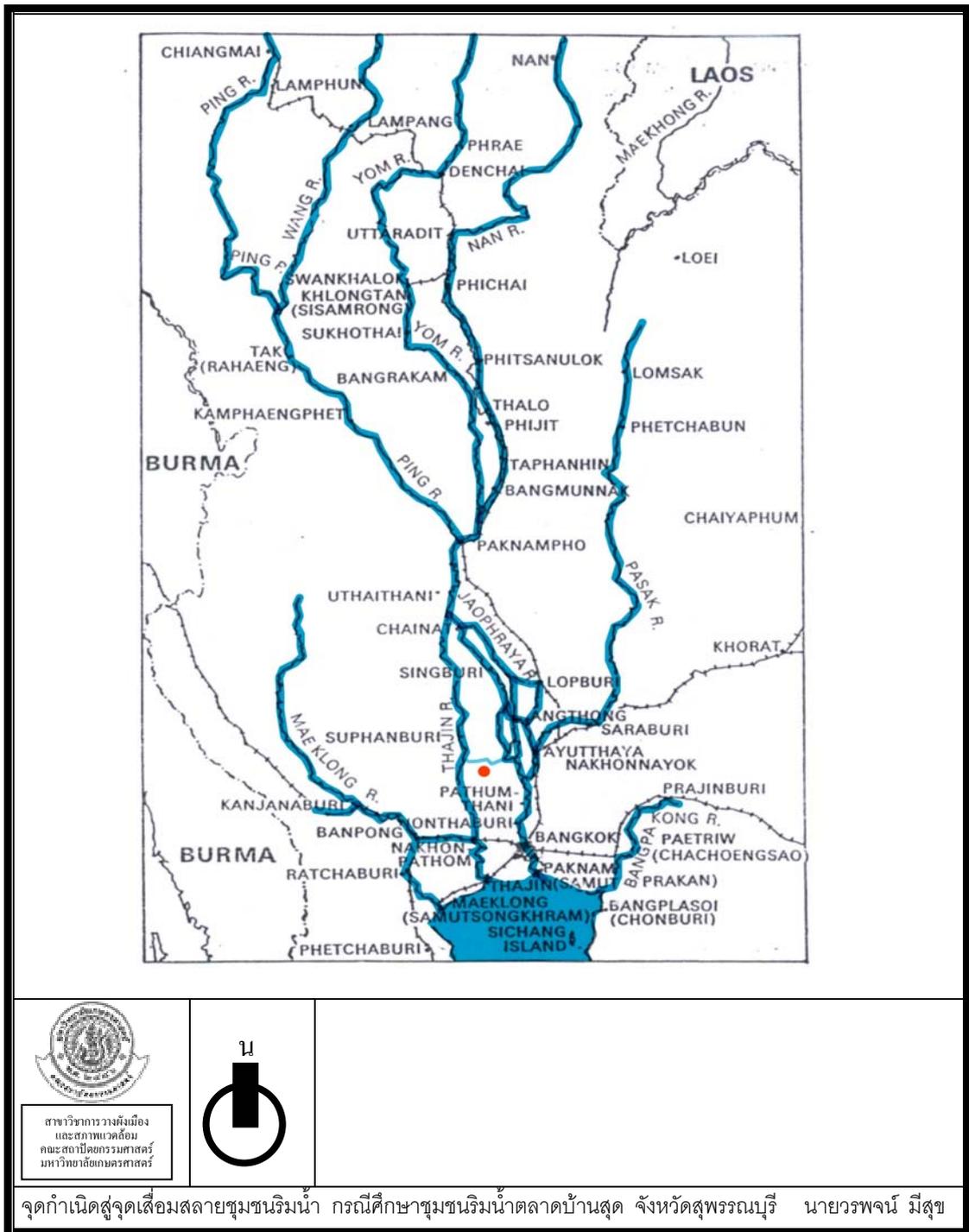
ในช่วงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวจีนได้อพยพเข้ามาสู่ประเทศมากขึ้น โดยเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในช่วงแรกบริเวณลำเพ็ญและเยาวราช การเดินทางเข้ามาของคนจีนมีอย่างต่อเนื่อง คนจีนที่เข้ามาในประเทศไทยแล้วได้เดินทางต่อเนื่องในทางน้ำเพื่อหาแหล่งตั้งรกรากประกอบอาชีพ โดยใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำ หลายเส้นทาง สามารถแยกได้ดังนี้

1. เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา กรุงเทพฯ - อยุธยา - อ่างทอง - นครสวรรค์ - อุทัยธานี
2. เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีน กรุงเทพฯ - อยุธยา - สุพรรณบุรี
3. เส้นทางแม่น้ำท่าจีน กรุงเทพฯ - นครปฐม - ราชบุรี
4. เส้นทางแม่น้ำท่าบางประกง กรุงเทพฯ - ฉะเชิงเทรา - สมุทรสาคร

และในช่วงเวลานั้น มีการค้าขาย ผลผลิตทางการเกษตรจำพวก น้ำตาล และข้าว ชาวจีนที่อพยพตามเส้นทางสัญจรทางน้ำที่มีหัวการค้าได้ซื้อขายผลผลิตเพื่อนำกลับมาขายยังเมืองหลวงแล้วส่งขายยังต่างประเทศต่อไป

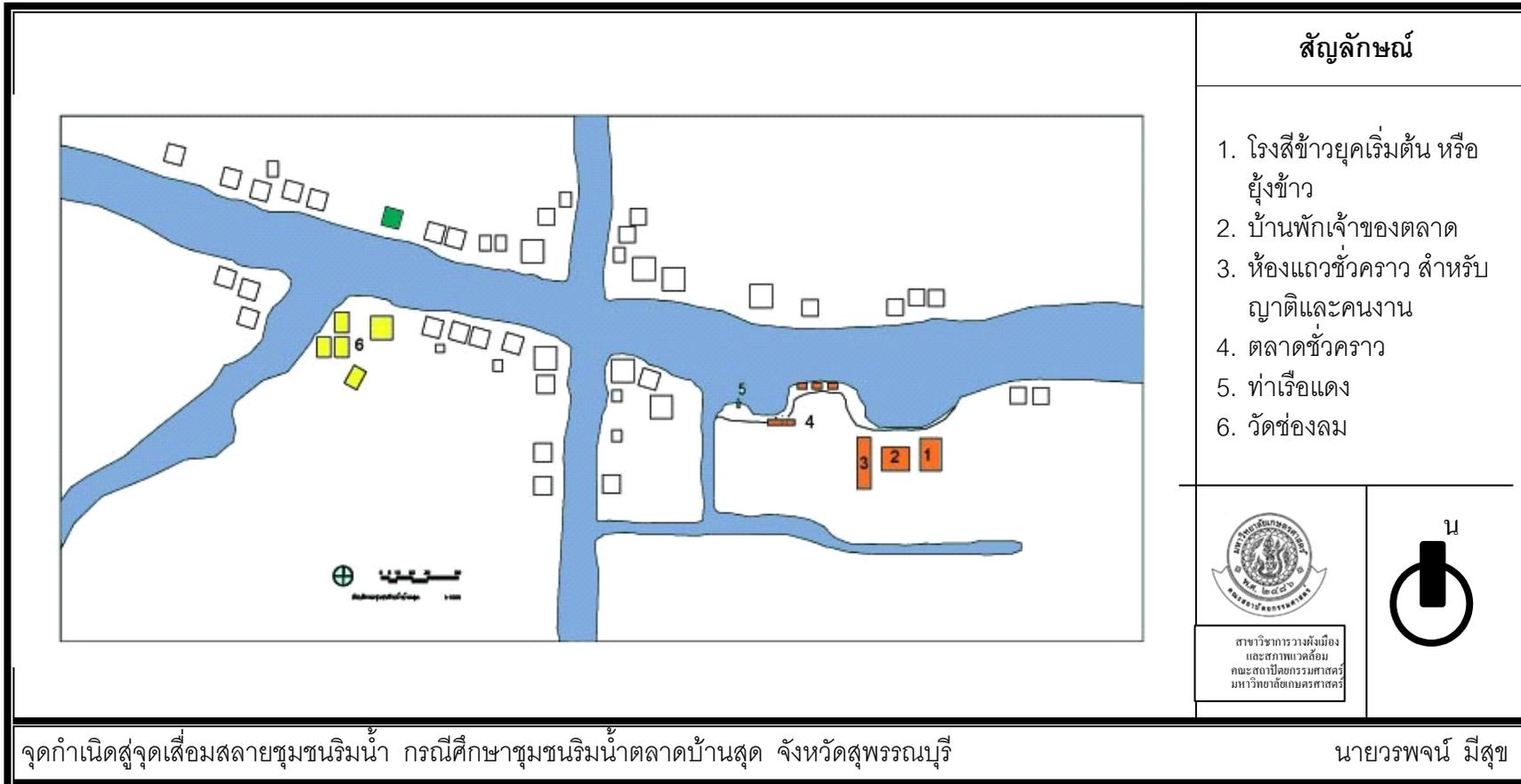
ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุคเป็นชุมชนริมน้ำชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมน้ำ ด้วยเหตุผล ตำแหน่งทำเลที่ตั้ง แหล่งผลิตสินค้าทางการเกษตร และเส้นทางขนส่งสินค้า

การขยายตัวของชุมชนในยุคก่อตั้งชุมชน เริ่มจากการสร้างยุ้งข้าวเพื่อรับซื้อผลิตทางการเกษตร และห้องแถวชั่วคราวสำหรับเจ้าของพักอาศัยเองและญาติพี่น้องที่อพยพตามมาประกอบอาชีพค้าขายทั่วไปรวมถึงที่พักสำหรับคนงานภายในโรงสี โดยชุมชนมีตลาดซึ่งเป็นอาคารชั่วคราวสำหรับขายของเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนั้นบริเวณชุมชนยังเป็นจุดพักจอดเรือเมล์แดง สำหรับรับผู้โดยสารที่ต้องการเดินทางไปยังเมืองหลวง

ภาพที่ 4.2 แสดงการเดินทางของคนจีนเพื่อตั้งรกรากและประกอบอาชีพตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำและตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

ที่มา: จากเอกสารเรื่องประวัติศาสตร์การอพยพตั้งหลักแหล่งและการประกอบอาชีพของชาวจีนในประเทศไทย

ภาพที่ 4.3 แสดงการขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ในยุคช่วงเริ่มต้น
ที่มา: จากการสำรวจ

1. ลักษณะทางกายภาพ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีลักษณะเกาะตัวอยู่ริมน้ำ คือ คลองบางยี่หน มีการเกาะตัวตามแนวขวางกับลำคลอง รูปแบบทรงสถาปัตยกรรมเป็นเรือนห้องแถว ค้ำขายแบบคนจีน มีลักษณะห้องแถวชั้นเดียวผนังเป็นไม้ไผ่สานขัดแตะประตูเป็นแบบบานเพี้ยม มีตลาดขายของลักษณะเป็นอาคารชั่วคราวเปิดโล่งขนาดของชุมชนมีขนาดเล็ก

เส้นทางสัญจร การสัญจรเดินทางติดต่อกับบริเวณโดยรอบชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ส่วนการสัญจรทางบกใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางโดยเส้นทางมีลักษณะเป็นทางดิน สำหรับเดินเท้าหรือเป็นทางต้อนวัว ควาย

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดโดยอยู่ริมคลองบางยี่หน ซึ่งเป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำสุพรรณและแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นเส้นทางในการเดินเรือโดยสารระหว่างกรุงเทพ – สุพรรณ และตัวชุมชน เป็นจุดพักรับผู้โดยสาร ทำให้ชุมชนเริ่มมีบทบาทมากขึ้น และถือเป็นจุดเปลี่ยนจากชุมชนที่รับซื้อสินค้าการเกษตร พัฒนามาเป็นชุมชนตลาดริมน้ำซึ่งเป็นบทบาทใหม่ของชุมชน

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีเรือเมล์ที่เรียกว่า เรือเขียว, เรือแดง ให้บริการการเดินทางไปกรุงเทพฯ โดยบริษัทเรือเขียว มีหลวงมิลินทวนิช เป็นเจ้าของ และเรือบริษัทเรือแดง มีฝรั่งมาเป็นหุ้นส่วน โดยเรียกชื่อว่า สยามสติมแพกเก็จ เรือเมล์แดงจะมีเรือเรียกว่า แคลวิน และแต่ละลำมีเลขกำกับว่า แคลวิน 1, 2, 3 ทั้งเรือเมล์เขียวและเรือเมล์แดง ใช้เส้นทางเดียวกัน คือ แม่น้ำสุพรรณ คลองบางยี่หน แม่น้ำน้อย เข้ากรุงเทพฯ แต่จุดจอดอยู่คนละตำแหน่ง โดยเรือเมล์เขียวจะจอดปากคลอง เรือเมล์แดงจะจอดท่าเตียน และเรือเมล์เขียวจะวิ่งสุดเส้นทางที่บ้านสุด ส่วนเรือเมล์แดงจะวิ่งต่อบ้านสุดไปเก้าห้อง สุพรรณบุรี ศรีประจันต์ สามชุก และสุดเส้นทางที่ท่าช้าง

2. ลักษณะเศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในยุคเริ่มต้นลักษณะเศรษฐกิจจะเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรในช่วงสมัยนั้น ในยุคแรกขอตลาตจะเป็นตลาดแบบชั่วคราวหรือตลาดนัด ไม่มีการปลูกสร้างอาคารที่มั่นคงถาวรมากนัก โดยใช้บริเวณทำน้ำเป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือขนถ่ายสินค้า โดยพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมประเภทตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าจะอยู่บริเวณ ด้านข้างห้องแถวของโรงสีข้าว ยาวลงถึงท่าเรือเขียวและบริเวณริมทำน้ำ

ลักษณะทางเชื้อชาติของชาวบ้านในยุคนี้เริ่มชาวจีนเข้ามาทำการค้าขายในพื้นที่ แต่ถือว่ามีจำนวนน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนเชื้อชาติไทยที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าภายในชุมชนเริ่มมีชาวจีนเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ก็ไม่ได้สร้างปัญหา หรือความขัดแย้งต่อชาวบ้านดั้งเดิมในชุมชนแต่อย่างใด เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอุปนิสัยถ้อยที่ถ้อยอาศัย และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประกอบการประกอบอาชีพทำมาหากินที่มีลักษณะสัมพันธ์กันในลักษณะ ผู้ผลิตกับผู้จำหน่าย

3. การขยายตัวของชุมชน ชุมชนได้ก่อสร้างขึ้นริมคลองบางยี่หนบนที่ดิน ที่ซื้อต่อจากข้างบ้าน โดยได้สร้างอาคารในแนวขวางกับลำคลอง การขยายในระยะชาวยุคแรกยังไม่มีการขยายตัวมากนักเนื่องจากเป็นช่วงเริ่มก่อตั้งชุมชน การขยายตัวของชุมชนส่วนใหญ่จะเริ่มมีการพัฒนาการของชุมชนในช่วงที่ 2 ซึ่งมีปัจจัยมาจากกิจกรรมทางการค้าเป็นหลัก

4. โครงสร้างของชุมชน ในระยะเวลาของพัฒนาการในช่วงนี้ โครงสร้างของชุมชนยังไม่มี ความหลากหลายนัก เนื่องจากชุมชนยังมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายพื้นที่โดยรอบชุมชนมีการยังชีพโดยการทำการเกษตร โครงสร้างของชุมชนจึงประกอบด้วย เส้นทางน้ำคือคลองบางยี่หน และลำธารต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ เส้นทางน้ำนี้เป็นปัจจัยหลักในการตั้งถิ่นฐาน และเป็นตัวแปรหลักของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านซุดมาจนถึงปัจจุบัน โครงสร้างของชุมชนยังประกอบด้วย วัด ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนคือ วัดช่องลม โดยตำแหน่งที่ตั้งของวัด จะอยู่ด้านข้างของชุมชนฝั่งตรงข้ามกับโรงสีมีคลองญี่ปุ่นเหนือกั้นชุมชนกับบริเวณวัด ตำแหน่งของวัดอยู่ติดกับคลองบางยี่หน ด้านข้างของวัดเป็นคลองญี่ปุ่นเหนือและคลองสาเล่ ดังนั้นการสัญจรไปมาของผู้คนในชุมชนและผู้คนบริเวณรอบๆ ชุมชนเพื่อไปทำกิจกรรมที่วัดช่องลม จึงสะดวกขึ้นให้การสัญจรทางน้ำ เพราะที่ตั้งของวัดถูกล้อมรอบด้วยคลองทั้งสามด้าน

5. ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ ชุมชนน้ำตลาดบ้านซุดเริ่มมีบทบาททางการค้าในพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากมีการจัดสร้างยุ้งข้าวเพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และเริ่มที่จะเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในระดับชุมชนกับชุมชนใกล้เคียงไปจนถึงระดับตัวเมือง เนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่จะเดินทางเข้ามาภายในตัวชุมชนตลาดริมน้ำบ้านซุด เพื่อที่จะนำผลผลิตทางการเกษตรเข้ามาขาย และซื้อสินค้าต่างๆ กลับไป และบางส่วนเดินทางเข้ามาเพื่อที่จะต่อเรือเมล์ไปยังจุดต่างๆ เช่น ท่าช้างศรีประจันต์ สุพรรณ บ้านแพน กรุงเทพฯ ในส่วนผลผลิตทางการเกษตรที่เจ้าของตลาดซื้อ

รวบรวมไว้เพื่อที่จะส่งไปขายยังตัวเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี และหัวเมืองใหญ่รวมถึงกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำในการขนส่งสินค้าจากชุมชนไปจำหน่ายยังนอกพื้นที่ และนำสินค้าจากนอกพื้นที่เข้ามาขายภายในชุมชน ดังนั้นภาพรวมของความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับพื้นที่โดยรอบจึงเป็นไปในลักษณะที่เกิดจากกิจกรรมทางการค้าเป็นหลัก

ช่วงที่ 2 ชุมชนตลาดริมน้ำบ้านสุด ยุคเริ่มต้นสู่ยุครุ่งเรือง (พ.ศ. 2455 – พ.ศ. 2520)

จากการสร้างโรงสีข้าวเพื่อรับซื้อผลผลิตจากชุมชนโดยรอบ และการเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางคมนาคมทางน้ำ ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเริ่มพัฒนาการทางด้านการค้าขึ้นอย่างต่อเนื่อง และบทบาททางการค้าเป็นบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรวม ศูนย์รวมของกิจกรรมการค้าปรับเปลี่ยนจากตลาดที่ไม่ถาวรเป็นการก่อสร้างตลาดที่ถาวร เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อและผู้ขาย รวมถึงรองรับกิจกรรมทางการค้าที่มีแนวโน้มว่าจะขยายตัวขึ้นต่อไป มีการซีทีเต็ง ซึ่งเป็นอาคารเปิดโล่งขนาดใหญ่ภายในแบ่งพื้นที่สำหรับวางขายของลักษณะของที่นำมาขายก็จะมี สินค้าจากชนบทพวกพืชผลทางการเกษตร สินค้าพวกเนื้อสัตว์สินค้าพวกใช้สำหรับชีวิตประจำวัน เช่น ถ้วยชาม เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยาสมุนไพรรักษาโรค เป็นต้น

ตลาดมีการขยายตัวขึ้น ผู้คนมีการสัญจรไปมายังตลาดบ้านสุดเพิ่มขึ้นทำให้ระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนดีขึ้น โรงสีข้าวมีการขยายตัวจากยุ้งข้าวปรับเป็นโรงสีขนาดชุมชน มีปล่องควันไฟสำหรับสีข้าวมีท่าเทียบเรือสำหรับรับซื้อข้าว และขนถ่ายสินค้า หรือส่งขายต่ออย่าง จุดอื่นการขยายของโรงสีข้าวและตลาดส่งผลโดยตรงต่อการสร้างห้องแถวเพิ่ม เนื่องจากมีการค้าขายเพิ่มขึ้นมีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้น ทำให้เกิดแหล่งงานขึ้นผู้คนภายนอกชุมชนรวมถึงชาวจีนที่เดินทางอพยพตามญาติมายังประเทศไทยเริ่มเข้ามาตั้งรกรากและทำงานกิจการค้าขายทำงานภายในชุมชนและตั้งรกรากภายในชุมชน เจ้าของตลาดจึงได้เริ่มปลูกขยายห้องแถวเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นที่พักอาศัยและของผู้ที่เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน โดยเก็บค่าเช่ารายเดือนเป็นค่าตอบแทน

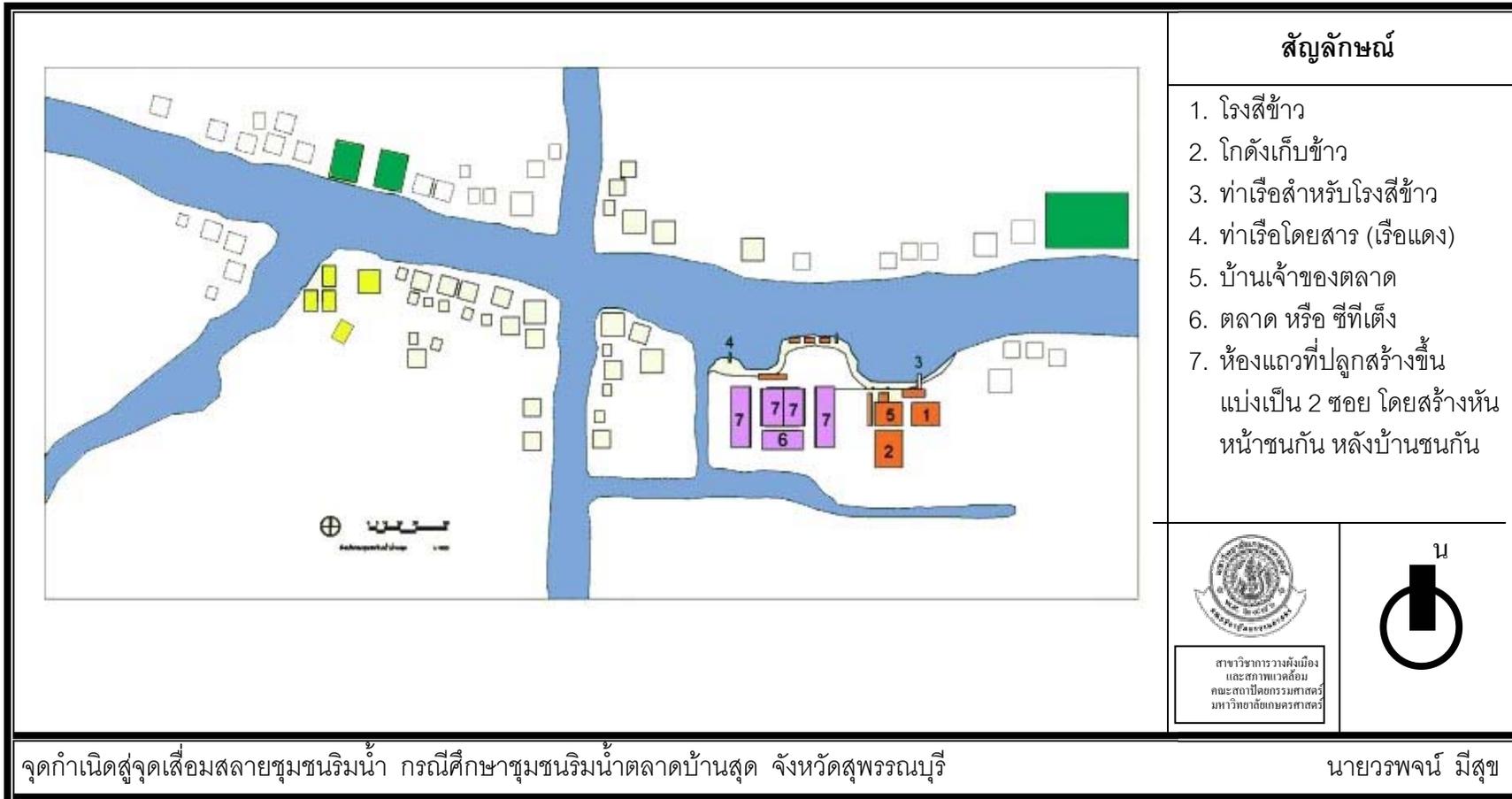
ห้องแถวสำหรับพักอาศัยที่ปลูกสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ แบ่งเป็น 2 ซอย วางแนวขวางกับคลองบางยี่หน โดยมีตลาดซีทีเต็งอยู่ตรงกลางหลังห้องแถวคู่กลาง โรงสีข้าวอยู่ด้านข้างติดกับห้องแถวริมสุด บ้านเจ้าของตลาดจะอยู่ด้านหน้าติดกับคลองบางยี่หน (ภาพที่ 4.4)

การขยายตัวของตลาดบ้านสุคได้ขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการสัมภาษณ์ ห้องแถว ได้ถูกสร้างขยายเพิ่มขึ้น โดยสร้างห้องแถวเพิ่มในบริเวณที่ติดกับตลาดด้านบนขนานกับแนวคลอง ต่อมาได้เรียกว่าตลาดบน และได้ขยายห้องแถวเพิ่มขึ้นอีกบริเวณด้านข้างของตลาดฝั่งตรงข้าม โรงสี ปลูกสร้างเป็นแนวยาวขวางกับลำคลองบางยี่หน สร้างติดกับลำคลอง บริเวณที่ติดกับลำคลองได้จัดสร้างจุดพักเรือเพิ่มขึ้นใหม่ เรียกว่าท่าเรือแดง ห้องแถวที่สร้างบริเวณนี้เรียกว่า ตลาดนายห้าง (ภาพที่ 4.5)

ในช่วงยุคนี้ถือว่าเป็นยุครุ่งเรืองของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุค การขยายตัวของห้องแถวมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การที่เป็นตลาดขนาดใหญ่ให้ บริการรองรับคนในตลาดเองและชุมชนโดยรอบ การค้าขายได้พัฒนาขึ้นจากเดิมค้าขายแต่ในตลาดกลางหรือ ซี่ที่เต็ง ได้มีการพัฒนาจากห้องแถวที่ใช้สำหรับพักอาศัยอย่างเดียว เป็นห้องแถวสำหรับค้าขาย มีการนำสิ่งของสินค้าต่างๆ เข้ามาขายอย่างต่อเนื่องและได้แบ่งพื้นที่ในการค้าขายอย่างชัดเจนว่า บริเวณนี้ขายอะไร สินค้าประเภทไหน เช่น บริเวณตลาดบนขายสินค้าประเภทเสื้อผ้า บริเวณตลาดนายห้างขายสินค้าเกษตรกรรมอุปกรณ์การเกษตรและโรงสีเหล็ก บริเวณตลาดเจ้าของขายสินค้าหลากหลายและเป็นสินค้าที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นห้องแถวที่ขึ้นในยุคแรก เช่น ห้องแถวที่เป็นร้านขายทองคำ ห้องแถวที่เป็นร้านขายยา ห้องแถวที่เป็นร้านถ่ายรูป ห้องแถวที่ตัดเย็บเสื้อผ้า ห้องแถวที่เป็นร้านทำฟัน เป็นต้น ห้องแถวที่อยู่ในตลาดบ้านสุคในนี้มีทั้งเป็นร้านขายของและเป็นที่พักอาศัยรวมอยู่ด้วยกัน ความเจริญรุ่งเรืองของตลาดในด้านการค้าขายและการเป็นที่พักต่อเรือโดยสารซึ่งมีอยู่ถึง 2 ท่าเรือด้วยกันคือ ท่าเรือเมล์เขียวและท่าเรือเมล์แดง ทำให้ตลาดบ้านสุคมีขนาดคับแคบลง การขยายห้องแถวจึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยห้องแถวนี้เรียกว่าตลาดน้ำ เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะลาดเอียงอยู่ติดกับคลองบางยี่หนาวางแนวขนานกับตัวลำคลอง อีกประเด็นหนึ่งที่เรียกตลาดน้ำเป็นเพราะเวลาค้าขายช่วงหน้าแล้งจะขายบริเวณชั้นล่าง พอถึงหน้าน้ำจะขนของขึ้นมาจากด้านบนแทนเนื่องจากน้ำท่วมชั้นล่าง ตลาดนั้นนี้จะขายทั่วไปประเภทของจำเป็นในครัวเรือนรวมถึงอุปกรณ์และเมล็ดพันธุ์ทางการเกษตร (ภาพที่ 4.6)

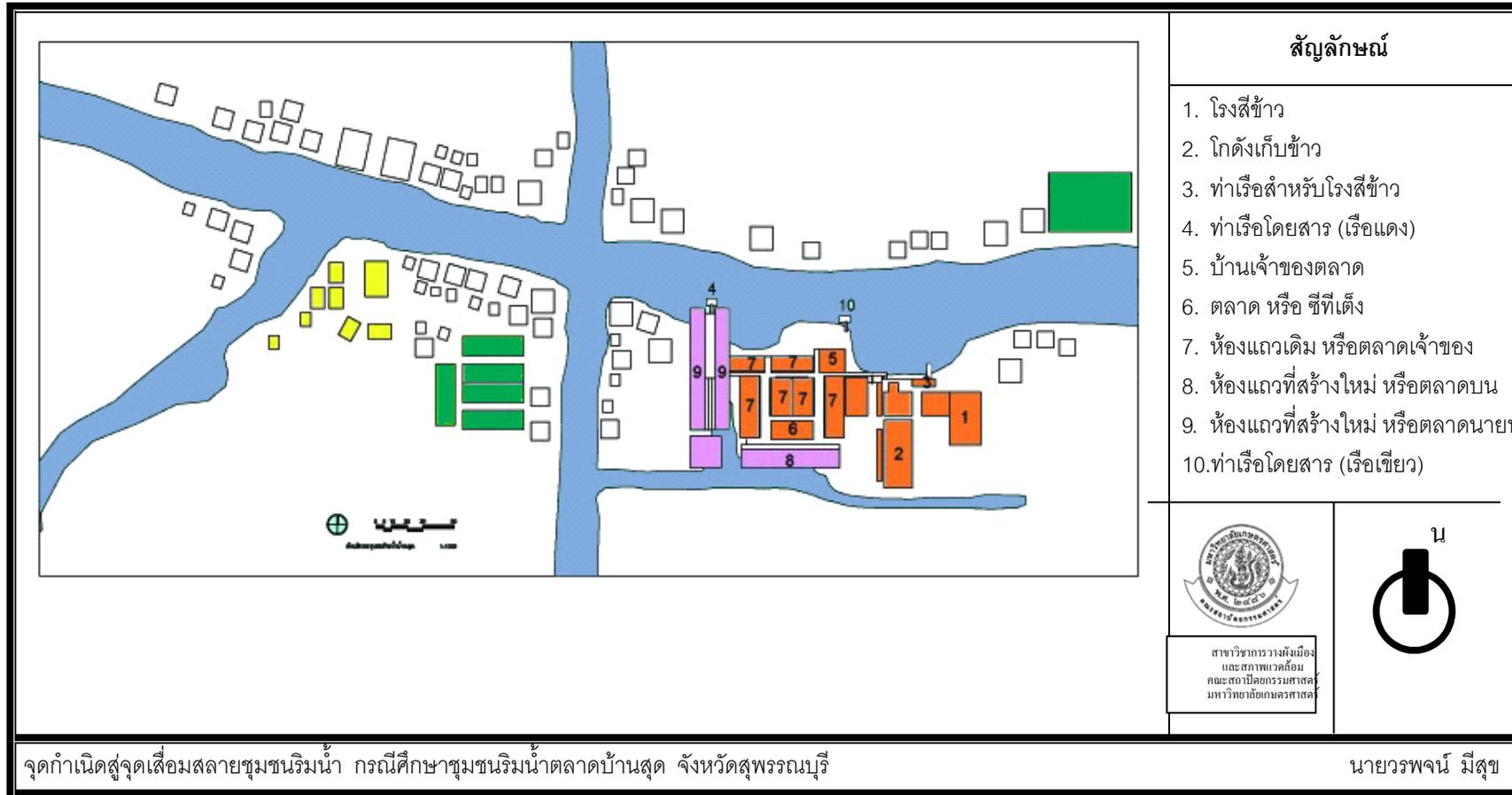
ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุค เป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ประชากรในตลาดในเวลาขณะนั้นค่อนข้างมาก กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายและพัฒนาตามยุคสมัย เช่น การมีโรงฝิ่นเกิดขึ้นภายในตลาดสมัยโรงฝิ่นถูกกฎหมายต่อมามีกฎหมายห้ามจึงยกเลิกปรับสภาพกลายเป็นบ่อนไก่แทน การค้าขายเริ่มมีสินค้าใหม่ๆ เข้ามาค้าขาย ยังชุมชนการมีหนังขายยา ซึ่งตั้งขายบริเวณพื้นที่โล่งกลางชุมชนระหว่างตลาดน้ำกับบ้านเจ้าของตลาด และในช่วง พ.ศ. 2489 ทางเจ้าของ

ตลาดนายทองสุข วิทยุณยะสวัสดิ์ ได้ก่อตั้งโรงเรียนประจำชุมชนขึ้นและได้ตั้งชื่อว่า โรงเรียนราษฎร์เผยแผ่เฉี่ยว เป็นโรงเรียนจีน คือ สอนภาษาไทยและภาษาจีนควบคู่กัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 รัฐบาลมีนโยบายให้เลิกสอนภาษาจีน โรงเรียนจึงได้ปิดและได้เปิดใหม่และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนสุขสุดศึกษา ใช้หลักสูตรแบบโรงเรียนประชาบาล จนกระทั่งปี พ.ศ. 2503 เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนหิรัญราษฎร์ศึกษา และขยายชั้นเรียนจากประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 7 ในปี พ.ศ. 2515 ขยายชั้นเรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การที่มีสถานศึกษาเกิดขึ้นภายในชุมชน แสดงถึงความเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียนอยู่บริเวณด้านหลังชุมชน โดยพื้นที่ตั้งเป็นลักษณะเกาะกลางน้ำเนื่องจากพื้นที่รอบโรงเรียนเป็นห้องทุ่งน่าน้ำท่วมขัง เวลาจะไปโรงเรียนนักเรียนจะต้องเดินข้ามสะพานไม้ที่เชื่อมระหว่างตัวตลาดไปยังเกาะที่ตั้งของโรงเรียน (ภาพที่ 4.7, ภาพที่ 4.8)

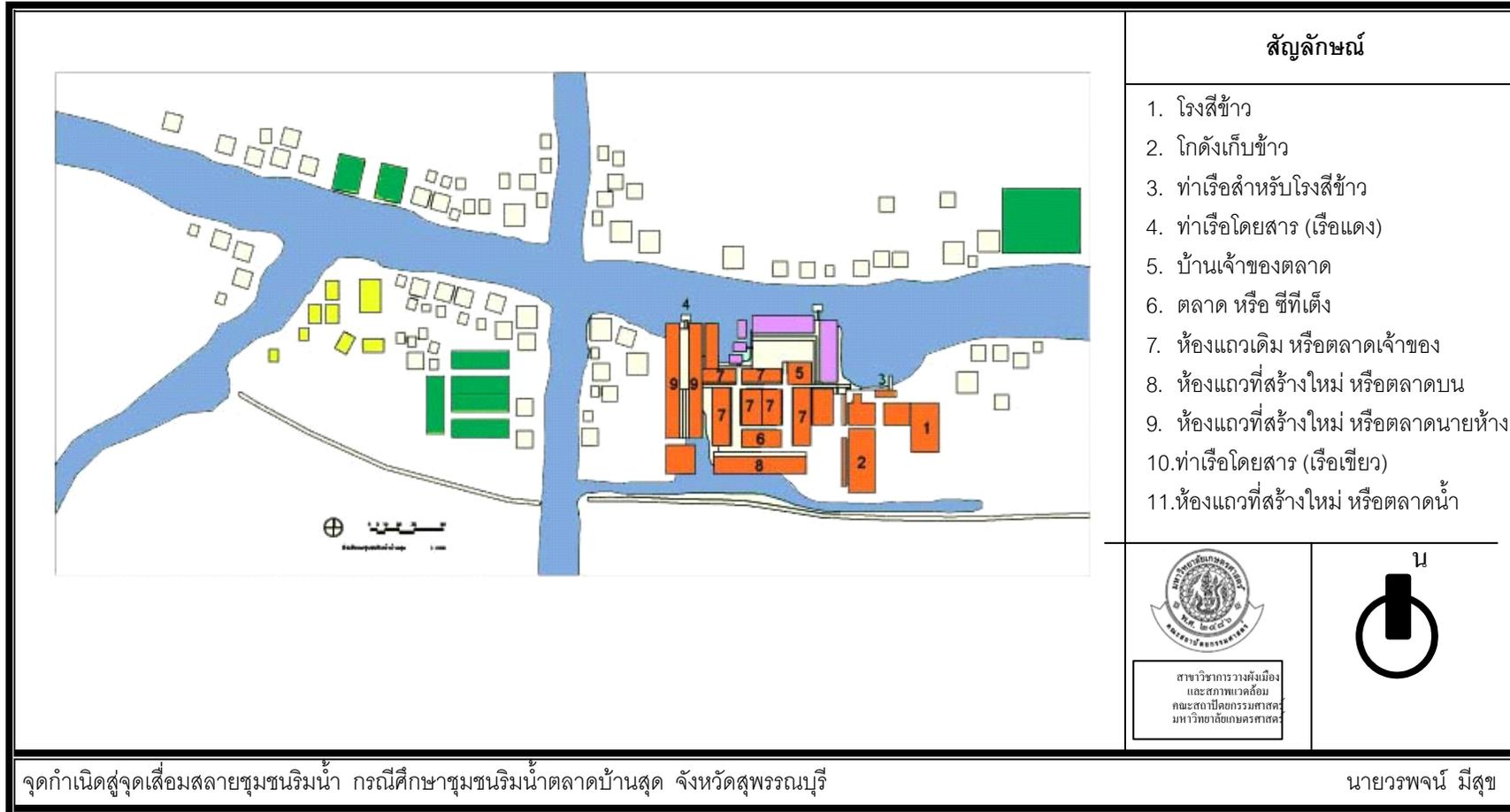

ภาพที่ 4.4 แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุด ช่วงที่ 2 ยุคที่ 1

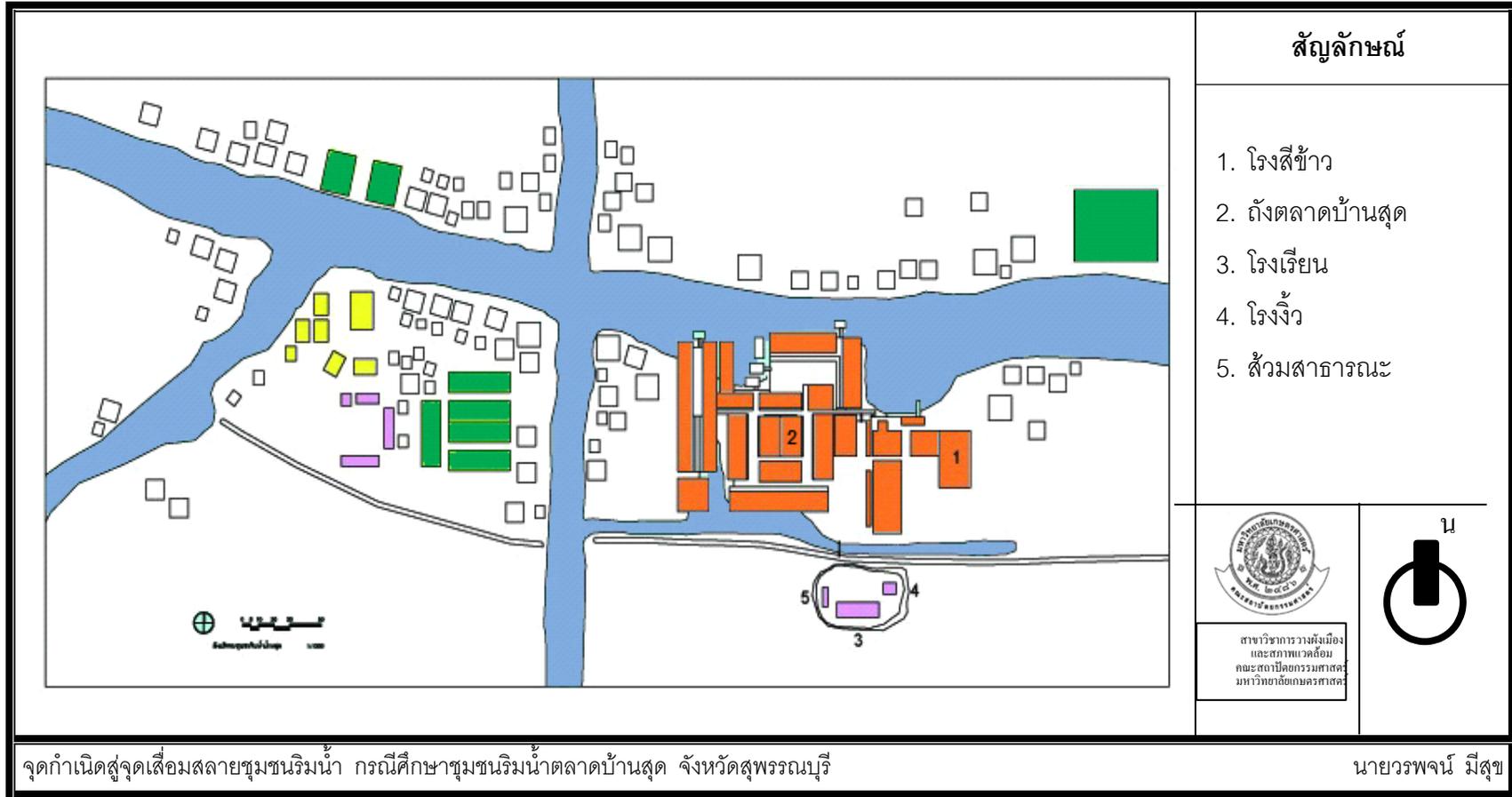
ที่มา: จากการสำรวจ

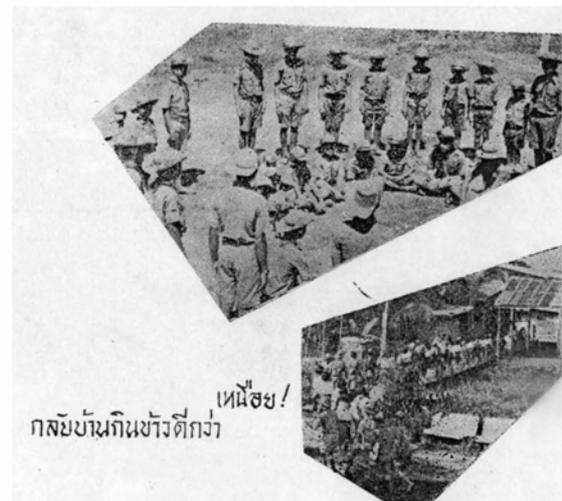
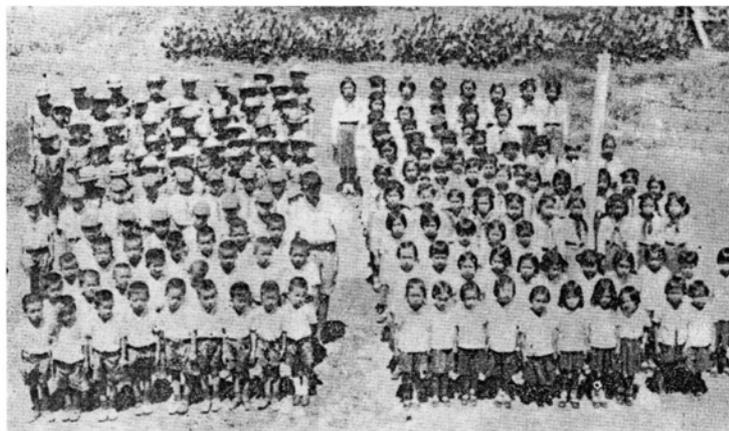
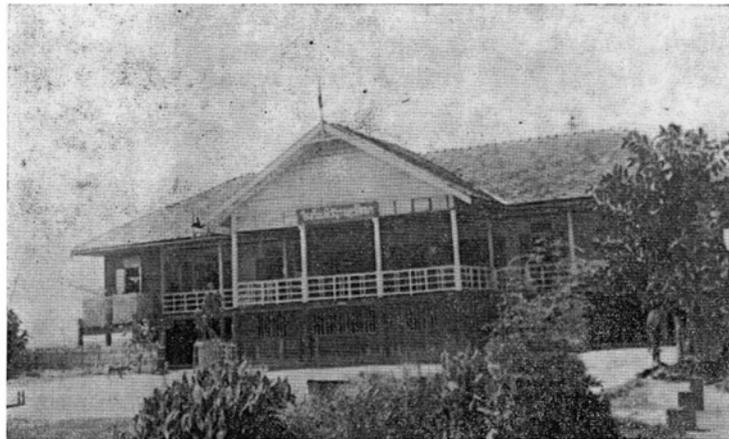
ภาพที่ 4.5 แผนที่ แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุต ช่วงที่ 2 ยุคที่ 2
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 4.6 แผนผัง แสดงการขยายตัวของห้องแถวภายในตลาดบ้านสุต ช่วงที่ 2 ยุคที่ 3
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 4.7 แผนที่ แสดงตำแหน่งที่ตั้งโรงเรียนสิริวิทยากรศึกษา โรงเรียนประจำชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 4.8 แสดงโรงเรียนหิรัญราชวุฒศึกษา และกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน
ที่มา: หนังสืออนุสรณ์หิรัญ'74

การพัฒนาทางการค้าขาย ส่งผลต่อพัฒนาการของชุมชน ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมีระบบสาธารณูปโภครองรับ จนเรียกได้ว่าเป็นช่วงจุดสูงสุดของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด รวมถึงฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนที่ดีขึ้นตามบทบาททางการค้าที่รุ่งเรืองอย่างมาก

1. ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานยังคงตั้งถิ่นฐานเกาะอยู่ริมน้ำ แต่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นห้องแถวไม้จริงมากขึ้น ขนาดของชุมชนเริ่มขยายขึ้นเป็นกลุ่มๆ โดยเริ่มจากกลุ่มเครือญาติ และกลุ่มเพื่อนบ้านที่มีความสนิทสนม การขยายของชุมชนเกิดจากครอบครัวที่ขยาย และมีประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น เนื่องจากชุมชนได้พัฒนากลายเป็นแหล่งงานและศูนย์กลางทางการค้าในละแวกบริเวณนั้น ผู้คนจากภายนอกจึงได้อพยพย้ายมาอยู่ภายในชุมชน การตั้งถิ่นฐานยังคงไม่เปลี่ยนแปลงในบริเวณดังกล่าวแต่จะเป็นจำนวนและความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนที่เพิ่มมากขึ้น จากการขยายตัวของชุมชนและสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนที่จัดได้ว่าดีมากในช่วงเวลาดังกล่าว โดยผู้ที่มาทำการค้าขายเกือบทั้งหมดจะเป็นชาวจีน หรือชาวไทยเชื้อสายจีน แต่ในระยะต่อมาเมื่อตลาดมีการเจริญเติบโตอย่างมาก ชาวบ้านดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ ชุมชนเริ่มที่จะเข้ามาขอเช่าเรือนแถวสำหรับค้าขายสินค้าและบางส่วนใช้พักอาศัย

ทางการค้า การสัญจร การสัญจรทางน้ำยังคงมีบทบาทอยู่ และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวการสัญจรได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นตามบทบาททางการค้าในบริเวณพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งนอกจากการสัญจรไปมาหาสู่ของคนในชุมชนกับคนที่อยู่บริเวณรอบๆ ชุมชนและระหว่างชุมชนแล้ว ยังใช้การสัญจรทางน้ำในการขนส่งสินค้าเข้าออกระหว่างพื้นที่ซึ่งยังคงใช้เส้นทางสัญจรไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก

ในช่วงระยะเวลานี้ ช่วงปี พ.ศ. 2455 เรือโดยสารได้เปลี่ยนเป็นเรือสองชั้น ของบริษัทสุพรรณชนสง จำกัด เรียกว่า เรือด่วน กิจการเดินเรือ สุพรรณชนสง จำกัด มีการให้บริการ 2 เส้นทางคือ

สุพรรณบุรี - จั้วราย ต่อเรือใหม่ จั้วราย - ท่าเตียน (เข้าคลองซุดชัยพฤกษ์ - เข้าปากแม่น้ำเจ้าพระยา)

สุพรรณบุรี - จั้วราย ต่อเรือใหม่ จั้วราย - ศาลายา (เข้าคลองมหาสวัสดิ์) ต่อรถไฟเข้ามาบางกอกน้อย

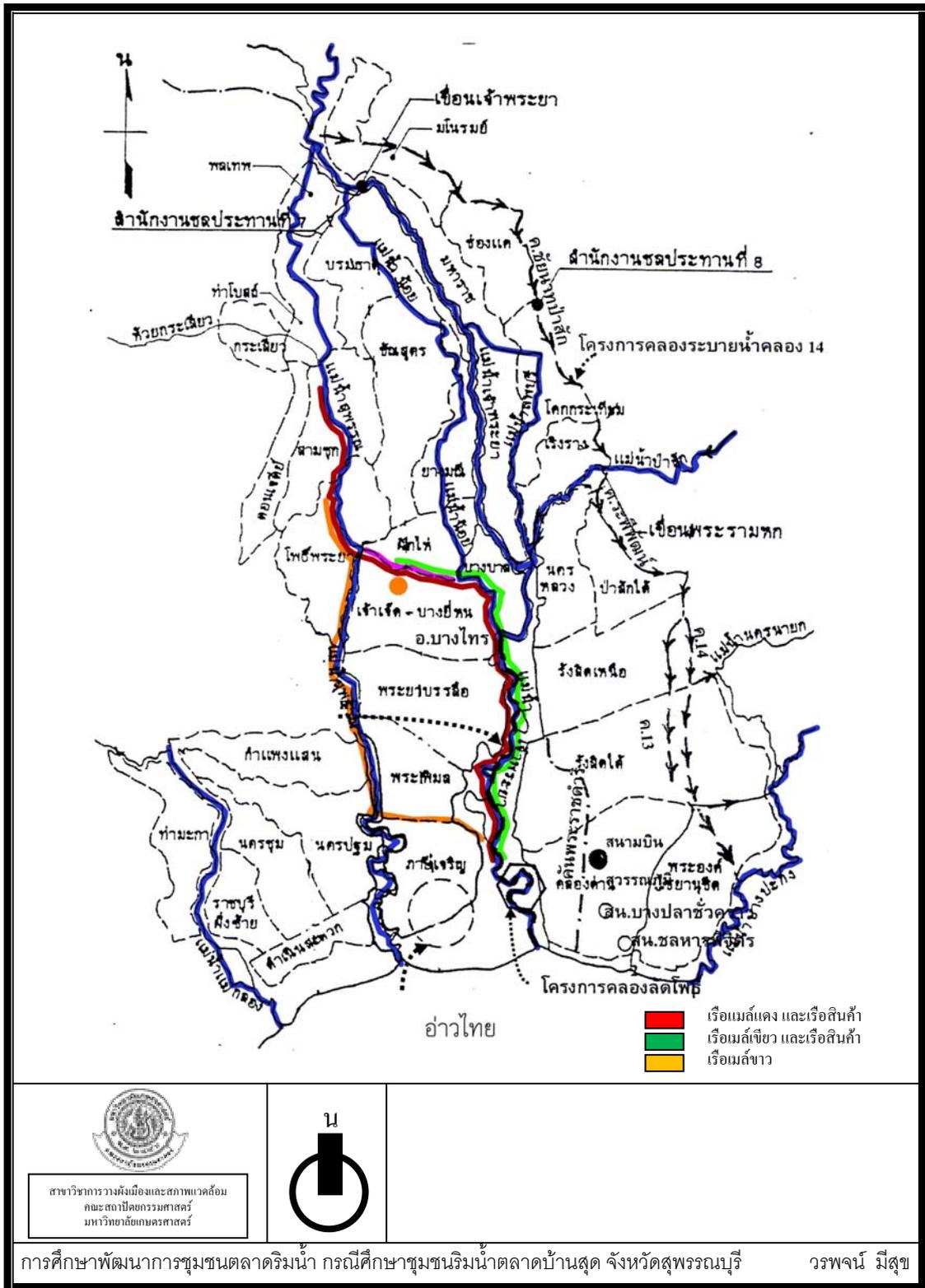
ผู้โดยสารที่มาต่อเรือบริเวณท่าเรือโดยสารตลาดบ้านสุด ที่ต้องการจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ มีเส้นทางในการเดินทางเพิ่มขึ้นจากเดิม ที่มีเรือแม่เขียว และเรือแม่แดง โดยใช้เส้นทางสุพรรณบุรี - บ้านแพน - ท่าเตียน ในช่วงเวลานั้นมีเรือด่วนเกิดขึ้นจึงเป็นทางเลือกที่จะโดยสาร แต่การใช้บริการเรือด่วนต้องต่อเรือแม่เขียวหรือเรือแม่แดงไปต่อเรือด่วนที่บางปลาหม้อ หรือ ตลาดเก่าห้อง ระยะทางของเรือด่วนที่เดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ เป็นระยะทางที่สั้นกว่าเป็นเส้นทางตรงไม่อ้อมเข้าอยุธยาเหมือนเรือเขียว และเรือแดง เวลาในการเดินทางจึงเร็วกว่า

ในส่วนของเรือสินค้า ส่วนใหญ่จะเป็นเรือโยงบรรทุกข้าวเปลือกของพ่อค้า และเรือสินค้าที่นำของไปขายกรุงเทพฯ เรือพวกนี้พ่อค้าเป็นเจ้าของเอง มีเส้นทางเดินเรือ 2 เส้นทาง คือ

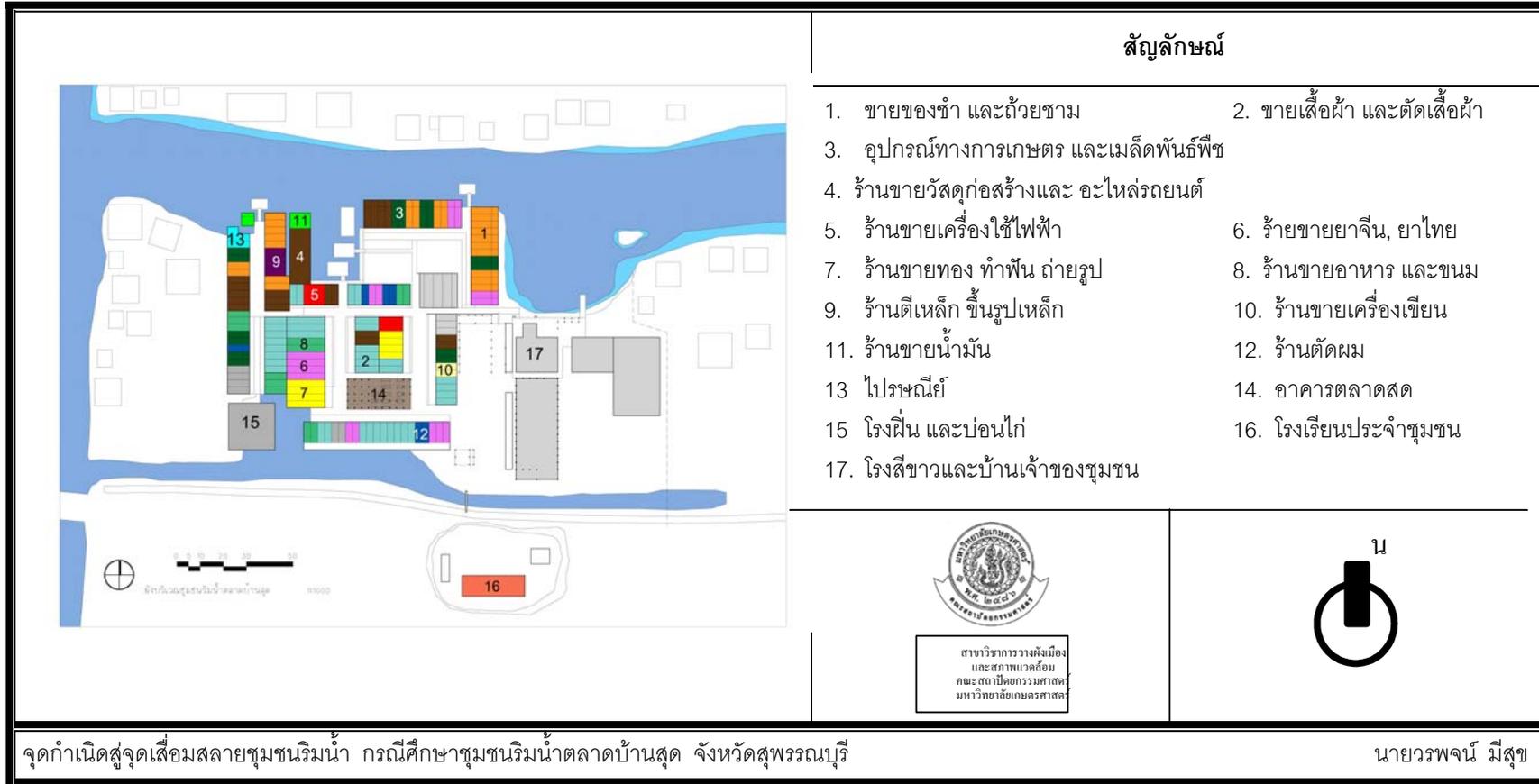
สายสุพรรณบุรี - เก้าห้อง - บางปลาหม้อ - คอวัง - บางแม่หม้าย - บางสม - บางหลวง - เข้าคลองซุดชัยพฤกษ์ - บางกอกน้อย กรุงเทพฯ

สายสุพรรณบุรี - เก้าห้อง - บางปลาหม้อ - เข้าประตูน้ำบางยี่หน - บ้านสุด - บ้านแพน กรุงเทพฯ

สินค้าที่จะบรรทุกไปกับเรือเพื่อส่งไปขายที่กรุงเทพฯ จะเป็นพวกผลผลิตทางการเกษตร เช่น หมู ปลา ไก่ ข้าวเปลือก เป็นต้น โดยจะไปจนถ้ายกที่ท่าเตียน หากกลับเรือบรรทุกข้าวเปลือกจะเป็นเรือเปล่าหรือบรรทุกสินค้าเพียงเล็กน้อย เพราะต้องการให้เรือมีน้ำหนักเบา เนื่องจากเที่ยวกลับจะต้องแล่นทวนกระแสน้ำ หากเรือหนักจะทำให้เสียเวลาในการเดินทาง ส่วนพวกเรือสินค้าอื่นๆ เที่ยวกลับจะซื้อสินค้าจากกรุงเทพฯ กลับมาขาย เช่น หมาก น้ำตาล อุปกรณ์ก่อสร้าง น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 4.9 แสดงเส้นทางการเดินเรือเมล้แดง, เรือเมล้เขียว, เรือเมล้ขาว และเรือสินค้า
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 4.10 แสดงประเภทกิจกรรมการค้าภายในชุมชนในช่วงยุคที่ 2
ที่มา: จากการสำรวจ

2. ลักษณะเศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุคในช่วงแรกเป็นศูนย์กลางการรับซื้อ ผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวเปลือก มีทั้งชาวนานำมาขายเองที่ตัวชุมชนหรือเจ้าของซึ่งเป็นชาวจีน ถ่อเรือเอี่ยมจุ่นไปซื้อถึงบ้านหรือนา ซึ่งอยู่บริเวณรอบๆ ชุมชน ทั้งใกล้และไกลโดยเป็นลักษณะพ่อค้าคนกลาง ข้างที่รับซื้อมานำไปสีที่โรงสีแล้วนำไปขายต่อยังตัวเมืองสุพรรณบุรี และหัวเมืองใหญ่รวมถึงกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ข้าวแล้งยังมีสินค้าอื่นที่เกิดจากอาชีพเสริมของเกษตรกร เช่น ปลา ถั่วเขียว ถั่วลิสง ผัก เบ็ด และไก่ ฯลฯ โดยจะมีพ่อค้ารับสินค้าจากชุมชนล่องเรือไปตามแม่น้ำลำคลอง และนำสินค้าไปขายที่ท่าเตียน ซึ่งเป็นท่าเรือสินค้าขากลับนำสินค้าจากนอกพื้นที่เข้ามาขายภายในชุมชน

ในระยะหลังบริเวณตลาดทำน่าน้ำหรือตลาดชั่วคราวเริ่มมีการสร้างอาคารที่เป็นตลาดที่ถาวรมากขึ้นโดยสร้างขึ้นพร้อมกับสร้างห้องแถวในยุคแรก ซึ่งผู้ที่สร้างตลาดและห้องแถวก็เป็นเจ้าของโรงสีและเจ้าของชุมชนภายหลังจากมีตลาดสมบูรณ์ กิจกรรมการค้าก็เริ่มมีความหลากหลายมากขึ้น ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุคกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการเป็นจุดพักต่อเรือเมล์ ทำให้ตลาดบ้านสุคคึกคักขึ้นมีการขยายห้องแถวขึ้นเพื่อรองรับความหนาแน่นของผู้ที่อยู่ภายในชุมชน กิจกรรมค้าขายมีการเจริญรุ่งเรือง มีการนำสินค้านอกพื้นที่เข้ามาขายภายในตลาด เช่น มีร้านขายทองซึ่งมีถึง 3 ร้าน ภายในชุมชน ร้านขายยา ร้านทำฟัน ร้านขายอุปกรณ์การเกษตร ร้านตีเหล็ก ร้านขายของชำซึ่งมีอยู่มากมายหลายร้าน รวมทั้งร้านตัดเสื้อผ้า (ภาพที่ 4.10)

จากสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจากการค้าขายข้าว และการค้าขายสินค้าต่างๆ ภายในชุมชนส่งผลให้ลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนอยู่ในขั้นจุดสูงสุด ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีฐานะที่ดีขึ้น มีฐานะในหลายระดับ ทั้งลูกจ้าง นายจ้าง มีเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก เมื่อผู้คนในชุมชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีสังคมเต็มไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทุกคนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุขสมบูรณ์ ทั้งสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณและอาคารในคลองมีปลามากมายหลายชนิด สภาพสังคมอยู่ในขั้นสูงสุด

3. การขยายตัวของชุมชน ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุค มีการขยายตัวเกาะกลุ่มตามแนวขวางริมคลองบางยี่หน โดยการขยายเกิดขึ้นในลักษณะค่อยขยับขยายชุมชน ตามความเจริญ ความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ในช่วงยุคเวลานั้น การขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุคแบ่งเป็นยุคได้ดังนี้

ยุคที่ 1 มีการสร้างตัวตลาดที่มั่นคงแข็งแรงใช้สำหรับขายสินค้าแทนตลาดทำน้ำ และมีการสร้างห้องแถวเพิ่มจำนวน 4 แถว โดยหันหน้าบ้านเข้าหากัน ทั้งหมดในยุคนี้เรียกว่า ตลาดเจ้าของ

ยุคที่ 2 สร้างห้องแถวด้านบนติดกับตัวตลาดเพิ่ม 1 แถว เรียกว่า ตลาดบน และสร้างห้องแถวเพิ่มด้านข้างฝั่งตลาด อีก 2 แถว รวมถึงการสร้างท่าเรือเมล์ เพิ่มขึ้น 1 ท่า เรียกว่าท่าเรือเมล์แดง ห้องแถว

ยุคที่ 3 สร้างห้องแถวเพิ่มด้านล่างติดกับท่าเรือเมล์เขียว และคลองบางยี่หน ห้องแถวฝั่งนี้เรียกว่าตลาดล่าง หรือตลาดสองน้ำเนื่องจากหน้าแล้งจะขายของด้านล่างห้องแถวในช่วงหน้าน้ำ น้ำท่วมต้องขนของขึ้นมายาขขึ้นบนแทน

4. โครงสร้างของชุมชน โครงสร้างของชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความแตกต่างกับพัฒนาการของชุมชนในยุคเริ่มต้นการค้าขายเท่าใดนัก โครงสร้างใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยมีอยู่ในชุมชนเกิดขึ้นจากชาวจีนที่เดินทางเข้ามาอยู่อาศัย และทำการค้าขายในพื้นที่ ชุมชนกิจกรรมทางการค้าก่อให้เกิดโครงสร้างใหม่ คือ โรงสีข้าวตลาดบ้านสุดและตัวตลาดบ้านสุด ที่ต่อมามีบทบาทสำคัญอย่างมากในพัฒนาการของชุมชน นอกจากนี้มีการพัฒนาการทางการศึกษา เจ้าของชุมชนได้จัดตั้งโรงเรียนประจำชุมชนขึ้น ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้ว

5. ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มีลักษณะเป็นชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณนั้น โดยตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนอยู่ในเส้นทางคมนาคมขนส่งทางน้ำ พื้นที่พักและต่อเรือเมล์โดยสาร และการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า ซึ่งมีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคึกคัก ความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับพื้นที่ข้างเคียงไม่ว่าจะเป็น ชุมชนเก่าห้อง ชุมชนคอวัง ชุมชนบ้านแพน โดยแต่ละชุมชนจะมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกับชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด โดยเฉพาะบทบาทเป็นศูนย์กลางในการค้าขายและกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่างๆ

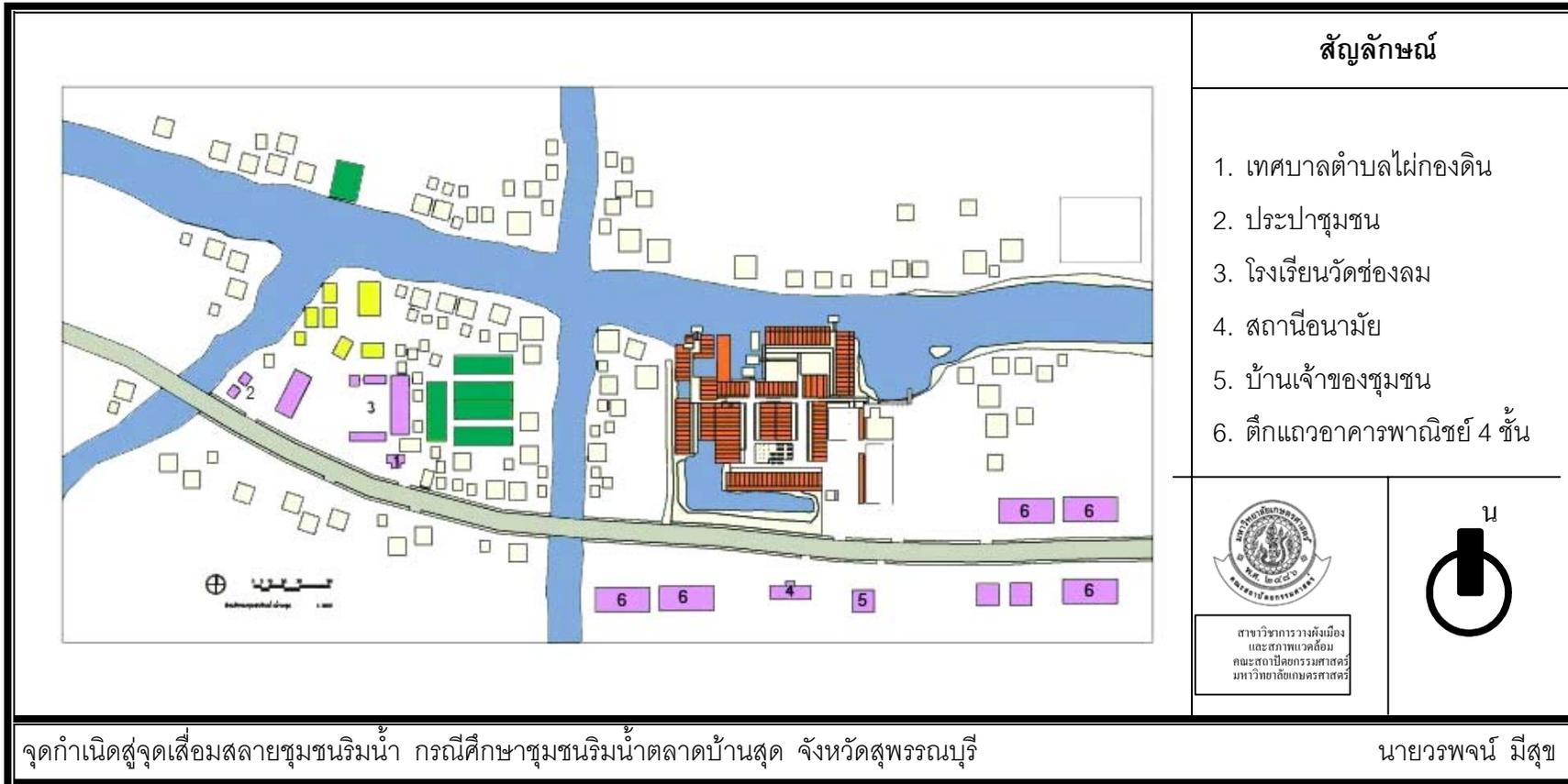
นอกจากความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับพื้นที่โดยรอบและชุมชนข้างเคียงแล้วความสัมพันธ์กับระดับชุมชนเมือง เช่น สุพรรณบุรี นครชัยศรี มีความสัมพันธ์ในลักษณะการรับซื้อและขายผลผลิตทางการเกษตรจากการแปรรูปข้าวเปลือก และบางส่วนได้

นำเข้าไปขายยังกรุงเทพมหานครแสดงให้เห็นได้ถึงความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับทุกระดับตั้งแต่ชุมชนกับชุมชนข้างเคียง จนถึงระดับชุมชนเมือง โดยใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์

ช่วงที่ 3 ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ยุคชบเซาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2521- ปัจจุบัน)

เป็นช่วงเวลาที่ใช้เส้นทางคมนาคมทางบกเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชุมชน โดยเส้นทางคมนาคมทางบกหรือถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและวิถีชีวิต ของคนในชุมชน โดยในระยะแรกถนนคั่นกันน้ำลาดยาวแอสฟัลท์ติกคอนกรีตสายบ้านสุด - บางยี่หน ที่ในอดีตเป็นเพียงคันดินของคลองชลประทาน หรือที่ระยะแรกชาวบ้านเรียกว่าถนนเลียบบคลองชลประทานในช่วง พ.ศ. 2510 โดยสภาพถนนเป็นถนนที่รถกระบะหรือรถบรรทุกสามารถวิ่งได้ ยกเว้นช่วงหน้าฝนที่ไม่สามารถวิ่งในเส้นทางดังกล่าวได้ เนื่องจากสภาพความไม่สมบูรณ์ของถนน ซึ่งในขณะนั้นความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนยังไม่เกิดมากนัก แต่ในระยะหลังในปี พ.ศ. 2521 ได้พัฒนาจากถนนคันดินธรรมดาเป็นถนนลูกรัง ที่สามารถสัญจรได้ทุกฤดูกาลและมีความสะดวกสบายมากขึ้น และในปี 2529 ได้มีการพัฒนาถนนสายดังกล่าวจากลูกรังเป็นถนนลาดยาง ซึ่งจุดนี้เองที่เป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน

1. ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบตั้งถิ่นฐานของชุมชนยังคงสภาพการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเดิมคือ เกาะกลุ่มอยู่ริมคลองบางยี่หน รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชนยังคงเป็นลักษณะแบบเดิม ทั้งที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกก็ตาม สาเหตุที่ทำให้โดยให้ลักษณะทางกายภาพของชุมชนไม่เปลี่ยน มีสองประการคือ ประการแรก ชุมชนมีเจ้าของที่เป็นคนเดียวการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเจ้าของชุมชน ประการที่สอง ถนนเข้ามาถึงชุมชนแต่อยู่ด้านหลังชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงมีลักษณะถูกประกบด้วยคลองและถนนด้านหน้าคือคลองบางยี่หน ส่วนด้านหลังคือถนน การเปลี่ยนแปลงก็คือการเข้าถึง ปกติในช่วงเวลาที่ผ่านมากการเข้าถึงชุมชนจะเข้าจากคลองบางยี่หนโดยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักจึงเรียกด้านที่ต่อคลองว่าด้านหน้าตลาด ในเวลาต่อมาได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทางบกจึงมีลักษณะการเข้าถึงจึงสลับกัน กลายเป็นการเข้าถึงทางด้านถนนเป็นด้านหน้าแทน ผู้คนที่อยู่โดยรอบชุมชนยังคงใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเพื่อเข้ามายังชุมชน แต่มีลักษณะน้อยลงกว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นการสัญจรเข้าถึงชุมชน

ภาพที่ 4.11 แผนที่แสดงการขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสวด ในช่วงที่ 3
ที่มา: จากการสำรวจ

2. ลักษณะเศรษฐกิจ และสังคม ระบบคมนาคมที่มีความสะดวกมากขึ้น แต่ก็ได้ทำลายรูปแบบการค้าแบบตลาดริมน้ำที่เคยมีมา เนื่องจากการพัฒนาเส้นทางถนนสายคันดินกั้นน้ำเดิมจากถนนดิน เป็นทางลูกรัง เมื่อปี พ.ศ. 2521 การเดินทางไปมาหาสู่ หรือการค้าทางน้ำเริ่มเลือนหายไป สภาพชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดจากที่เคยคึกคักก็เริ่มซบเซาและหมดบทบาทลงเรื่อยๆ เนื่องจากชาวบ้านสามารถเดินทางไปตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดได้สะดวกรวดเร็วขึ้น สินค้าที่หายากสามารถเดินทางไปหาซื้อยังตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดได้ หรือหาซื้อได้ตามตลาดนัดหรือรถขายสินค้าที่มาบริการถึงชุมชน ทำให้ร้านค้าในชุมชนขายสินค้าได้น้อยลง แต่ยังพอขายได้โดยขายให้กับคนในพื้นที่ละแวกรอบๆ ชุมชน ซึ่งเคยเป็นขาประจำที่เคยมาซื้อสินค้าในสมัยที่ตลาดเจริญรุ่งเรือง

ในส่วนของสินค้าที่อยู่ชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน คือข้าว สภาพโดยรอบชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดซึ่งแต่ก่อนปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ แต่ในสภาพปัจจุบันปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นนาข้าวมาเป็นนาทุ่งเป็นส่วนมาก ส่งผลให้ผลผลิตข้าวในพื้นที่รอบชุมชนน้อยลง อีกประการหนึ่งคือรูปแบบการค้าขายข้าวเปลี่ยนไป จากแต่เดิมที่มีการค้าขายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางที่ล่องเรือไปซื้อ ปัจจุบันชาวนาได้มีการติดต่อกับทางโรงสีโดยตรง โดยจะมีการติดต่อซื้อขายกันโดยทางชาวบ้านจะขนข้าวใส่รถบรรทุกไปขายถึงโรงสีหรือโรงสีส่งรถบรรทุกมารับข้าวถึงบ้าน ประการสำคัญโรงสีข้าวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดได้ใช้ระบบแกลบมาตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชน แต่ปัจจุบันโรงสีข้าวใช้ระบบไฟฟ้าแทนการเผาแกลบ ส่งผลให้ต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนระบบเครื่องจักรกลแต่ในทางกลับกัน ผลผลิตทางการเกษตรเริ่มน้อยลง การสัญจรไปมาสะดวกขึ้นดังนั้นโรงสีข้าวของตลาดบ้านสุดจำเป็นต้องปิดตัวลง ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนขึ้นภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

ลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนนอกจากการได้รับการพัฒนาด้านคมนาคมทางบกแล้ว ยังได้รับการพัฒนาทางด้านระบบสาธารณูปโภค – สาธารณูปการ ที่เข้ามาในชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ คลื่นวิทยุโทรทัศน์ ทำให้วิถีชีวิตและค่านิยมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งจากกระแสความเจริญที่เข้ามาในชุมชนโดยตรง และสื่อที่เข้ามาในชุมชนทั้งจากวิทยุและโทรทัศน์ ความผูกพันกับสายน้ำและผู้คนในชุมชนเริ่มเป็นแบบหลวมๆ เข้าสู่สภาวะที่ซบซ้อและเคลื่อนไหวเข้าสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงอีกประการคือเรื่องการศึกษา จากเดิมที่ให้ผู้ปกครองส่งลูกหลานเรียนโรงเรียนประจำชุมชน การพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกทำให้เกิดการเดินทางสัญจรได้สะดวกยิ่งขึ้น การส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือในเมืองจึงง่ายขึ้น ทำให้โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชุมชนในอดีตนั้นต้องปิดตัวเอง เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ได้เข้าไปเรียนในตัวเมืองแทน การส่งลูกหลานไปเรียนในเมืองและเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาหรืออุดมศึกษาแล้ว ถ้าไม่เข้าไปศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ก็หางานทำส่วนใหญ่จะไม่กลับมาทำงานในชุมชนเพราะทางเลือกในการประกอบอาชีพมีไม่มาก ส่วนพวกที่ศึกษาต่อในกรุงเทพฯ มหานครนั้นเมื่อเรียนจบก็หางานทำในกรุงเทพฯ เหมือนกัน จะกลับมาเยี่ยมบ้านนานๆ ครั้งในช่วงเทศกาลต่างๆ หรือวันสำคัญของบรรพบุรุษ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของช่องว่างระหว่างอายุ คือ ในชุมชนเหลือแต่ผู้สูงอายุและเด็กๆ ซึ่งเป็นลูกหลาน โดยผู้สูงอายุต้องคอยเลี้ยงดูหลานแทนพ่อแม่ที่เข้าทำงานในเมือง

3. การขยายตัวของชุมชน การขยายตัวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในช่วงนี้ จะไม่มีการขยายตัว เนื่องจากในการขยายของชุมชน ต้องอาศัยปัจจัยในการขยายตัว คือ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนและความต้องการใช้พื้นที่ของชุมชน ขณะที่เส้นทางสัญจรทางบกเข้ามามีบทบาทส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจของชุมชนทำให้เศรษฐกิจซบเซาอัตราการขยายตัวจึงแทบจะไม่มี รวมถึงการปิดกิจการโรงสีข้าวประชาชุมชน ทำให้ขาดความสมดุลภายในชุมชนแหล่งงานหายไป ส่งผลด้านการค้ามีรายได้ ค้าขายได้น้อยลง ผู้คนเริ่มทยอยออกไปหาที่อยู่ใหม่ใกล้แหล่งงาน การขยายตัวในช่วงเวลานี้จึงไม่มีการขยายตัวของชุมชน

4. โครงสร้างของชุมชน ในช่วงเวลานี้ชุมชนยังคงมีโครงสร้างการตั้งถิ่นฐานหลักเหมือนกันในช่วงแรก และช่วงที่สอง ของพัฒนาการชุมชน คือ เส้นทางน้ำคือ คลองบางยี่หน คลองชลประทานต่างๆ วัดช่องลม และตลาดแหล่งสร้างงานที่ประกอบอาชีพ แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือ จำนวนของโครงสร้างที่ลดลงและเพิ่มขึ้น

โดยการเพิ่มขึ้นของโครงสร้างบางอย่างกลับเป็นตัวทำลายโครงสร้างเดิมของชุมชนไป เช่น การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกหรือถนน ถนนจึงเป็นโครงสร้างสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับพัฒนาการของชุมชน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในขณะที่โครงสร้างตัวอื่นๆ ยังคงอยู่แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทแทน กล่าวคือ ตลาดบ้านสุดลดบทบาทลงเมื่อเส้นทางคมนาคมทางบกมีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

โครงสร้างที่ลดลงอีกโครงสร้างหนึ่งคือ การปิดตัวของโรงเรียนหิรัญยวิไลรัฐ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชุมชน นอกจากนี้ยังมีโครงสร้างบางอย่างที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น เช่น สถานีอนามัย ตำบลไผ่กองดินที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่กองดิน ที่ทำการประปาชุมชน โดยโครงสร้างของชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงหลังๆ จะเป็นโครงสร้างที่ตอบสนองทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเป็นหลัก

5. ความสัมพันธ์ของชุมชนพื้นที่โดยรอบ ในปัจจุบันสภาพความสัมพันธ์ในรูปแบบการติดต่อซื้อขายสินค้ากันระหว่างชุมชนได้หมดไป จากการที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทำให้บทบาทของแม่น้ำลำคลองในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ทางการค้าหมดไป ความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบของชุมชนจึงเปลี่ยนไป แม้ว่าชาวบ้านรอบๆ ชุมชนและชุมชนข้างเคียงมีอาชีพหลักคือ การทำการเกษตรปลูกข้าว แต่ความเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อและกระจายผลผลิตได้หมดไป ปัจจุบันจึงเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบการติดต่อซื้อขายข้าวกันระหว่างชาวบ้านรอบๆ ชุมชนและชุมชนข้างเคียง กับโรงสีนอกชุมชนโดยตรง เนื่องจากการสัญจรทางบกหรือถนนที่มีความสะดวกสบายขึ้น

นอกจากความสัมพันธ์ในรูปแบบการติดต่อซื้อขายสินค้ากันระหว่างชุมชนได้หมดไปแล้วการเป็นจุดพักต่อเรือเมล์โดยสารเริ่มเลือนหายไป ตามกระแสการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกแทน ยังคงเหลือแต่เรือรับจ้างทั่วไป ความสัมพันธ์ทางด้านศูนย์กลางในการค้าขายเริ่มลดบทบาทลงจากมีความสัมพันธ์กับทุกระดับชุมชนตั้งแต่ชุมชนรอบๆ จนถึงชุมชนเมือง ปัจจุบันความสัมพันธ์ทางศูนย์กลางการค้าเหลือความสัมพันธ์แค่ตัวชุมชนเองกับพื้นที่รอบๆ ชุมชน เนื่องจากความสะดวกสบายของการสัญจรทางบก

สรุปพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

สภาพภายในชุมชน

พัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ทั้ง 3 ช่วงยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ไม่ว่าจะมามีปัจจัยมาจากภายนอกพื้นที่ชุมชนในระดับกว้าง หรือปัจจัยที่เกิดขึ้น ภายในพื้นที่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนโดยตรง ซึ่งการสรุปพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ใช้ลักษณะและประเด็นต่างๆ ในการสรุปและเรียบเรียง ดังนี้

1. สภาพโดยรวมของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ และการคมนาคม
3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ และทางสังคม
4. วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี

การศึกษา และการเปรียบเทียบพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถทำให้ทราบถึงรูปแบบการพัฒนาของชุมชนในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 ที่มีรูปแบบพัฒนาการในด้านของการเป็นชุมชนการค้าริมน้ำ โดยพัฒนาการในช่วงที่ 1 เป็นในลักษณะการเป็นศูนย์กลางรับซื้อสินค้าผลผลิตทางการเกษตร และมีพื้นที่สำหรับเป็นที่พักอาศัยรวมถึงการสร้างอาคารชั่วคราวที่ใช้สำหรับเป็นตลาดสด หรือตลาดท่าหน้า พัฒนาการในช่วงที่ 2 เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นของตลาดและที่พักอาศัย เนื่องจากตัวชุมชนพัฒนาระดับการให้บริการเป็นศูนย์กลางทางการค้าของบริเวณรอบๆ ชุมชนและชุมชนใกล้เคียง การเป็นแหล่งงานของพื้นที่ รวมถึงการเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางสัญจรคมนาคมทางน้ำ ทั้งหมดทำให้เกิดความหนาแน่นขึ้นในชุมชน การพัฒนาการและการขยายตัวจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้น ภายในชุมชนเป็นหลัก และเป็นปัจจัยที่ตอบสนองกับรูปแบบกิจกรรมภายในชุมชน กิจกรรมทางการค้าที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดชุมชน เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองกับรูปแบบกิจกรรมทางการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่มีความจำเป็นต้องจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร การเกิดตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าจึงเกิดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอนไม่ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี หรือรูปแบบทางกายภาพเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก จะมีเพียงการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมทางการค้าที่กว้างขวางขึ้น และวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนที่เข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนเดิมแต่อย่างใด

พัฒนาการของชุมชนในช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัย จากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกทำให้เกิดความสะดวกสบายในการเดินทางและการขนส่ง แต่กลับทำลายกิจกรรมทางการค้าของชุมชนที่อยู่คู่กับชุมชนมาเป็นระยะเวลาช้านาน และทำลายรูปแบบการดำเนินชีวิตและการสัญจรทางแม่น้ำ ลำคลองที่ลดบทบาทลงจนเกือบจะหมดไป และเป็นการทำรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนภายในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม โดยรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนเมืองเริ่มเข้ามาแทนรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบชุมชนริมน้ำ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า พัฒนาการของชุมชนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในชุมชนนั้นเป็น พัฒนาการที่เป็นขั้นตอน เป็นรูปแบบที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับรูปแบบการดำเนินชีวิต รวมถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับชุมชนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่ปัจจัยที่ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ขัดแย้งกับรูปแบบการดำเนินชีวิต รวมถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของ ชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชน และไม่ได้มีพัฒนาการที่มาจากรูปแบบ ดั้งเดิมของชุมชนจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนทางด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชุมชนส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของรูปแบบ การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีโดยรวม และถ้ายังคงมีการพัฒนาทางด้าน ต่างๆ ที่ขัดแย้งกับรูปแบบของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดแล้ว ในระยะเวลาไม่นานรูปแบบดั้งเดิมที่ เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจะหมดไปจากชุมชน และรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบคนเมืองจะเข้ามา แทนที่ดังที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำหลาย ๆ ชุมชน

การขยายตัวของชุมชน

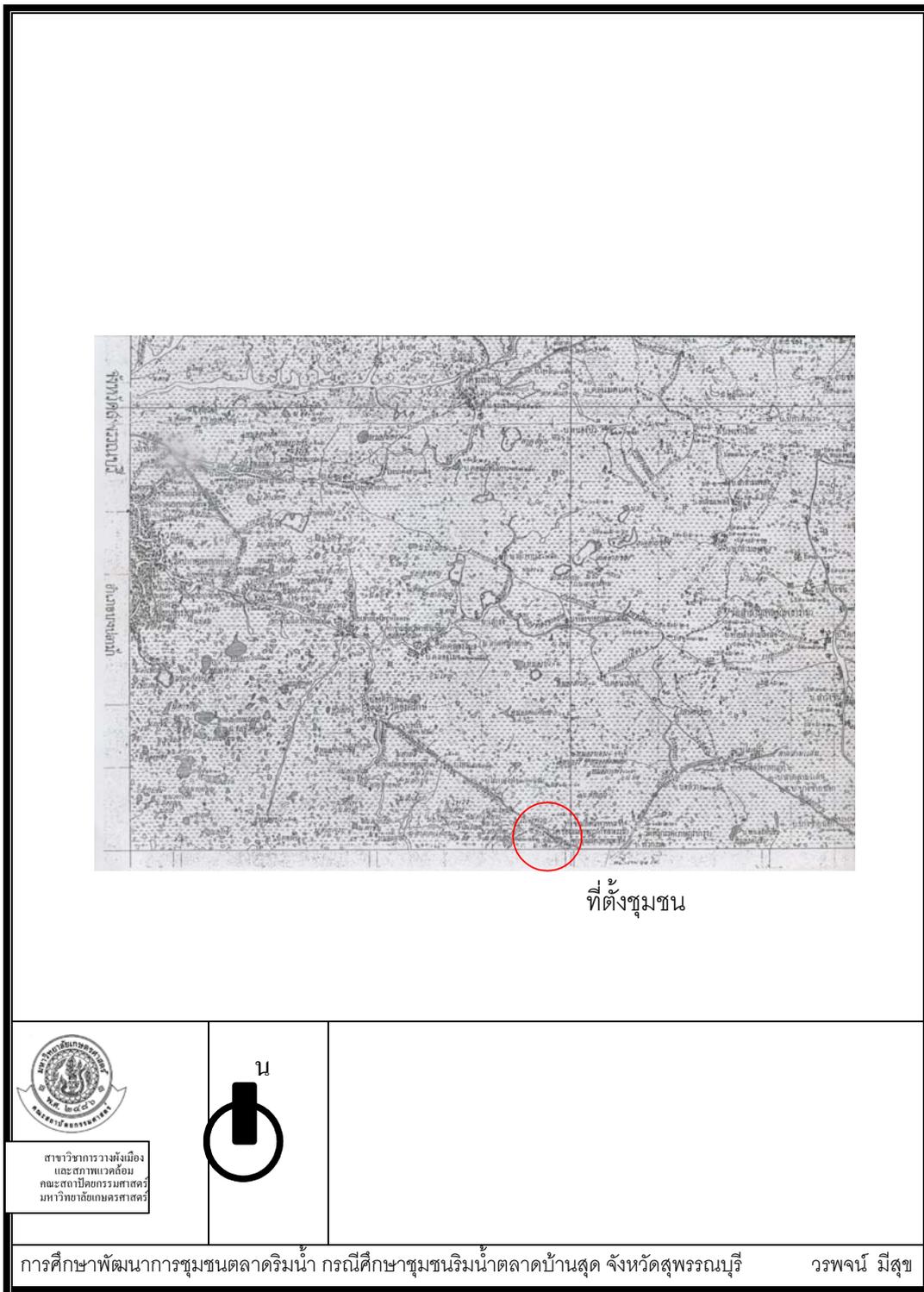
จากการศึกษาพัฒนาการทางของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ทั้ง 3 ช่วง ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น ก่อตั้งชุมชนจนถึงยุคปัจจุบัน ประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ และประกอบกับการ สัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชน ทำให้ทราบถึงตำแหน่งการตั้งถิ่นฐานในยุคเริ่มแรก และการ ขยายตัวของชุมชนจนถึงปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ในยุคเริ่มก่อตั้งชุมชนตำแหน่งที่ตั้งในการตั้ง ถิ่นฐานมีปัจจัยทางสภาพยุทธศาสตร์ และสภาพทางภูมิศาสตร์ ดังที่กล่าวมาข้างต้น การตั้ง ชุมชนซึ่งมีบทบาทในการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรโดยชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลาง ล้อม รอบ ๆ ชุมชน เป็นชุมชนเกษตรกรรมซึ่งมีการเพาะปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ และตำแหน่งของ ชุมชนอยู่ติดกับคลองบางยี่หน เพื่อใช้ลำคลองเป็นเส้นทางในการสัญจรซื้อขายขนส่งสินค้าไปยัง ชุมชนอื่นๆ (ภาพที่ 4.12)

ช่วงเวลาต่อมาการขยายตัวของชุมชนเริ่มมีปัจจัยทางด้านการค้ามาเป็นตัวแปร เนื่องจาก การอพยพเข้ามาของชาวจีนในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตจากการทำ การเกษตรเพื่อยังชีพให้เป็นการทำการเกษตรเพื่อการค้ามากขึ้น การขยายตัวของชุมชนใน

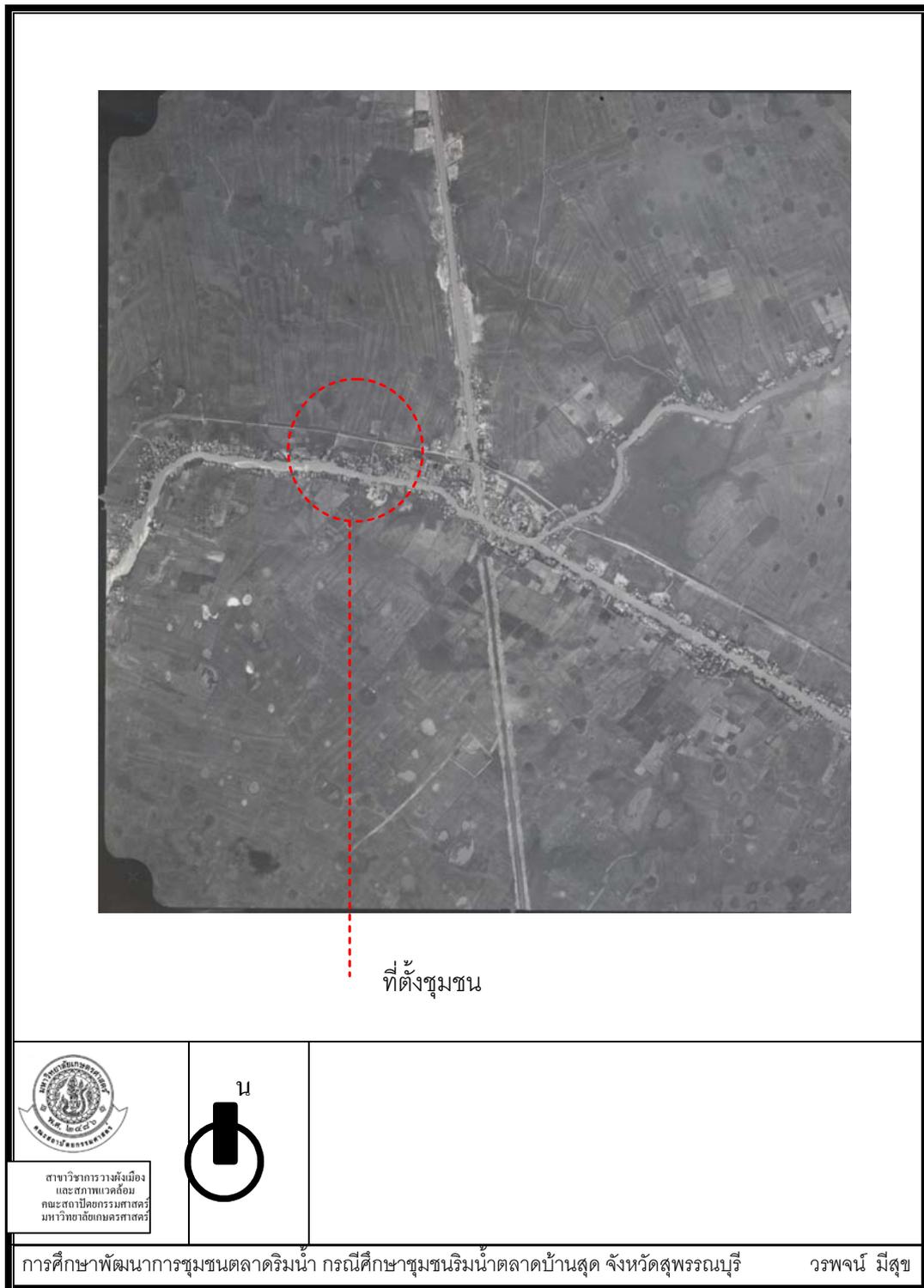
ช่วงเวลานี้การค้าขายภายในชุมชนมีบทบาทเพิ่มขึ้น ได้มีการพัฒนาตลาดชั่วคราวขายเป็นตลาดที่ถาวรมั่นคง มีการสร้างอาคารเรือนพักอาศัยเป็นแถวยาวโดยอาคารหันหน้าหากัน ลักษณะการวางอาคารไม่ได้วางอาคารหันหน้าเข้าหาน้ำเหมือนอาคารพักอาศัยของคนไทยในอดีต อาคารเรือนแถวได้พัฒนาจากการพักอาศัยเป็นเรือนค้าขายไปในตัว การขยายตัวของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยในการขยายตัวของชุมชนนอกจากปัจจัยทางการค้าและปัจจัยทางด้านการสัญจรทางน้ำ หรือการเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางน้ำก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการขยายตัวของชุมชน ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการค้าขายและปัจจัยดังที่กล่าวมา ทำให้ชุมชนมีการขยายตัวของตลาดและห้องแถวอย่างต่อเนื่อง จนเต็มพื้นที่ของชุมชน (ภาพที่ 4.13, ภาพที่ 4.14)

ในยุคปัจจุบันการขยายตัวของชุมชนมีปัจจัยจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกทำให้บทบาทของแม่น้ำลำคลองลดลง ส่งผลให้บทบาททางการค้าของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดลดลงตาม ทำให้การขยายตัวของชุมชนในช่วงนี้ไม่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น การปิดกิจการของโรงสีข้าว และโรงเรียนทำให้ประชากรในชุมชนเริ่มเคลื่อนย้ายไปยังชุมชนอื่นเพื่อความสะดวกในการทำงานและการศึกษาของบุตรหลาน การขยายตัวของชุมชนจึงมีการลดขนาด ของประชากรภายในชุมชนลงแต่ลักษณะการค้าภายในชุมชน ยังคงสภาพศูนย์กลางการค้าของชุมชนและบริเวณรอบๆ ชุมชนแต่ลดบทบาทลงอย่างไรก็ตามชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดยังคงรักษาองค์ประกอบ และเอกลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ได้เป็นส่วนใหญ่วรรวมทั้งสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของชุมชนที่มีความเป็นธรรมชาติได้เป็นอย่างดี (ภาพที่ 4.15)

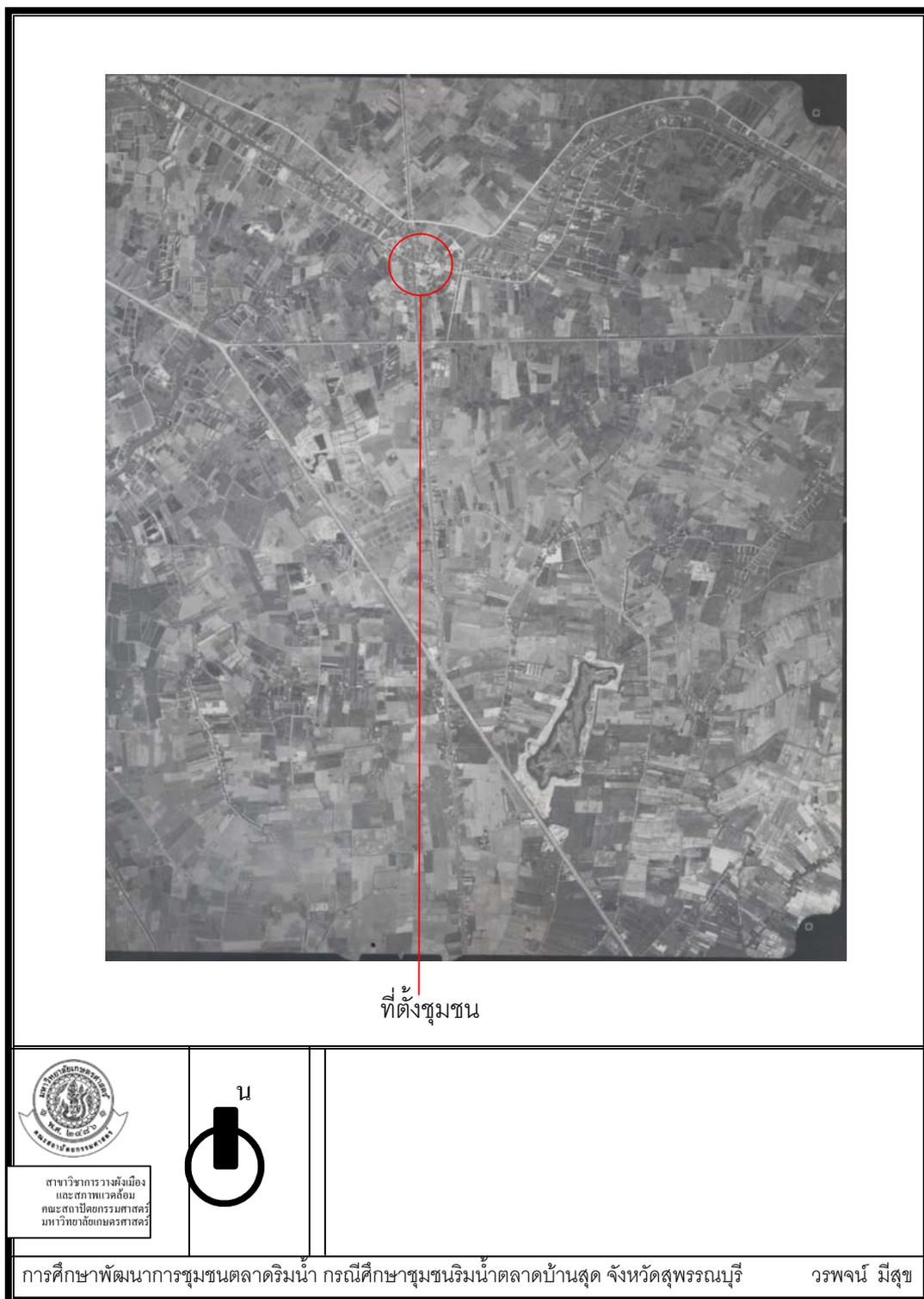

ภาพที่ 4.12 แสดงแผนที่โบราณ ปี 2460

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 4.13 แสดงภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2518
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 4.14 แสดงภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2538

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 4.15 แสดงภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2548

ที่มา: จากการสำรวจ, [www.Point Asia.com](http://www.PointAsia.com)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยรวมของชุมชน

จากการศึกษาโครงสร้างโดยรวมของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถที่จะทราบถึงองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนที่มีทั้งเพิ่มขึ้น และลดลง ในแต่ละช่วงของพัฒนาการ ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยจากภายในชุมชน รวมถึง ปัจจัยจากภายนอก โดยการเพิ่มขึ้นและลดลงขององค์ประกอบต่างๆ มีทั้งข้อดี และ ข้อเสียที่ส่งผลกับชุมชน ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ สังคม หรือเศรษฐกิจ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนสามารถที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ เสมอ เนื่องจากชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพที่อิงกับสภาพทางธรรมชาติมาตั้งแต่ต้น

ช่วงที่ 1 ยุคก่อตั้งชุมชน องค์ประกอบและโครงสร้างทางด้านกายภาพมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบทางสังคม และเศรษฐกิจภายในชุมชน การเป็นจุดแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางโดยการใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก

ช่วงที่ 2 ยุคเริ่มต้นสู่ยุครุ่งเรือง ชุมชนมีบทบาทด้านเศรษฐกิจ และมีพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบและโครงสร้างทางด้านกายภาพ มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านการขยายตัวของชุมชน และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีกิจกรรมทางการค้าเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชุมชน

ช่วงที่ 3 ยุคซบเซาถึงยุคปัจจุบัน โครงสร้างทางด้านกายภาพ และสังคม มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลโดยรวมต่อบทบาทและกิจกรรมภายในชุมชน

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ

บทบาทความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีต่อชุมชนและพื้นที่โดยรอบ จนถึงระดับเมืองยังคงมีอยู่ในทุกช่วงยุคสมัย โดยปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ ส่วนใหญ่จะเกิดจากกิจการทางการค้าขายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเกษตร บทบาทของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กิจกรรมทางการค้ายังคงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักๆ ของพื้นที่ และจากที่มีการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรจึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบในหลายๆ ระดับ ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายบ้างที่เป็นพืช

เศรษฐกิจของชุมชนไปยังนอกพื้นที่ทั้งใกล้และไกล และการที่พื้นที่รอบข้างชุมชนเข้ามาใช้พื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในการซื้อสินค้าต่างๆ หรือนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายภายในตลาดบ้านสุดรวมถึงการเดินทางเข้ามาใช้บริการในการต่อเรือเมล์โดยสารเพื่อเดินทางต่อไปยังจุดต่างๆ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชุมชนตลาดที่คึกคัก และมีบทบาทอย่างมากในอดีต เนื่องจากหมู่บ้านหรือชุมชนโดยรอบไม่มีตลาดในลักษณะดังกล่าว ชาวบ้านโดยรอบจึงต้องเดินทางเข้ามาในชุมชนชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดจึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบและพื้นที่ใกล้เคียง และนอกจากกิจกรรมการค้าขายที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว อาชีพแหล่งงาน กิจกรรมและวัฒนธรรม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน

พัฒนาการของชุมชนในช่วงหลัง มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก บริเวณโดยรอบพื้นที่ชุมชนทำให้การเดินทางมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ชาวบ้านได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ความสัมพันธ์กับพื้นที่ภายนอกชุมชนจึงมีรูปแบบของการที่ชาวบ้านเดินทางเข้าไปหาแหล่งงานหรือไปทำงานนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับกิจการทางการเกษตร และกิจกรรมทางการค้ายังคงอยู่แต่ลดบทบาทลงเนื่องจากการปิดตัวของโรงสีข้าว และจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทำให้การติดต่อค้าขายหรือซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค สามารถที่จะเดินทางไปติดต่อยังพื้นที่ห่างไกลได้มากขึ้น รวมถึงการเดินทางสัญจรทางน้ำก็ลดบทบาทลงเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ความสัมพันธ์กับชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในระยะใกล้หรืออยู่โดยรอบชุมชนลดน้อยลงจากการที่ชุมชนโดยรอบสามารถเดินทางไปติดต่อค้าขายหรือซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากชุมชนอื่นที่สะดวกและใกล้กว่าไม่จำเป็นต้องมาจำหน่าย หรือซื้อสินค้าภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเหมือนในอดีต

บทที่ 5

เอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

การศึกษาพัฒนาการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงโครงสร้าง และองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การวิเคราะห์รูปแบบ และเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ทำให้ทราบถึงคุณค่าของชุมชน และเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนต่อไป

โครงสร้างโดยรวมของชุมชน

โครงสร้างและองค์ประกอบทางด้านกายภาพ

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ในขั้นแรกการเลือกพื้นที่ตั้งชุมชน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน คือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจกรรมทางการค้าขาย ซึ่งต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรหลักในการทำกิจกรรม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนริมน้ำ โดยมีลักษณะของอาคารพักอาศัยและค้าขายแบบริมน้ำ ที่อาศัยการสัญจรทางน้ำในการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่เข้าหากัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมภายในพื้นที่รอบๆ ชุมชนชุมชนมีการพัฒนาและขยายขนาดของชุมชนในลักษณะกระจุกตัวอยู่ริมน้ำ

เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานของชุมชน จากแผนที่โบราณและภาพถ่ายทางอากาศจนถึงปัจจุบัน พบว่าชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคมทางน้ำโดยเฉพาะลำคลอง มีการขยายตัวหรือการพัฒนาที่มีลักษณะแบบกระจุกตัวเกาะอยู่ริมน้ำ โดยในช่วงระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานเป็นแบบซ้ำๆ และค่อยเป็นค่อยไป จนถึงปี พ.ศ. 2489 เป็นช่วงที่มีการขยายตัวและปรับเปลี่ยนอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากมีการขยายตัวเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจของชุมชน การขยายตัวมีอย่างต่อเนื่องจนเต็มพื้นที่ชุมชน ซึ่งภาพรวมของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัว ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำเป็นอย่างดี โดยเฉพาะสภาพที่ตั้ง

และการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่รับการเชื่อมต่อและปฏิสัมพันธ์ทางน้ำ มีวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับน้ำ รวมถึงมีองค์ประกอบที่เป็นแบบชุมชนริมน้ำ

การพัฒนาการคมนาคมทางบกโดยการสัญจรทางถนนเป็นหลัก ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2519 เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะของชุมชน ทั้งในด้านกายภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนได้รับอิทธิพลของความเจริญที่เข้ามาในรูปแบบต่างๆ เช่น เทคโนโลยีระบบทุนนิยม สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ การปรับเปลี่ยนนี้ส่งผลโดยรวมกับสภาพพื้นที่ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่สามารถทำลายลักษณะของชุมชนริมน้ำที่มีมาตั้งแต่อดีต แต่ส่งผลให้บทบาททางด้านกิจกรรมทางการค้ามีบทบาทลดลง และที่ยังคงเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก คือ วิถีชีวิตของคนในชุมชน (ภาพที่ 5.1, ภาพที่ 5.2)

2. ระบบที่ว่าง และทางสัญจรของชุมชน

พื้นที่ว่าง ที่โล่ง รวมถึงทางสัญจรภายในชุมชน ถือได้ว่าเป็นโครงสร้าง และองค์ประกอบหลักๆ ของชุมชน องค์ประกอบดังกล่าวส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน และชีวิตประจำวันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ภาพที่ 5.3)

2.1 ที่ว่าง และที่โล่ง

พื้นที่ว่าง และพื้นที่โล่งภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งได้หลายรูปแบบตามขนาด และลักษณะการใช้งาน ดังนี้ โดยแต่ละบ้านจะมีบันไดขึ้นเป็นของตัวเอง

2.1.1 พื้นที่บริเวณหน้าอาคารพักอาศัยหรือห้องแถว บริเวณระเบียงหน้าบ้าน มีลักษณะเป็นลานหน้าบ้าน ระดับพื้นสูงกว่าระดับถนนประมาณ 50 ซม. บางบ้านมีลักษณะเป็นพื้นปูน บางบ้านมีลักษณะเป็นพื้นไม่มีเก้าอี้หรือม้านั่งอยู่หน้าบ้าน โดยแต่ละบ้านจะมีบันไดขึ้นเป็นของตัวเอง ที่ว่างบริเวณนี้ใช้สำหรับพักผ่อนรับแขกหน้าบ้าน ใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ภายในครอบครัว หรือใช้ทำกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เช่น นั่งเล่นพูดคุย ทำงาน หัตถกรรมในครัวเรือน เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีลมพัดเย็นสบาย มีทั้งแบบที่มีหลังคาคลุมและไม่มีหลังคาคลุม

2.1.2 ทำน้ำภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด บริเวณริมคลองบางยี่หน มีทั้งหมด 4 ทำ ประกอบด้วย

1) ทำเรือเมล์แดง เป็นทำเรือน้ำที่อยู่คู่กับชุมชนตั้งแต่สมัยยุคเริ่มก่อตั้งชุมชนทำเรือเมล์แดงอยู่บริเวณริมคลองบางยี่หนฝั่งตลาดนายห้าง ปัจจุบันมีสภาพเป็นแพไม่มีสะพานไม้เชื่อมต่อกันระหว่างแพกับตัวตลาด สมัยก่อนคนที่จะเดินทางไปยังกรุงเทพโดยใช้เรือเมล์จะต้องมารอเรือเมล์บริเวณแพทำนี้ เรือเมล์แดงจะเดินทางล่องมาจากท่าช้าง สามชุก ศรีประจันต์ สุพรรณบุรี เก้าห้อง บางปลาหมอ และเข้าจอกพักรับคนที่ตลาดบ้านสุด แล้วเดินทางต่อเข้าสู่กรุงเทพมหานคร โดยผ่าน บ้านแพน ตลาดขวัญถึงกรุงเทพมหานครจอดเทียบท่าที่ทำเตียน เรือเมล์แดงถึงกรุงเทพมหานครก่อนเรือเมล์เขียว เรือเมล์แดงจะรับแต่ผู้โดยสารและสำภาระผู้โดยสารเท่านั้นไม่รับจ้างขนของหรือสินค้าใดๆ ปัจจุบันแพทำเรือเมล์แดงใช้สำหรับจอดเรือเพื่อขึ้นไปยังตลาดบ้านสุด สำหรับคนที่ใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำ นอกจากนั้นใช้ประโยชน์สำหรับการพักผ่อน เช่น การลงเล่นน้ำทางเล็ก การชำระร่างกาย รวมถึงการนำน้ำขึ้นไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การซักผ้า ภูบ้าน และล้างเครื่องอุปโภค บริโภค

2) ทำเรือเขียว เกิดขึ้นในช่วงยุคที่ 2 ช่วงที่มีการพัฒนาการในการขยายตัวของชุมชน โดยทำเรือเขียวอยู่บริเวณตลาดล่างหรือตลาดสองน้ำ ลักษณะกิจกรรมในช่วงเวลานั้นมีกิจกรรมคล้ายคลึงกับแพทำเรือแดง พอเรือมาถึงมีการขนถ่ายสินค้าที่นำมาขายภายในชุมชนลงสู่ตัวตลาด และขนสินค้าที่จะนำไปขายยังชุมชนอื่นขึ้นเรือแทน เมื่อขนสินค้าและของสัมภาระเสร็จเรียบร้อย คนผู้โดยสารจึงขึ้นเรือตาม ลักษณะเรือเมล์จะเป็นเรือ 2 ชั้น ชั้นล่างจะเป็นที่วางของสินค้าสัมภาระต่างๆ ชั้นบนจะเป็นที่นั่งของผู้โดยสาร ะหว่างที่มีการขนสินค้าขึ้นและลง บรรดาชาวบ้าน ร้านตลาด ได้นำขนมอาหารต่างๆ เดินขายให้กับผู้โดยสารซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการเดินทางสัญจรทางรถไฟในปัจจุบันเมื่อรถไฟถึงสถานีจุดจอดต่าง ก็เกิดกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน ทำเรือเมล์เขียวได้สร้างรายได้ให้กับชุมชนรวมถึงสร้างความคึกคักให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก ปัจจุบันแพทำเรือเขียวใช้สำหรับการจอดเรือของผู้คนในระแวกรอบพื้นที่ ที่ใช้การสัญจรทางน้ำพายเรือเข้ามาซื้อสินค้าภายในชุมชน และนอกจากนั้นยังมีการใช้ประโยชน์ในด้านกิจกรรมอื่นๆ กล่าวคือเป็นการใช้ประโยชน์ในการนำน้ำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ เช่น ซักผ้า ภูบ้าน ล้างเครื่องอุปโภคบริโภค รวมถึงเป็นสถานที่พักผ่อนและการชำระล้างร่างกายของผู้คนในชุมชน

3) ท่าเรือสุขาภิบาล ท่าเรือสุขาภิบาลเกิดขึ้นหลังสุด เกิดขึ้นในช่วงที่สุขาภิบาลมาตั้งจุดบริการให้กับชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2521 ปัจจุบันท่าเรือสุขาภิบาลใช้สำหรับจอดเรือดับเพลิง และเป็นที่ยื่นลงของผู้ที่พายเรือมายังตลาด โดยท่าเรือสุขาภิบาลอยู่บริเวณตลาดล่าง และอยู่ตรงกลางระหว่างท่าเรือเมล์เขียว กับแพท่าเรือแดง

4) ท่าเรือโรงสี ท่าเรือนี้อยู่บริเวณคู้่น้ำหน้าโรงสี ท่าเรือมีลักษณะเป็นสะพานปูนลาดลงสู่คลองบางยี่หน ในอดีตสะพานปูนนี้ใช้สำหรับขนถ่ายข้าวเปลือก จากเรือที่นำข้าวมาขายกับโรงสีตลาดบ้านสุดและใช้สำหรับขนถ่ายข้าวสารจากโรงสีลงเรือเพื่อไปขายต่อยังชุมชนอื่น ปัจจุบันโรงสีได้ปิดกิจการลงและได้มีการรื้อโรงสีขายเนื่องจากสภาพความเก่าของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างมีลักษณะทรุดโทรมและเพื่อเป็นการป้องกันอันตรายจากการพังทลายของตัวอาคาร แต่ยังคงเก็บข้าวโรงสียังคงอยู่และอยู่ใกล้กับบริเวณท่าเรือโรงสี การใช้งานของท่าเรือปัจจุบันชาวบ้านได้ใช้เป็นท่าขึ้นและลงเรือสำหรับเรือที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมา เช่น เรือหางยาว เนื่องจากสภาพบริเวณท่าเรือเป็นคู้่น้ำทำให้เรือเข้ามาจอดได้ใกล้ชุมชน มีความสะดวกในการขึ้นลงและขนถ่ายของที่ซื้อมาจากตลาดลงเรือ เนื่องจากมีสะพานปูนที่ลาดเอียงทำให้สะดวกในการขนถ่ายสินค้า

2.1.3 ลานโล่งกลางชุมชน เป็นที่ว่างที่อยู่ระหว่างบ้านเจ้าของ และตลาดล่างมีลักษณะเป็นลานดินโล่งมีต้นมะม่วงใหญ่อยู่หลายต้น เป็นพื้นที่โล่งในชุมชนที่ให้ความร่มรื่น ปัจจุบันเป็นที่วิ่งเล่นออกกำลังกายของเด็กๆ ภายในชุมชน และใช้สำหรับตากวัตถุดิบต่างๆ ที่ใช้ในการทำหัตถกรรมครัวเรือน เช่น ตากผักตบชวา บริเวณพื้นที่นี้ในอดีตเป็นส่วนหน้าของชุมชนในช่วงเริ่มก่อตั้งลักษณะเป็นที่โล่งลาดลงสู่คลองบางยี่หน แต่หลังจากการขยายตัวของชุมชนมีการสร้างตลาดล่างโดยตัวอาคารของตลาดล่างอยู่ติดกับคลองบางยี่หน ทำให้พื้นที่โล่งเดิมในอดีตถูกโอบล้อมด้วยแนวอาคารตลาดล่าง 2 แถว บริเวณด้านบนติดกับบ้านเจ้าของตลาด ส่วนด้านที่เหลือติดคู้่น้ำซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าสุขาภิบาล สมัยก่อนพื้นที่โล่งบริเวณนี้น้ำท่วมถึงพอน้ำพื้นที่นี้รับสภาพกลายเป็นสระว่ายน้ำกลางชุมชนเป็นที่ชื่นชอบของเด็กภายในชุมชน สำหรับการเล่นน้ำช่วงหน้าแล้งพื้นที่ปรับสภาพเป็นโรงหนังกลางแปลง สำหรับตัวจอฉายหนังชายยา โดยบริษัทชายยา จะมาโฆษณาขายสินค้าและฉายหนังเพื่อดึงดูดความสนใจให้คนภายในชุมชนและรอบๆ ชุมชนเข้ามาดูหนังและเลือกซื้อสินค้าที่นำมาขาย โดยสินค้าที่นำหนังกลางแปลงมาขาย มีหลากหลาย เช่น สินค้าพวงยาต่างๆ สินค้าเครื่องสำอางต่างๆ เป็นต้น

ในยุคต่อมาสุขาภิบาลได้เข้ามาตั้งหน่วยบริการและให้บริการกับชุมชน มีการสร้างศาลาสำหรับให้บริการ อยู่บริเวณเวียงน้ำข้างตลาดล่าง พื้นที่โล่งนี้จึงได้มีการปรับสภาพ ภูมิดินให้ระดับสูงเท่ากับตัวตลาด เพื่อป้องกันน้ำท่วมและปรับสภาพพื้นที่บริเวณที่อยู่ใกล้กับ สุขาภิบาลเป็นสนามเด็กเล่น ปัจจุบันได้มีการยกเลิกระบบสุขาภิบาลส่งผลให้พื้นที่โล่งบริเวณนี้ ปรับสภาพการใช้งานและการทำกิจกรรมดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

2.1.4 ลานโล่งด้านหน้าชุมชน ตำแหน่งที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าชุมชนติดกับ ถนนลาดยางสายบางยี่หน - บ้านสุด พื้นที่โล่งบริเวณนี้ใช้สำหรับเป็นที่ทำกิจกรรมตามประเพณี ของชุมชน คือ การจัดงานงิ้วบ้านสุด โดยมีการแสดง อุปรากรจีนหรืองิ้ว เป็นการเช่นไหว้ถวายแก่ เจ้าพ่อ เพื่อให้ปกป้องรักษาชุมชน โดยมีตำแหน่งที่ตั้งของโรงงิ้ว อยู่ด้านติดกับถนน และพื้นที่โล่ง สำหรับให้ผู้คนนั่งชมการแสดง ด้านในสุดที่ติดกับตัวชุมชนเป็นอาคารโล่งใช้สำหรับ ตั้งเทพเจ้า สำหรับให้ชาวบ้านได้มากราบไหว้บูชา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการประมูลของสำหรับนำเงินมา จ่ายค่าจ้างอุปรากรจีน ที่จัดมาแสดงเงินที่เหลือจะเข้ากองทุนคณะกรรมการศาลเจ้า เทศกาลนี้ เรียกว่า งานงิ้วบ้านสุด ช่วงเวลาที่จัด เทศกาลจะอยู่ในช่วง เดือน มิถุนายน ครั้งหนึ่งจะจัดให้มี การแสดง 5 วัน ในช่วงที่ไม่ใช้เทศกาลพื้นที่นี้ใช้เป็นสถานที่จอดรถของคนในชุมชน ส่วนโรงงิ้ว บางครั้งเปลี่ยนสภาพกลายเป็นโรงลิเกแทนในกรณีที่มีลิเกเผลามาเปิดวัดทำการแสดง

2.1.5 ลานดินโล่งด้านข้างชุมชน อยู่บริเวณด้านข้างโกดังเก็บข้าว และติดกับ ท่าเรือโรงสีเป็นบริเวณโล่งกว้างพอสมควร ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของโรงสีข้าวบ้านสุด ปัจจุบันการใช้งานพื้นที่ใช้สำหรับเป็นที่จอดรถและการให้เช่าพื้นที่ทำเป็นตลาดนัดเปิดท้าย โดย ตลาดนัดเปิดท้ายจะมีทุกวันศุกร์ช่วงเช้า

2.1.6 ที่ว่างโล่งระหว่างห้องแถว เป็นที่โล่งระหว่างอาคารใช้สำหรับสัญจรไปมา บางจุดใช้สำหรับตากสิ่งของต่างๆ เช่น เสื้อผ้าและอาหารที่ทำตากแห้ง รวมถึงเป็นสถานที่วิ่งเล่น ของเด็กๆ ในชุมชน ในสมัยก่อนที่ว่างระหว่างอาคารเรียกว่าชอย แต่ชอยจะมีต้นไม้ใหญ่ให้ ความร่มรื่นกับชุมชนและอาคารที่อยู่ข้างเคียง ปัจจุบันต้นไม้เหล่านั้นถูกตัดโค่นเนื่องจากอายุของ ต้นไม้ซึ่งมีอายุมาก กอปรกับช่วงเวลานั้นได้มีการถมถนนภายในชุมชนให้มีระดับสูงขึ้นเพื่อป้องกัน น้ำท่วมจึงทำให้ต้องตัดต้นไม้ออก โดยเหลือต้นไม้ใหญ่ภายในชุมชน 2 ต้น โดยอยู่ต้นละชอย

ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2518

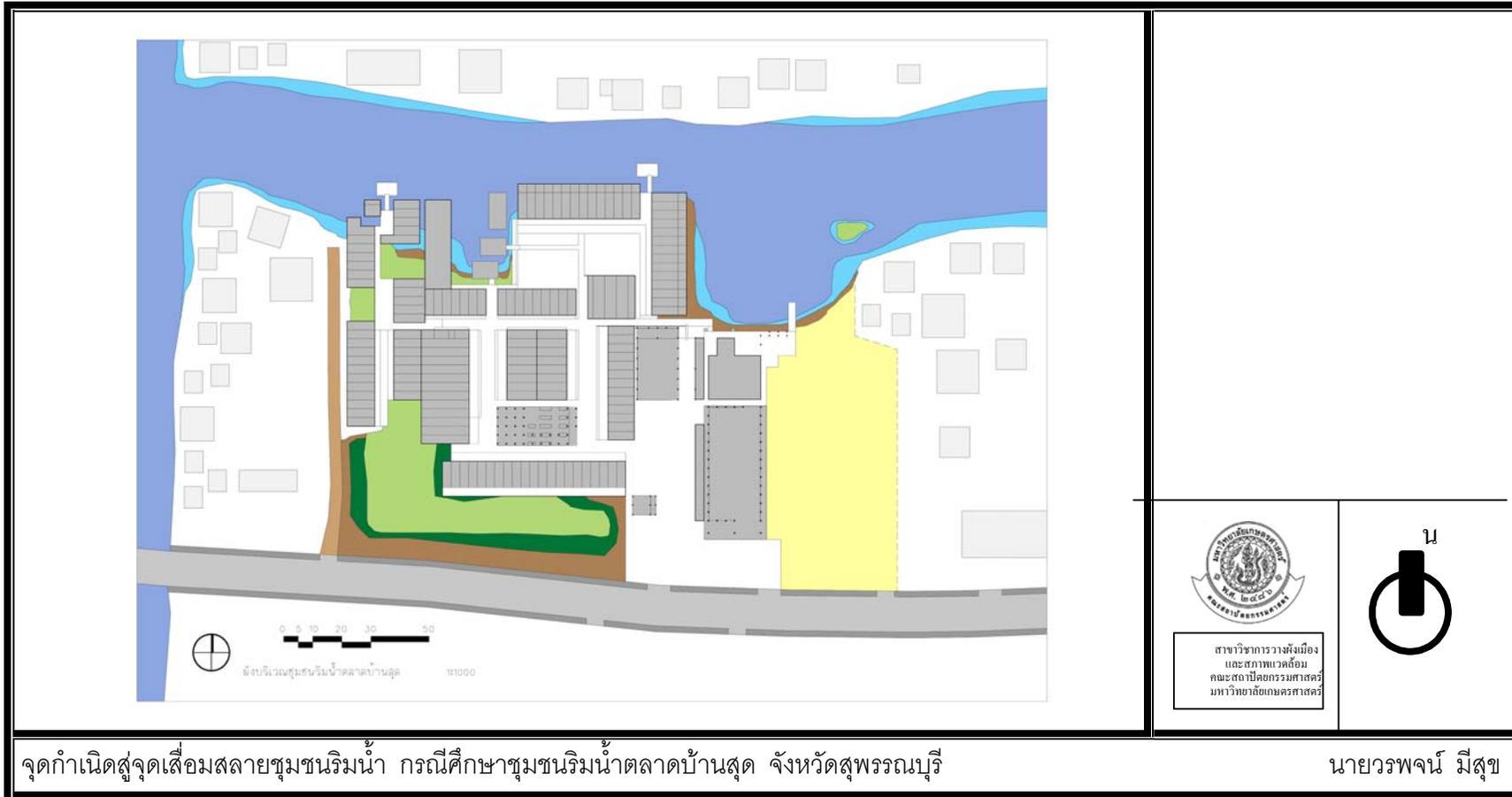

ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2538

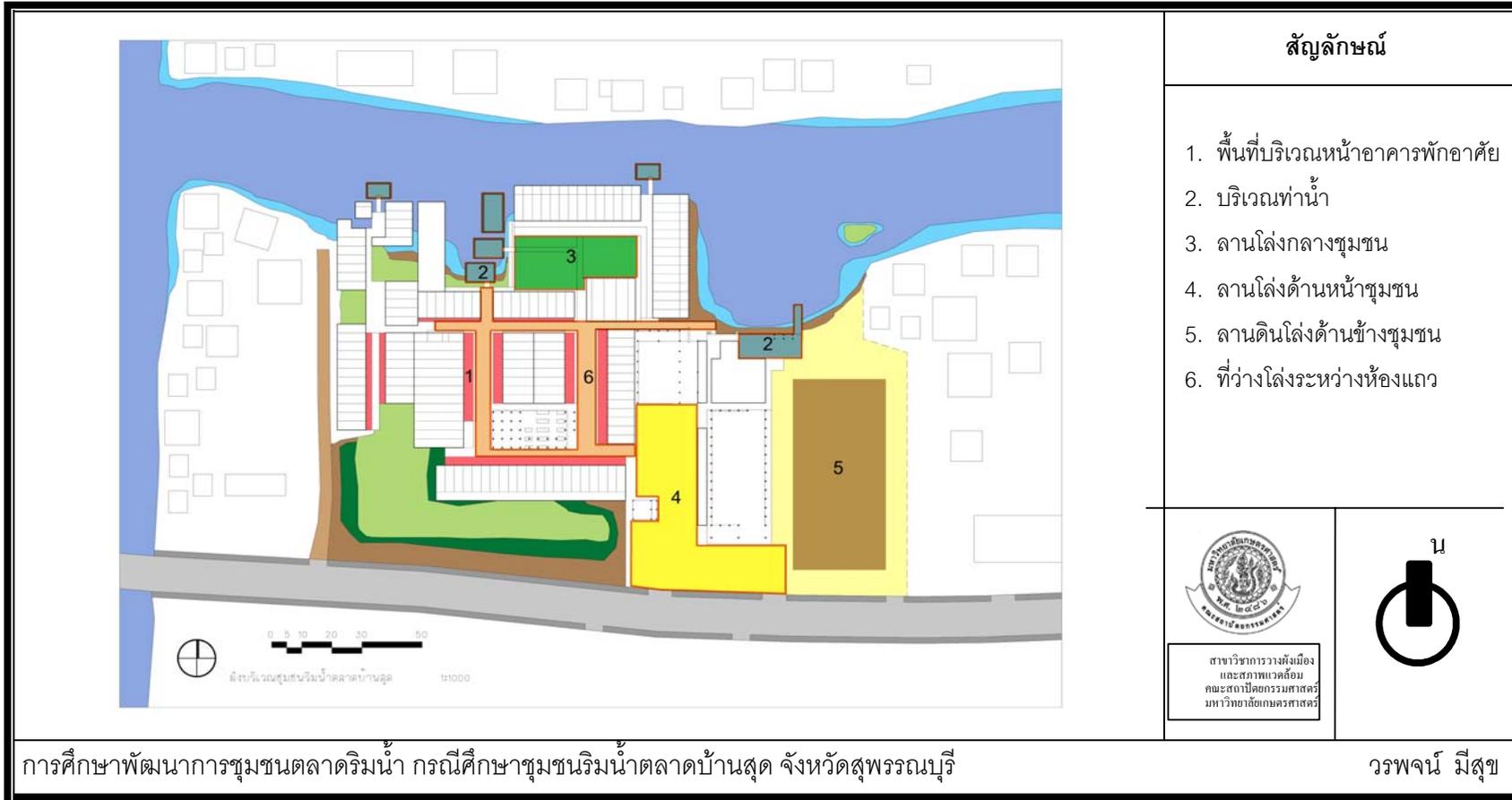

ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2548

ภาพที่ 5.1 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจากแผนที่ในยุคต่างๆ
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 5.2 แสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในสภาพปัจจุบัน
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 5.3 แสดงตำแหน่งที่ว่างและที่โล่งภายในชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ

ที่ว่างและที่โล่งบริเวณท่าน้ำและท่าเรือต่างๆ

ที่ว่างและที่โล่งกลางชุมชน

ภาพที่ 5.4 แสดงที่ว่างและที่โล่งต่างๆ ภายในชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ

ที่ว่างโล่งระหว่างอาคาร และที่ว่างด้านหน้าอาคารพักอาศัย

ที่ว่างโล่งด้านข้างและด้านหน้าชุมชน

ภาพที่ 5.4 (ต่อ)

2.2 ทางสัญจรในชุมชน

รูปแบบของทางสัญจรภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต สามารถแบ่งประเภทได้ ดังนี้

2.2.1 ถนน ในพื้นที่ชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน 2 สาย คือ

1) ถนนคั่นกันน้ำลาดยางแอสฟัลต์ติกคอนกรีต สายบ้านสุต - บางยี่หน เป็นถนนที่เชื่อมกับถนนทางหลวงแผ่นดินสายสุพรรณบุรี - บางบัวทอง ถนนสายนี้เดินที่เดียวเป็นคั่นกันน้ำท่วมเพื่อป้องกันน้ำท่วมจากคลองบางยี่หนไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรด้านใน คั่นกันดินมีลักษณะเป็นเนินดินธรรมดา ต่อมาได้พัฒนาการเป็นถนนลูกรังทำให้การเดินทางทางคมนาคมทางบกสะดวกขึ้น การเดินทางสัญจรทางน้ำจึงลดบทบาทลง เมื่อถนนลูกรังได้ปรับเปลี่ยนเป็นถนนลาดยาง การเดินทางสัญจรทางน้ำในลักษณะเรือโดยสารฯได้หายไปเนื่องจากเส้นทางคมนาคมทางบก มีการพัฒนาคุณภาพของเส้นทางดีขึ้นและมีการเชื่อมต่อกับถนนสายต่างๆ จึงมีความคล่องตัวมากกว่าการคมนาคมสัญจรทางน้ำ ถนนสายบ้านสุต - บางยี่หน เป็นถนนสายแรกที่ดีมาสู่ชุมชนและยังคงบทบาทเป็นถนนสายหลักในปัจจุบัน

2) ถนนทางหลวงแผ่นดินสายสุพรรณบุรี - อโยธยา เป็นถนนที่สร้างขึ้นภายหลัง เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อจังหวัดสุพรรณบุรีกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเส้นทางแยกเข้าสู่ชุมชนตลาดบ้านสุต ถนนสายนี้มีระยะทางโดยรวมไกลกว่าถนนสายบ้านสุต - บางยี่หน ถ้าเดินทางมาจากสุพรรณบุรี แต่ถ้าเดินทางมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเป็นเส้นทางใกล้ในการเดินทางเข้าสู่ชุมชน เส้นทางสายสุพรรณบุรี - อโยธยาเป็นที่ไม่นิยม เดินทางของคนในชุมชน เพราะคนภายในชุมชน นิยมทำกิจกรรมต่างๆที่มีความสัมพันธ์ต่างๆ กับบริเวณพื้นที่ภายในจังหวัดสุพรรณบุรี มากกว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2.2 ทางเดินเท้า ทางเดินเท้าในชุมชนส่วนมากจะเป็นลักษณะทางเท้าที่อยู่ระหว่างหน้า แถวของอาคาร เป็นทางเชื่อมต่อกันระหว่างห้องแถวโดยทางเชื่อมนี้จะเชื่อมต่อกันรอบชุมชน ในอดีตทางเท้าในชุมชนมีลักษณะเป็นดินอัดแน่นอยู่ต่ำกว่าระดับบ้าน 1.00 เมตร แต่ปัจจุบัน ลักษณะผิวทางเดินเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กเนื่องจากได้มีการปรับปรุงทำถนนภายในชุมชนใหม่ เพื่อป้องกันน้ำท่วมและความสะดวกในการขนถ่ายซื้อขายสินค้าบริเวณตลาด ส่วน

ทางเดินที่มีลักษณะเป็นไม้จะอยู่บริเวณตลาดนายห้างและตลาดล่าง เนื่องจากเป็นตลาดที่สร้างขึ้นภายหลังตำแหน่งที่ตั้งอยู่บริเวณที่น้ำท่วมถึงอาคารจึงมีได้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม สภาพทางเดินมีลักษณะเป็นพื้นไม้ปูติดกัน หรือไม้ไผ่บ้างบางจุด แต่สภาพโดยรวมยังใช้งานได้ดี

2.2.3 การสัญจรทางน้ำ สำหรับการสัญจรทางน้ำของชุมชนใช้คลองบางยี่หน เป็นเส้นสัญจรทางหลัก ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีบทบาทสำคัญต่อการเกิดและพัฒนาการของชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากในอดีตใช้การคมนาคมขนส่งทางน้ำเป็นหลัก ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำของชุมชนแบ่งลักษณะออกเป็น

1) การสัญจรระยะใกล้ เป็นการติดต่อ กับชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบ การสัญจรระยะนี้ใช้เรือพายเป็นพาหนะในการสัญจรติดต่อไปมาหาสู่ และจับจ่ายซื้อสินค้าจากชุมชนกลับสู่บ้านพักอาศัยที่อยู่พื้นที่รอบๆชุมชน

2) การสัญจรระยะไกล เป็นการติดต่อกับชุมชนที่อยู่ในระยะที่ไกลๆออกไป การสัญจรระยะนี้ใช้เรือที่ติดเครื่องยนต์เป็นพาหนะในการสัญจร เช่น เรือหางยาว เรือแท็กซี่

ปัจจุบันการเดินทางสัญจร สามารถเดินทางได้สะดวกรวดเร็วโดยใช้เส้นทางคมนาคมทางบกโดยรถยนต์เป็นหลัก แต่การสัญจรทางน้ำโดยการี่ใช้เรือพาย หรือเรือหางยาว ยังพอหลงเหลือมีให้เห็นอยู่ในชุมชน

ภาพที่ 5.5 แสดงทางสัญจรประเภทต่างๆ ภาพในชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

2.3 สภาพแวดล้อม

การศึกษาสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชน แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.3.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเนื่องจาก ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนอยู่ติดกับคลองบางยี่หนง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจึงมีลักษณะเป็นสภาพแวดล้อมแบบริมน้ำเป็นหลัก พื้นที่รอบนอกชุมชนเป็นพื้นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยมีการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าวและนาทุ่ง

คุณภาพน้ำในบริเวณชุมชน ได้มีการศึกษาจากโครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมและพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คูคลองในพื้นที่ลุ่มภาคตะวันออก ได้ ทำการตรวจวัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนกลาง ตั้งแต่อำเภอ

เมืองสุพรรณบุรีถึงอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ต่ำ กล่าวคือ ปริมาณออกซิเจนละลาย มีค่าประมาณ 2.1 มิลลิกรัมต่อลิตร เนื่องจากเป็นแหล่งระบายน้ำทิ้งจากพื้นที่ไร่นา บ่อปลา บ่อกุ้ง และปศุสัตว์ ส่วนปริมาณการปนเปื้อนของแบคทีเรียโคลิฟอร์มที่มาจากแหล่งชุมชน ประมาณ 2,700 หน่วย สอดคล้องกับการบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนที่กล่าวว่าในอดีตสามารถอุปโภค บริโภค อาบน้ำและลงเล่นได้ แต่ปัจจุบันหากลงเล่นน้ำในคลองจะรู้สึกคัน เนื่องจากสภาพคุณภาพน้ำในลำคลองมีสภาพต่ำลง

ในส่วนของสัตว์ต่างๆ ที่ยังคงมีอยู่ภายในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นนก เนื่องจากบริเวณรอบๆชุมชนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ นกภายในชุมชนมีหลายประเภท เช่น นกกระจิบ นกกระจอก นกกระยาง นกเป็ดน้ำ และนกพิราบ เป็นต้น ในส่วนของสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในลำคลองบางยี่หน ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ปลาตะเพียน ปลาช่อน ปลานู ปลาทู ปลาดุก ปลาแขยง ปลาสร้อย เป็นต้น

2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น การศึกษาองค์ประกอบทางด้านต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีองค์ประกอบที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ต้นไม้สัตว์ต่างๆ และองค์ประกอบที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารบ้านเรือน พื้นที่ว่างโล่ง พื้นที่แหล่งงานทางสัญจรในชุมชน ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์และความกลมกลืนกันระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในการอยู่อาศัย การดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพการค้าขายเพื่อยังชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นสามารถแยกความสัมพันธ์ในการศึกษา ดังนี้

1) อาคารบ้านเรือน ตำแหน่งที่ตั้งทางชุมชนริมน้ำบ้านสุดตั้งอยู่ในตำแหน่งยุทธศาสตร์ในด้านการสัญจรทางน้ำและอยู่บริเวณศูนย์กลางการผลิตผลทางการเกษตร เนื่องจากบทบาทที่สำคัญของชุมชน คือ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยดังที่กล่าวเบื้องต้น การที่ชุมชนตั้งอยู่ติดริมคลองบางยี่หน การสร้างอาคารบ้านเรือนได้คำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม กล่าวคือ อาคารบ้านเรือนในยุคแรกอยู่ในบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง ลักษณะอาคารมีรูปแบบเป็นเรือนหน้าแถวชั้นเดียวสลัปลงชั้นยกพื้นห้องประมาณ 1 เมตร ส่วน

อาคารที่อยู่ในการขยายตัวของชุมชนช่วงยุคที่ 2 บริเวณที่ติดลำคลองเป็นพื้นที่ๆ ที่น้ำท่วมขัง คือบริเวณตลาดนายห้างและตลาดบน ลักษณะอาคารจะมีรูปแบบคล้ายกับยุคแรกแต่จะยกพื้นได้ ฤ้นสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม ส่วนอาคารที่อยู่ริมคลองมีการออกแบบให้แต่ละบ้านมีท่าเทียบเรือของตนเอง ในการออกแบบบ้านเรือนและอาคารอื่นๆภายในชุมชน ได้คำนึงถึงการระบายถ่ายเท อากาศ และการนำแสงสว่างจากธรรมชาติเข้ามาใช้ภายในอาคาร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่นำมา สร้างอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นวัสดุหลักๆ เนื่องจากไม่อมความร้อน และทำให้อาคาร บ้านเรือนที่อยู่ในชุมชนมีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

2) ที่ว่าง, ที่โล่ง พื้นที่ว่างโล่งภายในชุมชนมีทั้งพื้นที่ที่เกิดขึ้นเองจาก ธรรมชาติและพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งพื้นที่ว่างโล่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นบริเวณคูกน้ำที่ อยู่บริเวณแพท่าสุขาภิบาลและท่าเรือโรงสี มีลักษณะเป็นคูกน้ำเว้าเข้ามาในชุมชนทำให้เกิดการ หมุนเวียนของอากาศภายในชุมชนเนื่องจากเป็นช่องรับลมและทำให้การเข้าถึงชุมชนโดยทางน้ำ สะดวกขึ้น ในส่วนพื้นที่ว่างที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ พื้นที่ว่างกลางชุมชนมีความสัมพันธ์กับที่ว่าง ทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้กับบริเวณคูกน้ำ และตัวพื้นที่เองมีต้นไม้ใหญ่ หลายต้นทำให้เกิดความร่มรื่นให้กับชุมชน ส่วนที่ว่างระหว่างอาคารเป็นพื้นที่คอนกรีตเสริมเหล็กซึ่ง ขัดแย้งกับสภาพทางธรรมชาติแต่มีความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการหมุนเวียนของอากาศภายใน ชุมชน ที่ว่างด้านหน้าชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กใช้สำหรับเป็นที่จอดรถยนต์ซึ่ง ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนที่ว่างด้านข้างชุมชนบริเวณโรงสีเก่าเป็นที่ว่างที่เกิด จากการรื้อโรงสีมีสภาพเป็นที่โล่งพื้นดินถูกปรับสภาพให้เป็นที่เรียบไม่มีต้นไม้ปกคลุม ลักษณะ ความสัมพันธ์ต่อเนืองกับคูกน้ำบริเวณท่าหน้าโรงสี แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่โล่งและไม่มีต้นไม้ ปกคลุม ทำให้เกิดความร้อนในเวลากลางวัน แต่ยังคงมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ เนื่องจากยังไม่มีสิ่งก่อสร้างใหม่ปกคลุม และมีฉากหลังและตัวโกดังเก็บข้าวล้อมรอบอยู่

3) พื้นที่แหล่งงาน ที่ทำมาหากิน ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่ มีบทบาททางด้านการค้าขายมาเป็นระยะเวลาชานาน ปัจจุบันชุมชนยังคงบทบาทด้านการค้าอยู่แต่ ได้ลดความสำคัญของชุมชนลง เนื่องจากบทบาททางการค้าชุมชนทางการออกแบบก่อสร้าง ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อใช้เส้นทางในการ คมนาคมขนส่งค้าขายสินค้า รวมถึงตำแหน่งการตั้งโรงสีข้าว ซึ่งอยู่ในตำแหน่งบริเวณคูกน้ำเหมาะ สำหรับเทียบเรือข้าว เพิ่มความสะดวกในการขนถ่ายข้าวลงสู่โรงสี และทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นเรือ เมื่อแปรรูปเสร็จเพื่อส่งออกขายยังชุมชนอื่นๆ

4) ทางสัญจร การที่พื้นที่ชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนริมน้ำมาตั้งแต่อดีต การสัญจรหลักจึงเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำ ซึ่งถือว่าการสัญจรที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยตรงและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นภายในชุมชน ได้แก่ แพท่าเรือแม่ตาดง แพท่าเรือแม่ตาดง แพท่าเรือแม่ตาดง รวมถึงทำขึ้นลงเรือของแต่ละบ้านที่อยู่บริเวณริมคลองบางยี่หน ปัจจุบันยังคงมีการสัญจรทางน้ำหลงเหลืออยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

ส่วนการสัญจรทางบก ตรอก ซอย ทางเข้าต่างๆ ภายในชุมชน มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในด้านของการถ่ายเทอากาศ การเชื่อมต่อและการหมุนเวียนอากาศภายในชุมชนกับภายนอกชุมชน

ภาพแสดงบรรยากาศและกิจกรรมของชุมชนกับสภาพแวดล้อม รวมถึงการเดินทางเข้าถึงชุมชนบริเวณท่าเรือโรงสีช่วงเวลาหน้าแล้งและหน้าน้ำ

ภาพแสดงบรรยากาศด้านข้างชุมชนบริเวณโกดังเก็บข้าวเก่าและสำนักงานโรงสี

ภาพแสดงบรรยากาศของชุมชนบริเวณท่าเรือโรงสีและตลาดล่าง

ภาพแสดงบรรยากาศของชุมชนบริเวณตลาดล่างและคลองบางยี่หน

ภาพที่ 5.6 แสดงบรรยากาศของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ
ที่มา: จากการสำรวจ

2.4 เอกลักษณะทางด้านจิตภาพของชุมชน

เอกลักษณะด้านจิตภาพเป็นเอกลักษณะที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกที่ได้สัมผัส รับรู้ หรือเกิดจากความคุ้นเคยของคนในชุมชนที่มีต่อพื้นที่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยภาพดังกล่าว อยู่ในความทรงจำที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะทางกายภาพเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงผู้คนและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นๆ โดยจิตภาพของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดจากการรับรู้สามารถถ่ายทอดรายละเอียดได้ดังนี้

2.4.1 ทางสัญจร (Path) เส้นทางภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มี 2 ลักษณะ คือ

1) เส้นทางน้ำ เป็นเส้นทางสัญจรที่มีความสำคัญ มาตั้งแต่อดีต ในการสัญจรไปมาหาสู่ระหว่างชุมชน รวมถึงเป็นเส้นทางในการขนส่งสินค้า โดยมีคลองบางยี่หนเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำสายหลักของชุมชน

2) เส้นทางบก เส้นทางสัญจรหลักทางรถยนต์ที่เป็นเชื่อมต่อกับถนนทางหลวงแผ่นดินสายสุพรรณบุรี – บางบัวทอง เข้าสู่ชุมชนคือ ถนนคันกั้นน้ำลาดยางเอสพีส์ติกคอนกรีต สายบ้านสุด – บางยี่หน และถนนอีกสายหนึ่งคือถนนทางหลวงแผ่นดินสายสุพรรณบุรี – อโยธยา ส่วนภายในชุมชนมีเส้นทางสัญจรทางเท้าเป็นเส้นทางสัญจรหลักที่เชื่อมต่อกันโดยรอบชุมชน

2.4.2 ย่าน (District) เป็นเอกลักษณะ หรือบริเวณที่เกิดจากลักษณะเฉพาะ และกิจกรรมหลักของพื้นที่ ภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดสามารถแบ่งย่านหลักๆ ได้ดังนี้

- 1) ย่านโรงสี
- 2) ย่านตลาดเจ้าของ หรือ ย่านตลาดบน
- 3) ย่านตลาดนายห้าง
- 4) ย่านตลาดล่าง

การแบ่งย่านต่างๆ ในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ได้แบ่งตามลักษณะยุคที่สร้างตลาด และลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในยุคนี้ๆ ปัจจุบัน ชาวบ้านภายในชุมชนยังคงเรียกชื่อตำแหน่งย่านต่างๆ เหมือนในอดีต

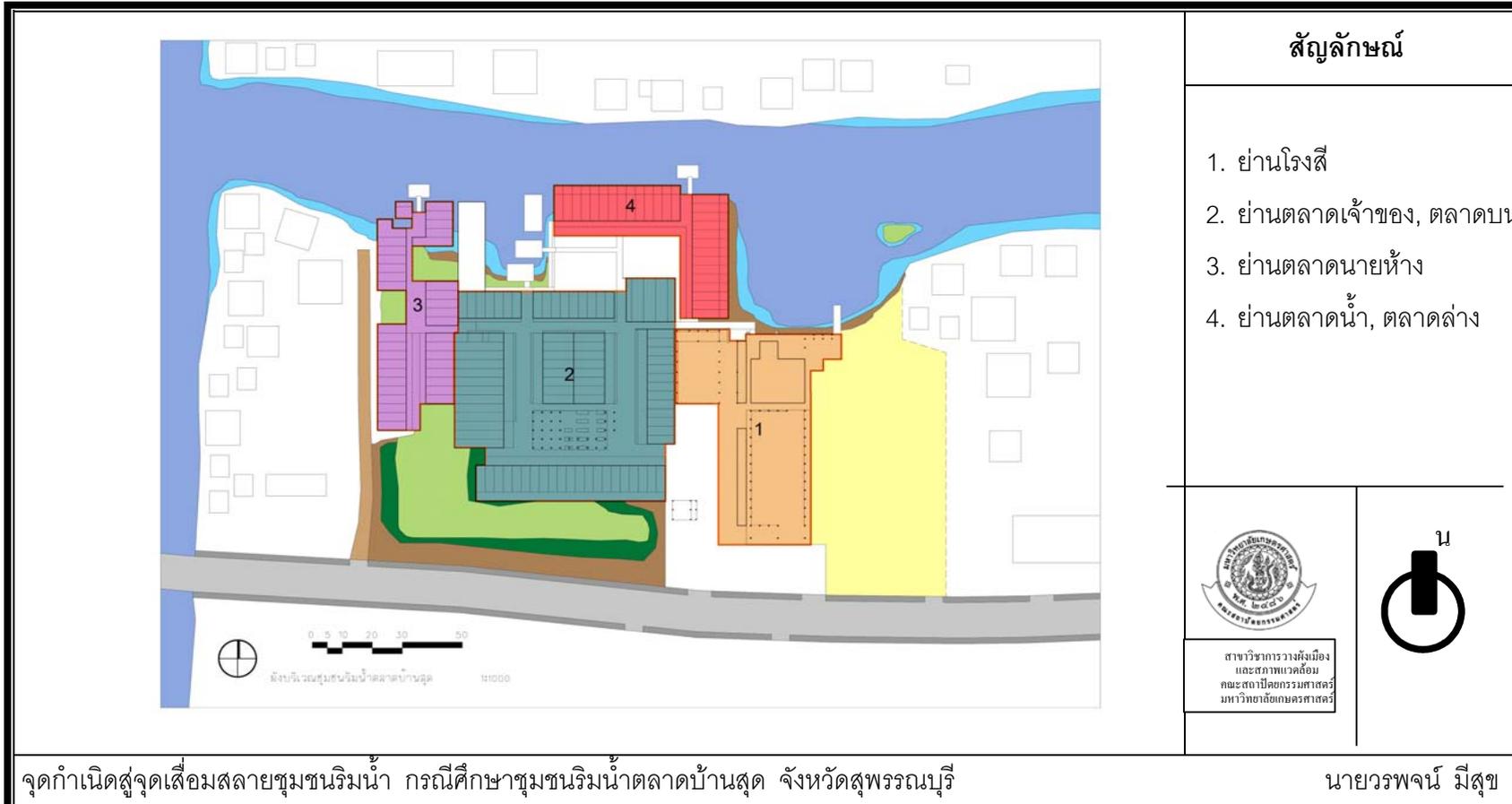
2.4.3 ขอบเขต (Edge) ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างคลองบางยี่หนากับถนนคันน้ำสายบ้านสุด – บางยี่หน โดยคลองและถนนทำหน้าที่เป็นเส้นขอบของชุมชนวางตำแหน่งขนานกันขนานกับตัวชุมชน ด้านข้างของชุมชนติดกับถนนสาธารณะดินลูกรัง ส่วนด้านที่เหลือ เป็นพื้นที่โล่งซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของโรงสีข้าวประจำชุมชน บริเวณนี้มีอาคารโกดังเก็บข้าวขนาดใหญ่ปลูกขวางเป็นแนวตั้งฉากกับคลองบางยี่หน จึงถืออาคารโกดังเก็บข้าวนี้เป็นแนวเขตของชุมชน

2.4.4 จุดสังเกต / จุดหมายตา (Landmark) เป็นจุดสังเกตที่มีลักษณะเด่นภายในชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) จุดสังเกตระยะไกล (Distance Landmarks) มีลักษณะที่สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล มีขนาดใหญ่และสูงเด่น จุดสังเกตระยะไกลภายในชุมชน ได้แก่ อาคารโกดังเก็บข้าว, อาคารตลาดสดกลางชุมชน

2) จุดสังเกตระยะใกล้ (Local Landmarks) เป็นจุดสังเกตขนาดเล็กมองเห็นได้ในระยะใกล้ๆ จุดสังเกตระยะใกล้ภายในชุมชน ได้แก่ ศาลเจ้า ท่าเรือต่างๆ ภายในชุมชน ต้นไม้ใหญ่ภายในชุมชน

2.4.5 จุดรวม / ศูนย์รวม (Node) เป็นจุดรวมของกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เป็นบริเวณที่มีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมตลอดเวลา จุดศูนย์รวมของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ได้แก่ ตลาดสดกลางชุมชน ที่โล่งว่างกลางชุมชน และที่โล่งว่างหน้าชุมชน

ภาพที่ 5.7 แสดงการแบ่งย่านต่างๆ ภายในชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ

โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจและรายได้ของประชากร ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาเป็นการประกอบอาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไปภายในชุมชน อาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน อาชีพรับราชการ และบางส่วนที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ชุมชน เช่น ในตัวเมืองสุพรรณบุรี ในตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่ชุมชนข้างเคียง โดยรายละเอียดของรายได้จากการประกอบอาชีพ สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ด้านการค้าขาย

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าขายที่สำคัญของพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบ ลักษณะการค้าในช่วงแรกเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร ในช่วงเวลาต่อมาได้มีการพัฒนาในการค้าขายมีการจำหน่ายสินค้าหลากหลายประเภทและสินค้าที่ไม่มีการผลิตในพื้นที่ รวมถึงสินค้าประเภทที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน กิจกรรมด้านการค้าขายในช่วงนั้นเป็นบทบาทที่สำคัญมากต่อชุมชน ปัจจุบันบทบาททางการค้าลดลง แต่ยังคงมีกิจกรรมทางการค้าอยู่ภายในชุมชน การค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าขายปลีกสินค้าและประเภทที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน อาหารเครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ทางการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรสินค้าแปรรูปอย่างง่าย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น ทองเครื่องประดับต่างๆ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้นโดยบทบาททางการค้าของชุมชนเป็นการให้บริการกับลูกค้าภายในชุมชนเองและลูกค้าที่อยู่รอบๆชุมชน

2. ด้านการประกอบอาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไป

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ภายในชุมชนเป็นการประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรองโดยมีการกระจายตัวอยู่ทั่วไปภายในชุมชน อาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไปส่วนใหญ่เป็นอาชีพให้บริการประเภทต่างๆ เช่น คลินิกรักษาโรค ร้านถ่ายรูป ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย ร้านตัดเสื้อผ้า ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ ร้านหนังสือเช่า ร้านตีเหล็กขึ้นรูปโลหะต่างๆ ที่เกี่ยวกับอุปกรณ์ทางการเกษตรวัสดุของมีคม และชิ้นส่วนของเครื่องจักรกล เป็นต้น รวมถึงการประกอบอาชีพรับจ้างเป็นลูกจ้างทั่วไป ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน รับจ้างส่งสินค้า รับจ้างเป็นลูกจ้างร้านค้าต่าง ๆ รับจ้างเป็นลูกมือทำกับข้าวสำเร็จขายรับจ้างเย็บเสื้อผ้าโดยรับมาจากโรงงานภายนอกชุมชน

3. ด้านหัตถกรรม

วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุค เป็นวิถีชีวิตที่ควบคู่กับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ จึง มีการนำวัสดุที่มีตามธรรมชาติมาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนวัสดุที่นำมาใช้คือ ผักตบชวา โดยชาวบ้านนำผักตบชวามาแปรรูปเป็นสินค้าหัตถกรรม หรือนำมาตากแห้งแล้วถักเป็นเส้นเชือกเพื่อเป็นวัตถุดิบส่งต่อไปให้ผู้ผลิตสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์

4. ด้านอาชีพการรับราชการ และพนักงานบริษัท

ผู้ที่ประกอบอาชีพทางด้านกรรับราชการ และพนักงานบริษัท ส่วนใหญ่เป็นชาวชุมชนในรุ่นหลังๆ ที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เนื่องจากการที่สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนในอดีตที่มีความเจริญรุ่งเรืองจากกิจกรรมทางการค้าขาย ทำให้เริ่มมีฐานะมีการส่งเสริมบุตรหลานให้มีการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าชาวชุมชนในรุ่นเก่า การที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นคนในชุมชนรุ่นหลังจึงไม่นิยมประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ เนื่องจากต้องการทำงานตามที่ได้ศึกษามา ประกอบกับอาชีพค้าขายเดิมของบรรพบุรุษมีบทบาทลดลงในสภาพสังคมยุคปัจจุบัน ส่งผลให้มีรายได้น้อยและมีความไม่แน่นอน การประกอบอาชีพทางด้านกรรับราชการและพนักงานบริษัทจึงเป็นอาชีพที่มั่นคงกว่าเดิมโดยผู้ประกอบอาชีพมีทั้งผู้ที่ยังพักอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชน แล้วเดินทางไปทำงานทั้งในและนอกพื้นที่ในลักษณะเช้าไปเย็นกลับ แต่ส่วนใหญ่จะเดินทางออกไปพักอาศัยนอกชุมชน เช่นในเมืองมากกว่าเพื่อความสะดวกสบายในการเดินทาง พอถึงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุดเทศกาลสำคัญต่างๆ ก็เดินทางกลับชุมชน

ปัจจุบันรายได้หลักของชุมชน อาชีพทางด้านกรค้าขายยังคงอยู่ในระดับแรก อย่างไรก็ตามก็ตามผู้ที่ประกอบอาชีพ ทางด้านกรรับราชการ และพนักงานบริษัท เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำรายได้เข้าชุมชนเนื่องจากส่วนใหญ่เดินทางไปทำงานนอกพื้นที่และส่งเงินกลับมายังชุมชน

การประกอบอาชีพค้าขายประเภทต่างๆ ภายในชุมชน

การประกอบอาชีพเฉพาะทางและรับจ้างทั่วไป และอาชีพหัตถกรรม

ภาพที่ 5.9 แสดงการประกอบอาชีพต่างๆ ภายในชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

โครงสร้างด้านสังคม

1. วิถีชีวิต

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่ค้ำเนินถึงตำแหน่งทำเลที่ตั้งในการเป็นศูนย์กลางรับซื้อสินค้าทางการเกษตรและตำแหน่งเส้นทางสัญจรคมนาคมทางน้ำ ปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวมของผู้คนในชุมชนเรียกได้ว่า เป็นวิถีชีวิตแบบชุมชนริมน้ำที่มีบทบาททางการค้า มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านโดยรอบ กล่าวคือ ชาวบ้านในระแวกโดยรอบชุมชนใช้ทางสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางไปมาหาสู่กันและ เดินทางมายังชุมชนเพื่อซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นกลับไปยังที่พักอาศัย พาหนะในการเดินทางใช้เรือประเภทต่างๆ เช่น เรือพาย เรือหางยาว เป็นต้น วิถีที่มีชีวิตความสัมพันธ์ทางน้ำนี้เกิดขึ้นเพราะการสร้างบ้านเรือนในสมัยก่อนนิยมปลูกสร้างอยู่บริเวณริมน้ำ เพื่อการยังชีพ เป็นสังคมเกษตรกรรม ที่ต้องพึ่งพาน้ำเป็นทรัพยากรหลักในการประกอบอาชีพ ในการทำพืชสวนไร่นา การหาปลาที่มีความอุดมสมบูรณ์ในคลองเพื่อใช้ในการประกอบอาหารยังชีพ และการนำไปขายในชุมชน การเดินทางสัญจรทางน้ำจึงเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างชุมชนริมน้ำโดยรอบกับตัวชุมชน

ในพื้นที่บริเวณชุมชนตลาดริมน้ำ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการค้าขาย เป็นวิถีชีวิตที่ไม่แยกการค้าขายออกจากการอยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กันต่อเนื่องตลอดเวลา กล่าวคือ วิถีชีวิตเริ่มต้นตั้งแต่เช้าประมาณ 5.00 น. เป็นการเตรียมสินค้าสำหรับค้าขาย การค้าขายในตัวตลาดสดแบ่งออกเป็นตลาดเช้าในช่วง 5.30-8.30 น. ตลาดบ่ายในช่วง 11.30-14.30 น. ในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. เป็นการค้าของตลาดในช่วงเย็น ตลาดเย็นนี้จะตั้งแผงขายสินค้าบริเวณที่ว่างโล่งหน้าชุมชนแทนการขายในตลาดสด สินค้าจะมีลักษณะคล้ายกันกับตลาดเช้า เช่น ผักผลไม้ เนื้อสัตว์ สำหรับทำอาหาร ขนมหวานและอาหารสำเร็จรูป สินค้าอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากวิถีชีวิตของการค้าในตลาดสด และตลาดเย็นแล้ว การค้าขายของตลาดเรือนห้องแถวจะมีวงจรคล้ายคลึงกับตลาดสดเนื่องจากผู้คนที่เดินทางมาซื้อสินค้าในตลาดสด ช่วงเวลาดังกล่าว จะแวะซื้อสินค้าที่จำเป็นต้องใช้ที่เปิดบริเวณเรือนห้องแถวติดไปด้วย สินค้าที่ขายอยู่บริเวณเรือนห้องแถวมีจำพวก เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องอุปโภคบริโภค เสื้อผ้า รักษาโรค อุปกรณ์ทางการเกษตร ข้าวและเมล็ดพันธุ์พืชรวมถึงปุ๋ยเคมีต่างๆ ในส่วนของร้านที่ให้บริการต่างๆ เช่น ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย ร้านตัดเสื้อผ้า ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ ร้านเปิดทำการในเวลากลางคืนทั่วไป เวลาประมาณ 8.00-17.00 น. เรือนค้าขายที่เป็นห้องแถวจะเปิดให้บริการ

ตั้งแต่เช้าในช่วงเวลาที่กล่าวไปแล้ว หลังจากเวลาประมาณ 18.00 น. จะเก็บของหน้าร้านเข้ามาภายในร้านช่วงเวลาดังกล่าวสภาพเรือนห้องแถวที่ค้าขายจะกลายเป็นบ้านพักอาศัย ผู้คนเริ่มพักผ่อน ออกมานั่งคุยกันหน้าร้าน เด็กในชุมชนวิ่งเล่นในถนนที่เก็บของหน้าร้านเข้าไปในร้านแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การใช้งานของพื้นที่ภายในชุมชน กล่าวคือ ในช่วงเวลาเย็นหลังจากตลาดวายแล้วถนนทางสัญจรเชื่อมภายในชุมชนตลาด เปลี่ยนแปลงเป็นเด็กๆ ใช้สำหรับวิ่งเล่นที่จักรยาน ตีแบตมินตัน ส่วนผู้ใหญ่จะนั่งพักผ่อนคุยกันบริเวณระเบียงหน้าบ้าน มีการแลกเปลี่ยนอาหารเย็นกันและกันหรือกินข้าวร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงความสนิทสนมกลมเกลียว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เป็นบรรยากาศที่อบอุ่นเอื้ออาทรต่อกัน เนื่องจากอาคารเรือนห้องแถวอยู่ติดกันมีแค่แนวทางเท้าภายในชุมชนกันระหว่างแถวอาคาร ทำให้วิถีชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชนมีเกี่ยวเนื่องเชื่อมต่อกันและกัน

2. วัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวบ้านในชุมชนน้ำตลาดบ้านสุด ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางน้ำ ชุมชนมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีตโดยแบ่งออกเป็นการเป็นศูนย์กลางการค้า และการใช้เป็นเส้นทางสัญจรระหว่างชุมชน

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้า กิจกรรมทางการค้าของชุมชนในอดีตมีความรุ่งเรืองมาก มีการค้ากับชุมชนโดยรอบหรือชุมชนใหญ่ที่อยู่ข้างเคียง มีท่าเทียบเรือสำหรับเรือสินค้า เรือที่มาซื้อสินค้าจากชุมชนอื่น เรือที่มาขายข้าวเปลือก หรือเรือชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียงที่เข้ามาซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคภายในบริเวณชุมชน และเรือที่นำสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคบรรทุกมาขายยังบริเวณตลาดบ้านสุด กิจกรรมดังกล่าวปัจจุบันได้เลือนหายไป แต่ยังคงเหลือสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวไม้ ที่ใช้เป็นร้านค้าในอดีต ซึ่งปัจจุบันเรือนแถวไม้เหล่านี้ยังอยู่ในสภาพดีและยังคงมีกิจกรรมการค้าหลงเหลืออยู่

การสัญจรทางน้ำ ปัจจุบันยังมีการใช้คลองบางยี่หนในการสัญจรไปมาหาสู่หรือทำธุระภายในบริเวณชุมชน และบริเวณใกล้เคียงกับชุมชน และในบางกรณีใกล้เคียงใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเพื่อมาต่อการเดินทางทางบกโดยการใช้อุทหรโดยสารประจำทางที่ชุมชน สำหรับการ

สัญจรทางน้ำใช้เรือพายเป็นพาหนะในการเดินทางสำหรับผู้ที่อยู่บริเวณโดยรอบชุมชน ส่วนผู้ที่อยู่ไกลออกไปนิยมใช้เรือหางยาวในการเดินทาง ทำให้วัฒนธรรมการใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำยังคงอยู่ และทำให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ท่าเรือร่วมกัน ทั้งท่าเรือแม่ตงแม่ตงเขียว และท่าเรือของโรงสี ซึ่งวัฒนธรรมการใช้ท่าเรือร่วมกันสะท้อนให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันของชุมชน

2.2 การไหว้เจ้า ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่ก่อตั้งโดยคนจีนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่บุกเบิกทำการค้าขาย ก่อสร้างต้องจนเป็นปึกแผ่นกลายเป็นตระกูลใหญ่ ๆ มีลูกหลานเป็นคนไทยลูกผสมจีน รวมถึงคนจีนที่อพยพตามญาติเข้ามาตั้งรกรากในชุมชน คนจีนที่ยังพักอาศัยและทำการค้าขายอยู่ในชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ไหว้เจ้าต่างๆ ตามลักษณะศาสนาพุทธแบบมหายาน โดยภายในชุมชนมีศาลเจ้า 2 ศาล เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลสารทจีน เทศกาลตรุษจีน และวันเซ็งเม้ง คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือเลื่อมใส ต่างก็เข้ามาทำพิธีเซ่นไหว้ที่ศาลเจ้า

2.3 งานงิ้วตลาดบ้านสุด เป็นงานประเพณีที่สำคัญของจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ภายในชุมชน โดยจัดขึ้นทุกปีจัดสืบทอดต่อกันมา เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ระยะเวลาในการจัดงานอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี แต่ครั้งใช้เวลาในการจัดงาน 5 วัน มีการอันเชิญเจ้าพ่อจากศาลเจ้า ในชุมชนมาร่วมไว้ในสถานที่เดียวกัน เหลือให้ผู้คนในชุมชนและรอบชุมชนมา กราบไหว้ขอพร ส่วนคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือเลื่อมใสต่างก็เข้ามาทำพิธีเซ่นไหว้บูชาเจ้า ด้านหน้าพิธีกรรม มีการจัดแสดงงิ้วให้เจ้าดู โดยงานงิ้วตลาดบ้านสุด นี้จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชน และธุรกิจการค้า หรือการงาน และเป็นวันที่คนไทยเชื้อสายจีนที่ไปทำงานนอกชุมชนกลับมาอยู่กับครอบครัวอย่างพร้อมกัน เพื่อเข้าร่วมประเพณีดังกล่าว

2.4 งานประเพณีสงกรานต์ นอกจากประเพณีไหว้เจ้าแล้ว ทั้งคนจีนและคนไทยในชุมชนยังนิยมไปทำบุญตามประเพณีแบบไทยที่วัดช่องลมซึ่งเป็นวัดประจำชุมชน งานประเพณีสงกรานต์จัดขึ้นที่วัดช่องลม ในเดือนเมษายนของทุกปี ในงานมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร กิจกรรมสรงน้ำพระ การรดน้ำดำหัวและการแข่งเรือยาว

2.5 งานประเพณีลอยกระทง เป็นงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำลำคลองเพื่อขอขมาในสิ่งต่างๆที่ทำกับแม่น้ำลำคลอง และเป็นความเชื่อที่ว่าเป็นการลอยสิ่งไม่ดีออกไปแล้วรับสิ่งที่ดีเข้ามาแทน ช่วงเวลาที่จัดงานประเพณีอยู่ในเดือนพฤศจิกายน ของทุกปีโดยงานจัดที่วัดช่องลม

กิจกรรมงานประกอบด้วย ปิดทองไหว้พระ ประพาดกระทงและลอยกระทง สำหรับคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะนิยม ลอยที่แพท่าต่างๆ ในบริเวณชุมชน

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชุมชน

ลักษณะการวางผัง อาคารบ้านเรือนภายในชุมชน

ในอดีตชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่มีบทบาททางด้านการค้า โดยมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ริมคลองบางยี่หนซึ่งใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ชุมชนในยุคแรกมีโรงสีและตลาดสดเก่าที่พัฒนาจากตลาดทำน้ำเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีห้องแถวสำหรับพักอาศัยและทำการค้าขายไปในตัว ต่อมาเมื่อชุมชนมีความเจริญมากขึ้นได้พัฒนากลายเป็นศูนย์กลางของการค้าขายที่สำคัญ โดยมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนออกเป็นช่วง ๆ โดยวางแนวอาคารขวางกับคลองบางยี่หน มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้เปิดพื้นที่ด้านหน้าเพื่อการค้าขายเรียงแถวกันเป็นแนวยาว โดยวางหันหน้าอาคารเข้าหากัน แนวอาคารวางล้อมรอบตัวตลาดสด ทำให้เกิดลักษณะการหมุนเวียนของกิจกรรมภายในชุมชน ระหว่างอาคารเป็นทางเท้าซึ่งเป็นทางเดินและมีระดับต่ำกว่าพื้นเรือนประมาณ 1 เมตร ปัจจุบันได้มีการปรับระดับและปรับปรุงเป็นทางคอนกรีตที่มีระดับใกล้เคียงกับพื้นเรือน เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วมทางเท้า ในช่วงยุคที่ชุมชนมีความเจริญได้มีการเพิ่มท่าเรือโดยสารและขนส่งขึ้นอีก 1 แห่ง รวมจำนวนท่าเรือทั้งหมดในชุมชนมี 3 แห่ง คือ ท่าเรือโรงสีอยู่บริเวณโรงสีข้าว ท่าเรือแดงอยู่บริเวณตลาดนายห้าง ท่าเรือเขี้ยวอยู่บริเวณตลาดล่าง โดยตำแหน่งที่ตั้งของท่าเรือทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการสัญจรทางบกและทางน้ำและจากภายนอกชุมชน ในช่วงยุคที่มีความเจริญสูงสุดชุมชนได้ ขยายอาคารเพิ่มขึ้นบริเวณริมคลองบางยี่หน โดยวางแนวอาคารขวางกับคลองเพื่อเชื่อมต่อกับอาคารที่มีอยู่แล้วภายในชุมชน และวางแนวอาคารขนานกับลำคลองเพื่อเชื่อมต่อกับอาคารแนวทางที่สร้างขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องกับกิจกรรมทางการค้า บริเวณนี้เรียกว่าตลาดสองน้ำหรือตลาดล่าง ตลาดล่างมีความสัมพันธ์กับคลองบางยี่หน โดยอดีตเป็นเพียงค้าขายชั่วคราวริมคลองเวลาน้ำแห้งจะขายของบริเวณชั้นล่างแต่เวลาน้ำขึ้น น้ำท่วมถึง จึงต้องมีการขนของขึ้นไปขายชั้นบน และเนื่องจากตำแหน่งใกล้กับคลองชาวบ้านที่เดินทางมาซื้อของภายในชุมชนสามารถซื้อของบริเวณตลาดล่างโดยจอดเรือไว้กับท่าเรือของบ้านที่ขายของได้เลย ไม่ต้องจอดขึ้นลงบริเวณท่าของตลาด ทำให้ความเกิดความสะดวกรวดสบายในการซื้อสินค้า (ภาพที่ 5.10)

โดยสรุปลักษณะการวางผัง อาคารบ้านเรือนในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนที่มีการขยายตัวออกเป็นช่วงๆ โดยคำนึงถึงบทบาททางการค้าและกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน คำนึงถึงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกชุมชนกับภายในชุมชน รวมถึงการสัญจร คมนาคมทางน้ำคือคลองบางยี่หนและสภาพแวดล้อมโดยรอบของชุมชน

ลักษณะรูปแบบ อาคารบ้านเรือนภายในชุมชน

กลุ่มอาคารบ้านเรือนภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มีรูปแบบเป็นเรือนไม้ตั้งเรียงรายกันเป็นห้องแถวแบบจีน โดยรับอิทธิพลมาจากชาวจีนที่เข้ามาบุกเบิกทำการค้าขายภายในพื้นที่ และเป็นผู้ก่อตั้งชุมชนซึ่งปัจจุบันผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงทำการค้าขายอยู่ บางห้องแถวใช้สำหรับอยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว และมีบางห้องได้ถูกทิ้งร้างไม่มีการใช้ประโยชน์แต่อย่างใด

รูปแบบสถาปัตยกรรม กลุ่มเรือนอาคารส่วนใหญ่จะมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนแถวไม้ทั้งหมด โดยมีเรือนแถวไม้ชั้นเดียวเป็นส่วนมากและเรือนแถวไม้สองชั้นเป็นส่วนน้อย โดยเรือนแถวไม้สองชั้นส่วนใหญ่ อยู่ในบริเวณตลาดล่างที่อยู่ติดกับคลองบางยี่หน เนื่องจากการก่อสร้างอาคารชุดท้ายสุดในการขยายตัวของชุมชน และมีบางส่วนกลุ่มเรือนอาคารมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบเรือนพื้นบ้านทั่วไป โดยเรือนแต่ละหลังจะเชื่อมต่อความสัมพันธ์กันของกิจกรรมโดยทางเดินเท้าด้านหน้าเรือน อาคารจะวางแนวหันหน้าเข้าหากัน มีการเปิดด้านหน้าเรือนเป็นร้านขายของ ส่วนด้านหลังใช้เป็นที่พักอยู่อาศัย

นอกจากกลุ่มเรือนห้องแถวแล้วภายในชุมชนยังประกอบด้วย ส่วนของอาคารตลาดสดและอาคารโกดังเก็บข้าวเก่าของโรงสี ซึ่งเป็นอาคารในยุคแรกที่ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าในอดีต อาคารมีรูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากเรือนห้องแถวภายในชุมชน ดังนั้นภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งอาคารเพื่อศึกษาารูปแบบสถาปัตยกรรม (ภาพที่ 5.11) ได้ดังนี้

1. อาคารตลาดสด
2. อาคารโกดังเก็บข้าว และสำนักงาน
3. อาคารเรือนบ้านพักเจ้าของตลาด

4. อาคารเรือนห้องแถวชั้นเดียว ในบริเวณที่ 1 และบริเวณที่ 2
5. อาคารเรือนห้องแถวสองชั้น
6. อาคารอื่นๆ ภายในชุมชนและอาคารโดยรอบชุมชน

1. อาคารตลาดสด

มีลักษณะเป็นอาคารที่เป็นเครื่องไม้ ด้านกว้างยาวประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 4 ช่วงเสาๆ ละประมาณ 3.00 เมตร ส่วนด้านยาวๆ ประมาณ 27.00 เมตร แบ่งเป็น 9 ช่วงเสาๆ ละประมาณ 3.00 เมตร ซึ่งถือว่าเป็นเรือนตลาดสดที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่พอสมควร สำหรับชุมชนแบบพื้นถิ่น

บทบาทหน้าที่ของอาคารตลาดสด ถูกปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามช่วงยุคสมัยของการขยายตัวของชุมชน กล่าวคือ อาคารตลาดสดก่อสร้างขึ้นในยุคที่ชุมชนเริ่มมีความสำคัญทางบทบาทการค้าขาย ในช่วงแรกการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในอาคารถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยแบ่งเป็นส่วนครึ่งด้านหน้าอาคารใช้สำหรับกิจกรรมการค้าขาย ส่วนครึ่งด้านหลังอาคารใช้สำหรับเป็นโรงสำหรับใช้แสดงอุปกรณ์เงินซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันแสดงออกถึงความเป็นเงินและการสร้างความบันเทิงสันตนาการภายในชุมชน ในช่วงยุคที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญทางการค้าขายและเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบ มีการขยายตัวของชุมชนส่งผลให้การใช้พื้นที่ภายในอาคารถูกปรับกันเป็นห้องแถวให้เช่า สร้างในลักษณะใช้โครงสร้างอาคารเดิมแต่แบ่งกันห้องภายในเป็น 4 ห้องโดยใช้ผนังไม้เป็นผนังกันแต่ละห้อง วางอาคารด้านหันหลังชนกัน หันหน้าอาคารออกสู่ภายนอก ช่วงที่ชุมชนขยายตัวที่มีการสร้างตลาดนายห้างและตลาดบนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่อาคารเป็นอาคารตลาดสดอย่างเดียวโดยมีส่วนหลังของอาคารเป็นร้านขายยาและร้านขายกาแฟ และยังคงบทบาทการใช้พื้นที่อาคารจนถึงปัจจุบัน

โครงสร้างอาคารเป็นอาคารเครื่องไม้ เรือนโถงไม่มีผนัง ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของระบบสัจจะในการใช้งานอย่างคล่องตัว มีการยก “คอสอง” โดยปีกกันสาดจะอยู่ส่วนใต้ของคอสอง ด้านบนใส่บานเกล็ดหรือตีเป็นช่องลมสำหรับระบายอากาศและความร้อน แล้วคลุมหลังคาใหญ่ ส่วนบนลงมา หลังคาใหญ่มีเป็นหลังคาแบบทรงจั่วมีลักษณะตัดปลายยอดและเพิ่มหลังคาจั่วเล็ก ด้านบนยอดหลังคาอีกชั้นหนึ่ง ด้านข้างบนมีหลังคาจั่วใหญ่มีหลังคาจั่วเล็กๆ จำนวน 4 จั่วอยู่ทั้งสองด้าน ลักษณะการก่อสร้างดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการนำแสงสว่างภายนอกเข้ามาสู่

ภายในพื้นที่อาคาร และการทำให้เกิดระบบหมุนเวียนถ่ายเทอากาศทั้งในส่วนของกลิ่นคาวของ สิ้นค้าและกลิ่นเน่าเสียที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ต่างๆ ออกสู่นอกอาคาร รวมถึงเป็นการระบายความร้อน ภายในอาคาร (ภาพที่ 5.14, ภาพที่ 5.15)

โดยภาพรวมของอาคาร ถือว่าเป็นอาคารที่มีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจอาคารหนึ่ง ภายในชุมชนนอกจากรูปทรงของอาคารแล้ว ยังมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตอบสนองและ แก้ปัญหาเรื่องของการระบายอากาศ การถ่ายเทอากาศภายในอาคารการนำแสดงธรรมชาติเข้ามาใช้ภายในอาคาร

2. อาคารโกดังเก็บข้าว และอาคารสำนักงานโรงสีข้าว

อาคารโกดังเก็บข้าว เป็นอาคารเครื่องไม้ ขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 18.00 เมตร แบ่งเป็น 6 ช่วงเสาๆ ละประมาณ 3.00 เมตร ส่วนด้านยาวๆประมาณ 39.00 เมตร แบ่งเป็นช่วง เสาๆ ละประมาณ 3.00 เมตร ถือว่าเป็นอาคารเก็บข้าวขนาดใหญ่สำหรับชุมชนพื้นถิ่น

บทบาทหน้าที่ของอาคาร คือ ในอดีตใช้สำหรับเก็บข้าวและผลผลิตทางการเกษตร ที่รับซื้อมาจากชาวบ้านโดยรอบชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ปัจจุบันอาคารถูกปล่อยรกร้างและ โครงสร้างมีสภาพทรุดโทรม มีการปรับใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นที่จอดรถเนื่องจากภายในอาคารเป็น พื้นที่โล่ง

ลักษณะอาคาร เป็นอาคารยุคแรกๆที่ก่อสร้างพร้อมกับโรงสีและบ้านเจ้าของตลาด อาคารเป็นโครงสร้างไม้ขนาดใหญ่ไม่มีเสากลาง พื้นอาคารเป็นพื้นดินอัดแน่นผนังอาคารแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ผนังด้านล่างที่ติดกับทางเข้า เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนขึ้นมาประมาณ 0.80 เมตร และมีบันได้สำหรับเข้าสู่ภายในอาคาร สาเหตุที่ทำให้ผนังปูนเนื่องจากอาคารเป็นอาคารเก็บผลผลิตทางการเกษตรจึงต้องมีระบบป้องกันน้ำท่วมเพื่อไม่ให้สินค้าเสียหาย

2. ผนังด้านบนเป็น “ผนังฟาก” คือ ผนังไม้ไผ่สารขัดกันแล้วฉาบทับด้วยดินเหนียว เป็นผนังเบาแต่มีความคงทน เนื่องจากวัสดุที่ใช้เป็นไม้ไผ่ซึ่งปลวกไม่ชอบในการทำรังผนังชั้นนี้สูง ประมาณ 4.00 เมตร

3. ผนังด้านบนสุดเป็นผนังโปร่งไม้ตีขัดกัน เพื่อให้ในการระบายความร้อนและถ่ายเทอากาศภายในอาคาร รวมถึงเป็นการนำแสงเข้ามาใช้ภายในอาคารด้วย โดยผนังสูงประมาณ 3.00 เมตร

หลังอาคารเป็นหลังคาทรงมณฑิลาผสมจั่ว กล่าวคือ หลังคาผืนใหญ่เป็นมณฑิลาด้านบนสุดตัดมุมเป็นหลังคาจั่ว 2 ด้าน ต่อจากหลังคาใหญ่ลงมา มีหลังคากันสาดปีกนกักรอบอาคาร โดยด้านหน้าปีกนกจะยื่นยาวออกคลุมทางเข้าหลักมีความยาวประมาณ 6.00 เมตร ส่วนด้านหลังหลังคาปีกนกจะยื่นชนกับอาคารสำนักงานซึ่งอยู่ด้านที่ติดกับคลองบางยี่หน เพื่อเป็นการบังแดดและฝนทำให้มีความสะดวกสำหรับการทำงานใน ชีวิตประจำวัน

ด้านข้างอาคารโกดังเก็บข้าว มีอาคารไม้ขนาด 3.00 เมตร ยาว 33.00 เมตร โครงสร้างอาคารเป็นไม้หลังคาเป็นเพิงแขนงเอียงชนกับผนังอาคารโกดังเก็บข้าว อาคารไม้ชุดนี้เดิมเป็นที่พักของคณงานในโรงสีข้าว

อาคารสำนักงาน อาคารสำนักงานเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น มีความกว้างประมาณ 18.00 เมตร ยาวประมาณ 15.00 เมตร บทบาทของอาคาร คือ เป็นสำนักงานของโรงสี เป็นที่บริหารงานของเจ้าแก้ว และหลงจู้ มีฝ่ายบัญชีคอยจดบันทึกรายรับรายจ่ายภายในโรงสี ลักษณะอาคารเป็นอาคารที่ก่อสร้างในยุคเดียวกับอาคารโกดังเก็บข้าว หลังคาอาคารเป็นทรงมะนิลาผืนใหญ่และมีหลังคาทรงจั่วเล็กที่คลุมส่วนยื่นห้องอาคารเชื่อมติดเป็นผืนเดียวกัน หลังคาอาคารมุงด้วยกระเบื้องว่าว

อาคารโกดังเก็บข้าวและอาคารสำนักงานโรงสีข้าว โดยรวมเป็นอาคารโครงสร้างไม้ขนาดใหญ่ที่มีการใช้วัสดุและภูมิปัญญาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในการก่อสร้าง ทั้งเรื่อง การป้องกันน้ำท่วม ป้องกันแมลง และการระบายอากาศและแสง อาคารจึงมีความน่าสนใจในการศึกษาของรายละเอียด รวมถึงการสะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตในอดีตที่เกิดขึ้นในช่วงยุคแรกๆ ที่มีการตั้งชุมชน (ภาพที่ 5.16)

3. อาคารเรือนบ้านพักเจ้าของตลาด

มีลักษณะเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น กว้างประมาณ 15.00 เมตร ยาวประมาณ 16.00 เมตร ตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชน ในอดีตเป็นสถานที่พักอาศัยของผู้ก่อตั้งตลาดปัจจุบันเป็นที่พักอาศัยของทายาทเจ้าของตลาด เป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้นในยุคแรกพร้อมกับโรงสีข้าว และอาคารเรือนห้องแถว โดยมีอายุประมาณ 90 -100 ปี เป็นอาคารที่ควรอนุรักษ์ เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความประณีตในการตกแต่งลวดลายและมีองค์ประกอบที่น่าสนใจ กล่าวคือ มีการระบายอากาศลดความร้อนภายในอาคารโดยมีลายฉลุช่องลมเหนือประตูหน้าต่างมีการติดกระจกช่องแสงเหนือประตูหน้าต่างเพื่อให้แสงเข้ามาสู่ภายในอาคาร มีการตกแต่งลวดลายฉลุบริเวณหน้าจั่วหลังคา ผนังโดยรอบอาคารทั้งสองชั้นเป็นชุดบานเฟี้ยมไม้แบบลูกฟักชั้นบนมีระเบียงยื่นสำหรับออกมาพักผ่อนมีราวกันตกโดยเป็นไม้ตีไขว้สลับกัน ด้านบนระเบียงมีหลังคากันสาดคลุมโดยมีช่วงเสาไม้รับกันสาดเป็นช่วงๆ ด้านล่างมีเฉลียงหน้าบ้านและมีม้านั่งยาวตลอดแนวเฉลียง ด้านบนเฉลียงมีหลังคากันสาดปีกนกคลุม หลังคาอาคารเป็นแบบปั้นหยามันใหญ่เป็นหลัก และมีหลังคาจั่วคลุมส่วนยื่นอาคาร 2 ชั้น โดยต่อเนื่องกับหลังคาปั้นหยามันใหญ่ นอกจากอาคารใหญ่แล้วบริเวณด้านหน้าอาคาร มีศาลาสำหรับนั่งเล่นหลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้องว่าวไว้สำหรับพักผ่อนเนื่องจากในอดีตบริเวณที่ตั้งอยู่ติดกับคลองยังไม่มีอาคารมาบดบังวิว และเป็นพื้นที่ชานพักต้อนรับแขกก่อนเข้าสู่ตัวอาคารใหญ่ ลักษณะของศาลามีการตกแต่งลวดลายฉลุบริเวณหัวเสาและบริเวณจั่วหลังคา (ภาพที่ 5.17)

การพิจารณาลักษณะเด่นๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของอาคารได้ชัดเจนขึ้น ตลอดจนเชื่อมโยงไปถึงวิถีชีวิตของคนในยุคคนนั้นๆ ได้อย่างดี

4. อาคารเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียว ชุดที่ 1

มีลักษณะเป็นเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียวสร้างต่อกันเป็นแนวยาว วางอาคารด้านหลังชนกัน ด้านหน้าหันหากันมีถนนทางเข้าภายในชุมชนกันกลางระหว่างแถว แต่ละแถวแบ่งกันพื้นที่ออกเป็นห้อง แต่ละห้องมีความกว้างประมาณ 3.00 เมตร ลึกประมาณ 10.00 เมตร ช่วงทางลึกตัดซอยโครงสร้างออกเป็น 2 ช่วงเสา ๆ ละ 5.00 และ 3.00 เมตร ตามลำดับเหนือระเบียงด้านหลัง 2.00 เมตร หน้าบ้านเป็นเฉลียงยาวประมาณ 3.00 เมตร โดยเฉลียงมีระดับสูงจากทางเท้าประมาณ 0.30 เมตรแต่ละบ้านมีบันไดสำหรับขึ้นลง พื้นเฉลียงเป็นพื้นไม้บางบ้านก็เป็นปูน

การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารแบ่งตามการใช้วางดังนี้ ช่วงเสาแรกจนถึงเฉลียงหน้าบ้านเป็นที่ประกอบการค้า ส่วนถัดมาใช้ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น ที่พัก ที่หลับนอน พื้นที่สำหรับทำครัว และห้องน้ำ บางห้องก็กันเป็นห้องนอนแบบถาวร บางห้องก็ทำเป็นชั้นลอยครึ่งหนึ่งโดยใช้เป็นส่วนพักผ่อนหรือนอนทั้งหมด โดยติดตั้งบันไดเล็กๆ แบนข้างผนังขึ้นไป ซึ่งการต่อเติมทำชั้นลอยนี้เพื่อต้องการเนื้อที่เพิ่มมากขึ้นในส่วนชั้นล่าง

เรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียวชุดนี้เป็นอาคารสร้างขึ้นอย่างเรียบง่าย ไม่มีอะไรเด่นเนื่องจากความต้องการในการประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการก่อสร้าง เพราะเป็นอาคารห้องแถวชุดแรกๆ ที่สร้างขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งชุมชน ทำให้รูปลักษณะของเรือนเป็นไปอย่างกะทัดรัดใช้หลังคาทรงจั่วใหญ่ชุดเดียวคลุมยาวบนพื้นที่ทั้งหมด โดยกึ่งกลางสันหลังคาอยู่ตรงแนวเสา ช่วงที่ 2 ส่วนด้านหน้าทำเป็นปีกกันสาด ซ่อนใต้ชายค้ายื่นออกมาคลุมเฉลียงโดยมีเสารับอยู่ด้านหน้าบริเวณเฉลียง ผนังเรือนห้องแถวเป็นไม้ประตูด้านหน้าเป็นบานเปิดปิดแบบพับย่นไม้บางบานตรงกลางประตูเป็นแบบฝาหน้าต่าง โดยฝาหน้าต่างมีลักษณะเป็นไม้กระดานแต่ละบานวางต่อกันแนวตั้งใช้เป็นประตู เมื่อเปิดประตูไม้กระดาน ถูกลำมาใช้เป็นที่วางสินค้าแทน ปัจจุบันประตูห้องแถวบางห้องเปลี่ยนเป็นแบบประตูเหล็กสี่เหลี่ยมออกซ้ายขวาแทนประตูไม้แบบเดิมส่วนด้านบนประตูมีการเจาะช่องลม หรือติดลูกกรงไม้สำหรับระบายอากาศ (ภาพที่ 5.19)

นอกจากลักษณะอาคารโดยรวมที่เหมือนกันแล้ว สามารถแยกประเภทอาคารเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียว ชุดที่ 1 ได้ดังนี้

บริเวณที่ 1 อาคารที่มีลักษณะแบบเดิม

บริเวณที่ 2 อาคารที่มีลักษณะแบบเดิมแต่มีการขยายเพิ่มความลึกห้อง จากเดิมมีความยาวประมาณ 10.00 เมตร เป็นความยาวประมาณ 17.00 เมตร

บริเวณที่ 3 อาคารที่มีลักษณะแบบเดิมแต่มีเฉลียงหน้าบ้านจากเดิม 3.00 เมตร เหลือแค่ 1.00 เมตร โดยเป็นเฉลียงไม้ เนื่องจากอาคารชุดนี้สร้างขึ้นในช่วงยุคหลังทำให้มีลักษณะที่แตกต่างออกไป

บริเวณที่ 4 อาคารที่ปรับเปลี่ยนต่อเติมจากชั้นเดียวเป็นอาคารสองชั้น

5. อาคารเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียวชุดที่ 2

มีลักษณะเป็นเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียว สร้างขึ้นในช่วงที่มีการขยายตัวของชุมชน วางอาคารหันหน้าเข้าหากันเป็นแถวยาว และแต่ละห้องมีความยาวกว้างประมาณ 3.00 เมตร ลึกประมาณ 9.00 เมตร ช่วงลี้กตัดชอยโครงสร้างออกเป็นช่วงเสาะละ 3.00 เมตร และ 5.00 เมตร ตามลำดับ หน้าบ้านมีเฉลียงยาวประมาณ 2.00 เมตร โดยเฉลียงสูงจากระดับทางเท้าประมาณ 0.20 เมตร

การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารแบ่งเป็น พื้นที่ใช้สอยด้านหน้าใช้สำหรับประกอบกิจกรรมค้าขาย พื้นที่ใช้สอยด้านหลังใช้เป็นที่พักอาศัยและประกอบกิจกรรมอื่นๆ

ลักษณะโดยรวมของอาคารมีลักษณะเหมือนกับอาคารเรือนห้องแถวไม้ชั้นเดียว ชุดที่ 1 ที่แตกต่างคือระยะช่วงเสาะอาคาร และเฉลียงหน้าอาคารที่มีขนาดเล็กกว่าชุดที่ 1 รวมถึงทางเท้าซึ่งอาคารชุดที่ 1 เป็นปูนแต่อาคารชุดที่ 2 ทางเท้าเป็นไม้และมีขนาดแคบกว่าคือ ประมาณ 2.50 เมตร ลักษณะที่แตกต่างกันเนื่องมาจากอาคารชุดที่ 2 ตั้งอยู่บนสำรองเก่าและอยู่ติดกับแนวเขตที่ดิน ทำให้ความลึกของอาคารและโครงสร้างอาคารแตกต่างจากอาคาร ชุดที่ 1 (ภาพที่ 5.19)

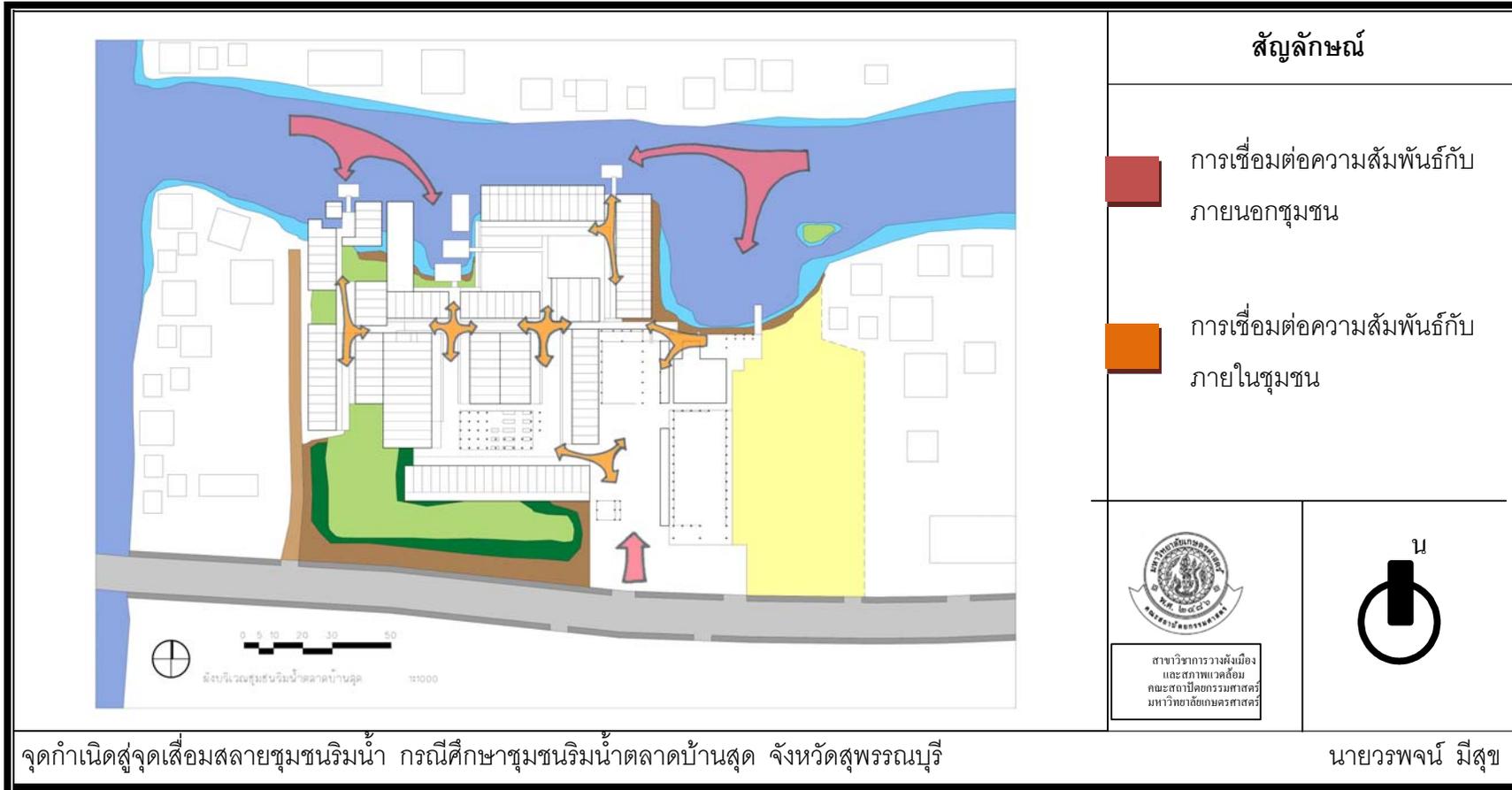
6. อาคารเรือนห้องแถวสองชั้น

มีลักษณะเป็นเรือนห้องแถวไม้ 2 ชั้น อยู่บริเวณคลองบางยี่หน เดิมเป็นตลาดสองน้ำ ลักษณะเป็นเรือนค้าขายชั่วคราวอยู่ริมแม่น้ำหน้าแล้งน้ำแห้งนำสินค้าขายได้ถุนอาคารหน้าน้ำนำขึ้นต้องขนสินค้าเพื่อขายด้านบนอาคารแทนเนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้มีการขยายตัวของห้องแถวมายังบริเวณตลาดสองน้ำและได้ทำการก่อสร้างอาคารห้องแถวขึ้นใหม่ โดยมีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น แบ่งพื้นที่แบบ 2 คูหา ต่อ 1 ห้อง โดยกว้างคูหาละ 3.00 เมตร ลึกประมาณ 12.00 เมตร ทางลึกแบ่งเป็น 4 ช่วงเสาะๆ ละประมาณ 3.00 เมตร เนื่องจากเรือนแถวชุดนี้ตั้งอยู่ริมน้ำด้านหลังของแต่ละห้องจึง มีท่าจอดเรือส่วนตัวเพื่อใช้ในการติดต่อค้าขายสำหรับผู้เดินทางสัญจรมาทางน้ำ ด้านหน้าจะเป็นทางเท้าไม้กว้างประมาณ 1.50 เมตร โดยอยู่ระดับเดียวกับตัวเรือนค้าขาย ถัดจากทางเท้าไม้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บของและวางสินค้าบริเวณนี้ กว้างประมาณ 2.00 เมตร

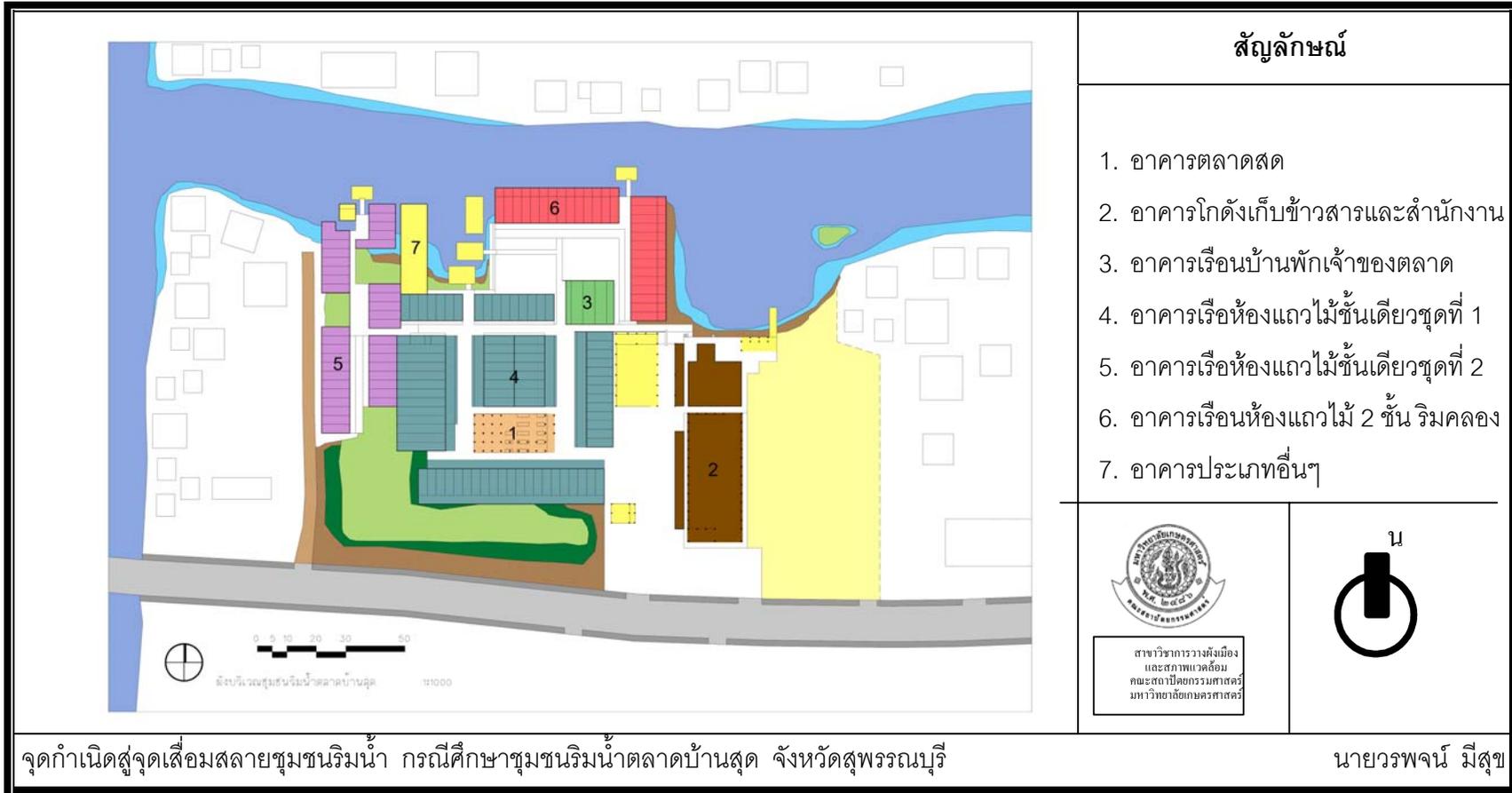
การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคาร ในอดีตช่วงที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางทางการค้าให้กับบริเวณโดยรอบและพื้นที่ข้างเคียง กิจกรรมทางการค้าขายในบริเวณนี้ดีมากเนื่องจากสามารถรับลูกค้าได้จากสองทาง คือทางน้ำและทางบก ดังนั้นในการจัดพื้นที่สำหรับการค้าขายจึงจัดอยู่เต็มพื้นที่บริเวณชั้นล่าง โดยเปิดทางเข้าออกได้ 2 ด้าน คือด้านหน้าบ้านทางบก และด้านหลังทางน้ำพื้นที่บริเวณชั้นล่างด้านติดคลองถูกแบ่งพื้นที่ใช้สำหรับเป็นครัว รับประทานอาหารและห้องน้ำ ส่วนพื้นที่ด้านบนใช้สำหรับพักอาศัยโดยแบ่งซอยออกเป็นห้องนอนและห้องโถงสำหรับพักผ่อน

ลักษณะของอาคารชุดนี้ มีลักษณะแตกต่างจากอาคารในชุดเรือนแถวชั้นเดียว เนื่องจากเป็นอาคารรุ่นหลังรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและรูปทรงจึงต่างจากช่วงแรก โดยอาคารจะเป็นอาคารโครงสร้างไม้ 2 ชั้น มีหลังคาแบบทรงจั่วที่มีองศาค่อนข้างราบส่วนชั้นล่างทำปีกนกกันสาดยื่นออกมาคลุมทางเท้าและส่วนพื้นที่วางสินค้าด้านหน้าอาคาร ด้านหลังอาคารมีระเบียงใช้สำหรับเชื่อมต่อตัวอาคารกับสะพานที่ลงไปยังท่าจอดเรือโดยทำปีกนกกันสาดยื่นออกมาคลุมเช่นกัน (ภาพที่ 5.20)

โดยภาพรวมอาคารเรือนห้องแถวชุดนี้ มีแบบแผนผังเรือนตลอดจนรูปทรงและองค์ประกอบอาคารที่น่าสนใจ โดยเฉพาะด้านหลังอาคารที่ติดคลองจะมีจังหวะของสะพานและท่าจอดเรือของแต่ละร้านค้าเป็นช่วงๆ ลักษณะของอาคารที่มีลักษณะของอาคารให้เห็นสะท้อนขนาดและรูปแบบแตกต่างจากจุดอื่นถึงความเจริญทางการค้าของบริเวณตลาดห้องแถวชุดนี้เป็นอย่างดี

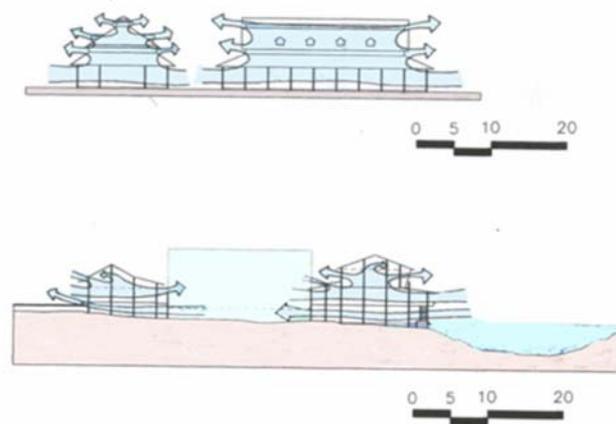

ภาพที่ 5.10 แสดงลักษณะการวางผังอาคารบ้านเรือนภายในชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

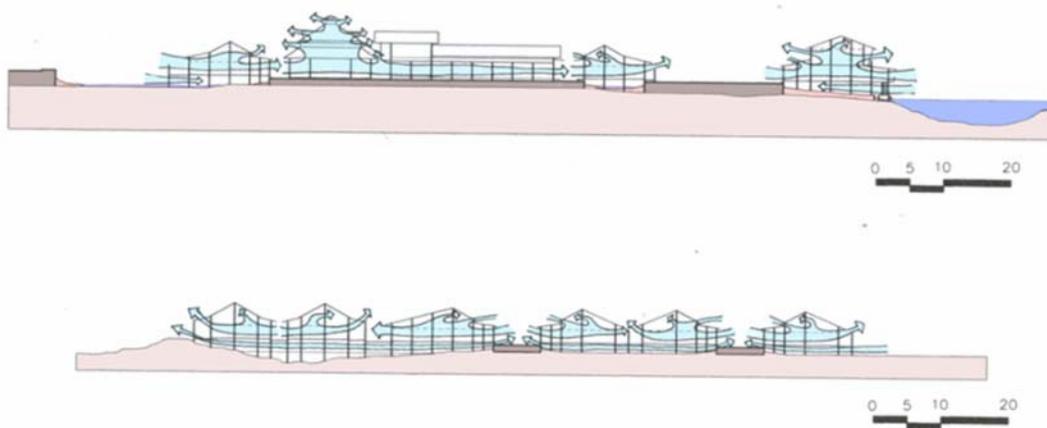

ภาพที่ 5.11 แสดงประเภทของอาคารแบ่งตามการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม

ที่มา: จากการสำรวจ

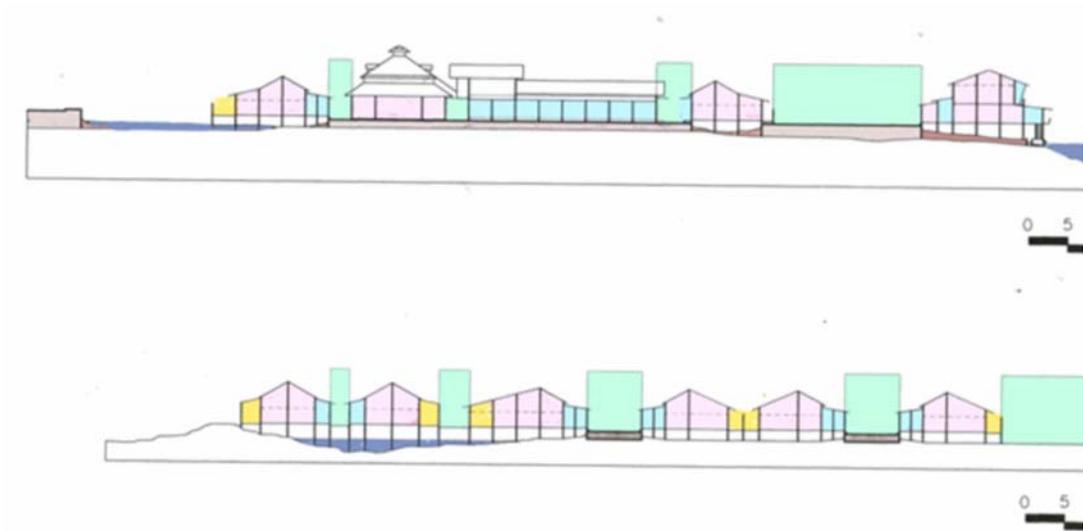
การไหลเวียนของอากาศภายในบริเวณตลาดและการไหลเวียนของอากาศ
รวมถึงความสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างระหว่างตลาดบนและตลาดล่าง

รูปตัดอาคารชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด และการไหลเวียนของอากาศภายในชุมชน

ภาพที่ 5.12 แสดงการไหลเวียนของอากาศภายในชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ

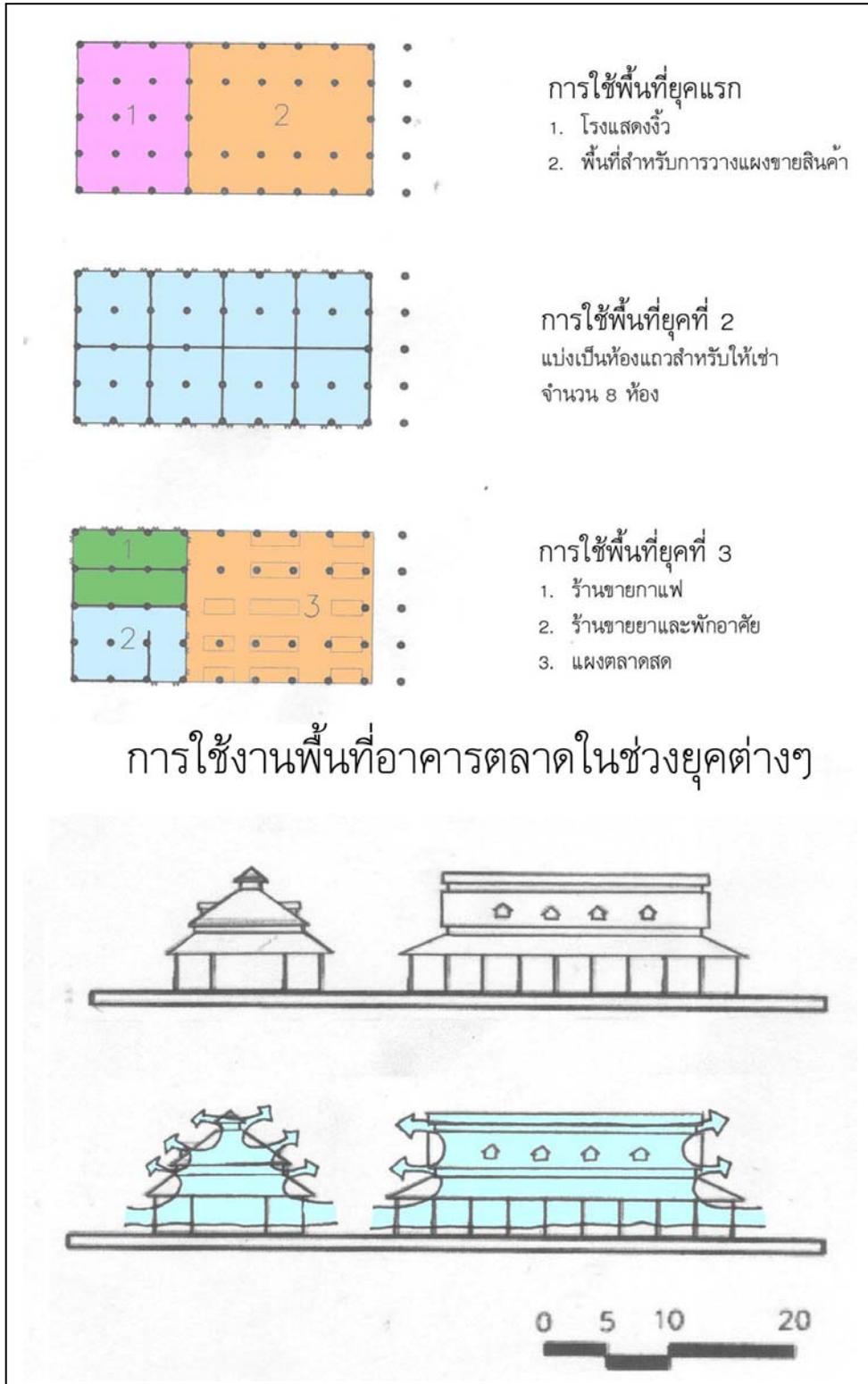

ภาพแสดง รูปตัดอาคารชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสด

และความสัมพันธ์ของอาคารกับพื้นที่ว่างภายในชุมชน

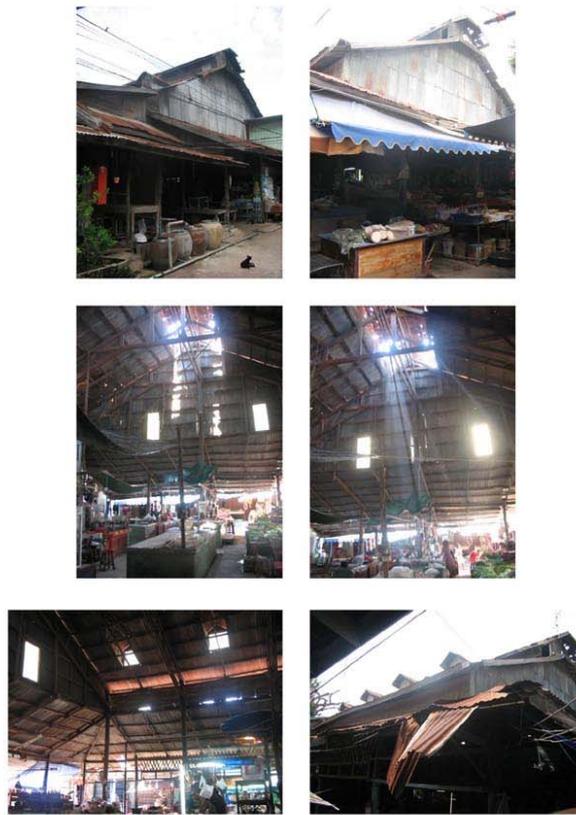
ภาพที่ 5.13 แสดงความสัมพันธ์ของอาคารกับพื้นที่ว่างภายในชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 5.14 การใช้งานพื้นที่อาคารตลาดในช่วงยุคต่างๆ

ที่มา: จากการสำรวจ

การระบายอากาศ และการนำแสงจากธรรมชาติภายนอกเข้ามาใช้ภายใน

กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในอาคาร

ภาพที่ 5.15 แสดงอาคารตลาดสด
ที่มา: จากการสำรวจ

โกดังเก็บข้าวเก่าที่มีลักษณะทรุดโทรม และลักษณะผนังของอาคาร

อาคารสำนักงานโรงสีที่เชื่อมต่อกับอาคารโกดังเก็บข้าวเก่า

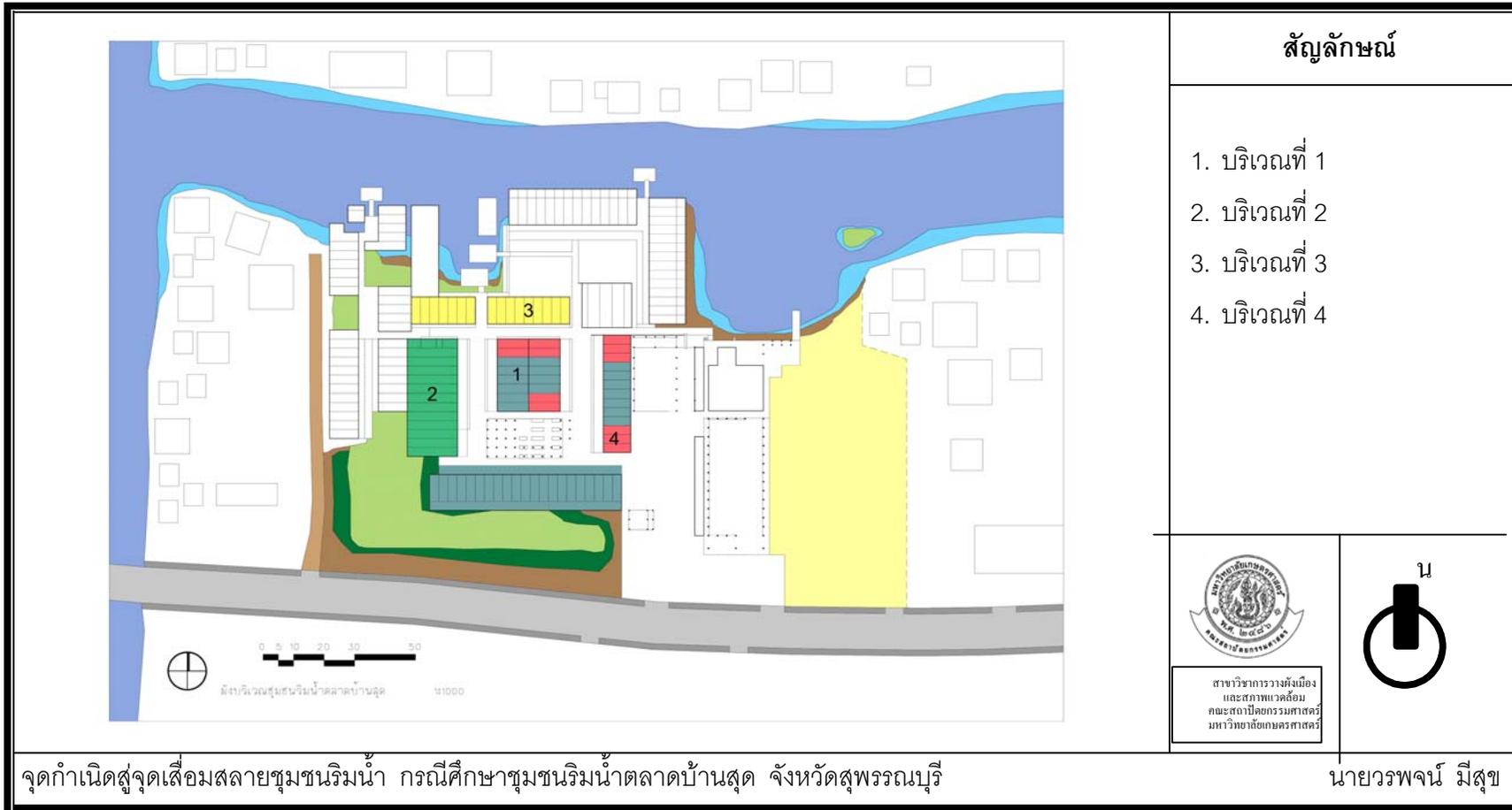
ภาพที่ 5.16 แสดงอาคารโกดังเก็บข้าวเก่าและอาคารสำนักงานโรงสี
ที่มา: จากการสำรวจ

ลักษณะเอกลักษณ์ของอาคาร มีการตกแต่งลวดลายไม้ฉลุ มีระเบียงชั้นสอง และม้านั่งยาวชั้นล่าง
ฝาผนังเป็นแบบบ้านเฟี้ยม รวมถึงบรรยากาศโดยรวมของอาคารในช่วงอดีตและสภาพปัจจุบัน

ภาพที่ 5.17 แสดงอาคารเรือน บ้านพักเจ้าของตลาด

ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 5.18 แสดงการแบ่งประเภทอาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 1
ที่มา: จากการสำรวจ

อาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 1 บริเวณที่ 1 และบริเวณที่ 2

อาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 1 บริเวณที่ 3

อาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 1 บริเวณที่ 4

อาคารเรือนแถวไม้ชุดที่ 2

ภาพที่ 5.19 แสดงอาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ชุดที่ 1 และ 2
ที่มา: จากการสำรวจ

ทางเข้าอาคารที่เชื่อมต่อกับที่ว่างโล่งกลางชุมชน
โดยมีทั้งบันไดทางขึ้นแบบปูน และแบบไม้

พื้นที่ส่วนวางสินค้าบริเวณในห้องแถวและบริเวณที่วางสินค้า
บริเวณหน้าห้องแถว โดยมีทางเดินชั้นกลาง

พื้นที่ส่วนพักผ่อนบริเวณด้านหน้าที่ติดกับคลองบางยี่หน
และท่าเรือสำหรับลูกค้าที่เดินทางมาซื้อของโดยใช้เรือเป็นพาหนะ

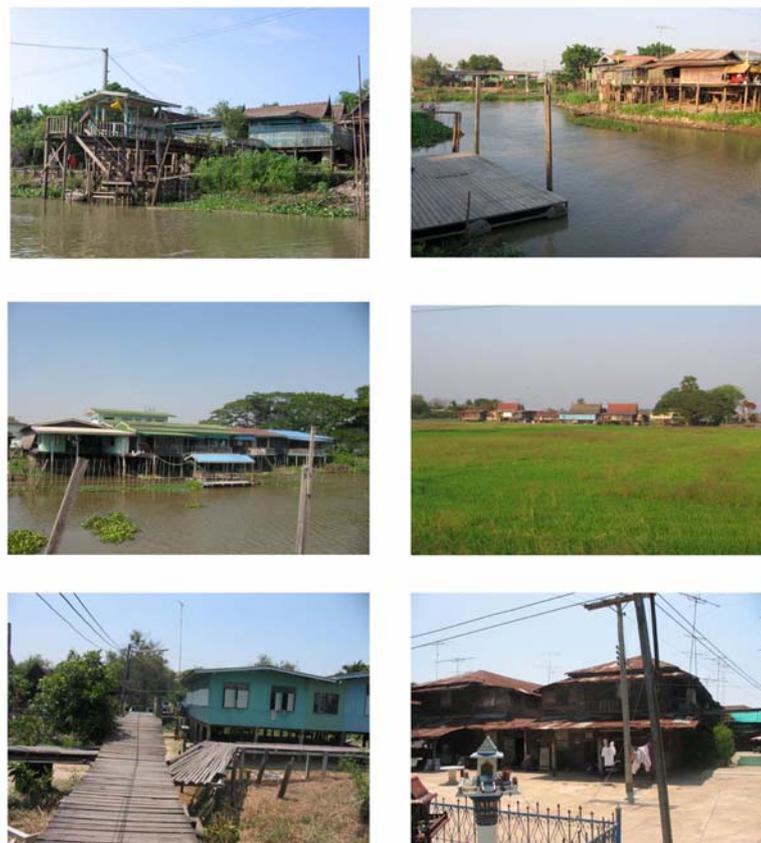

รูปแบบและลักษณะของอาคาร ด้านที่ติดกับคลองบางยี่หน

ภาพที่ 5.20 แสดงอาคารเรือนแถวไม้สองชั้น
ที่มา: จากการสำรวจ

อาคารประเภทอื่นๆ ที่อยู่ภายในชุมชน

อาคารประเภทอื่นๆ โดยรอบชุมชน

ภาพที่ 5.21 อาคารประเภทอื่นๆ โดยรอบชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

ความสัมพันธ์ระหว่างคน ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชน

การศึกษาถึงระบบกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุต เป็นการวิเคราะห์เพื่อนำไปกำหนดเป็นแนวทางการจัดการหรือพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องทราบถึงองค์ประกอบของกิจกรรมนั้นๆ ได้แก่ การระบุว่าใครทำอะไรที่ไหน เมื่อไหร่และอย่างไร หรือกิจกรรมต่างๆ นั้นใครเป็นกลุ่มบุคคลที่กระทำกระทำที่ใด และกระทำกันในช่วงเวลาใด รายละเอียดของกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้มาจากการสอบถามและสัมภาษณ์ที่สอบถามถึงสถานที่ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจ และการสังเกตการณ์ภายในชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะประมวลเป็นรูปแบบของระบบกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน

กลุ่มวัยกับระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่

การลงพื้นที่ศึกษาพบว่าในภาพรวมของกิจกรรมแต่ละประเภทจะขึ้นอยู่กับอายุ และเวลาว่างของแต่ละคนหลังจากปฏิบัติหน้าที่หรือทำงานหลัก สามารถสรุปแยกกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มเด็กและวัยรุ่น (อายุประมาณ 8-25 ปี)

กิจกรรมหลักการใช้พื้นที่

เรียนหนังสือเป็นหลัก กิจกรรมภายในชุมชนคือ การช่วยเหลืองานบ้าน และการพักผ่อน, วิ่งเล่น ,ขี่จักรยาน , เล่นน้ำ ฯลฯ

ความถี่ในการประกอบกิจกรรม

ทุกวันหยุด ที่โรงเรียนปิด หรือช่วงเย็นหลังจากกลับจากโรงเรียน

ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม

ช่วงเวลาเย็นหลังจากกลับจากโรงเรียน ช่วงเวลาสาย ถึงเย็น ในวันหยุดที่โรงเรียนปิด

2. กลุ่มผู้ใหญ่ (อายุประมาณ 26-50 ปี)

กิจกรรมหลักการใช้พื้นที่

ทำการค้าขายเป็นหลัก กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่บ้าน ซึ่งเป็นร้านค้าและที่พักอาศัยรวมอยู่ในที่เดียวกัน

ความถี่ในการประกอบกิจกรรม

ทำทุกวัน

ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม

กิจกรรมทางการค้าขาย เริ่มตั้งแต่เวลาเช้ามีด จนถึงค่ำ กิจกรรมการพักผ่อน นั่งเล่น พูดคุยกับเพื่อนบ้าน ในช่วงเวลาเย็น

3. กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุประมาณ 51 ปีขึ้นไป)

กิจกรรมหลักการใช้พื้นที่

ทำการค้าขาย ดูแลลูกหลาน กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่บ้านซึ่งเป็นร้านค้าและที่พักอาศัยรวมอยู่ในที่เดียวกัน

ความถี่ในการประกอบกิจกรรม

ทำทุกวัน

ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม

กิจกรรมทางการค้าขาย เริ่มตั้งแต่เวลาเช้ามีด จนถึงค่ำ กิจกรรมพักผ่อน นั่งเล่น พูดคุยกับเพื่อนบ้านในช่วงเวลาเย็น

กลุ่มอาชีพกับความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่

ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ชุมชนกับชีวิตประจำวัน บริเวณชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งกลุ่มคนที่มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมตามอาชีพต่างๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ในอดีตชุมชน เป็นชุมชนที่มีบทบาททางด้านการค้าขายที่สำคัญ ปัจจุบันการค้าขายของชุมชนมีบทบาทลดลง แต่กิจกรรมการค้าในชุมชนยังคงมีอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการค้าอยู่ในอาคารห้องแถว ลักษณะอาคารจึงเป็นที่พักอาศัยกึ่งพานิชยกรรม และผู้ที่ทำกิจกรรมหรือดูแลเฝ้าร้านส่วนใหญ่จะเป็นคนสูงอายุกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงอยู่บริเวณบ้านของตนเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการเปิดร้านจะเปิดแต่เช้าตรู่หลังจากประกอบกิจกรรมส่วนตัวในช่วงเช้าเสร็จแล้ว ร้านค้าต่างๆ จะเปิดให้บริการตลอดวันจนถึงช่วงค่ำ กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า จึงมีการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณด้านหน้าร้านค้าของตนในการนั่งเล่น พักผ่อน พูดคุยกับเพื่อนบ้าน มากกว่าที่จะเดินทางไปยังพื้นที่ว่างอื่นภายในบริเวณชุมชน

2. กลุ่มอาชีพหัตถกรรม และประกอบอาชีพเฉพาะทางรวมถึงอาชีพรับจ้างทั่วไป ภายในชุมชน การประกอบอาชีพเฉพาะทางและอาชีพหัตถกรรมส่วนใหญ่จะดำเนินกิจกรรมอยู่ภายในอาคารห้องแถว โดยกิจกรรมเริ่มตั้งแต่ในช่วงสาย จนถึงช่วงเย็น นอกจากนี้การประกอบอาชีพเฉพาะทางบางอาชีพมีการทำกิจกรรมเป็นช่วงเวลา เช่น คลินิกรักษาโรคและ การรับจ้างทั่วไป ภายในชุมชนกิจกรรมจะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงช่วงเย็น หลังจากช่วงเวลาในการทำกิจกรรมตามลักษณะอาชีพแล้ว จึงมีการใช้พื้นที่บริเวณด้านหน้าบ้านพักเป็นการนั่งเล่น พักผ่อนพูดคุยกับเพื่อนบ้าน มากกว่าทำกิจกรรมอย่างอื่น

3. กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ในอดีตชุมชนมีการจัดตั้งโรงเรียนประจำชุมชน โดยเปิดสอนหนังสือให้กับเด็ก ๆ ภายในชุมชนและพื้นที่โดยรอบ ปัจจุบันโรงเรียนประจำชุมชนได้ปิดตัวลงทำให้เด็กนักเรียนภายในชุมชนต้องเดินทางไปศึกษากับโรงเรียนที่อยู่บริเวณนอกชุมชนกลุ่มนักเรียนนักศึกษาส่วนใหญ่จะทำกิจกรรมทั้งวันภายในสถานศึกษา การทำกิจกรรมภายในชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเวลาเข้าก่อนออกเดินทางไปศึกษา และช่วงเวลาเย็นที่เดินทางกลับจากโรงเรียน โดยกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นแบ่งตามช่วงวัยของกลุ่มนักเรียนนักศึกษา คือ โดยกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่เป็นเด็กโตจะทำการบ้าน และช่วยงานบ้านกิจกรรมต่างๆ อยู่ ภายในบริเวณบ้าน ส่วนกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่อายุน้อยลงจะมาใช้พื้นที่ว่างระหว่างบ้านหรือที่ว่างทางสัญจรในการพักผ่อน , วิ่งเล่น, ซี่จักรยาน ดีเบตมินตัน เป็นต้น

ในช่วงวันหยุดเรียน กลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่เป็นเด็กโต จะช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และช่วยขายของในกรณีที่ผู้ปกครองเป็นพ่อค้าแม่ค้า ส่วนกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่อายุน้อยลงก็จะจับกลุ่มวิ่งเล่นตามที่ต่างๆ ภายในชุมชน เช่น ลานโล่งกลางชุมชน ที่ว่าด้านข้างชุมชน รวมถึงการเล่นน้ำบริเวณท่าน้ำภายในชุมชน

4. กลุ่มข้าราชการ และพนักงานบริษัท ลักษณะการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่จะเป็นการใช้พื้นที่ลักษณะเพื่อการพักอาศัยเป็นหลัก การทำงานถ้าสถานที่ทำงานอยู่ภายในบริเวณรอบชุมชน ไม่มีความจำเป็นที่จะเดินทางออกจากบ้านแต่เช้า จึงมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณบ้านในช่วงเช้าค่อนข้างมาก และช่วงเย็นจนถึงค่ำจึงเดินทางกลับมายังเป็นพักเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ กับครอบครัวและพักผ่อน โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในบริเวณบ้านมากกว่าการใช้พื้นที่อื่น

5. กลุ่มชาวบ้านที่ทำการเกษตร และชาวบ้านที่อยู่ภายนอกรอบ ๆ ชุมชน กลุ่มชาวบ้านกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดในลักษณะเป็นผู้ที่เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้า มีส่วนน้อยที่นำสินค้าเข้ามาขาย เช่น สินค้าทางการเกษตรพืชผักสวนครัวเรือน และ พวกพ่อค้าแม่ค้าที่นำสินค้ามาขาย ที่ตลาดเย็นบริเวณที่ว่างโล่งหน้าชุมชนเป็นต้น สินค้าที่ชาวบ้านเข้ามาจับจ่ายภายในชุมชนจะเป็นพวก เครื่องอุปโภค บริโภคของสด ของแห้ง เครื่องใช้ต่างๆ หรือแม้แต่อุปกรณ์ทางการเกษตร และสินค้าทั่วไปที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะถ้าหากต้องการซื้อสินค้าจำนวนมากๆ มักจะเดินทางเข้าไปซื้อในเมืองมากกว่า การเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณชุมชนจึงไม่มีเวลาแน่นอน ขึ้นอยู่กับความเป็นจริง

ความสัมพันธ์ของอาคารและกิจกรรมการใช้อาคารภายในชุมชน

ความสัมพันธ์ของอาคารกับการใช้ที่ดิน การใช้ที่ดินและอาคารส่วนใหญ่ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดจะเป็นไปในรูปแบบกิจกรรมทางด้านการค้า และส่วนที่เหลือจะเป็นด้านการพักอาศัย โดยอาคารมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบเรือนแถวไม้ มีลักษณะดังที่กล่าวข้างต้น

กิจกรรมการใช้อาคารและพื้นที่ว่าง อาคารจะมีลักษณะการใช้พื้นที่อาคารร่วมกันระหว่างส่วนที่ทำการค้าขาย และส่วนพักอาศัยโดยอยู่ในหลังเดียวกัน กิจกรรมการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ทำการค้าขายในชุมชนมีกิจกรรมอยู่ภายในเรือนร้านค้าตลอดทั้งวัน เนื่องจากต้องขายสินค้าและเฝ้า

หน้าร้านค้าโดยมีกิจกรรมการนั่งเล่น พักผ่อน หรือนั่งพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ที่บริเวณหน้าบ้านของตนซึ่งเป็นการเฝ้าหน้าร้านไปในตัว

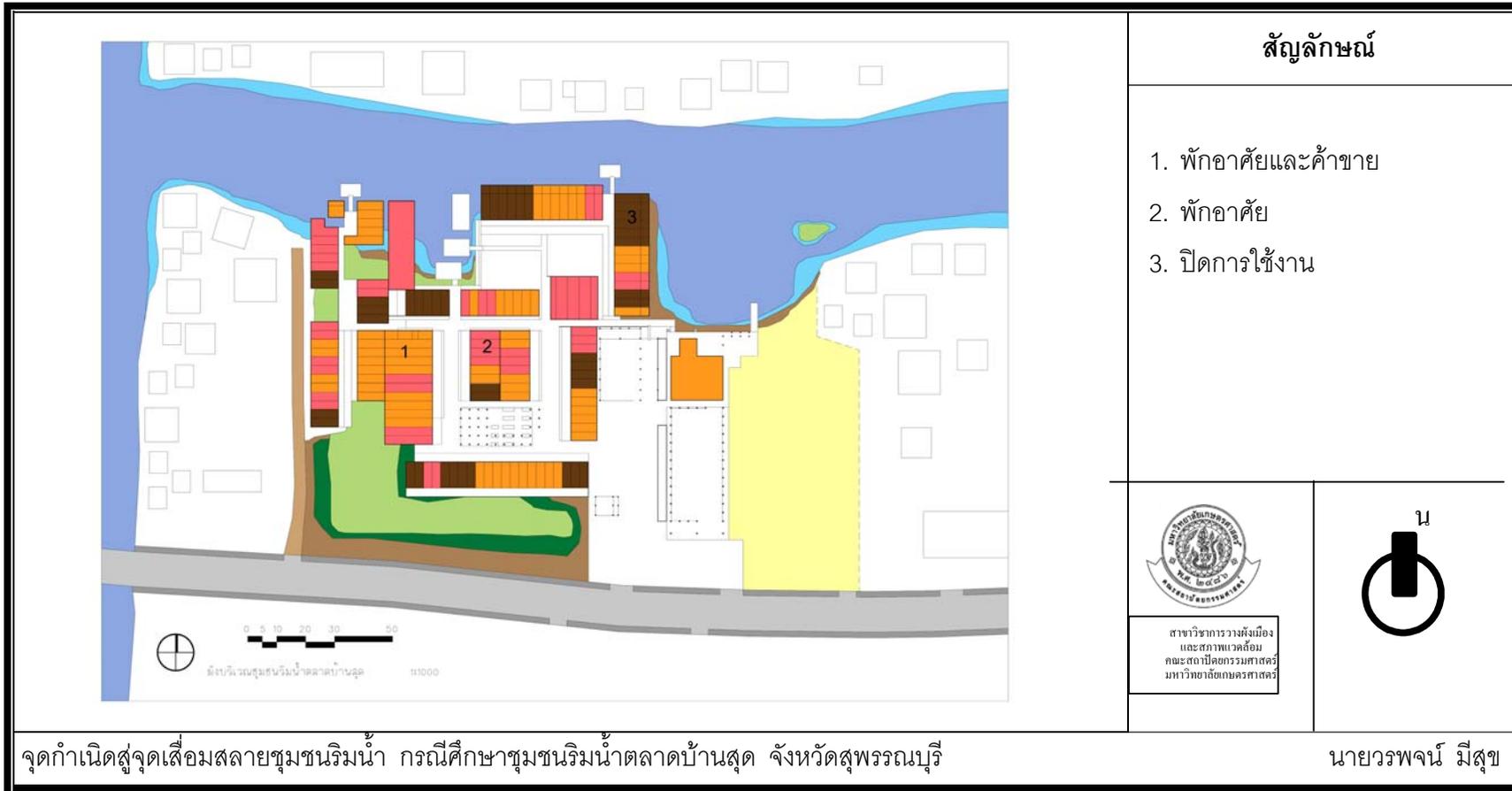
ภายในบริเวณชุมชนริมตลาดบ้านสุค เป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของอาคารมาก พื้นที่ว่างในการประกอบกิจกรรมต่างๆ จึงมีน้อย ดังนั้นการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนจึงเกิดขึ้นน้อย นอกจากกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ ที่ใช้พื้นที่โล่งด้านหน้าชุมชนในการทำกิจกรรม

กลุ่มอาชีพกับความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่

ภาพที่ 5.22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในพื้นที่ชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 5.23 แสดงความสัมพันธ์การใช้อาคารภายในชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

สรุปภาพรวมของระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ชุมชน

ระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบของระบบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ที่สืบทอดอย่างต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากบทบาทของชุมชนในการเป็นศูนย์กลางที่สำคัญทางกิจกรรมการค้าขายในอดีต ปัจจุบันกิจกรรมการค้าขายยังคงอยู่แต่บทบาทลดลงรูปแบบการดำเนินชีวิตยังคงดำเนินชีวิตแบบเดิม การที่บทบาทและวิถีชีวิตของคนชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเป็นเพราะชุมชนไม่ได้มีการปรับขยายตัวของชุมชน ไม่มีการปรับรูปแบบของที่อยู่อาศัย ถึงแม้จะมีการพัฒนาของเส้นทางคมนาคมทางบกเข้ามาสู่พื้นที่ภายในชุมชนก็ตามเนื่องจากชุมชนมีการขยายตัวเต็มพื้นที่ของชุมชนแล้ว

พื้นที่ที่มีการใช้งานในชีวิตประจำวัน ยังคงอยู่ภายในบริเวณชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนสามารถแยกรูปแบบของกิจกรรมได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชนมีความสัมพันธ์รวมกันอย่างแยกกันไม่ออก

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพ และปัญหาของชุมชน

1. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง จากการที่ชุมชนตลาดริมน้ำบ้านสุด มีบทบาททางการค้าขายลดลงปัจจุบันร้านค้าต่าง ๆ มีจำนวนน้อยลงกว่าในอดีตประกอบกับผู้ที่ยังคงดำเนินกิจกรรมทางการค้าในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุแทบทั้งสิ้น แนวโน้มมีการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางการค้าในอนาคตอาจหมดไป หากไม่ได้รับการส่งเสริม และอนุรักษ์กิจกรรมดังกล่าวอย่างจริงจัง และจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีแนวโน้มที่น้อยลงเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนที่ลดบทบาทลง ซึ่งสวนทางกับการศึกษาของคนภายในชุมชนรุ่นหลังที่ได้รับการศึกษาสูงเฉลี่ยเมื่อสำเร็จการศึกษาจึงได้ละทิ้งชุมชนเพื่อทำงานที่ได้ศึกษา รวมถึงผู้คนในชุมชนเองได้ออกไปทำงานจากแหล่งงานโดยรอบชุมชนที่ให้ค่าตอบแทนสูงกว่า

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการขยายตัวของชุมชนลักษณะความหนาแน่นกลุ่มอาคารภายในชุมชน มีแนวโน้มการขยายตัวของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักแม้ว่าจะมีเส้นทางถนนตัดสู่ตัวชุมชน เนื่องจากลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจและบทบาทของชุมชนลดลง ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้น และประเด็นสำคัญคือการขยายของชุมชนตลาดบ้านสุดได้ขยายตัวของชุมชนเต็มพื้นที่

ในช่วงยุคที่มีความรุ่งเรืองอย่างสูงสุดมาแล้ว กอปรกับเจ้าของตลาดไม่มีแนวโน้มในการพัฒนาขยายชุมชน

2. ศักยภาพ ชุมชนมีศักยภาพทางด้านเอกลักษณ์ การตั้งถิ่นฐาน และมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมในลักษณะเรือนห้องแถวไม้ ซึ่งเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางการค้าเป็นเอกลักษณ์ของเรือค้าขายท้องถิ่นของชุมชนริมแม่น้ำภาคกลางที่เคยมีมาในอดีต และเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ ประกอบกับยังคงมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ บริเวณริมคลองที่ยังคงความสมบูรณ์และสวยงาม ซึ่งมีศักยภาพที่จะส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต

3. สภาพปัญหา จากการที่กิจกรรมทางการค้าขายในชุมชนลดบทบาทลง ทำให้อาคารเรือนห้องแถว และอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการใช้ประโยชน์ อาคารดังกล่าวส่วนใหญ่ที่อายุมากจึงมีสภาพทรุดโทรม การซ่อมแซมต้องใช้งบสูง ซึ่งผลตอบแทนจากรายได้ค่อนข้างต่ำ ถ้าในอนาคตอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในการซ่อมแซมโดยขาดการให้คำปรึกษาส่งผลให้รูปแบบอาคารบ้านเรือนเสียเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมไป

ในส่วนปัญหาสภาพแวดล้อมของชุมชน เนื่องจากชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนริมน้ำ อาคารบ้านเรือนจึงมีลักษณะยกพื้นสูง และมีทางเท้าอยู่ด้านหน้าอยู่ในระดับต่ำกว่ากับตัวบ้านจึงมีปัญหาในการทิ้งขยะ รวมถึงการปล่อยของเสียทิ้งบริเวณใต้ถุนเรือน ก่อให้เกิดปัญหาทัศนียภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อมเนื่องจากอยู่ใกล้กับคลองบางยี่หน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของชุมชน

ปัญหาทางด้านพื้นที่โล่งว่างต่างๆภายในชุมชน พื้นที่ดังกล่าวใช้สำหรับกิจกรรมการพักผ่อน นันทนาการของชุมชน มีสภาพเสื่อมโทรม ไม่มีการดูแลรักษามีสภาพแห้งแล้ง ทำให้ขาดความร่มรื่น และขาดสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม

ปัญหาสภาพแวดล้อมโดยรอบภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่จะมีปัญหาในลักษณะของการปลูกสิ่งก่อสร้างที่ไม่ได้คำนึงถึงความกลมกลืนกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยส่วนใหญ่จะเป็นอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น สร้างกระจายตัวทั่วไปโดยการตัดขยายตัวตามเส้นทางถนนสายบ้านสุด-บางยี่หน

ปัญหาสภาพอาคารทรุดโทรม ขาดการดูแลซ่อมแซม

ปัญหาสภาพการต่อเติมอาคารผิดแปลกจากสภาพอาคารเดิม

ภาพที่ 5.24 แสดงสภาพปัญหาภายในพื้นที่ชุมชน
ที่มา: จากการสำรวจ

ปัญหาการใช้งานพื้นที่ผิดประเภท และการขาดการดูแลรักษาพัฒนา
พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย

พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย

ปัญหาทางด้านความสะอาด และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมโดยรวม

ภาพที่ 5.24 (ต่อ)

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการให้บริการสินค้าภายในชุมชน และการขยายตัวของตลาดออกมสู่ภายนอกชุมชน รวมถึงตลาดนัดที่เกิดขึ้นโดยรอบชุมชน

ปัญหาการขยายตัวของอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ด้านหลังชุมชน ตามแนวถนนคั่นกันดินสายบ้านสุดท้าย - บางยี่ขัน

ภาพที่ 5.24 (ต่อ)

จากการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพ และปัญหาของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ทำให้ทราบถึงแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนที่สัมพันธ์กับบทบาททางการค้าชุมชน กล่าวคือ บทบาททางการค้าของชุมชนลดลง การขยายตัวของชุมชนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก การขยายตัวของประชากรน้อย โดยผู้ที่ประกอบกิจกรรมการค้าในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุ คนรุ่นหลังนิยมทำงานอาชีพนอกพื้นที่ทำให้เกิดช่องว่างขาดความเชื่อมต่อในการนำกิจกรรมการค้า ซึ่งเมื่อบทบาททางการค้าลดลงเรื่อย ชุมชนก็เริ่มจะดับสลายลง

ปัญหาของการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมการพัฒนาทำให้เกิดการสัญจรที่สะดวกสบาย ทำให้ผู้คนโดยรอบชุมชนสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าในระแวกชุมชนอื่นหรือพื้นที่ใกล้เคียงได้ การขยายตัวของพื้นที่ภายนอกชุมชนมีการขยายตัวปลูกสร้างอาคารเพิ่มขึ้นโดยเกาะตัวตามแนวบริเวณริมถนนสายบ้านสุด-บางยี่หน การปลูกสร้างอาคารดังกล่าวนอกจากไม่กลมกลืนกับเอกลักษณ์ของชุมชนเดิมแล้ว ยังเป็นที่ขยับขยายย้ายถิ่นของคนภายในชุมชนออกมาพักอาศัยภายนอกชุมชน

ทางด้านศักยภาพของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในด้านการตั้งถิ่นฐานและเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนค้าขายพื้นถิ่นของชุมชนริมน้ำภาคกลาง สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำนอกจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะของชุมชนแล้ว สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติบริเวณริมน้ำ ลำคลอง บริเวณชุมชนที่ยังคงลักษณะความเป็นธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายมากนัก ซึ่งเป็นสภาพทางธรรมชาติที่มีความร่มรื่นสวยงาม และยังคงมีสัตว์ต่างๆ อาศัยบริเวณดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก เหมาะสมสำหรับที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้สมบูรณ์ ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมและเป็นการสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน

จากการที่ศึกษาสภาพปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน สามารถแบ่งลักษณะของปัญหาได้ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านการลดบทบาททางการค้าภายในชุมชน ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

2. ปัญหาทางด้านอาคารที่มีเอกลักษณ์มีสภาพเสื่อมโทรม
3. ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมในการรักษาความสะอาดของชุมชน
4. ปัญหาทางด้านที่ว่างขาดการดูแล และจัดการ
5. ปัญหาทางด้านการมีส่วนแบ่งของตลาดนัดเปิดท้าย ตลาดเคลื่อนที่ รวมถึงศูนย์การค้าส่งขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อบาทบาททางการค้าของชุมชน
6. ปัญหาทางด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้เกิดมีการขยายตัวของที่พักอาศัย ภายนอกชุมชนโดยรอบ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน การพักอาศัยของคนภายในชุมชน
7. ปัญหาทางด้านขาดการส่งเสริมอนุรักษ์ให้เห็นคุณค่าและบทบาทของชุมชน เพื่อพัฒนาให้เกิดการรักษาและหวงแหน ส่งผลให้เกิดการอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน

ซึ่งจากการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพและปัญหาของชุมชนทำให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหา ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนปัจจุบัน และปัญหาที่อาจเกิดกับพื้นที่ชุมชนในอนาคต

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ภาพรวมของพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

จากการศึกษา ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบและปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดบทบาทของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการของชุมชน พบว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะเปลี่ยนแปลงไปอย่างซ้ำๆ ทำให้โครงสร้างหลักๆ ของชุมชนทั้งทางด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ไม่ถูกกระทบกระเทือนมากนัก ทำให้ยังสามารถที่จะคงสภาพโครงสร้างของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ไว้ได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก โดยมีเส้นทางถนนที่ตัดผ่านบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุมชน และได้ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เคยเจริญรุ่งเรืองในชุมชนให้ซบเซา และแทบจะหมดบทบาทลง แต่สภาพโดยรวมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในปัจจุบันกลับไม่ถูกทำลายลงมากนัก เนื่องจากการที่ชุมชนลดบทบาททางด้านการค้าลงและกลับสู่การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และถูกมองข้ามจากนายทุนที่ต้องการจะแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ ประกอบกับชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงนิยมที่จะดำเนินชีวิตในรูปแบบดั้งเดิมที่เคยมีมา และยังสามารถประยุกต์เอาความเจริญทางด้านต่างๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชนมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยมีมา ทำให้ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดสามารถที่จะดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความจากความสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบของชุมชนระหว่างคน กิจกรรม และพื้นที่ภายในชุมชน มีความสัมพันธ์และตอบสนองกันเป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่เกิดความเคยชินกับรูปแบบการดำเนินชีวิตในแบบที่เคยมีมาตั้งแต่อดีต และยังมีความต้องการที่จะดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวควบคู่ไปกับความเจริญทางด้านต่างๆ ที่เข้ามาสู่ในพื้นที่ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งพัฒนาการของชุมชนได้เป็น 3 ช่วง โดยช่วงต่างๆ แบ่งได้เป็นดังนี้

ตารางที่ 6.1 การเปลี่ยนแปลงและพัฒนากิจการของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนากิจการ	ลักษณะทางกายภาพ	ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ลักษณะทางสังคม
ช่วงที่ 1 ยุคก่อตั้งชุมชน (พ.ศ. 2449 - พ.ศ. 2454)	การขยายตัวของชุมชนในยุคก่อตั้งชุมชนเริ่มจากการสร้างโรงสีข้าวเพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และห้องแถวชั่วคราวสำหรับเจ้าของพักอาศัยเองและพวกญาติที่อพยพตามมา รวมถึงที่พักสำหรับคนงานภายในโรงสี โดยชุมชนมีตลาดซึ่งเป็นอาคารชั่วคราวสำหรับขายของเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้บริเวณชุมชนยังเป็นจุดพักจอดเรือเขียว สำหรับรับผู้โดยสารและขนถ่ายสินค้าไปยังเมืองหลวง	ในยุคแรกของตลาดจะเป็นตลาดแบบชั่วคราว ไม่มีการปลูกสร้างอาคารที่มั่นคงถาวรมากนัก โดยใช้บริเวณทำน้ำเป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือขนถ่ายสินค้า โดยพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมประเภทตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าจะอยู่บริเวณ ด้านข้างห้องแถวของโรงสีข้าว ยาวลงถึงท่าเรือเขียวและบริเวณริมทำน้ำ	ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนเชื้อชาติไทยที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม และภายในชุมชนเริ่มมีชาวจีนเข้ามาทำมาหากิน โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะผู้ผลิตกับผู้จำหน่าย ชุมชนเริ่มมีบทบาททางด้านการค้าในพื้นที่โดยรอบมากขึ้น เนื่องจากมีการจัดสร้างโรงสีเพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และเริ่มที่จะเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในระดับชุมชนกับชุมชนใกล้เคียงไปจนถึงระดับตัวเมือง ดังนั้น ความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับพื้นที่โดยรอบจึงเป็นไปในลักษณะที่เกิดจากกิจกรรมทางการค้าเป็นหลัก

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ	ลักษณะทางกายภาพ	ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ลักษณะทางสังคม
<p>ช่วงที่ 2 ยุคเริ่มต้นสู่ยุครุ่งเรือง (พ.ศ. 2455 – พ.ศ. 2520)</p>	<p>การพัฒนาการทางด้านการค้าที่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการปรับเปลี่ยนจากตลาดที่ไม่ถาวรเป็นการสร้างตลาดที่ถาวร เพื่อรองรับกิจกรรมทางการค้าที่ขยายตัวขึ้น โดยมีการสร้างซีทีเต็ง ซึ่งเป็นอาคารเปิดโล่งขนาดใหญ่ภายในแบ่งพื้นที่สำหรับวางขายของทางด้านการขายตัวของห้องแถวนั้น ได้มีการพัฒนาจากห้องแถวที่ใช้สำหรับพักอาศัยอย่างเดียว เป็นห้องแถวสำหรับค้าขาย และได้แบ่งสัดส่วนพื้นที่การขายอย่างชัดเจน และมีการขยายห้องแถวที่เรียกว่าตลาดน้ำเนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะลาดเอียงอยู่ติดกับคลองบางยี่หวางแนวขนานกับตัวลำคลอง</p> <p>รูปแบบการตั้งถิ่นฐานยังคงตั้งถิ่นฐานเกาะอยู่ริมน้ำ แต่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นห้องไม้จริงมากขึ้น</p>	<p>จากสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจากการค้าขายสินค้าต่างๆ ภายในและนอกชุมชน ส่งผลให้ลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนอยู่ในขั้นจุดสูงสุด ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีฐานะที่ดีขึ้น มีฐานะในหลายระดับ ทั้งลูกจ้าง นายจ้าง มีเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก เมื่อผู้คนในชุมชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีสังคมเต็มไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทุกคนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุขสมบูรณ์ ทั้งสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณและอาคาร ในคลองมีปลามากมาย หลายชนิดสภาพสังคมอยู่ในขั้นสูงสุด</p>	<p>โครงสร้างของชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความแตกต่างกับพัฒนาการของชุมชนในยุคเริ่มต้นการค้าขายเท่าใดนัก แต่มีการพัฒนาการทางการศึกษา โดยเจ้าของชุมชนได้จัดตั้งโรงเรียนประจำชุมชน</p> <p>ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด มีลักษณะเป็นชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณนั้น โดยเฉพาะบทบาทเป็นศูนย์กลางในการค้าขาย และกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่างๆ จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดกับพื้นที่โดยรอบและชุมชนข้างเคียงแล้วความสัมพันธ์กับระดับชุมชนเมือง ใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ	ลักษณะทางกายภาพ	ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ลักษณะทางสังคม
<p>ช่วงที่ 3 ยุคชบเซา จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2521- ปัจจุบัน)</p>	<p>ทางด้าน การสัญจร การสัญจรทางน้ำมีบทบาทเพิ่มขึ้นตามบทบาททางการค้าในบริเวณพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งยังคงใช้เส้นทางสัญจรไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก</p> <p>เป็นช่วงเวลาที่เส้นทางคมนาคมทางบกเข้ามา มีบทบาทอย่างมากในชุมชน โดยเส้นทางคมนาคมทางบกหรือถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและวิถีชีวิต ของคนในชุมชน โดยในปี พ.ศ. 2510 สภาพถนนเป็นถนนที่รถกระบะหรือรถบรรทุกสามารถวิ่งได้ยกเว้นช่วงหน้าฝน ซึ่งใน</p>	<p>ระบบคมนาคมที่มีความสะดวกได้ทำลายรูปแบบการค้าแบบตลาดริมน้ำที่เคยมีมา การเดินทางและการค้าทางน้ำเริ่มเลือนหายไป สภาพชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดจากที่เคยคึกคักก็เริ่มซบเซาและหมดบทบาทลงเรื่อยๆ เนื่องจากชาวบ้านสามารถเดินทางไปตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดได้โดยทางบกที่สะดวกรวดเร็วขึ้น สินค้าที่หายาก</p>	<p>ระบบคมนาคมที่สะดวกทำให้ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เข้ามาในชุมชน ทำให้วิถีชีวิตและค่านิยมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งจากกระแสความเจริญที่เข้ามาในชุมชนโดยตรง และสื่อที่เข้ามาในชุมชนทั้งจากวิทยุและโทรทัศน์ ความผูกพันกับสายน้ำและผู้คนในชุมชนเริ่มเป็นแบบหลวมๆ เข้าสู่สภาวะที่ซบซ้อและ</p>

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ	ลักษณะทางกายภาพ	ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ลักษณะทางสังคม
<p>ขณะนั้นความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนยังไม่เกิดมากนัก แต่ในระยะหลังในปี พ.ศ. 2521 ได้พัฒนาจากถนนคันดินธรรมดามาเป็นถนนลูกรังที่สามารถสัญจรได้ทุกฤดูกาลและมีความสะดวกสบายมากขึ้น และในปี 2529 การพัฒนาถนนสายดังกล่าวจากลูกรังเป็นถนนลาดยาง ซึ่งจุดนี้เองที่เป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน</p> <p>รูปแบบตั้งถิ่นฐานของชุมชนยังคงสภาพการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเดิมคือ เกาะกลุ่มอยู่ริมคลองบางยี่หน รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชนยังคงเป็นลักษณะแบบเดิม ทั้งที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบก ดังนั้นชุมชนจึงมีลักษณะถูกประกอบด้วยด้านหน้าคือคลองบางยี่หน ส่วนด้านหลังคือถนนการ</p>	<p>สามารถเดินทางไปหาซื้อยังตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดได้ หรือหาซื้อได้ตามตลาดนัดหรือรถขายสินค้าที่มาบริการถึงชุมชน ทำให้ร้านค้าชุมชนขายสินค้าได้น้อยลง แต่สินค้ายังพอขายได้ให้กับคนในพื้นที่ละแวกรอบๆ ชุมชน ซึ่งเคยเป็นขาประจำที่เคยมาซื้อสินค้าในสมัยที่ตลาดเจริญรุ่งเรือง</p> <p>สภาพโดยรอบชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดซึ่งแต่ก่อนปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ แต่ในสภาพปัจจุบันปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นนาทุ่งเป็นส่วนใหญ่ทำให้ผลผลิตข้าวในพื้นที่รอบชุมชนน้อยลง อีกประการหนึ่งคือ รูปแบบการค้าขายข้าวเปลี่ยนไป จากแต่เดิมที่มีการค้าขายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางที่ล่องเรือไปซื้อ ปัจจุบันชาวนาได้มีการติดต่อกับทางโรงสีโดยตรง โดยจะมีการติดต่อ</p>	<p>เคลื่อนไหวเข้าสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น</p> <p>นอกจากนี้ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกนั้นทำให้การส่งบุตรหลานนอกจากนี้ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกนั้นทำให้การส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือในเมืองจึงง่ายขึ้น ทำให้โรงเรียนประจำชุมชนต้องปิดตัวเอง เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ได้เข้าไปเรียนในตัวเมืองแทน เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษา ถ้าไม่เข้าไปศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ก็หางานทำส่วนใหญ่จะไม่กลับมาทำงานในชุมชนเพราะทางเลือกในการประกอบอาชีพมีไม่มาก ส่วนพวกที่ศึกษาต่อในกรุงเทพฯ นั้นเมื่อเรียนจบก็หางานทำในกรุงเทพฯ เหมือนกัน จะกลับมาเยี่ยมบ้านในช่วงเทศกาลต่างๆ หรือวันสำคัญของบรรพบุรุษ ทำให้ในชุมชนเหลือผู้สูงอายุและเด็กๆ ซึ่งเป็นหลาน โดยผู้สูงอายุ</p>	

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ	ลักษณะทางกายภาพ	ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ลักษณะทางสังคม
<p>เปลี่ยนแปลงก็คือ ปกติในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการเข้าถึงชุมชนจะเข้าจากคลองบางยี่หนโดยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักจึงเรียกว่าด้านหน้า ในเวลาต่อมาได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทางบกจึงมีลักษณะการเข้าถึงจึงสลับกัน กลายเป็นการเข้าถึงทางด้านถนนเป็นด้านหน้าแทนผู้คนที่อยู่โดยรอบชุมชน ยังคงใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเพื่อเข้ามายังชุมชน แต่มีลักษณะน้อยลงกว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นการสัญจรเข้าถึงชุมชนจึงสามารถเข้าถึงได้ 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ</p>	<p>ที่ซื้อขาย กันโดยทางชาวบ้านจะขนข้าวใส่รถบรรทุกไปขายถึงโรงสีหรือโรงสีส่งรถบรรทุกมารับข้าวถึงบ้าน ประการสำคัญโรงสีข้าวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดได้ใช้ระบบแกลบมาตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชน แต่ปัจจุบันโรงสีข้าวใช้ระบบไฟฟ้าแทนการเผาแกลบ ส่งผลให้ต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนระบบเครื่องจักรกล แต่ในทางกลับกันผลผลิตทางการเกษตรเริ่มน้อยลง การสัญจรไปมาสะดวกขึ้นดังนั้นโรงสีข้าวของตลาดบ้านสุดก็จำเป็นต้องปิดตัวลง ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนขึ้นภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด</p>	<p>ต้องคอยเลี้ยงดูหลานแทนพ่อและแม่ที่เข้าทำงานในเมือง การที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกทำให้บทบาทของแม่น้ำในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ทางการค้าหมดไป ความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบของชุมชนจึงเปลี่ยนไป และการเป็นจุดพักต่อเรือเมลิโดยสารเริ่มเลือนหายไป ยังคงเหลือแต่เรือรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันความสัมพันธ์ทางศูนย์กลางการค้าเหลือความสัมพันธ์แค่ตัวชุมชนเองกับพื้นที่รอบๆ ชุมชน เนื่องจากความสะดวกสบายของการสัญจรทางบก</p>	

สรุปสภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ และศักยภาพของชุมชนริมน้ำตลาดบ้าน สุดในปัจจุบัน

ผลกระทบของการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดลดบทบาทลง แต่ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมในชุมชน

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดยังคงมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมในลักษณะของชุมชนค้าขายริมน้ำ ซึ่งเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการค้า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนค้าขายท้องถิ่นของชุมชนริมน้ำที่เคยมีมาในอดีต และเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ

แต่จากการศึกษาพบว่า อาคารเรือนห้องแถวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนค้าขายริมน้ำมีสภาพเสื่อมโทรม รวมทั้งการละเลยดูแลรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมในบริเวณชุมชน ทำให้เกิดมุมมองทางด้านทัศนทัศน์ที่ไม่สวยงาม โดยในขณะนี้ยังขาดการจัดการของคนในชุมชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงบทบาททางการค้าของชุมชน พบว่า บทบาททางการค้าของชุมชนลดลง เนื่องจากมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้เส้นทางการเดินทางสัญจรสะดวกขึ้น จึงมีการเดินทางไปซื้อสินค้าบริเวณอื่นนอกชุมชนมากขึ้น และการมีตลาดนัดเปิดท้าย ตลาดเคลื่อนที่ รวมทั้งศูนย์การค้าส่งขนาดใหญ่เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ลดบทบาททางการค้าของชุมชน นอกเหนือไปจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก

การลดบทบาททางกิจกรรมเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ประกอบกับเส้นทางคมนาคมทางบกที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเดินทางไปสู่พื้นที่ต่างๆ ได้สะดวก ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการพักอาศัย การศึกษา และการทำมาหากิน รวมถึงการรับวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชุมชนเมืองเข้ามาภายในชุมชนมากขึ้น

ดังนั้น ชาวบ้านรุ่นหลังที่เติบโตในชุมชนท่ามกลางกระแสสังคมเมือง มีแนวโน้มที่จะมองข้ามเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน และมีวิถีชีวิตที่เข้าใกล้ความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น รวมทั้ง

ชาวบ้านในชุมชนขาดการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและบทบาทของชุมชน หากชาวบ้านมีความตระหนักถึงความเป็นมาของชุมชนที่มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านลักษณะทางกายภาพก่อให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตั้งแต่อดีต ที่ยังมีความสมบูรณ์ของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงในปัจจุบัน ทำให้เกิดความภูมิใจและรักถิ่นฐานบ้านเกิด ส่งผลให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด

รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชน ซึ่งหากว่าไม่มีการเสนอแนะการควบคุมและพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนแล้วในอนาคตรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าเหล่านี้อาจหมดไปจากชุมชน ในระยะยาวจึงควรมีการจัดทำ “แผนผังเฉพาะ” ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน

แนวทางพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร

ในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมในชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาทางด้านพื้นที่ว่าง และเส้นทางสัญจรไปพร้อมกัน เพื่อจะทำให้แนวทางการพัฒนาเป็นไปอย่างเป็นระบบ โดยการพัฒนาที่ว่าง และทางสัญจรเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ และตอบสนองกับแนวโน้มการขยายตัวของชุมชน

ปัจจุบันพื้นที่โล่ง ที่ว่างของชุมชนได้มีการใช้ประโยชน์ในหลายๆ รูปแบบ เช่น ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น พื้นที่บางส่วนยังขาดความสวยงามและร่มรื่น และบางแห่งก็อยู่ในสภาพทรุดโทรม จึงควรปรับปรุงพื้นที่โล่ง ที่ว่างเหล่านี้ให้สวยงาม ร่มรื่น และสามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดสภาพภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ โดยรูปแบบการปรับปรุงที่โล่ง ที่ว่างสามารถพัฒนาให้สามารถใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ได้แก่

1. การพัฒนาเป็นลานกีฬาต่อต้านยาเสพติด
2. การพัฒนาเป็นศูนย์ฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน

3. การพัฒนาเป็นลานแสดงกิจกรรมต่างๆ หากพัฒนาชุมชนตลาดบ้านสุดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับทางสัญจร ควรมีการปรับปรุงสภาพผิวถนนให้อยู่ในสภาพดี รวมถึงการตีเส้นแบ่งถนนและมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน นอกจากนี้ควรมีการสร้างทางเท้าบริเวณริมถนนเพื่อความปลอดภัยและความเป็นระเบียบของชุมชน ควรมีการออกแบบทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมพร้อมกันระหว่างพื้นที่โล่ง ว่าง และทางสัญจรเพื่อสร้างมุมมองที่สวยงาม

นอกจากนี้ ควรรื้อฟื้นและพัฒนาทางสัญจรทางน้ำให้กลับมามีบทบาทใหม่ เนื่องจากการสัญจรระหว่างพื้นที่ชุมชนย่อยที่อยู่ห่างไกล และยังไม่ได้รับการพัฒนาทางสัญจรทางบกเพื่อเข้าออกพื้นที่เท่าที่ควร ดังนั้นการสัญจรทางน้ำจึงน่าจะเป็นรูปแบบการเดินทางที่สะดวกที่สุดในการเดินทางระหว่างพื้นที่ที่มีระยะทางไม่ไกลนัก ซึ่งจะช่วยให้วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำให้กลับมาใช้ชีวิตและบทบาทอีกครั้ง นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำได้อีกทางหนึ่ง

แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางด้านรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งยังคงไว้ซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตวัฒนธรรม และประเพณีตามแบบชุมชนชาวน้ำได้เป็นอย่างดี ประกอบกับมีพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะส่งเสริมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ ซึ่งสามารถที่จะพัฒนา และส่งเสริมเพื่อสร้างรายได้และกระจายผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

“การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวฐานชุมชน คือ ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ ร่วมกันดูแล รับผิดชอบ และร่วมรับผิดชอบแทน

ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด สามารถแบ่งได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีมรดกทางธรรมชาติในพื้นที่ประกอบด้วย พืช สัตว์ แม่น้ำ คูคลอง ระบบนิเวศน์ และสภาพภูมิประเทศ และมีมรดกทางวัฒนธรรมมากมายที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ

แต่ปัจจุบันพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังขาดการพัฒนา และหลายแห่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นอาคารเก่าขาดการดูแลรักษา เส้นทางสัญจรขาดการจัดระเบียบ และชุมชนขาดความร่วมมือและภูมิทัศน์ที่สวยงาม จึงควรมีการปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวโดยดำเนินการดังนี้

1. ปรับปรุงสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์ของอาคาร ที่ว่าง และทางสัญจรภายในชุมชน ให้มีความร่มรื่น สวยงาม
2. รณรงค์และสนับสนุนให้เจ้าของบ้านเรือนปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่เสื่อมโทรมให้กลับสู่สภาพดี และให้มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนปรับปรุงสภาพบริเวณบ้านเรือนให้มีความร่มรื่นสวยงาม
3. ฟื้นฟูตลาดบ้านสุด โดยเน้นรูปแบบตลาดทำน้ำที่สอดคล้องกับชุมชน และวิถีชีวิตริมน้ำ โดยจัดบรรยากาศให้เป็นไปในแบบดั้งเดิมเพื่อสร้างเอกลักษณ์และความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
4. จัดกิจกรรมทางน้ำร่วมกันระหว่างชุมชนและกลุ่มต่างๆ
5. รื้อฟื้นกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีที่สูญหาย เช่น การใช้เรือพาย การให้บริการพายเรือพายพานักท่องเที่ยวชมชุมชนริมน้ำและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
6. สนับสนุนการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ ที่รักษาเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ เน้นอภัยาศัยไมตรีของคนในท้องถิ่นและการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน

นอกจากนี้ ควรมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถสื่อความหมาย และสร้างความเข้าใจอย่างเป็นระบบและง่าย โดยการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งควรมีการดำเนินการดังนี้

1. จัดทำป้ายชี้ทาง และสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าใจง่าย ติดตั้งในตำแหน่งที่เหมาะสม โดยออกแบบให้มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

2. จัดทำโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวทางบก โดยผสมผสานการท่องเที่ยวแบบเดินเท้า และการใช้จักรยานในบริเวณชุมชนริมน้ำและพื้นที่โดยรอบ
3. จัดทำเส้นทางจักรยานในบริเวณที่กำหนดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยาน
4. จัดเตรียมและปรับปรุงพื้นที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหลัก
5. จัดทำโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ โดยผสมผสานการใช้เรือหลายประเภท เช่น เรือพาย เรือหางยาว เป็นต้น
6. จัดสร้าง และปรับปรุงท่าเทียบเรือบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหลักให้ปลอดภัย และได้มาตรฐาน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ควรมีการดูแลและจัดการโดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านภายในชุมชนอย่างเป็นระบบและควรมีการสนับสนุนการรวมกลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่นขึ้น เพื่อสร้างมาตรฐานในด้านราคาการให้บริการ และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุด ยังคงมีจิตสำนึกและค่านิยมที่จะยังรักษารูปแบบการดำเนินชีวิตในแบบชุมชนริมน้ำที่สืบทอดกันมา ซึ่งทำให้ชุมชนศักยภาพในการที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้ยังคงมีอยู่ และสืบทอดต่อไปในอนาคต จากศักยภาพดังกล่าวถึงควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะอนุรักษ์ เพื่อที่จะรักษาค่านิยมที่จะยังคงรักษารูปแบบการดำเนินชีวิตในแบบชุมชนริมน้ำให้สืบต่อไป

ในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คูคลอง และชุมชนตลาดบ้านสุด โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จึงควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์เพิ่มเติม เช่น

1. พัฒนาและขยายเครือข่ายการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมน้ำ คูคลอง และชุมชน ให้ครอบคลุมสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม และเพิ่มจำนวนสมาชิกในเครือข่ายให้มากขึ้น อาศัยการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายและประชาชนในชุมชน

2. จัดโครงการอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญ และแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สมาชิกเครือข่ายและประชาชนในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการส่งเสริมคนในชุมชนให้เกิดจิตสำนึกรักถิ่นฐานโดยให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีชีวิตของชุมชนค้าขายริมน้ำให้กลับมามีชีวิตบทบาทคงเดิม

2. ควรมีการศึกษารูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในชุมชน โดยมุ่งเน้นศึกษาการสะท้อนถึงการใช้งาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมให้คงอยู่ต่อไป

3. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำตลาดบ้านสุดโดยมีการเชื่อมโยงกับชุมชนที่มีบทบาทการค้าขายริมน้ำแบบเดียวกัน และการสัญจรทางน้ำโดยมีการวางแผนงานให้เป็นระบบ เพื่อสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง

4. ควรมีการศึกษาการใช้แนวทฤษฎีเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อให้เกิดการสร้างเศรษฐกิจชุมชน และทำให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

การประชุมเชิงปฏิบัติการ. 2526. **กลยุทธ์ฟื้นฟูชุมชนเมืองริมน้ำ**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กลุ่มงานแผนและงบประมาณ. 2549. **แผนพัฒนาสามปี ของเทศบาลตำบลไผ่กองดิน
อำเภอบางปลาม้า**. สุพรรณบุรี: สำนักปลัดเทศบาล.

เกียรติ จิระกุล และคณะ. 2522. **ตลาดในกรุงเทพฯ การขยายตัวและพัฒนาการ**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. 2542. **การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิจ ทองโสภิต. 2545. **New standard American English – Thai dictionary**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร์พิทยา.

นิวัฒน์ ฉิมพาลี. 2538. **พัฒนาการทางเศรษฐกิจ – สังคม และการเคลื่อนย้ายของ
ประชากรในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2524. **พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

พรอณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. 2529. **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์
เชิงวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

โรงเรียนสิริวิทยากรศึกษา. ม.ป.ป. **หนังสืออนุสรณ์ 'สิริญ' 74**.

- วานิช จรุงกิจอนันต์. 2529. **บ้านเกิดและเพื่อนเก่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- วารุณี ไอสถารมย์. 2547. **เมืองสุพรรณ บนเส้นทาง การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 25**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิลาวัลย์ เอื้องวงศ์กุล. 2542. **ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเมืองเรณูนคร**. วิทยานิพนธ์การวางผังเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2515. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2529. **น้ำ, บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2550. **วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2541. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทย แนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Boyden, S. 1972. **An interactive ecological approach to the study of human settlements**. Paris: Unesco.
- Brock, J.O.M. and J.W.A. Webb. 1967. **Geography of mankind**. New York: McGrawhill.
- Chorley, R.J. and P. Haggett. 1967. **Models in Geograghy**. New York: Methuen.

Doxiasdis, C.A. 1976. **Action for Human Settlements**. New York: W.W. Norton & Company.

Garnham, H.L. 1985. **Maintaining the spirit of place : A process For the preservation of town character**. Mesa: PDA.

Jones, E. 1964. **Human Geograghy : An introduction to man and his world**. New York: Frederick A. Praeger.

Lynch, K. 1960. **The Image of the city**. U.S.A.: The M.I.T Press.

Rapoport, A. 1990. "System of activities and system of settings". In Susan, K. 1990. **Domestic Architecture and the use of space : an interdisciplinary cross-cultural study**. Cambridge: Cambridge University press.

UN Department of Economic and Social Affairs. 1972. **Human Settlements: The Environmental Challenge**. Paris: A compendium of UN papers for the Stockholm Conference on the Human Settlement.

ภาคผนวก

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

วิสัยทัศน์การพัฒนา

วิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลไผ่กองดิน (vision)

เทศบาลตำบลไผ่กองดินมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม
ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและ
มีสภาพแวดล้อมที่สะอาดปราศจากมลพิษ

พันธกิจ (mission) ในการพัฒนา

1. ปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารการจัดการ ตลอดจนความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
2. ปรับปรุงและพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภคให้ได้มาตรฐานและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต
3. ปรับปรุงและพัฒนาระบบการศึกษาและสาธารณสุข ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปและวัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
4. จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ และประชาชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

1. ดำเนินการเพื่อความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนรวมทั้งป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม
2. ดำเนินการให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. ยกกระดับคุณภาพการศึกษาของประชาชนทุกระดับอย่างทั่วถึง รวมทั้งปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนสร้างความรักความตระหนักและอนุรักษ์คุณค่าวัฒนธรรม
4. ดำเนินการเพื่อให้ประชาชน มีสุขภาพอนามัยดีถ้วนหน้า
5. จัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร และการจัดการอย่างต่อเนื่อง ประชาชนได้รับบริการที่สะดวกรวดเร็ว ทันสมัย และเป็นธรรม
7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ระหว่างประชาชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และอื่นๆ เพื่อจุดมุ่งหมายการพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
1.ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	1. ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ท่อข้าม ท่อเทียบเรือ 2. สร้าง บุรณะสาธารณูปโภค	1) โครงการก่อสร้างถนนและท่อระบายน้ำ 2) โครงการปรับปรุงผิวจราจร 3) โครงการก่อสร้างทางเท้าและท่อระบายน้ำ 4) โครงการปรับปรุงทางเท้า 5) โครงการซ่อมแซมถนน 1) โครงการติดตั้งและปรับปรุงไฟฟ้าส่องทางสาธารณะ 2) โครงการซ่อมแซมและปรับปรุงรักษาระบบไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้าสาธารณะ 3) โครงการก่อสร้างถังน้ำใส คสล.พร้อมหลอดเหล็กเก็บน้ำ และขยายเขตเมนประปา 4) โครงการติดตั้งสายเมนไฟฟ้าใต้ดิน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ	1. ส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน	1) โครงการฝึกอบรมอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพและผู้ว่างงานในชุมชน 2) โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาลังคม	1. ป้องกัน รักษา และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน	1) โครงการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในเขตเทศบาล 2) โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 3) โครงการส่งเสริมสุขภาพอนามัยนักเรียนโดยอาหารเสริม (นม) 4) โครงการควบคุมและป้องกันโรค 5) โครงการรณรงค์และแก้ไขปัญหาระบาดโรคเอดส์ 6) โครงการต้นแอโรบิกเพื่อสุขภาพ ด้านกายยาเสพติด 7) โครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียน 8) โครงการเบี้ยยังชีพผู้ป่วยโรคเอดส์ 9) โครงการเบี้ยยังชีพคนพิการ

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
	<p>2. ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชน</p> <p>3. สุขาภิบาลชุมชนและสถานที่</p> <p>4. สุขาภิบาลอาหาร</p>	<p>1) โครงการส่งเสริมเอกลักษณ์และประเพณีท้องถิ่น</p> <p>2) โครงการส่งเสริมกิจการด้านการศึกษา</p> <p>3) โครงการอุดหนุนหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนในกิจกรรมอันเป็นสาธารณะประโยชน์</p> <p>4) โครงการจัดงานรัฐพิธีต่างๆเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์</p> <p>5) โครงการปรับปรุงต่อเติมอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก</p> <p>1) โครงการสุขาภิบาลสถานประกอบการ</p> <p>2) โครงการกำจัดสุนัขเถื่อนหรือสุนัขไม่มีเจ้าของ</p> <p>3) โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขโรคพิษสุนัขบ้า</p> <p>4) โครงการซ่อมแซมบ่อทิ้งขยะ</p> <p>1) โครงการอาหารปลอดภัย</p>

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
	<p>5. ส่งเสริมสวัสดิการและนันทนาการ</p> <p>6. ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน</p>	<p>1) โครงการแข่งขันกีฬา</p> <p>2) โครงการส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ</p> <p>3) โครงการรณรงค์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด</p> <p>4) โครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ</p> <p>5) โครงการจัดซื้อที่ดินเพิ่ม</p> <p>6) โครงการก่อสร้างสนามกีฬา</p> <p>1) โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน</p> <p>2) โครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาของ คณะกรรมการชุมชนย่อยและสมาชิกองค์กรชุมชน</p> <p>3) โครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาของ อสม. และแกนนำ อสม..</p> <p>4) โครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาดูงานของกลุ่มสตรี</p> <p>5) โครงการหมู่บ้านคนดีศรีสุพรรณ</p> <p>6) โครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณ</p>

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
4. ยุทธศาสตร์พัฒนาการเมืองการบริหาร	1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 2. ปรับปรุงและพัฒนาบุคลากร 3. ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้และสถานที่ ปฏิบัติงาน	1) โครงการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและผู้บริหารเทศบาล 1) โครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาของพนักงานเทศบาลลูกจ้างและสมาชิกสภาเทศบาล 2) โครงการบริหารกิจการเทศบาล 1) โครงการจัดซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน 2) โครงการซ่อมใหญ่เครื่องจักรกลและยานพาหนะ 3) โครงการก่อสร้างอาคารสำนักงานเทศบาลแห่งใหม่

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
	<p>4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย</p> <p>5. การรักษาความสงบเรียบร้อย ส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p> <p>6. ส่งเสริมความรู้ ความสนใจเกี่ยวกับกิจการของเทศบาล</p>	<p>4) โครงการปรับปรุงต่อเติมอาคารสำนักงานเทศบาล</p> <p>5) โครงการออกแบบสำนักงานเทศบาลแห่งใหม่</p> <p>1) โครงการฝึกอบรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย</p> <p>2) โครงการช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย</p> <p>3) โครงการปรับปรุงการจัดการจราจร</p> <p>1) โครงการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของเทศบาลและหน่วยงานราชการต่างๆ</p> <p>1) โครงการแผนที่ภาษีและทะเบียนทรัพย์สิน</p>

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<p>7. ปรับปรุงและพัฒนารายได้</p> <p>8. พัฒนากิจการเทศพาณิชย์</p>	<p>1) โครงการบริหารกิจการเทศพาณิชย์</p> <p>2) โครงการปรับปรุงและขยายพื้นที่การให้บริการประปา</p> <p>1) โครงการจัดทำสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>2) โครงการรณรงค์และประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>3) โครงการสนับสนุนการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p>

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	แนวทางการพัฒนา	โครงการ
	9. สร้างจิตสำนึก และความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1) โครงการกำจัดผักตบชวาที่เกิดขวางทางสัญจรไปมาในคลองต่างๆ 2) โครงการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการจัดการขยะมูลฝอยและรักษาความสะอาดสาธารณสุขสถานและบ้านเรือน 3) โครงการปรับปรุงซ่อมแซมบำรุงรักษาและพัฒนาสวนสาธารณะ 4) โครงการปรับปรุงซ่อมแซมบำรุงรักษาและพัฒนาสนามเด็กเล่นรักษาใฝ่กองดิน

นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารเทศบาลตำบลไผ่กองดิน

เทศบาลตำบลไผ่กองดินมีนโยบายการบริหารโดยกำหนดหลักการบริหารเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปได้โดยมีประสิทธิภาพดังนี้

นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

จัดระเบียบการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดยการวางผังเมืองเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด การวางโครงสร้างพื้นฐานที่ดีสามารถควบคุมและพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้การใช้ดินในด้านการเกษตร และในปัญหาที่ทำกินเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ ทั้งการปรับปรุงด้านคมนาคม เช่น การปรับปรุงถนน ตรอก ซอย สะพาน และทางเท้าให้ได้มาตรฐาน รวมถึงปรับปรุงและจัดระเบียบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ อย่างเป็นระบบให้ได้มาตรฐานเพียงพอและทั่วถึง ซึ่งจะสามารถเอื้อต่อการดำเนินนโยบายด้านอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

นโยบายด้านเศรษฐกิจ

เสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน พัฒนาและส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจชุมชน ให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง พร้อมทั้งจัดให้มีสถานที่สำหรับจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

นโยบายด้านสังคม

ประชาชนได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน มีการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ พร้อมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง ปลอดภัยจากยาเสพติด ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ได้รับการดูแลเอาใจใส่ทั่วถึง อีกทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

นโยบายด้านการเมืองการบริหาร

สร้างระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้ตรงตามความต้องการของประชาชนโดยวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ปลูกจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยรวม รักษาระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย เสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง และส่งเสริมให้ชุมชนมีการเจริญเติบโตแบบยั่งยืน มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการบริการประชาชนเพื่อสร้างความสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงการเก็บรายได้ให้เหมาะสมและเป็นธรรมเพื่อนำรายได้มาพัฒนาเทศบาลต่อไป

นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในท้องถิ่น ร่วมกันทำนุบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยตามความเหมาะสม มีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงอยู่ตลอดไป

ยุทธศาสตร์ และการพัฒนาในช่วงสามปี

ยุทธศาสตร์และการพัฒนาในช่วงสามปี

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองการบริหาร

แนวทางการพัฒนาเทศบาล

1.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.2 ปรับปรุงและพัฒนาบุคลากร

1.3 ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้และสถานที่ปฏิบัติงาน

1.4 ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

1.5 การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.6 ส่งเสริมความรู้ ความสนใจเกี่ยวกับกิจการของเทศบาล

1.7 ปรับปรุงและพัฒนารายได้

1.8 พัฒนากิจการเทศพาณิชย์

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางการพัฒนาเทศบาล

2.1 ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ทำข้ามทำเทียบเรือ

2.2 สร้าง บุรณาสถาธรรูปโภค

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางการพัฒนาเทศบาล

- 3.1 ป้องกัน รักษา และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน
- 3.2 ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชน
- 3.3 สุขาภิบาลชุมชนและสถานที่
- 3.4 สุขาภิบาลอาหาร
- 3.5 ส่งเสริมสวัสดิการและนันทนาการ
- 3.6 ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนาเทศบาล

- 4.1 ส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาเทศบาล

- 5.1 สร้างจิตสำนึก และความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.2 ฝังระวางและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.3 บำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ – สกุล	นายวรพจน์ มีสุข
วัน เดือน ปีเกิด	30 มกราคม พ.ศ. 2521
สถานที่เกิด	จังหวัดสุพรรณบุรี
สถานที่ศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรมหลัก สถาบันมหาวิทยาลัยศรีปทุม ในปีการศึกษา 2543
สถานที่ทำงาน	ปัจจุบันทำงานอยู่ที่ บริษัทบูรณเวสต์ แอนด์ เอสซีซีเอส จำกัด ตำแหน่ง สถาปนิก